T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÜSTÜN İNANÇ'IN TİYATROLARI VE TİYATROCULUĞU

ŞEMSETTİN ÇETİN

TEZ DANIŞMANI
DR. ÖĞR. ÜYESİ ÖZCAN AYGÜN

EDİRNE 2022

Tezin Adı: Üstün İnanç'ın Tiyatroları ve Tiyatroculuğu

Hazırlayan: Şemsettin ÇETİN

ÖZET

Türk tiyatrosunun ve edebiyatının önemli bir yazarı olan Üstün İnanç, gazete yazıları, oyunları, romanları ve senaryoları; oyunculuğu, oyun yönetmenliği, tiyatro eğitmenliği ve kurum yöneticiliği ile bilinen ve okunan bir münevverdir. Bu çalışmamızda Üstün İnanç'ın yaşamı, çalışma hayatı ve eserlerinden hareketle tiyatroları ve tiyatroculuğu incelenmektedir. Bu çalışmayı yapmamızdaki asıl sebep çok yönlülüğüyle öne çıkan Üstün İnanç'ın Türk tiyatrosuna ve edebiyatına birçok oyun ve roman kazandırmış olmasıdır. İstanbul'un fethinden başlayarak 1990'lı yıllara varana dek Türk tarihinin dönüm noktalarını oluşturan tarihî, siyasi, askerî, sosyal ve kültürel meselelere yer vermiş olması, bu kadar çok disiplinde eser üretmiş bir aydın hakkında yok denecek kadar az çalışmanın olması Üstün İnanç üzerinde çalışmamızı gerekli kılan nedenlerden diğerleridir. Üstün İnanç yazdığı oyunlarıyla Türk tiyatrosunda önemli bir boşluğu gidermiş, Türk tiyatrosunun problemlerini dert edinmiş, Türk tiyatrosunun problemlerine çözüm önerileri sunmuştur. Alan literatür taraması, mülakatlar, soru-cevap, analiz, sentez ve analitik yaklaşım ile Üstün İnanç şahsında sanat anlayışı ve tiyatroculuğu, bu çalışmanın kapsamını oluşturmaktadır. Çalışmamızda yarar sağlayacağını düşündüğümüz için Üstün İnanç ve yakın dostlarıyla yapılan mülakatlara; Üstün İnanç ve oyunlarıyla ilgili görsellere de yer verilmiştir. Yine çalışmamızda yazarın verdiği eserlerle ve tiyatronun birçok disiplininde yapmış olduğu çalışmalarıyla Türk tiyatrosu ve edebiyatında müstesna bir yere sahip olduğu sonucuna da varılmıştır. Bu çalışma sanatçının tiyatrolarının ve tiyatroculuğunun anlaşılmasını sağlamakla birlikte Üstün İnanç üzerine yapılacak çalışmalara da katkıda bulunacaktır.

Anahtar Kelimler: Üstün inanç, Tiyatro, Yapı, Tema.

The Name Of The Thesis: Üstün İnanç's Theaters and Acting

Prepared By: Şemsettin ÇETİN

ABSTRACT

Üstün İnanç who is an significant author of Turkish Literature and Turkish Drama is a well-known highbrow with acting, directing, drama coaching and administrating beside his news article, his dramas, his nowels and his scenarios. İn this master thesis the life, the working life, the dramas and the dramatics of Üstün İnanç is examined with reference to his works. The main reason why I work on that topic is that Üstün İnanç who becomes prominent with versatility wrote a great many dramas, novels and scenarios. The other reason why I focused on Üstün İnanç is that there is too little works about Üstün İnanç writing in various disciplines just like studying political, military, social and culturel topics forming milestone of Turkish history from the concuest of İstanbul to 1990's. He filled a big gap by his dramas, occupied himself with problems on Turkish literature and proposed solutions about it. The scope of the thesis is his sense of art and his dramatics by using the methods of literature search, interviews, question-answer, analysis and syntheses. The visuals of Üstün İnanç, his fellow and his dramas were used in the thesis as it was thought that theese were very useful in our thesis. Yet, in our thesis it is conclued that he has very important place in Turkish literature and Turkish dramas by his works. The thesis will both contribute the works that will be made about Üstün İnanç and to have better understanding him, his dramas and his dramastic as well.

Key Words: Üstün İnanç, Theater, Structure, Theme.

ÖN SÖZ

Cumhuriyet Dönemi Türk edebiyatının önemli yazarlarından biri olan Üstün İnanç, gazeteciliğin birçok kademesinde çalışmış, romanlar, oyunlar ve senaryolar yazmış; oyunculuk, yönetmenlik, dramaturgluk, tiyatro yöneticiliği ve eğiticiliği yapmış bir münevverdir. Bu kadar farklı disiplinde çalışıp eser üretmesine rağmen Üstün İnanç hakkında romanları üzerinde yapılan bir yüksek lisans çalışması dışında bugüne kadar kapsayıcı bir çalışma ortaya konmamıştır. Üstün İnanç'ın romancılığından sonra öne çıkan yönlerinden birisi olan tiyatroları ve tiyatroculuğu üzerinde bugüne kadar bir akademik çalışmanın yapılmamış olması, tiyatrolarının ele alınması, incelenmesi lüzumu üzerine bu çalışma tez konusu olarak belirlendi.

"Üstün İnanç'ın Tiyatroları ve Tiyatroculuğu" adlı tez çalışmamızda Üstün İnanç'ın yaşamı, iş hayatı ve eserlerinden yola çıkılarak tiyatroları ve tiyatroculuğu üzerinde ayrıntılı bir inceleme amaçlanmıştır. Üstün İnanç yazmaya şiirle başlar. Ardında köşe yazısı, tiyatro, roman ve senaryo gibi farklı disiplinlerde yazarak Türk basınına, tiyatrosuna, edebiyatına ve sinemasına önemli katkılar sunar. Yazar oyunlarında toplumda yaşanan tarihî, siyasi, askerî, sosyal ve kültürel değişim ve dönüşümleri işleyerek Türkiye'nin siyasi ve sosyal tarihinin dönüm noktalarına ayna tutar.

Bu çalışmamız "Ön Söz", "Giriş", "Birinci Bölüm", "İkinci Bölüm", "Üçüncü Bölüm", "Sonuç", "Kaynakça" ve "Ekler" bölümlerinden oluşmaktadır. "Giriş"te Üstün İnanç'ın Türk edebiyatındaki yeri, İnanç ve eserleri üzerine bugüne kadar yapılmış çalışmalar, bu çalışmayı yaparken yararlandığımız kaynaklar ve takip ettiğimiz metotlar değerlendirilir. "Birinci Bölüm"de İnanç'ın tiyatrolarının ve tiyatroculuğunun daha iyi anlaşılabilmesi için doğumundan başlayarak ailesi, çocukluğu, öğrenimi, iş hayatı, eserleri üzerinde durulmuş; oyuncu, yönetmen, oyun yazarı, tiyatro hocası ve kurum yöneticisi olarak İnanç'ın sanat anlayışı, tiyatroya yaklaşımı, tiyatrosunu besleyen kaynaklar; Türk tiyatrosu hakkındaki görüşleri, Türk tiyatrosunda gördüğü problemler ve bu problemlere yönelik getirdiği çözümlere yer

verilir. “İkinci Bölüm”de biçimsel olarak ele alınan oyunları; “olay örgüsü”, “kişiler”, “dekor/mekân” ve “zaman” unsurlarına göre bir sınıflandırmaya gidilerek incelenir. Çalışmamızın “Üçüncü Bölüm”ünde İnanç’ın yayımlanmış oyunları tematik açıdan incelenir. “Sonuç” kısmında yaptığımız araştırmalar ışığında, tespitler doğrultusunda ortaya çıkan tez bir bütün olarak değerlendirilir. “Kaynakça”da incelediğimiz ve yararlandığımız kaynaklara alfabetik sıralamaya ve yayımlanma tarihlerine göre yer verilir. “Ekler”de ise İnanç ve tiyatroculuğu üzerine İnanç ve yakın çevresiyle yapılan mülakatlara; İnanç ve oyunlarıyla ilgili görsellere yer verilir.

Çalışma konumun belirlenmesinden bitimine kadar her türlü desteklerini gördüğüm kıymetli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Özcan Aygün’e ve çalışmam sürecinde fikirlerinden istifade ettiğim kıymetli hocam Prof. Dr. Yüksel Topaloğlu’na teşekkür ederim. Yüksek lisansa başlamama vesile olan, tez yazım sürecinde benimle hemhal, hemdert olan çocukluk ve okul arkadaşım, meslektaşım İlamettin Çetin’e; bana her daim maddi ve manevi destekte bulunan, sabır ve fedakârlık gösteren aileme minnettarım.

Şemsettin ÇETİN

Edirne, 2023

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **I**
ABSTRACT ..... **II**
ÖN SÖZ ..... **III**
İÇİNDEKİLER ..... **V**
KISALTMALAR ..... **VIII**
GİRİŞ **1**
BİRİNCİ BÖLÜM **4**
1. HAYATI **4**
1.1. Ailesi, Doğumu ve Çocukluğu 4
1.2. Öğrenimi 7
1.3. Çalışma Hayatı 8
2. TİYATRO HAYATI **11**
2.1. Tiyatrolarında İşlenen Meseleler 21
2.2. Rol Aldığı Oyunlar 22
2.3. Yönetmenliğini Yaptığı Oyunlar 22
2.4. Aldığı Ödüller 22
3. ESERLERİ **24**
3.1. Tiyatroları 24
3.1.1. Yayımlanmış Tiyatroları 24
3.1.2. Yayımlanmamış Tiyatroları 27
3.2. Romanları 28
3.3. Senaryoları 39
3.3.1.Yazdığı Senaryolar 39
3.3.2. Yayımlanmış Senaryoları 39
3.3.3. Sinemaya Aktarılmış Senaryoları 40
İKİNCİ BÖLÜM **42**
1. TİYATROLARININ YAPI OLARAK İNCELENMESİ **42**
1.1. *Gök sultan 2. Abdülhamid Han* 42
1.1.1. Olay Örgüsü 42
1.1.2. Kişiler 47
1.1.3. Dekor/Mekân 51
1.1.4. Zaman 52

1.2. *Cancağızım (Ömer Seyfeddin)* 53
1.2.1. Olay Örgüsü 53
1.2.2. Kişiler 55
1.2.3. Dekor/Mekân 57
1.2.4. Zaman 58
1.3. *Bir Gül Koşusu Fetih* 59
1.3.1. Olay Örgüsü 59
1.3.2. Kişiler 60
1.3.3. Dekor/Mekân 63
1.3.4.Zaman 63
1.4. *İbrâhim Müteferrika* 64
1.4.1. Olay Örgüsü 64
1.4.2. Kişiler 65
1.4.3. Dekor/Mekân 67
1.4.4. Zaman 68
1.5. *Makedonya Gamzesi* 69
1.5.1. Olay Örgüsü 69
1.5.2. Kişiler 72
1.5.3. Dekor/Mekân 76
1.5.4. Zaman 77
2. DİL VE ÜSLUP 79
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM 100
1.TİYATROLARININ TEMA OLARAK İNCELENMESİ 100
1.1. II. Abdülhamid 100
1.1.1.Fedakârlığı 102
1.1.2. Merhameti 103
1.1.3. Mütevazılığı 106
1.1.4. Aleyhtarlığı 107
1.2. Hırs 109
1.3. Nefret 111
1.4. İstibdat 113
1.5. Aydın Eleştirisi 114

1.6. Hürriyet 115
1.7. Pişmanlık 118
1.8. Sadakat 119
1.9. Türkçülük 122
1.10. Vatanseverlik 124
1.11. Kadın 126
1.12. Aşk 134
SONUÇ 138
KAYNAKÇA 145
EKLER 158
EK-1: MÜLAKATLAR 159
EK-2: GÖRSELLER 200

KISALTMALAR

age : Adı geçen eser

Akt. : Aktaran

bkz. : Bakınız

CHP : Cumhuriyet Halk Partisi

çev. : Çeviren

DP : Demokrat Parti

ESKADER : Edebiyat Sanat ve Kültür Araştırma Derneği

Gös.yer : Gösterilen yer

GSM : Gösteri Sanatları Merkezi

HY : Harun Yöndem

İBB : İstanbul Büyükşehir Belediyesi

MD : Muzaffer Doğan

MNY : Mehmet Nuri Yardım

MTTB : Milli Türk Talebe Birliği

TBMM : Türkiye Büyük Millet Meclisi

TGRT : Türkiye Gazetesi Radyo Televizyonu

TYB : Türkiye Yazarlar Birliği

s. : Sayfa

Üİ : Üstün İnanç

vb. : Ve benzeri

vd. : Ve diğerleri

vs. : Vesaire

GİRİŞ

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurulmasıyla devletin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk, Batı tarzı tiyatronun yerleşmesinde birçok destek verir. Tiyatronun yayılması adına Batı'dan tiyatro eğitmenleri getirilerek oyuncular yetiştirilir, devletin desteğiyle konservatuvarlar açılarak öğrenci alımları yapılır, oyuncuları desteklemek için dernekler kurulur. Bu dönem tiyatrolarının amacı; yapılan inkılâpları korumak, yaymak, halka anlatmak ve bunların benimsenmesini sağlamaktır. Türk tiyatrosu 1950'lere kadar bu minval üzerinde ilerler. 1960-1980 tarihleri arasında çok partili sistem, yapılan anayasa düzenlemeleri, darbeler, ekonomik krizler, sağ-sol çatışmaları gibi toplumu derinden etkileyen konular tiyatro eserlerinde işlenir. Günümüz tiyatrolarında eğitim, tarih, siyaset, ekonomi; bireyin çıkmazları, aile, erkek-kadın ilişkisi; insan hakları, çevre, sosyal medya vb. konular işlenmektedir. Cumhuriyet Dönemi'nde Reşat Nuri Güntekin, Faruk Nafiz Çamlıbel, Ahmet Kutsi Tecer, Necip Fazıl Kısakürek, Cevat Fehmi Başkut, Haldun Taner, Orhan Asena, Recep Bilginer, Güngör Dilmen, Turgut Özakman, Turan Oflazoğlu, Ferhan Şensoy ve isimleri daha burada yazılmayan birçok tiyatro yazarı vardır.

Cumhuriyet Dönemi'nin önemli tiyatro yazarlarından biri de Üstün İnanç'tır. Daha çok romancılığıyla bilinen Üstün İnanç gazetecilikle yazı hayatına başlar, ardından tiyatrolar ve senaryolar yazar; oyunculuk, yönetmenlik yapar ve tiyatronun muhtelif disiplininde çalışan bir yazar ve sanatçıdır.

Üstün İnanç tiyatroya daha küçük yaşta heves eder. Halası Şehir Tiyatrolarında çalışırken onu da yanında götürür. Sahnede, kuliste koşuşturmasından dolayı Muhsin Ertuğrul'un kendisini çok defa uyarmışlığı vardır. Lise yıllarında önce şiirleriyle ardında Necip Fazıl'la tanışması İnanç'ın hayatında dönüm noktası olur. Necip Fazıl'ın teşvikiyle İnanç'ın sanat anlayışı tümüyle değişir, bu sayede oyunlar yazar, oyunculuk yapar, sinemaya yönelir ve senaryolar yazar.

İnanç Türk tarihinin dönüm noktalarını oluşturan tarihî, siyasi, sosyal ve kültürel meseleleri dert edinir ve bu meselelere karakterleri üzerinde çözüm önerileri getirir. İnanç'ın ele aldığı meseleler; İstanbul'un Fethi, matbaanın kurulması, İttihat ve Terakkiciler, II. Abdülhamid ve dönemi, 31 Mart Olayı, Balkan Savaşları, Milli Mücadele gibi konular olup karakterleri de Fatih Sultan Mehmet, İbrahim Müteferrika, Enver Paşa, Mustafa Kemal Paşa, II. Abdülhamid Han, Ömer Seyfettin, Tahsin Paşa gibi Türk tarihinin önemli kişiliklerinden oluşmaktadır. İnanç sanatı bir amaç değil derdini anlatmak için bir araç olarak kullanır. İnanç Türk tiyatrosu üzerine gazetelerde, dergilerde yazdığı yazılar ve verdiği röportajlar ile Türk tiyatrosunun Batı taklitçiliğinden kurtularak özüne dönüp millî ve kimlik sahibi bir tiyatro olması için uğraşır ve bu uğurda eserler verir.

Çalışmamızda konumuzla ilgili olarak birçok kaynağa başvurduk. Bu kaynaklardan birincisi, İnanç'ın tiyatrolarının yayımlandığı *Tiyatro Eserlerim* ve yayımlanmamış tiyatrolarıyla ilgili olarak yazarla yapılan mülakatlar çalışmamızın temel kaynağını oluşturur. İkincisi, İnanç üzerine yapılan yüksek lisans tezidir. İnanç çok yönlü bir sanatçı ve yazar olmasına rağmen bugüne kadar sadece romanları üzerine bir tez çalışması vardır. O da Mehmet Kurnaz tarafından 2017'de hazırlanan *Üstün İnanç'ın Romanları ve Romancılığı Üzerine Bir İnceleme*[2] adlı yüksek lisans tez çalışmasıdır. Bu çalışmada Üstün İnanç'ın romanları yapı ve tema yönünden incelenir. Üç ana bölümden oluşan bu çalışmanın birinci bölümünde İnanç'ın hayatı, çalışma alanları, yazarlığı ve eserleri ele alınır. İkinci bölümde İnanç'ın romanları yapı ve tema olarak olay örgüsü, şahıs kadrosu, anlatıcının tipi ve bakış açısı, mekân, zaman olarak incelenir ve romanlar konu yönünden sınıflandırılır. Üçüncü bölümde romanları içerik bakımından ayrıntılı bir şekilde değerlendirilir. Tez dolaylı da olsa çalışmamız için önemli bir kaynak olur. Tez, Üstün İnanç ve romanları üzerine yapılan ilk akademik çalışma olması bakımından önemlidir. Üçüncü kaynak, İnanç'ın gazete ve dergilerde sinema, sanat, tiyatro, günlük olaylar, siyaset ve dinî

[2] Mehmet Kurnaz, *Üstün İnanç'ın Romanları ve Romancılığı Üzerine Bir İnceleme*, (Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Giresun, 2017.

hassasiyet üzerine farklı zaman diliminde yazdığı yazılarıdır. Dördüncüsü, İnanç ile yapılan; kitaplarda, gazetelerde, dergilerde ve internet ortamında yayımlanan birçok mülakat vardır. İnanç ve yakın dostlarıyla yaptığımız mülakatlar da çalışmamıza ayrı bir boyut kazandırır. Beşincisi İnternet ortamında Üstün İnanç'ın konuk olarak katıldığı TV programları ve birçok dernek ve vakıf tarafından düzenlenen özel programlar da çalışmamıza kaynaklık eder.

İnanç birçok disiplinde eser veren bir sanatçı ve yazar olmasına rağmen görüldüğü üzere bugüne kadar sadece romanları üzerine bir tez çalışması vardır. Onun dışında İnanç ile ilgili ancak ansiklopedi, antoloji ve kendisiyle yapılan mülakatlarda kısa ve sınırlı sayıda malumat verildiği görülmektedir. Üstün İnanç'ın yazılarından, kendisiyle yapılan mülakatlardan, romanlarından ve senaryolarından yararlanarak tiyatroları ve tiyatroculuğu üzerine yapılan bu çalışmamızın amacı; daha çok romancılığıyla tanınan İnanç'ın hayatını, uğraş alanlarını, en önemlisi tiyatrolarının ve tiyatroculuğunun Türk tiyatrosundaki yerini ve önemini ortaya koymak ve tespit etmektir. Kullanacağımız yol ise bilimsel verilerle İnanç'ın tiyatroculuğunu gün yüzüne çıkarmaktır. Ayrı bir çalışma konusu olacak özellikteki gazete ve dergilerdeki yazılarından ise konumuzla ilgili olduğu kadar yararlandık. Bu bakımdan İnanç hakkında daha farklı çalışmaların gerekli olduğu da aşikârdır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. HAYATI

1.1. Ailesi, Doğumu ve Çocukluğu

Yazar, gazeteci, aktör, senarist, oyuncu, tiyatro öğreticisi ve yöneticisi olan Üstün İnanç; 6 Ocak 1937'de İstanbul'un Kadıköy ilçesi Kızıltoprak semtinde dünyaya gelir. Yazarın babası Hasan Fehmi, annesi Sıdıka Halide'dir. İkisi de iki-üç kuşak İstanbulludur. "*Babam Dağıstan, Karabağlı soyundan geliyor. Doğma büyüme İstanbullu, kadırgalı; annem yedi sekiz göbek İstanbullu, Eyüplü. Bunlar birbirlerini seviyorlar, evleniyorlar.*" [3]

Gazeteci, aydın ve bir bürokrat olan Hasan Fehmi dini bütün bir Müslüman olup haftanın belli bir gününde eve kapanıp Kur'an-ı Kerim okur. "*Babam okumuş yazmış insandı, moderndi ama çok imanlıydı, Müslüman'dı. Perşembe günleri odasına kapanıp Kur'an-ı Kerim'i sesli olarak tilavet ederdi.*"[4]

Askerî bir aileye mensup olmanın getirdiği disiplin ve bürokrat olmasından olsa gerek Fehmi sert bir mizaca sahiptir. İnanç, kendisinden aşırı derecede korkmaktadır. İnanç, babasının aksine gayet yumuşak bir mizaca sahiptir: "*Babam sertti, pederşahi derlerdi. Babam sertti. Ben babamın tam zıddıyım. Babamın o sertliğinin aksine çocuklarıma yaklaştım. Bir fiske atmamışımdır onlara.*"[5]

Roman olarak yazılan daha sonra tiyatroya da uyarlanan *Makedonya Gamzesi*'ndeki Fehmi; İnanç'ın babası Hasan Fehmi ve babasının amcası Kâzım

[3] Üstün İnanç ile 08.10.2022'de yaptığımız mülakattan alınmıştır.
[4] Üstün İnanç ile 08.10.2022'de yaptığımız mülakattan alınmıştır.
[5] Üstün İnanç ile 08.10.2022'de yaptığımız mülakattan alınmıştır.

Paşa'nın sentezidir. Aynı eserde İttihatçıları ve Abdülhamid'i sevmeyen bir yazar olan Hasan Fehmi ismi ikinci bir defa geçer:

"*Romandaki Fehmi; babam Hasan Fehmi ile amcam (Babasının amcasını kastediyor) Kâzım Paşa ortası bir karakterdir. Kimdir Kâzım Paşa? Şimdi Kazım Paşa'nın özelliği şöyle: Mütevazı bir adam, gayet karek bir kahraman, Çanakkale komutanı ve kahramanlarından biridir. Neyse boş ver bunları. Onların ikisi arasında bir tiptir babamla amcası. Onun sentezidirler.*"[6]

Kâzım Paşa ile Enver Bey Erkânıharbiye'de aynı sınıftadırlar, Mustafa Kemal Paşa onlardan bir sınıf geridedir. İnanç soyadını Kâzım Paşa'ya Mustafa Kemal verir, aile arşivinde Mustafa Kemal Atatürk'ün el yazısı vardır. Kâzım Paşa Erkânıharbiye Reisisanîsi unvanıyla Mustafa Kemal Atatürk'ün Samsun'a çıkmasını onaylayanlardan biridir. Kâzım Paşa, Mustafa Kemal Atatürk'ten önce vefat eder. Kâzım Paşa, Atatürk'ün sağ koludur. Öldüğü haberi Dolmabahçe'de kendisine ulaştırılınca Atatürk acıyla ah, der ve iki damla yaş gözlerinden süzülür.[7]

İnanç'ın annesi İstanbul'da büyümüş, İstanbul kültürüyle yetişmiş bir İstanbul kızıdır. Evlendikten sonra eşi Hasan Fehmi'nin nahiye müdürlüğü görevi dolayısıyla ilk defa İstanbul dışına çıkar, Anadolu'nun birçok köyünü, kasabasını dolaşır. İnanç annesini ve anneannesini şu sözlerle anlatır:

"*Anneciğim benim (Dalıyor), İstanbul kızı. Köylerde tahammül etti. Anneannem İstanbul kızı, öğretmen okulu mezunu. Kızını görmek için o köylere gelirdi, orada*

[6] Üstün İnanç ile 8.10.2022'de yaptığımız mülakattan alınmıştır.
[7] Üstün İnanç ile 10.12.2022'de saat 17.05'te yaptığımız telefon görüşmesinde bu malumatı vermişlerdir.

kalırdı. Gökova diye Ödemiş'te, orada kaldı. Biz mezarına gittik, ziyaret ettik. Mezarı yok, mezarı kayıp."[8]

İnanç'ın anne ve babası İstanbul'da vefat etmiş olup mezarları Eyüp Sultan Mezarlığı'ndadır.

Üç kardeşten en büyüğü olan İnanç'ın diğer kardeşleri de erkek olup Engin ve Bilgin'dir. İnanç'tan küçük olan Engin vefat etmiş, Bilgin ise Bodrum'da hayatını idame etmektedir.

İstanbul'da dünyaya gelen İnanç, babasının görevi dolayısıyla gittiği Anadolu kasabalarında maddi imkânlar bakımından çok zor şartlarla karşılaşır: "*İmkânlar kıt, çok kıttı. Yokluk içinde geçti. Memurların kazançlarının en kıt olduğu devreye rastlar benim çocukluğum. Diğer çocuklar daha bakımlıydı.*" [9] Anadolu'nun köy ve kasabalarında çocukluğunu geçiren İnanç'ın oynadığı çok az oyun vardır. İnanç'a yönelttiğimiz, çocukluğunuzda hangi oyunları oynardınız, sualine karşılık o şu cevabı verir: "*Şimdi hatırlayamadım ha, saklambaç oynardık.*"[10]

Oyunlar oynayan İnanç bu süreçte kendini geliştirmeyi de ihmal etmez. İzmir'in Kiraz beldesinde zeybek öğrenir, Mehmet Efe'nin Dudu ninesinden efe hikâyeleri dinler, boş bulduğu bir yerde arkadaşlarına Karagöz temsilleri oynar. [11]

Çocukluğunda yaz ayları İstanbul'a anneannesinin yanına gelen İnanç İstanbul-İzmir arasındaki imkân, kültür ve gelişmişlik farkına şahit olur. Çocukluğunu

[8] Üstün İnanç ile 8.10.2022'de yaptığımız mülakattan alınmıştır.
[9] Üstün İnanç ile 8.10.2022'de yaptığımız mülakattan alınmıştır.
[10] Üstün İnanç ile 8.10.2022'de yaptığımız mülakattan alınmıştır.
[11] Birlik Vakfı'nın 15.10.2022'de 60. Sanat ve Edebiyat Yılı münasebetiyle Üstün İnanç'ı ödüllendirdiği programda, Harun Yöndem'in Üstün İnanç'ı anlattığı söyleşiden bu malumat alınmıştır.

İzmir'in köy ve kasabalarında geçiren İnanç, İstanbul'a gelip buradaki imkânlarla karşılaşınca şaşkınlığını gizlemeyecektir:

"*Yazları İstanbul'a anneanneme giderdik. Bir iki ay kalıp dönerdik geri. O zamanın köşkleri esintiye göre lodos gören, poyraz görene göre inşa edilirdi. Neyse bakıyorum, elektrik ışığı geliyor. Kablodan geliyor, nasıl geliyor? Uyarıyor prizler. Parmağımı prize soktum; "şişşt!" diye çarptı, korktum. Benim için izahı olmayan bir şeydi. Ama bir daha o tür şeyler yapmadım, uzak durdum.*"[12]

Üstün İnanç öğrenim hayatını tamamladıktan sonra gazetecilik meslek hayatına atılır. Gazeteciliğin birçok disiplininde çalışır, bu süreçte vatanî görevini yapmaya gider. Askerlik görevini bitirip döndükten sonra 1975'te Meryem Hanımefendi'yle evlenir. Emre ve Ertuğrul isimli iki oğulları olur. Üstün İnanç hâlihazırda İstanbul-Fatih'te yaşamaktadır.

1.2. Öğrenimi

Üstün İnanç ilkokulu babasının nahiye müdürü görevi dolayısıyla İzmir Kiraz'da okur. Kiraz'da ortaokul olmadığı için İzmir'e gider. Ancak İzmir'deki ortaokul ortamından memnun değildir. Bunun üzerine babası ikinci dönem onu buradan alır. İnanç babasını ikna ederek İstanbul'a anneannesinin yanına gelir, ardından babaannesinin yanında kalır. Daha sonra babasının tayini İstanbul'a çıkınca ailesinin yanına geçerek öğrenimine devam eder. İnanç ortaokul ve liseyi İstanbul Erkek Lisesi'nde okur. Ortaokul son sınıfta Necip Fazıl adını duyar, lisede kendisiyle tanışır. İstanbul Erkek Lisesi'nde felsefe ve sosyoloji derslerine yazar, düşünce

[12] Üstün İnanç ile 8.10.2022'de yaptığımız mülakattan alınmıştır.

adamı Doç. Dr. Nurettin Topçu girer. İnanç bu okulda güzel arkadaşlıklar edinerek ve iyi bir eğitim alarak mezun olur.[13]

İnanç çocukluğundan başlayarak lise öğrenimine kadar babasının görevi dolayısıyla İzmir'de bulunur, tabi bu süreçte İstanbul'da bulunan anneannesinin yanına da gidip gelir. Bu iki şehir arasında gidip gelmekle geçen bir çocukluk hayatı İnanç'ın daha sonraki yaşamının şekillenmesinde bu iki kültür oldukça belirleyici olur.[14] İnanç bu iki kültüre olan aşinalığını şu şekilde ifade eder:

"*İlkokulu İzmir'in Kiraz ilçesinde okudum. O zaman şehirlerin dışında her taraf geriydi. Çarşamba günleri pazar olurdu. Köylerden çocuklar gelirdi. Kendi yufka ekmekleri arasına beyaz çarşı ekmeğini katık olarak koyup yerlerdi. Ben onları görür ağlardım. Yazın da İstanbul'a, Kızıltoprak'a. İstanbul ise muazzam bir yer. İki kültürü, köy ve şehir kültürünü, bir arada yaşamanın faydasını gördüm*."[15]

Üstün İnanç liseyi bitirdikten sonra üniversiteye başlar, üniversitede Basın Yayın ve Gazetecilik Yüksekokulunu okuyarak öğrenim hayatını tamamlar. Bu bölümü seçmesinde babasının etkisi olup olmadığını İnanç şöyle ifade eder:

"*İlla öyle olmuştur diye elimi ateşe sokmam ama babamın tesiri olmuştur. Çünkü onun yazdığı yazılar elime geçmişti, onları okurdum*."[16]

1.3. Çalışma Hayatı

Üstün İnanç Basın Yayın ve Gazetecilik Yüksekokulunu bitirdikten sonra çalışma hayatına atılır, okuduğu bölümle ile ilgili olarak 1956'da *Tercüman* gazetesinde

---

[13] Birlik Vakfı'nın 15.10.2022'de 60. Sanat ve Edebiyat Yılına ithafen Üstün İnanç'ı ödüllendirdiği programda, Harun Yöndem'in Üstün İnanç'ı anlattığı söyleşiden bu malumat alınmıştır.
[14] Emeti Saruhan, *Zamanın Tanıkları,* 1.Baskı, Pınar Yayınları, İstanbul, 2014, s. 75.
[15] Emeti Saruhan, *age*, s. 76.
[16] Gös. yer

stajyer muhabir olarak çalışmaya başlar, daha sonra *Bâbıâli'de Sabah*, *Hergün, Bugün, Tercüman*, *Son Havadis*, *Zaman* ve *Yeni İstanbul* gazetelerinde çalışır. *Bâbıâli'de Sabah* gazetesi ile diğer birçok gazetede yöneticilik yapar, reklam ajansını kurar ve genel müdürü olur.[17]

İnanç'ın yazarlık serüveninde Necip Fazıl'ın etkisi büyüktür, yazarlık hayatı boyunca da bu etki eserlerinde görülmektedir. İnanç *Büyük Doğu* dergisinde yazılar yazar, burada yazdığı yazılar daha çok sanat, tiyatro ve sinemaya dairdir. Bu yazılardan; *İslam Davası Sinema*, *Sinemanın Durumu*, *Ve O Dâva* bazılarıdır. *Büyük Doğu* dergisinin yanı sıra İnanç'ın yazıları; *Kültür Dünyası*, *Tohum*, *İslamî Edebiyat*, *Türk Edebiyatı*, *Cemre*, *Yörünge*, *Yelken*, *Durum* ve *Sanatkâr* gibi dergilerde de yayımlanır.

Üstün İnanç gazetecilik ve yazarlığın yanında oyunculuk, tiyatro yazarlığı, öğreticiliği ve yöneticiliği yapar. İnanç *İlk Kurşun, Kurt Kapanı, Gök Sultan Abdülhamid Han* vs. tiyatrolar yazar, aynı zamanda birçok oyunun yönetmenliğini yapar.

İstanbul Büyük Şehir Belediyesi Gösteri Sanatları Merkezi'nin kuruculuğunu üstlenen İnanç burada birçok oyuncu yetiştirir hem de buranın yöneticiliğini üstlenir. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür Daire Başkanlığınca düzenlenen, Harun Yöndem'in moderatörlüğünü yaptığı "*Zamanın Ruhu*" başlığı altında aylık kültür-sanat sohbetlerini Fatih Ali Emiri Efendi Kültür Merkezi'nde uzun yıllar sürdürür, aynı zamanda İstanbul Şehir Tiyatroları repertuvar kurulu üyeliği yapar.[18]

İnanç gazetecilik ve oyun yazarlığının yanı sıra romanlar da yazar. İnanç toplumun sorunlarına, problemlerine ve dinamiklerine karşı duyarlı bir yazardır. 28

---

[17] Mehmet Nuri Yardım, *Romancılar Konuşuyor*, 3. Baskı, Çağrı Yayınları, İstanbul, 2013, s. 239-242.
[18] Üstün İnanç, *Tiyatro Eserlerim*, 1. Baskı, Mihrabad Yayınları, İstanbul, 2019, s. 382.

Şubat sürecinde okula alınmayan başörtülü öğrencilerin çektikleri sıkıntılara duyarsız kalmayarak *Yalnız Değilsiniz* adlı bir roman yazar.

"*Başörtüsü zulmünün ülkemizde yaşandığı 28 Şubat'ın o kara günlerinde durumdan vazife çıkarıp Yalnız Değilsiniz romanını yazmıştır. O dönemde dindar insanların başucu kitaplarından birisi olan Yalnız Değilsiniz daha sonra beyaz perdeye de aktarılmıştır. Tesettüre büründükleri için okullarından atılan, hakları ellerinden alınan yüz binlerce genç kızımız, bu romanı gözyaşları içerisinde okumuş ve kısmen ferahlamışlardır. En azından meselelerine münevverlerimizin bigâne kalmamasına, sahiplenilmelerine çok sevinmişlerdir.*"[19]

İnanç toplamda yedi roman yazar. Romanlarının konularına bakıldığında genel olarak Türk toplumunu etkileyen tarihî, siyasi, dinî ve ekonomi vs. konulardır: "*Tarih, kültür, millî meseleler, yabancılaşma, Batılılaşma, maziyi inkâr ve ret hastalığı, inanç zayıflığı, mukaddesat karşıtlığı gibi konular ihmal etmediği ve mutlaka eserlerinde işlediği başat mevzulardır.*"[20]

Yazar oyunlarında olduğu gibi romanlarında da sanat yapmanın peşinde olmayıp okuyucuları hakikatlerden haberdar etme amacındadır. Yazar Mehmet Nuri Yardım, İnanç'ın romancılığı hakkında şunları söyler:

"*Üstün İnanç'ın romancılığı mükemmeldir. Bence bugün yaşayan en kıymetli romancımızdır. Onun romanlarında okuyucu aldatılmaz. Tarihî bir hadiseyi anlatıyorsa gerçekçi yönüyle olaya bakar. Okurunu hayal âleminde dolaştırmaz. Yazarımız, Türkiye'nin büyük romancılarından Kemal Tahir'in de yakın dostlarındandır. Dolayısıyla onun gibi gerçekçidir. Tarihî ve sosyal hadiseleri anlattığı romanlarında hakikati olduğu gibi dile getirir ama kendi yorumunu da*

[19] Mehmet Nuri Yardım ile 27.06.2022'de yaptığımız mülakattan alınmıştır.
[20] Mehmet Nuri Yardım ile 27.06.2022'de yaptığımız mülakattan alınmıştır.

katar. Bu yorumlarda gerçeklerden asla uzaklaşmaz. Hep o doğru merkezin etrafında dolaşır durur. Romanları akıcıdır, sürükleyicidir.[21]

İnanç gazetecilik, oyunculuk, roman yazarlığının yanında senaryolar yazar ve sinemaya yönelir. İnanç'ın sinemayla ilgilenmesi Necip Fazıl'ın teşvikleri ve yönlendirmesiyle olur. İnanç sinemaya yönetmen Erdoğan Tokatlı ile başlar, Tokatlı'nın asistanlığını yapar. Böylece uzun yıllar süren dostlukları olur, *Son Kuşlar* filminin senaryo grubunda yer alır. Süreç içerisinde bu alanda yetkinleşir, eserleri sinemaya uyarlanır, birçok senaryo yazar ve senaryo yazma ekibinde bulunur. Sinema ve edebiyat dünyasından Ayşe Şasa, Halit Refiğ, Tarık Buğra, Kemal Tahir, Atıf Yılmaz, Yücel Çakmaklı, Metin Erksan gibi yazar ve yönetmenlerle dostluklar kurar. 1977'de MTTB'de yukarıda isimleri zikredilen farklı görüşte birçok yönetmeni ve edebiyatçıyı bir araya getirerek "*Milli Sinema Açık Oturumu*"nu yönetir.[22]

Üstün İnanç hâlihazırda Necip Fazıl ile olan hatıralarını kaleme alacağı *Toz Kanatlı Kelebek: Necip Fazıl Kısakürek* adlı kitabı üzerinde etütler yapmaktadır.[23]

2. TİYATRO HAYATI[24]

Gazeteci, roman, senaryo ve oyun yazarı; oyunculuk, yönetmenlik, tiyatro öğreticiliği ve yöneticiliği yapan Üstün İnanç'ın bu kadar geniş bir uğraş alanının bulunmasında özellikle yetiştiği aile ve büyüdüğü çevrenin etkisi önemlidir. Bir medeniyet şehri olan İstanbul'da dünyaya gelen İnanç, kitabın, edebiyatın, müziğin, tiyatronun olduğu ve konuşulduğu bir evde yetişir:

---

[21] Mehmet Nuri Yardım ile 27.06.2022'de yaptığımız mülakattan alınmıştır.
[22] Üstün İnanç, *Tiyatro Eserlerim*…, s. 382.
[23] Kendileriyle yaptığımız mülakatta kitabın bitimine çok az kaldığını belirtmişlerdir (25.05.2022).
[24] Bu bölümde anlatılanların yanı sıra İnanç'ın tiyatroculuğu ve sanat anlayışı hakkında bir kanaate varmak için "Ekler" kısmında yer alan, kendisi ve yakın dostlarıyla yaptığımız mülakatlar bu manada önemli bir yere sahiptir.

"*Rahmetli babamın sesi çok güzeldi. Rahmetli Münir Nureddin'le babacığım nispet ederlermiş. Büyükbabam neşetkâr ustasıydı. Sadi Hoşses'ler onun hayranıydılar, gelip giderlerdi. Bende iş yok.*"[25]

Üstün İnanç kitapların olduğu ve okunduğu bir evde oldukça erken bir yaşta okumayla tanışır. Bunda elbette babasının yazması ve okumaya verdiği önemin katkısı büyüktür. İnanç, kitap ile tanışmasını ve okumaya olan merak ve şevkini şu ifadelerle nakleder:

"*On yaşımdan itibaren o kadar hırsım vardı ki okumaya, iki üç roman birden okurdum. Emile Zola gibi yazarların tercümelerini okurdum. Hamdi Varoğlu çok nefis bir Türkçeyle çevirirdi. O zamanın zekâsı da başka oluyor. Kitabın neresinde kaldığımı araya bir şey koymaya ihtiyaç duymadan, direk olarak açıp bulurdum.*"[26]

İnanç okumaya oldukça meraklıdır, o kadar ki aynı anda birden fazla türü bir arada okur:

"*Üç roman birden okuduğumu hatırlıyorum. Şiir de öyle… Gerek Divan edebiyatını, gerekse Cumhuriyet Dönemi şairlerini büyük bir merak ve sevgiyle okurdum.*"[27]

Babasının memurluk görevi dolayısıyla gezdiği Anadolu'nun köy ve kasabalarında edindiği izlenimlerin ileride İnanç'ın yazarlık ve sanat anlayışına büyük katkıları olacaktır:

"*Babamın görevi daha çok taşrada olduğu için kendisinin gayet zengin bir kitaplığı vardı. Zaten okumayı pek severdi. Ben de ufak yaştan itibaren bu kitaplığa*

---

[25] Emeti Saruhan, *age*, s. 80.
[26] Emeti Saruhan, *age*, s. 75.
[27] Mehmet Nuri Yardım, *age*, s. 215.

dadanmıştım. Fransız klasiklerinin tercümelerini okuyup bitirdiğim zaman on bir yaşındaydım. Daha sonra İngiliz klasikleri tercümelerini, ondan sonra Alman ve Rus klasikleri tercümelerini okumuşumdur"[28]

Erken yaşta okumayla tanışan İnanç daha lise yıllarında yazmaya başlar. Şiire daha çok hevesi olan İnanç, yazmaya şiirle başlar. İnanç şiirle tanışma ve şiir yazma macerasını şöyle anlatır:

"*… ben sanata şiirle başladım. Şiir yazdığımı zannediyordum. Ondan sonra hep beğeniliyordum arkadaşlarım tarafından. Bir süre öyle gitti. Sonra Büyük Doğu'ya girdim. Necip Fazıl'ı tanıdım…*"[29] *Onun şiirlerini okudum. Kendi şiirlerimi yaktım, attım. Kolay iş değil azizim. Hiç kimse yapamaz, ben yaptım. Çünkü beni ezdi şiirleriyle Üstat. Ezdi beni böyle, yok etti. Ondan sonra yeni bir Üstün İnanç çıkardım oradan.*

Üstün İnanç'ın edebiyat ve şiir ile uğraşması, yolunun Necip Fazıl Kısakürek ile karşılaşmasını sağlar. İnanç şiir ile hemhal olduğu için Necip Fazıl'ı ilkin şiirlerinden tanır. Edebiyata ilgili olan İnanç İstanbul'daki edebiyat sohbetlerinin müdavimlerindendir. Necip Fazıl'ı da katıldığı bir edebiyat musahebesi vesilesiyle duyar:

"*Bir gün arkadaşımla Yahya Kemal'in çınaraltı'nda sohbetlerine gittik Emirgan'da. Çekingen bir şekilde oturduk. Sesler hiç duyulmuyor. Boşu boşuna geldik dedim. Tam gidecekken Ahmet Hamdi Tanpınar bir şiir okumaya başladı. "Ne hasta bekler sabahı ne taze ölüyü mezar…" şiir bitti. İlk defa Yahya Kemal'in sesini duydum. "Fevkalade, fevkalade!"dedi. Arkadaşa: Yahya Kemal de tam döktürmüş."*

[28] Mehmet Kurnaz, *age*, s. 3.
[29] Üstün İnanç ile 24.05.2022'de yaptığımız mülakattan alınmıştır.

dedim. "O Yahya Kemal'in değil, Necip Fazıl'ın."dedi. Kıpkırmızı oldum. O zaman üstadın Çile kitabı yoktu. Sonsuzluk Kervanı'nı alıp okudum."[30]

İnanç, Necip Fazıl'ın şiirleriyle tanıştıktan sonra bir gün arkadaşıyla bindiği vapurda Necip Fazıl'ı görürler, hemen yanına koşarlar. Tanışıp bir zaman sohbet ettikten sonra Necip Fazıl onları evine davet eder:

" *Selamiçeşme'de bir köşk ... İlk defa orada yüz yüze görüştük. Muazzam bir derya. Ben bir deryanın kenarında oturmuşum, şırıl şırıl dinliyorum sanki… Çıkarken bana:"Sizinle konuşmadık." dedi. "Üstadım ben sizi buldum. Bundan sonra yakanızdan düşmem. Kapıdan kovsanız pencereden, pencereden kovsanız kapıdan girerim." dedim. "O zaman size bir kapıyla bir pencere yapalım." dedi gülerek. Tanışmamız böyle oldu*."[31]

İnanç, Necip Fazıl'ın şiirlerini okuyup kendisini tanıdıktan sonra şiir yazmayı bırakır, bununla ilgili olarak: "*Necip Fazıl'ı tanıdım, onun şiirlerini okudum. Necip Fazıl ve onun şiirlerini tanıdıktan sonra utandım. Şiiri bıraktım. Bırakmakla da kalmadım, bütün yazdıklarımı yırttım*." [32] ifadelerini kullanır. Necip Fazıl'la tanıştıktan sonra kendisinde meydana gelen değişimi İnanç başka bir ifadesinde şöyle anlatır: "*Sonra Necip Fazıl'la tanışınca bütün şiirlerimi termosifona doldurdum ve yaktım*."[33] İnanç'ın Necip Fazıl'ı tanıması ve yakınında bulunması düşüncelerini ve sanat anlayışını büyük oranda etkiler. İnanç, *Büyük Doğu* dergisinde sinema ve tiyatro üzerine yazılar yazar, kendisini "*Büyük Doğucu*" olarak niteler. İnanç, Necip Fazıl'dan bir oyun yazmasını ister. Bir hafta sonra Necip Fazıl, *Abdülhamid Han* adlı oyunu yazar. İnanç oyuna bir prolog yazar, oyunla çıktığı Türkiye turnesinde hem oynar hem de oyunun yönetmenliğini yapar. Çıktıkları Türkiye turnesinde beş yüz on dokuz gösteri yaparlar.

---

[30] Mehmet Kurnaz, *age*, s. 3.
[31] Emeti Saruhan, *age*, s. 80.
[32] Üstün İnanç ile 24.05.2022'de yaptığımız mülakattan alınmıştır.
[33] Emeti Saruhan, *age*, s. 80.

İnanç büyüdüğü ortamda nerdeyse sanatın tüm dallarına tanıklık eder, onlarla birlikte büyür. Onlar da İnanç'ı büyütür. Tiyatroya heves ederek başlayan İnanç konservatuvar sınavlarına katılır, sınavı kazanır. Annesi sevinir, oğlunun gidip konservatuvar okumasını destekler. Fakat babası buna karşı çıkar. İnanç konservatuvara gitmek üzere babasından izin istediğinde babasının: "*Gidersen bu evden bir daha içeri giremezsin*."[34] diyerek tepki vermesi üzerine konservatuvara gidemez. İnanç daha sonra babasının tiyatroyla ilgilenmesine neden karşı çıktığını anlar, babasına hak verir ama tiyatrodan da vazgeçmez.[35]

İnanç daha çocuk yaşta tiyatro salonlarında koşup oynar. Buna dair bir hatırasını: "*... Halam Şehir Tiyatrosu'nda muhasebe servisi müdürüydü. Beni oyunlara götürürdü. Sahnede, kuliste koşar oynardım. Muhsin Ertuğrul kızardı bana.*"[36] sözleriyle nakleder. İnanç, çocukluğunda babasının görevi dolayısıyla bulunduğu Kiraz'da uygun bulduğu bir alanda arkadaşlarına Karagöz temsilleri oynar.

Tiyatronun içinde büyüyen Üstün İnanç tiyatronun birçok disiplininde yer alır; tiyatro yazarlığının yanında oyunculuk ve yönetmenlik de yapar:

"*1967-1969 yılları arasında Necip Fazıl'ın Sultan Abdülhamid Han isimli oyununu yönetir. 519 kez oynanan bu oyunun 300'ün başrolünde kendisi vardır. 1970'de Kurt Kapanı isimli oyununu da yönetir ve başrolünü oynar. 1974'te İlk Kurşun isimli oyununu da kendisi yönetir Bunlarla birlikte İbret Sahnesi'nin Çar Tabancası oyununda Çar rolü kendisindedir*" (Akt. Kurnaz, 2017: 4).

İnanç'ın yayımlanan *Tiyatro Eserlerim* adlı kitapta: *Gök sultan 2. Abdülhamid Han, Makedonya Gamzesi, Bir Gül Koşusu Fetih, İbrâhim Müteferrika ve Cancağızım (Ömer Seyfeddin)* olmak üzere beş tiyatro eseri vardır. Kitapta *Kınalı*

[34] Üstün İnanç babasının bu sözünü kendileriyle yaptığımız mülakatta dile getirmişlerdir (24.05.2022).
[35] Üstün İnanç tiyatroya başlama sürecini kendisiyle yaptığımız mülakatta anlatmışlardır (24.05.2022).
[36] Emeti Saruhan, *age*, s. 79.

Kuzular ve *Celaleddin Harizmşâh* adlı iki de senaryo vardır. İnanç'ın zikredilen kitaba alınmayan başka tiyatroları da vardır. Üstün İnanç bununla ilgili *Tiyatro Eserlerim*' in ön sözünde: "*Tiyatro Eserlerim, bu kitapta elbette tümüyle yansıtılamadı. Dışarıda kalan birçok oyun ve senaryomuz daha vardır ama burada sizin için seçtiklerimize yer verdik*." [37] şeklinde belirtir. Tiyatrolarının konuları; edebiyat dünyasındaki şahsiyetler, II. Abdülhamid ve dönemi, tarihî, siyasi, askerî ve toplumsal hadiselerdir.

Üstün İnanç İstanbul Büyükşehir Belediyesi Gösteri Sanat Merkezi'nin kurulmasında öncü olur, akabinde bu kurumun müdürlüğünü yapar. Aynı zamanda Gösteri Sanat Merkezi'nde hem oyunculuk yapar hem de tiyatro dersleri vererek talebeler yetiştirir. Bunların yanı sıra İstanbul Şehir Tiyatroları repertuvar kurulu üyeliği yapar. Birçok defa İnanç'la teşrikimesaide bulunan Harun Yöndem, İnanç'ın geleneksel Türk tiyatrosunu yaşatmasındaki gayretleri için şunları söyler:

"*Ayrıca kendisi farkından olmasa bile bir devrim gerçekleştirmiştir. Belki devrim değil de Rönesans diyelim. Bizim klasik temâşâmız tümüyle unutulmuştu. Klasik temaşamız GSM'de yeniden açığa çıkarılmıştır. Karagöz Gölge Oyunu özellikle GSM aracılığıyla tekrar toplumun gündemine girmiştir.*"[38]

Konuyla ilgili olarak farklı bir zaman diliminde Harun Yöndem şunları ifade eder: "*Karagöz yeniden hatırlandı, Orta oyunu yeniden hatırlandı, geleneksel sanatlar GSM'de rönesansını yaşadı.*"[39]

İnanç yazdığı, oynadığı ve yönettiği oyunlarda her zaman tiyatronun millî olmasına dikkat eder ve bunun için çalışır. Bu hassasiyeti yetiştirdiği talebelerine de verir. İnanç millî bir tiyatro için geleneksel ve modern Türk tiyatrosunun bir arada

---

[37] Üstün İnanç, *Tiyatro Eserlerim*…, s. 7.
[38] Harun Yöndem ile 26.07.2022'de yaptığımız mülakattan alınmıştır.
[39] Birlik Vakfı tarafından 15.10.2022'de İnanç'ın 60. Sanat ve Edebiyat Yılı münasebetiyle düzenlenen programda HarunYöndem'in İnanç'ı anlattığı söyleşide bu malumat alınmıştır.

işlendiği; Türk tarihi, edebiyat ve sosyo-kültürel bağlarıyla beslendiği takdirde millî bir tiyatronun oluşabileceğini savunur. Ancak bu şekilde kimlikli bir tiyatroya sahip olabileceğimiz fikrindedir. İnanç bize özgü bir tiyatroyu oluşturmanın peşindedir:

"*Türk tiyatrosu diyebileceğimiz gösteri sanatı şu anda var mı? Bence yok. Çünkü henüz taklit ve özenti kıskacının dışına çıkabilmiş değildir tiyatromuz. Bertold Brecht'in "Gestut" diye isimlendirdiği bize ait davranışları sahnelerde görebiliyor muyuz? Yoksa Amerikan, İngiliz, Fransız vs. tiplerini kopya ederek, beceriksizce sahneye mi koyuyoruz? Bu soruların cevabını açıkça vermemiz lazım. Hem sonra söyler misiniz; Türkçenin tozlu raflara kaldırıp "Tarzanca"nın genel geçer ifade vasıtası olduğu bir yerde kişilikli tiyatro metinleri yazılabilir mi? Geleceğe dayalı millî bir tiyatro oluşturabilmekten vazgeçtik, hiç olmazsa eskilerden gelen temâşâ sanatlarımız otantik değerleriyle korunabilseler*."[40]

İnanç'a göre Türk tiyatrosu, Türk edebiyatından yeterince yararlanmamaktadır. Bunun nedenleri; hala Batı tiyatrosundan yapılan yarım yamalak çeviri oyunlarının çokça oynanması, bunun da bir marifet sayılması; Türkçe yazılan oyunların edebi dil bakımından sığ olması ve daha önce yazılan edebî bakımdan zengin olan eserlerden yeterince istifade edilmemesi olarak görür. İnanç Türk tiyatrosu ile Türk edebiyatının münasebeti için şunları söyler:

"*Tiyatro ile edebiyat arasındaki münasebet vazgeçilmezdir. Türk tiyatrosu, Türk edebiyatından nasıl yararlanacak? Eğer şöyle 20-25 yıl gerilerde kalmış eserleri bile bugüne göre 'sadeleştirmek' zorunda kalıyorsanız ört ki ölem!... 'Sadeleştirme' diye yutturulan zoka,tercüme,hatta adaptelerin dikalâsıdır!.. Buna yararlanmak*

[40] Mehmet Nuri Yardım, *age*, s. 216.

diyorsanız eğer, evet Türk tiyatrosu Türk edebiyatından gereğince yararlanabilmektedir(!)"[41]

İnanç'ın eserlerinde özellikle tiyatrolarında Osmanlı İmparatorluğu tarihi önemli bir yer tutar. Bu, Fatihi ve İstanbul'un fethini konu edindiği *Bir Gül Koşusu Fetih, Gök Sultan 2. Abdülhamid Han* ve II. Abdülhamid Han dönemini anlatan, Şehir Tiyatrolarında oynanması için tiyatroya uyarlanan *Makedonya Gamzesi* adlı eserinde görünür. İnanç, Osmanlı İmparatorluğunun çok daha fazla işlenmesi gerektiğinin fikrindedir ve bunun için var gücüyle çalışır. Konu ile ilgili olarak inanç şunları ifade eder: "*Osmanlı için neler yapılsa azdır. Biz de karınca kararınca katkıda bulunuyoruz.*"[42]

İnanç'a göre modern Türk tiyatrosu ve modern Türk edebiyatı gelinen noktada sahip olduğu hazineden bigânedir. Bu böyle devam edemez. Onun için gerekli olan Türk tiyatrosu ve edebiyatının unutulmuş, üzeri tozlanmış kadim hazinelerine dönüp onlardan istifade etmeleri hâlinde kendilerini bulmaları mümkün olur. İnanç bu konuda ümitsiz olmayıp intizar hâlindedir: "*Türk edebiyatı ve tiyatrosu için beklediklerimiz pek çoktur ama hepsi kimlik meselesinde düğümlenir. Kimlikli edebiyat… Kimlikli tiyatro… Bekliyoruz!"*[43]

İnanç'a göre sanatçı toplumun içinde yaşayıp onun sesi ve aynasıdır. Toplumun acılarını, sevinçlerini eserleriyle dile getirir. Bunu yaparken sağcı mı, solcu mu, mümin mi, değil mi; mezhebi, ırkı partisi nedir gibi ideolojilere takılmadan her kesimin problemlerini dile getirmelidir. Aksi takdirde sanatçı mefhumunun içi boşaltılmış olur. İnanç sanat yapan sanatçıların insan ve insanı ilgilendiren hadiselere ideolojiler penceresinden yaklaşmasına karşıdır. İnanç özelde tiyatroda genelde diğer sanatsal ürünlerde ideolojinin öne çıkarılmasına karşı olup bu konuda şunları ifade

---

[41] Mehmet Nuri Yardım, *age*, s. 217.
[42] Gös. yer
[43] Gös. yer

eder: "*Yanlış* (Duraklıyor), *yanlış… çok yanlış bir şeydir. İdeoloji ancak sanatın içinde eritilerek verilir. Suyun içerisinde demir gibi. Su içeriz, demir alırız.*"[44]

İnanç, Necip Fazıl'ın *Abdülhamid Han* adlı oyunu ve kendisinin yazdığı *Gök Sultan 2. Abdülhamid Han* oyunla farklı zaman dilimlerinde turneye çıkar. Böylece Türkiye'de II. Abdülhamid Han hakkında var olan "*istibdat, kızıl sultan"* algısını bertaraf etmekte büyük bir rol üstlenir. İnanç özellikle Necip Fazıl'ın *Abdülhamid Han* adlı oyununun bu manada gördüğü işlevden hareketle şunları söyler:

"*Abdülhamit o zaman müthiş nefret edilen bir isim. Nerdeyse zındık demez de Abdülhamit derdi okumuşlar. Öyle bir kültür sapması vardı. Baskınlar, dayaklar, zulümler, engellemelere rağmen 519 temsil yaptık. Meşhur bir tiyatrocu, adını vermeyeceğim, büyük bir ekip kurdu ve Dünya Sineması'nı kiraladı İstiklâlde. Şimdinin 500 milyonuna denk gelen bir bütçeyle bizim oyuna nispet "İttihat ve Terakki" oyununu sahneye koydular. Askerler üniformalarıyla gelip oynadılar. 15 gün sonra battılar. Biz eleğimizi duvara astıktan sonra sol taraftan "Biz Abdülhamit'i yanlış tanımışız" diye yayınlar başladı. Zavallı Abdülhamit oyunumuzun katkısı oldu buna*."[45]

İnanç ve ekibi Necip Fazıl'ın *Abdülhamid Han* oyunuyla çıktıkları Türkiye turnesinde, türlü türlü baskılar ve yasaklanmalarla karşılaşırlar. İnanç turne sırasında yaşadıkları sıkıntıları anlatırken Türkiye adına hayıflanarak şunları söyler:

"*Çok direnişlerle karşılaştık. Mesela Kütahya'ya geldik, Ramazan'dı. Organize edilmiş, çağrılmışız, gidiyoruz. Ben berbere geldim, üstümü, saçımı falan toparlamak için. Allah rahmet eylesin, benle yetişmiş olan bir kardeşim vardı: Hasan Nail Canat. Hasan Nail Canat koştu, geldi berbere, dedi:"Abi polisler tiyatroyu bastı." Yarım yamalak tıraş olup hemen geldim. Emniyet müdürü. Kütahya emniyet müdürü. Yanlış*

[44] Üstün İnanç ile 24.05.2022'de yaptığımız mülakattan alınmıştır.
[45] Mehmet Nuri Yardım, *age*, s. 217.

şeylerle tiyatroyu basmış. Gişeyi atmış, gişeye geçmiş. Bilet alanların paralarını iade ediyor. Korkunç bir manzaraydı."

İnanç'a göre tiyatro kendi imkânlarını geliştirerek ilerlemesi gerekirken sinema benzeri disiplinlerin imkânlarından yararlanmak gibi yanlış bir yola tevessül ederek seyirci çekmeye çalışır. Hâlbuki bunu yaptıkça aksine seyirci kaybeder. Çare olarak tiyatronun kaynağına dönüp kendi imkânlarını geliştirmesi gerekir. Ancak bu şekilde varlığını sürdürebilir: "*Tiyatro dekadanını yaşıyor. Çöküntü dönemine girdi. Tiyatrosuz insanlık olmaz.*"[46]

İnanç Türk tiyatrosunun gelişmesi için özellikle Anadolu topraklarına dikkatleri çeker. Çünkü Anadolu birçok medeniyetin kurulmasına ve yıkılmasına şahit olan; birçok kültürün harmanlandığı, savaşların, aşkların yaşandığı; menkıbe, destan, masal ve halk hikâyelerin anlatıldığı, türkülerin yakıldığı bir yerdir. Yazara göre böyle zengin bir mozaiğin oluştuğu bir yerde ortaya çıkıp daha sonra kıblesini şaşırmış olan Türk tiyatrosunun kendine gelebilmesi için tekrar Anadolu'ya dönmesiyle mümkündür:

"*Tiyatro ve efsaneler iç içedir. Tragedya dediğimiz ilk tiyatro bize onları anlatır. Bunlar Anadolu'ya göçmüştür. Defne ağacı çok güzel bir kadındır. Zeus'un oğullarından biri elde etmek için kovalar. Anadolu'ya sığınır ve Anadolu'da bir ağaç olur. Kibele, Troya hepsi Anadolu'dadır. Böyle bir ortamda yeni tiyatro bizden çıkacak diye bir düşüncem var. Bunlar hepsi hammaddedir ve bu hammaddeden bir tiyatro çıkacaktır. Başka yolu yok*."[47]

Ailesi, yetiştiği ortam ve nihayet Necip Fazıl'la tanışması Üstün İnanç'ın tiyatrolarının ve tiyatroculuğunun şekillenmesinde etkili olur. İnanç hiçbir zaman sanat yapmak amacında olmayıp sanatı gerçekleri seyirciye ulaştırmak için bir araç

[46] Emeti Saruhan, *age*, s. 79.
[47] Gös. yer

olarak kullanır. Yazar oyunlarına konu edindiği meselelere gerçekçi bir bakış açısıyla yaklaşarak bunları sanat aracılığıyla vermeyi bilir. Sanatçının tiyatro yapmadaki amacı eğlendirmenin yanında öğretmek, millî bir şuur oluşturmaktır. Yazdığı ve oynadığı oyunlarda millî, toplumun değerleriyle mücehhez olmuş, kimlik sahibi bir tiyatro çizgisi oluşturmayı amaçlar. Bu anlayışını tiyatro yöneticiliği ve öğreticiliği yaparak da sürdürür. İnanç Türk tiyatrosunun gidişatından memnun değildir. Kurtuluş reçetelerini gazete yazılarında, eserlerinde, oyunlarında ve kendisiyle yapılan birçok mülakatta dile getirir.

2.1. Tiyatrolarında İşlenen Meseleler

Üstün İnanç tiyatrolarının kaynaklarına bakıldığında Osmanlı İmparatorluğunda Fatih'in İstanbul'u fethetmesiyle başlayıp günümüze dek devleti, toplumu derinden etkileyen tarihî, siyasi, askerî, sosyal, kültürel ve ekonomik meseleler üzerinde durur. İnanç'ın oyunlarında ele aldığı meselelerin tarihi seyirleri dikkate alınarak şu şekilde sıralanabilir: İstanbul'un Fethi; İbrahim Müteferrika'nın sergüzeşti, matbaanın kurulması, Lale Devri; II. Abdülhamid'in tahta çıkması, I. Meşrutiyet'in ilan edilmesi, 93 Harbi, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Balkanlar'da örgütlenmesi, II. Meşrutiyet'in ilan edilmesi, 31 Mart Olayı, II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesi, Balkan Savaşları, Trablusgarp Savaşı; Ömer Seyfettin'in hayatı; Çanakkale Savaşı, Yunanlıların İzmir'i işgal girişimleri, gazeteci Hasan Tahsin'in şehit edilmesi, Millî Mücadelenin başlaması; köy, ağa ilişkisi; sağ-sol çatışmaları, üniversitedeki öğrenci kavgaları; başörtüsü yasağı.

2.2. Rol Aldığı Oyunlar

Üstün İnanç, Necip Fazıl'ın *Abdülhamit Han;* Abdullah Kars'ın *Şeyh Şamil;* Ergun Göze'nin *Çar Tabancası* oyunlarında ve kendisinin yazdığı *Gök Sultan 2. Abdülhamid Han* ve *Kurt Kapanı* oyununda oynar.[48]

2.3. Yönetmenliğini Yaptığı Oyunlar

Tiyatronun birçok disipliniyle ilgilenen İnanç hem oyunculuk hem de yönetmenlik yapar. İnanç, Necip Fazıl Kısakürek'in *Abdülhamid Han* [49] adlı oyununda hem oynar hem de oyunun yönetmeliğini yapar. Bu oyunla Türkiye turnesine çıkıp beş on dokuz gösterim yaparlar. İnanç kendisinin yazmış olduğu *Gök Sultan 2. Abdülhamid Han, İlk Kurşun, Kurt Kapanı, 18 Mart Çanakkale Zaferi* ve daha birçok oyununun yönetmenliğini yapar.

2.4. Aldığı Ödüller[50]

Üstün İnanç Saygı Gecesi, ESKADER, 2009.

Üstün İnanç Saygı Gecesi, ESKADER, 2011.

Burhan Felek Basın Hizmet Ödülü, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti, 2012.

Necip Fazıl Kısakürek Ödülü, TYB, 2013.

---

[48] Üstün İnanç oynadığı oyunlara dair malumatı kendisiyle yaptığımız mülakatta vermişlerdir (24.05.2022).
[49] Üstün İnanç ile 24.05.2022'de yaptığımız mülakatta İnanç *Ulu Hakan Abdülhamid Han* adlı oyununda Türkiye turnesinde yaşadıkları ve karşılaştıkları zorlukları detaylı bir şekilde anlatmışlardır (bkz., s. 159)
[50] Üstün İnanç, *Tiyatro Eserlerim*…, s. 383.

Kültüre Hizmet Ödülü, TBMM, 2013.

Edebiyat Mevsimi Şeref Misafiri, TYB, 2016.

Üstün İnanç ve tiyatro eserleri üzerine panel, TYB, 2016.

Üstün İnanç 60. Yıl Edebiyat ve Tiyatro Üstün Hizmet Vefa Ödülü, Birlik Vakfı, 2022.

3. ESERLERİ

3.1. Tiyatroları[51]

3.1.1. Yayımlanmış Tiyatroları

Üstün İnanç'ın tiyatroları *Tiyatro Eserlerim* adlı eserde yayımlanır. Ancak yazarın tüm tiyatroları bu eserde yer almamaktadır. Yazarın bu eserde yayımlanan beş tane oyunu ve iki senaryosu vardır. Bu tiyatrolar: *Gök Sultan 2. Abdühamid Han, Cancağızım (Ömer Seyfeddin), İbrahim Müteferrika, Bir Gül Koşusu Fetih* ve *Makedonya Gamzesi*'dir.[52] İnanç *Tiyatro Eserlerim* adlı kitabının sunuş yazısında tiyatro eserlerinde böyle bir sınırlandırmaya gitmesiyle ilgili olarak şunları söyler: "*Tiyatro Eserlerim, bu kitapta elbette tümüyle yansıtılamadı. Dışarıda kalan birçok oyun ve senaryomuz daha vardır ama burada sizin için seçtiklerimize yer verdik*."[53]

Gök Sultan 2. Abdülhamid Han

Gök Sultan 2. Abdülhamid Han oyunu kişileri; on dokuz kişilik bir şahıs kadrosu vardır. Oyunda birinci perde sekiz, ikinci perde dokuz olmak üzere toplamda iki perde, on yedi sahne vardır.

Oyunda Abdülhamid'in çocukluğundan başlayarak tahta geçişi, İmparatorluk için verdiği mücadeleleri, fedakârlığı ve onu tahttan indirmek için İttihat ve

---

[51] İkici ve üçüncü bölümlerde Üstün İnanç'ın tiyatroları yapı ve tema olarak detaylı bir şekilde ele alınacağı için bu bölümde tiyatrolar kısaca tanıtılmıştır.

[52] Üstün İnanç ile yaptığımız mülâkatta yazdığı ilk oyunu *18 Mart Çanakkale Zaferi* adlı oyun olduğunu ve bu oyunu Bakırköy Anadolu Lisesi'nde oynadıklarını belirtmişlerdir. Kitaba alınmayan; *İhtisap Ağası(Alışırsan Hileye Ters Binersin Eşeğe)*, *Kurt Kapanı*, *İlk Kurşun* adlı oyunları sorduğumuzda İnanç oyunların içeriklerinden kısaca bahsettikten sonra oyun metinlerinin hâlihazırda elde bulunmadığını beyan etmişlerdir (24.05.2022).

[53] Üstün İnanç, *Tiyatro Eserlerim*…, s. 7.

Terakkicilerin yaptıkları çalışmalar ve Abdülhamid'i tahttan indirdikten sonra yaşadıkları hüsran ve pişmanlıkları anlatılır.

Cancağızım (Ömer Seyfeddin)[54]

Cancağızım (Ömer Seyfeddin) otobiyografik bir oyun olup beş kişilik şahıs kadrosu ile tek perde ve tek sahneden müteşekkil bir oyundur. Oyunda Ömer Seyfettin'in çocukluğu, okul hayatı, hatıraları, arkadaşlıkları, dostlukları, askerlik yılları, esir olduğu yıllar, öğretmenliği, aile hayatı ve vefatı Ömer Seyfettin, Erkek Sesi, Kadın Sesi ve Sunucu tarafından anlatılır.

Bir Gül Koşusu Fetih

Bir Gül Koşusu Fetih manzum bir oyun olup tragedya kurallarına göre yazılır. Oyunun şahıs kadrosu otuz dört kişidir. Oyun bir prolog ile başlayıp iki perde ve iki sahneden müteşekkildir.

Bir Gül Koşusu Fetih'te Bizans'ın Osmanlıyı küçümsemesi, buna karşı Fatih'in İstanbul'u fetih için hazırlıklar yapması ve hazırlık planlarının bir saat gibi işleyerek nihayetinde İstanbul'u kısa sürede fethetmesi; diğer tarafta karşı koymaya çalışan Bizanslıların giderek dağılmaları ve en sonunda Ayasofya'ya sığınıp eman dilemeleri ve Fatih'in onlara teminat vermesi anlatılır.

---

[54] *Cancağızım (Ömer Seyfeddin*) oyunu hem biyografi hem de otobiyografi özellikler taşımaktadır. Onun için 04.08.2022 tarihinde Üstün İnanç'la telefonda görüşüp bu konudaki görüşlerini sorduk. İnanç oyunun otobiyografi özellikte olduğunu beyan etmişlerdir.

İbrahim Müteferrika[55]

İbrahim Müteferrika şahıs kadrosunda on bir kişi vardır. Oyun otobiyografi olup beş sahne ve bir perdeden oluşur.

İbrahim Müteferrika oyununda İbrahim'in tahrif olunmuş Hristiyanlığı sorgulaması, kadim Tevrat ve İncil metinlerini okuyarak İslam dinine girmesi; ardından Osmanlı topraklarına gidip kendini kısa sürede geliştirerek dikkatleri üzerine çekmesi, Osmanlının diğer devletlerle olan diplomatik ilişkileri yürütmesi, kendisine Müteferrika unvanının verilmesi, Hâcegânıdîvânıhumâyûn'a getirilmesi, matbaayı kurması ve vefatı anlatılır.

Makedonya Gamzesi

Roman olarak yazılan *Makedonya Gamzesi* Şehir Tiyatrolarında oynanmak üzere tiyatroya uyarlanır. *Makedonya Gamzesi* oyunu müzikli bir oyun olup iki perdeden oluşur, oyunun şahıs kadrosunda kırk dokuz kişi vardır.

İttihat ve Terakkiciler Balkanlarda yeni kuracakları ordu için zabitleri kendi yanlarına çağırıp örgütlemekte, kendilerine katılmayıp desteklemeyenleri Abdülhamid'in jurnalcisi olarak itham eder, suikastlarla öldürürler. İstanbul'da yangınlar çıkarılır, güçlünün istediği gibi zayıfa zulmettiği keyfi uygulamalar vardır, halk sefalet içindedir. Rakip devletlerin, Yahudilerin, Ermenilerin ve İttihatçıların türlü oyunlarıyla ahali, alaylı ve mektepli birbirlerine düşürülür. Oyunun başkişisi olan Fehmi jurnalci olarak ispiyonlandığı için dayanamayarak Makedonya'dan kısa süreliğine izne ayrılıp İstanbul'a gelir. İstanbul'da yaşanan sefalete şahit olur,

[55] *İbrahim Müteferrika* oyunu hem biyografi hem de otobiyografi özellikler taşımaktadır. Onun için 04.08.2022 tarihinde Üstün İnanç'la telefonda görüşüp bu konudaki görüşlerini sorduk. İnanç oyunun otobiyografi özellikte olduğunu beyan etmişlerdir.

oluşturulmak istenen kaosa engel olmak için Erkânıharbiye'deki zabit arkadaşlarıyla bir araya gelip gizli bir birlik kurar.

3.1.2. Yayımlanmamış Tiyatroları

18 Mart Çanakkale Zaferi

18 Mart Çanakkale Zaferi'nde Mehmet Akif Ersoy'un *Çanakkale Şehitlerine* şiirindeki dizelerden ilham alınarak Çanakkale Savaşı'nda yaşanan mahşer anlatılır:

"*İlk oyunum 18 Mart Çanakkale Zaferi'dir. Oyunun gösterisini Bakırköy Lisesi'nde yaptık. Toprağı bol olsun, Kenan Pars Ermeniydi biliyorsunuz. Ama millî adamdı. Kenan Pars çok takviye etti beni burada. Bakırköylüdür, orada oturuyordu. Oyun orada çok ilgi gördü, yazdığım ve yaptığım bu gösteri.*"[56]

İhtisap Ağası (Alışırsan Hileye Ters Binersin Eşeğe)

"*Bir sokak tiyatrosudur. Bu oyunla tiyatroyu dışarıya yani sokağa taşıdım*."[57]

Kurt Kapanı

Kurt Kapanı oyunu 1960-1970'lerde Türkiye'de yaşanan zihniyet kavgalarını anlatır.

---

[56] Üstün İnanç ile yaptığımız mülakatta oyunla ilgili bu bilgileri vermişlerdir (24.05.2022).
[57] Üstün İnanç ile telefonda görüştük. İlerlemiş yaşından (85)olsa gerek bu oyun hakkında bu kadar malumat verebilmişlerdir (04.06.2022).

"*Kurt Kapanı mesela bir hadise olmuştur 1969'da. Kurt Kapanı sağ-sol çatışmasının büyük kabardığı dönemi anlatır. MTTB tiyatro salonunda temsil ettik, kapalı gişe oynadık. Çok mutluluk vericiydi*."[58]

İnanç katıldığı bir programda *Kurt Kapanı* oyunu hakkında şunları söyler: "*Mehmet Ali Şaşmaz, Kenan Şaşmaz'ın babası Kurt Kapanı'nda oynuyor. Kurt Kapanı çok misyon yaptı, o zamana kadar söylemeyeni yazdık.*"[59]

İlk Kurşun

İlk Kurşun'da Yunanlıların İzmir'i işgal etmeleriyle millî direnişin ateşini yakıp düşmana ilk ateş eden gazeteci Hasan Tahsin'in kahramanca verdiği mücadeleler ve bu uğurda şehit olması anlatılır.[60]

3.2. Romanları

Yalnız Değilsiniz (Birinci Baskı, 1987)

Yalnız Değilsiniz, Üstün İnanç'ın ilk romanıdır, roman1 987'de yayımlanır. *Yalnız Değilsiniz* yayımlandığı tarihte ve 2016'da olmak üzere iki sunuş yazısıyla birlikte üç yüz on dokuz sayfadır. Eserin sonunda yazarın kısa bir biyografisi ve yazar-eser hakkında birçok yazarın görüşüne yer verilir. Roman yayımlandığı günden beri Tuğra Neşriyat, Timaş, Mihrabad vs. yayınevleri tarafından yayımlanır. İstifade edilen eser, 32. baskı olarak Mihrabad Yayınlarında yayımlanır.

---

[58] Kendileriyle yaptığımız mülakatta İnanç oyun hakkında bu bilgileri vermişlerdir (24.05.2022).
[59] Birlik Vakfı tarafından 15.10.2022'de Üstün İnanç'ın 60. Sanat ve Edebiyatı Yılı münasebetiyle düzenlenen programda İnanç *Kurt Kapanı* oyunu hakkında bu malumatı vermişlerdir.
[60] İnanç mülakatta oyun için bu minvalde konuşmuşlardır (24.05.2022).

Üstün İnanç'ın başörtüsü sorununu ele aldığı *Yalnız Değilsiniz* romanıyla ilgili: "*Bu kadar ilgi göreceğini düşünmüş müydünüz*?"[61] sorusuna karşılık İnanç, şunları söyler:

"*Hayır, hatta başörtüsü olayları başlayınca bunu bir roman yazarı yazar herhalde dedim. Çünkü bu bir dramdır. Romancının işi de dramları yakalamaktır. Hâlbuki bizde ideoloji var. Öyle olunca bizden değildir, diyorlar. Hâlbuki insan insandır. Birkaç kişiye, bunu yazın, dedim. Yapmadılar. Kendim yazdım. Hatta, İnanç müsteardır, bir bayan yazmıştır bu kitabı, dediler. İlk kitabı kendi imkânlarımla bastım*."[62]

Yalnız Değilsiniz romanı 1990'da *Yalnız Değilsiniz* ve *Sonsuzluğa Yolculuk Yalnız Değilsiniz 2* isimlerinde beyaz perdeye aktarılır, yönetmenliklerini Mesut Uçakan yapar.

Yalnız Değilsiniz bir dönem romanıdır. Romanda Türkiye'nin gündeminde oldukça yer edinen ve halen de devam eden başörtü ve İslam'ı yaşamada yaşanan zorluklar konu edinilir. Eser bir kurgudan ziyade yaşanan gerçek hayatlardan alınır. Yazar burada romanı bir araç olarak kullanır, şahısların adlarını değiştirir. Bununla ilgili Üstün İnanç şunları belirtir:

"*Serpil'in anlattıkları bir sanat iddiası taşımıyor. Bir olay, bir gerçektir. Ne var ki bu olay ve gerçeklerin roman üslubuyla anlatılması uygun görülmüştür. Zaman, mekân ve isimler mümkün olduğunca değiştirildi ya da saklandı. Türkiye'de bir dram yaşanmaktadır; ne zaman biteceği, nasıl çözümleneceği henüz belli olmayan bir dram… Bu dram, inanç ve ibadetine bağlı olan Müslüman insanlara dönüktür. En*

[61] Emeti Saruhan, *age*, s. 76.
[62] Gös. yer

çarpıcı görüntüsü de türban ve başörtüsüne yapılan saldırılardır. İşte Yalnız Değilsiniz bu dramı dile getirdi. Kullandığımız roman üslûbu bir araçtır."[63]

Yalnız Değilsiniz'in başkahramanı olan Serpil'in on yıldır görmediği teyzekızıyla otobüste karşılaşması ve geriye dönük yaşadıklarını hatırlamasıyla roman başlar. Roman Füsun'un tüm yaptıklarından pişman olarak Müslüman olduğunu söyleyip otobüsten inmesiyle biter. Serpil seküler bir ailede büyür fakat onlarla birlikte yaşayan anneannesinin etkisiyle İslam kültürüne aşinalığı vardır. Daha sonra üniversitede eczane fakültesinde tanıştığı Abdullah, nişanlısı Gülsen ve dedesi Doktor Murtaza Efendi aracılığıyla İslam'ı merak eder, daha çok öğrenmeye çalışır. Sonunda aile ve çevresinden gelebilecek bütün tepkileri göze alarak tesettüre girme kararını verir. Ailesi başta anneannesinin vefatından etkilenmiştir, geçicidir diye fazla önemsemez. Ancak kızlarındaki değişimin kalıcı olduğunu gördüklerinde şiddetle karşı çıkar, onu engellemeye çalışırlar. Bunun için türlü yollara başvururlar. Annesi teyzesinin kızı Füsun'un da desteğiyle daha da ileriye gidip psikolojik bir rahatsızlıktır diye Serpil'i özel bir kliniğe yatırırlar. Heyet raporunda Serpil'in herhangi bir psikolojik rahatsızlığının olmadığı ortaya çıkar. Füsun ve annesi amaçlarına ulaşmamışlardır. Serpil artık evine gitmemeye karar verir. Zamanla annesi yaptıklarından pişman olunca Serpil de evine döner. Diğer yanda Serpil'in teyzekızı olan Füsun feminizm derneği kurma çalışmaları yapar, İslam aleyhinde yazılar yazar. Süreç içerisinde Fusün, İslam'ı merak eder, araştırır. Nihayetinde Serpil'e gelip yaptıkları her şey için ondan özür diler. Allah'tan affını dilemesi için kendisine dua etmesini ister. Füsun'un Serpil'den kıyafet isteyip tesettüre girmek istemesiyle roman biter.

[63] Üstün İnanç, *Yalnız Değilsiniz*, 32. Baskı, Mihrabad Yayınları, İstanbul, 2016, s. 5.

İnsanlar Böyledir (Birinci Baskı, 1989)

İnsanlar Böyledir Üstün İnanç'ın yayımlanan ikinci romanıdır. Roman Bektaş Yayınları'nda 1989'da yayımlanmış olup Türk Metal Sendikası Genel Başkanı Mustafa Zeybek ve Türk Metal Sendikası İstanbul Şube Başkanı Erdoğan Asılyüce'nin yazıları ve Üstün İnanç'ın sunuş yazısıyla başlar. Roman üç bölümden oluşur: Birinci bölüm, *Bir Garip Adam*; İkinci bölüm, *Kötü Kuş Konamaz Ya Düşer Ya Vurulur*; üçüncü bölüm, kitaba da ad olan *İnsanlar Böyledir*'dir. Kitabın sonunda romanın içindekiler ve Türk Metal Sendikasının yaptığı çalışmaları anlatan sendika adına yayımlanan bir kitap olduğu mahiyetinde bir açıklamayla birlikte roman yüz altmış yedi sayfadır. Ayrıca kitabın arka kapağında *Tercüman, Bayrak, Milli Gazete, Türkiye* gibi gazetelerce yazar ve eser hakkında yayımlanmış yapıcı değerlendirmeler yer alır.

Üstün İnanç bu eserin yazım aşamasında fabrikaları dolaşır, işçilerle sohbet eder, onların dertlerini dinler ve onlarla vakit geçirir. Yazar yaşanmış gerçek olayları roman aracılığıyla dile getirir. Bununla ilgili olarak İnanç sunuş yazısında şunları ifade eder:

"*İnsanlar Böyledir işçilerin arasında yaşanarak kaleme alındı. Kısacası, gerçek olaylar roman üslûbuna büründürerek okuyucuya sunuldu.*"[64]

Romanda fabrikada çalışan işçilerin çalışma şartları, dayanışmaları, sıkıntıları, sevdaları, zaafları ve tüm bu bunların üstesinden gelmelerini sağlayan sendika ve sendikalaşmanın önemi anlatılır.

Romanın başkahramanı Halit ve annesi Fadime Ana memleketten çıkıp şehre gelirler. Babası çalışmak için Almanya'ya gider, orada bir kaza sonucu orada

[64] Üstün İnanç, *İnsanlar Böyledir*, 5. Baskı, Bektaş Yayınları, İstanbul, 1990, s. 7.

hayatını kaybeder. Hüseyin küçük yaşta geçirdiği bir kaza sonucu yüzünde bir yarık oluşur. Bu yarık Halit'in yakasını bir türlü bırakmaz. Fadime Ana bilge kişiliği ile oğluna her zor zamanında yol gösterir. Halit fabrikada çalışmaktadır, fabrikaya gidip gelirken Gül'e âşık olur. Gül ayrı bir fabrikada çalışmaktadır ve fabrikadaki en güzel kızdır. Halit yüzündeki yaradan dolayı aşkını dillendirmeye cesaret edemeyip içine hapseder. Gül ismini dahi bilmediği bu gencin ilgisini fark eder, ilkin önemsemez. Ancak git gide bu genci merak etmeye başlar.

Halit'in en yakın arkadaşları Sefer ve Zeki'dir. İyi günde, kötü günde beraberdirler. Sefer, Halit'in içten içe eridiğini görünce Zeki'yle çare aramaya başlarlar. Uğraşları sonucu Gül'ün de Halit'i sevdiğini öğrenince bayram ederler.

Ailesi Gül'ün Halit'le evlenmesine karşıdır. Fakat zamanla Halit'in gayretlerini gördükçe yumuşarlar ve Halit'i severler. Halit'in hayli zaman herkesten sakladığı bir icadı vardır. Fabrikada düzenlenen bir törenle Halit'in icadı gün yüzüne çıkarılır ve ödüllendirilir.

Tabi romanda herkes Halit ve arkadaşları gibi bu kadar gayretli ve iyi niyetli değildir. Sülüklü Naci fabrikada çalışan işçilerdendir. Çocukluğundan beri girdiği her işte para kazanmanın kolay yolunu kendince bulur. Bu fabrikada da çalışan arkadaşlarını müdüre şikâyet eder, giderek bu onda bir alışkanlık haline gelir. Bunun içindir ki fabrikada tek başınadır ve herkes ondan nefret eder. Yalnız kalan Sülüklü Naci içkiye müptela olur. Kısa sürede kansere yakalanır ve bu hastalıktan ölür. Suat da Sülüklü Naci'nin kaderini paylaşanlardan olup trafik kazasından ölür. *İnsanlar Böyledir* iyilerin kazandığı, kötülerin kaybettiği bir romandır. Romanda sendikacılığın önemine dikkat çekilir. Bu vesileyle işçiler bir, beraber olur; kendi hak ve hukuklarını savunurlar. Roman Halit ve Gül'ün kavuştuğu mutlu bir sonla biter.

Bir Kimlik Lütfen (Birinci Baskı, 1994)

Bir Kimlik Lütfen Üstün İnanç'ın üçüncü romanıdır. Roman 1994'te yayımlanır. Roman *İnsanlar Böyledir* adlı romanın devamı niteliğindedir. İki romanda da işçiler, işçilerin sıkıntıları ve sendikacılığın önemi anlatılır. Değişen kahraman sayısı, isimleri ve mekânlardır. Romanda işçilerin çalışma şartları, çektikleri sıkıntılar, aşkları ve tüm bunların üstesinden gelmeyi sağlayan sendika etrafında birleşmeleri ve bu şekilde haklarına sahip çıkmaları anlatılır. Roman kahramanları içine düştükleri bunalımlardan uzak düştükleri İslam'ı yaşamalarıyla kurtulurlar. Hata yapanlar İslam'ı araştırmakla özlerine dönerler. İslam hayat anlayışı olunca kimlik sahibi bir toplum ortaya çıkmış olur. Yaşananlar İslam hassasiyeti perspektifinden anlatılır. *İnsanlar Böyledir* adlı romanda Halit'in yaşadıkları bu romanda Hüseyin yaşar. Arkadaşları da Sefer, Basri; Zeki, Salih olur; Fadime Ana, Döne Ana olur; Sülüklü Naci, Yamuk Safi; Suat, Fuat olur; Gül, Serap olarak anlatılır. Romanda iyiler ödüllendirilirken kötüler cezalandırılır.

Ayıp Uşakları (Birinci Baskı, 1990)

Ayıp Uşakları adlı roman İnanç'ın dördüncü romanıdır. Roman iki sunuş yazısıyla başlayıp sonunda Üstün İnanç'ın hayatı ve eserlerine yer vermekte olup toplam iki yüz elli beş sayfadır.

Ayıp Uşakları bir nehir romanı olup *Yalnız Değilsiniz* adlı romanın devamıdır. *Yalnız Değilsiniz*'de Serpil'in yaşadıklarını *Ayıp Uşakları*'nda Serpil'in teyzekızı Füsun yaşar. İnanç roman ile ilgili sunuş yazısında şunları dile getirir:

"*Bu kitap, Yalnız Değilsiniz romanının devamı olarak kaleme alındı. Nasıl Serpil'in anlattıkları Yalnız Değilsiniz'de toplanmışsa Füsun'un anlattıkları da Ayıp Uşakları'nda toplandı."*[65]

Ayıp Uşakları adlı romanın kahramanı Füsun'dur. Füsun *Yalnız Değilsiniz* romanında Serpil'in İslamiyet'i yaşamasına karşı çıkar, onu hor görür. Onun İslamî yaşamdan vazgeçmesi için her ne gerekiyorsa yapan bir karakterdir. Yanı sıra feminizm faaliyetleri yürütür, kadınları uyandırma emelindedir. Bunun için "*Kadınları Uyandırma Derneği*"ni kurar. *Ayıp Uşakları*'nda Füsun'un kurduğu dernek dağılmaya başlar. Davası inandırıcılığını yitirince yakın arkadaşları da bir bir kendisinden ve derneğinden ayrılırlar. Füsun kendini ve peşinde gittiği davayı sorgulamaya başlar, araştırmalar, okumalar yapar. Cabbar ile tanışmasıyla İslam'ı araştırır. Ardından Ziya Amca ile tanışır, konuşup tartışırlar. Bu sayede İslam'ı tanır. Ziya Amca vefat edince onun eşyalarını yanına alır, İslam'ı yaşamaya karar verir. Ailesi karşı çıkar ama o yapılan engellemelere karşı yolundan dönmez. Füsun yaşadığı yanlış hayatın farkına varır ve hakikati bulur. İslam'a olanca varlığıyla sarılır. Füsun için mutlu bir hayat başlamış derken daha yeni evlenmiş olduğu Cabbar bir trafik kazasında vefat eder. Füsun bu vefat haberinin etkisiyle uzun bir zaman kendine gelemez. Bir süre sonra yeniden hayata sarılıp çalışmaya başlayan Füsun bir gün otobüste Serpil'le karşılaşır. Ona yaptıkları için af diler, örtünmek için Serpil'den kıyafet ister. Füsun kendinde gördüğü değişime hayret ederek: "*Bu Füsun ben miydim?...*"[66]der. İnanç'ın ikinci sunuş yazısındaki şu cümle romanı özetler niteliktedir: "*Bir insan inkâr bataklığında yetişip eremez mi? Cevabı Ayıp Uşakları'nda*."[67]

---

[65] Üstün İnanç, *Ayıp Uşakları*, 7. Baskı, Mihrabad Yayınları, İstanbul, 2016, s. 4.
[66] Üstün İnanç, *Ayıp Uşakları*…, s. 251.
[67] Üstün İnanç, *Ayıp Uşakları…*, s. 8.

İnanç sunuş yazısında bu romanın devamı olacak yeni bir romanın da müjdesini verir: "*Ayıp Uşakları'nın ardından gelecek plan Yazıklar Çıkmazı isimli romanımla "Arayışlar Romanları" diye isimlendirdiğim seri son bulmuş olacak*."[68]

Yazıklar Çıkmazı (Birinci Baskı, 1992)

Yazıklar Çıkmazı Üstün İnanç'ın beşinci romanıdır. Roman bir sunuş yazısı, iki bölüm ve romanın sonunda yazarın biyografisi yer almak üzere üç yüz yirmi sayfadan oluşur. *Yazıklar Çıkmazı* İnanç'ın "*Arayış Romanları*"nın üçüncü ve son seri romanıdır.

Romanın başkahramanı Feyza görünse de romandaki Dr. Ali Mahir Bey, Mediha, Ayşe Hanım, Hatice, Semra, Şükrü, Zalim Rüştü, Kenan, Dr. Niyazi, Sezai Bey gibi kahramanlar da aynı mesafede ön plana çıkarlar. Bu kahramanların çoğu arayışlarında çıkar yol bulamayıp *Yazıklar Çıkmazı'*nda kalırlar. *Yazıklar Çıkmazı* bir İstanbul ve İstanbullu romanıdır. İnanç, sunuş yazısında romanla ilgili olarak:" *Yazıklar Çıkmazı derin bir konu çünkü İstanbulluluğu anlatıyor.*" [69] ifadelerini kullanır.

Dr. Ali Mahir Bey işini çok seven, alanında meşhur olan, sevilip sayılan bir İstanbul beyefendisidir. Ali Mahir Bey'in İstanbul'u ve İstanbul yaşamını temsil eden bir konağı vardır. Bu konakta yaşamakla emperyalizmin dayattığı hayata karşı direnir. Buna karşı eşi Mediha konak hayatını çağ dışı kalmakla suçlayıp küçümser. Bunun için de her fırsatta Şişli'ye gider, burada özendiği hayatı yaşar ve CHP'nin çalışmalarına katılır. Buna karşı Ali Mahir Bey de DP'den yanadır. Mediha Şişli'ye taşınmak için her fırsatta eşiyle tartışır ve sonunda amacına ulaşır. Konağı ve ailesini terk edip Şişli'ye taşınır fakat ne parti çalışmalarında ne de Şişli'de umduğunu bulur. Geri dönmek ister, artık geri dönecek yüzü yoktur. Ali Mahir Bey gelen tüm

[68] Üstün İnanç, *Ayıp Uşakları…*, s. 5.
[69] Üstün İnanç, *Yazıklar Çıkmazı*, 5. Baskı, Mihrabad Yayınları, İstanbul, 2018, s. 5.

baskılara rağmen konakta kalmaya direnir. Eşi onları bırakıp gidince Ali Mahir Bey kızı Feyza ile Fatih'te bir daireye taşınır.

Feyza İstanbul terbiyesini alan bir kız olarak yetişir. Semra ve Hatice samimi olduğu arkadaşlarıdır. Feyza ve Hatice birlikte büyürler. Ayşe Hanım konaktan ayrılmak zorunda kalınca Feyza tek başına kalır. Feyza'ya göre dışarıdaki insanlar çok kaba ve görgüden mahrum insanlardır. Çünkü o İstanbul terbiyesiyle yetişir. Onun içindir ki evleneceği Şükrü'nün görgü kurallarını bilmediğinden belki öğrenir diye evliliklerini tehir ederler. Şükrü bu karara razı değildir ama şimdilik yapabileceği bir şey de yoktur. Zamanla Şükrü'nün de dışarıdaki herkes gibi olduğunu gören Feyza, babasının da ısrarı üzerine Şükrüyle evlenmeye razı olur. Akşam nikâhları vardır. Dr. Ali Mahir Bey gidip eşi Mediha'yı öldürür, konağı yakar ve kızının nikâhına yetişir. Feyza'nın nikâhı kıyıldığı sırada babası yakalanarak hapse götürülür.

Feyza'nın tahmin ettiği gibi Şükrü ile mutsuz bir evlilikleri olur. Meğer Şükrü onunla konak için evlenmiştir. Şükrü konağı alamayınca Feyza'ya ihanet eder, ayrılırlar. Şükrü hırsının kurbanı olarak ölür, Feyza ise yalnız başına mutsuz bir hayat yaşamaya devam eder.

Yazıklar Çıkmazı dönemin Türkiye'sinde yaşanan kimlik bunalımlarına, insanların içine düştükleri çıkmazlara, sağ-sol çatışmalarına, üniversite kavgalarına, başörtülü öğrencilerin yaşadıkları sıkıntılara, CHP ve DT arasında yaşanan mücadelelere, bu iki partinin halka bakışına ve halkın bu partilere olan yaklaşımlarına ayna tutan bir dönem romanıdır.

Makedonya Gamzesi (Birinci Baskı, 2008)

Makedonya Gamzesi Üstün İnanç'ın altıncı romanı olup 2008'de yayımlanır. Roman bir sunuş yazısıyla birlikte iki bölümden oluşur. Roman ismini Fehmi'nin Makedonya'dayken âşık olduğu, evlenmek arefesindeyken bir suikast sonucu vefat

eden Makedonyalı Gamze'den alır. Roman kişileri; Enver Paşa, Mustafa Kemal Paşa, II. Abdülhamid Han, Talat Paşa, Mithat Paşa, Mizancı Murat, Rıza Tevfik Bölükbaşı gibi gerçek kişilikler olup dönemin önemli tarihî ve edebî şahsiyetleridirler. Romanın başkarakteri Fehmi ve arkadaşları kurgulanmış kişilerdir.

Fehmi Selanik'te İttihatçılar tarafından II. Abdülhamid'e jurnalcilikle suçlanır. Bu suçlamayı yapanlar da Harbiye'de birlikte okudukları sınıf arkadaşlarıdır. Fehmi yapılan suçlamanın doğru olmadığını ispatlamak için on günlüğüne izne ayrılıp İstanbul'a en samimi arkadaşı Remzi'nin yanına gelir. Bir süre kıyafetlerini ve ismini değiştirerek İstanbul'u dolaşır; halkın yaşadığı sefalete, artan kabadayıların keyfi zulümlerine, askeri birlikler arasında yaşanan kargaşaya ve askerlerin siyasete bulaşmalarıyla geldikleri duruma, zenginlerin ve aydınların kendi hırsları için vatanı satma ve vatana ihanet etmelerine esefle şahit olur. Batı'ya kaçan Jön Türkler İngilizler tarafından finanse edilirler, karşılığında Osmanlı ve II. Abdülhamid aleyhinde yazarlar. İttihat ve Terakkiciler teşkilatlanırlar, kendilerinden olmayanları jurnalleyip yok ederler. Amaçları; II. Abdülhamid'i tahttan indirip yönetimi ele geçirmektir. Bunun için de her yolu mübah görüp her yola başvururlar. Yapılan tahribatlar sonucunda İstanbul'da asker ve halk sokağa dökülür. Mahşeri bir kalabalık, bir kaos ortamı vardır. Buna karşı zabit arkadaşları, Fehmi'ye kumandanları olarak itaat edeceklerine kasem ederler. Amaçları yaşanan ayaklanmaya engel olmak ama engel olamazlar. İsyancılar Yıldız Saray'ına kadar ilerlerler, burada yapılan tüm yatıştırma uğraşlarına rağmen ikna olmazlar. Bu sırada isyanı kızıştıran konuşmalar yapan hocalar da vardır. Selanik'ten gelen Hareket Ordusu da İstanbul'a ulaşır. Hareket Ordusu, isyancı askerler ve halk Bâbıâli'de karşı karşıya gelirler. Hareket Ordusu avcı taburlarını ve kumandalarını öldür. Fehmi tüm bu yaşananlara içi içini yiyerek şahit olurken Çoban Çetecisi Panica, Fehmi'yi sırtından süngüleyerek yere yıkar, Fehmi yaralanır. Roman yaralanan Fehmi'nin hastaneye kaldırılmasıyla biter.

Yağmur Kanla Başladı (Birinci Baskı, 2014)

Yağmur Kanla Başladı romanı Üstün İnanç'ın yedinci ve son romanıdır. Roman *Makedonya Gamzesi* romanının devamı olup 2014'te yayımlanır. Yazarın ifadesiyle: "*Bir dönem romanıdır*."[70] Roman; teşekkür yazısı, birinci ve ikinci baskı için yazılan sunuş yazılarıyla başlar. Eser iki genel bölüme ayrılmakla birlikte bölümler içerisinde mekân isimleriyle oluşturulan kısa kısa bölümler de vardır. Roman sonunda yazarın biyografisine, birçok yazarın Üstün İnanç'ın romancılığı ve sanat anlayışı hakkındaki görüşlerine yer verilir. Romanın başkarakteri *Makedonya Gamzesi*'ndeki Fehmi ve arkadaş çevresindeki kişiler olmakla birlikte yeni eklenen gerçek kişilikler tarihî ve edebî şahsiyetlerdir. Bunlar; Enver Paşa, Talat Paşa, Mustafa Kemal, Mahmut Şevket Paşa, Sait Halim Paşa; Rıza Tevfik Bölükbaşı, Halide Edip, Neyzen Tevfik gibi kişilerdir. Romanda Sultan II. Abdülhamid tahttan indirilir, İttihat ve Terakkiciler yönetimi ele alırlar. Beraberinde de II. Abdülhamid devrine rahmet okutturacak baskılar gelir. Öte yanda Balkan Savaşları başlar. Balkanlar'da yaşanan hüsranın hemen ardında İtalya Trablusgarp'ı işgal eder. Ordu siyasete bulaşmış olup savaşamayacak derecede perişan durumdadır. Osmanlı İmparatorluğu kısa sürede çok sayıda toprak kaybeder. İttihat ve Terakkiciler, aydınlar Sultan Abdülhamid'i anlamadıklarından ve onu tahttan indirmek için yaptıklarından çok pişmandırlar. Bu hâlipürmelâl ortadayken İttihat ve Terakkicilerin Almanlara yakın durmalarından Osmanlı I. Dünya Savaşı'na Almanya safında girer. Roman tüm bu olup bitenleri özetleyen şu sözlerle biter: "*Bindik bir alamete, gideriz kıyamete!*"[71]

---

[70] Üstün İnanç, *Yağmur Kanla Başladı*, Mihrabad Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2017, s. 9.
[71] Üstün İnanç, *Yağmur Kanla Başladı*…, s. 211.

3.3. Senaryoları

3.3.1.Yazdığı Senaryolar

İnanç *Yalnız Değilsiniz* ve *Kanayan Yara Bosna* adlı romanların senaryolarını yazar. Yanı sıra yazarın *Tiyatro Eserlerim* adlı kitabında yayımlanan *Kınalı Kuzular* ve *Celaleddin Harizmşâh* adlı iki senaryosu yer alır. İnanç birçok yönetmenin birlikte yazdığı *Son Kuşlar* adlı senaryonun da yazma ekibinde bulunur.

3.3.2. Yayımlanmış Senaryoları

Üstün İnanç'ın yayımlanış senaryoları *Tiyatro Eserlerim* adlı kitapta yayımlanmış olup iki tanedir:

Kınalı Kuzular[72]

Kınalı Kuzular bir bölüm, doksan sahne ve otuz kişilik şahıs kadrosu olup altmış dört sayfadan oluşur. Senaryoda Balkan Savaşları ile Çanakkale Savaşı'nın başladığı süreç anlatılır. Osmanlı İmparatorluğu yedi sekiz cephede savaşır ve yavaş yavaş erir. Halit Balkanlardan ailesini görmek için gelir. Eşi Hatice vereme yakalanmış, ölmek üzeredir. İlaç yok, çoğu kişi ilaçsızlıktan vefat etmektedir. Kasabada iş çığırından çıkmış; dükkânı olan Şükrü, karakol zabiti Saffet ve eşkıya Kör Cemil birlik olmuş keyiflerince kasabayı sömürürler. Kasaba halkı bunlardan illallah edip perişan hâldedir. Halit kasabaya devletin var olduğunu, güçlü olduğunu göstererek onlara umut aşılar, kasabayı bu hâle getirenlerin düzenlerini altüst eder, birliklerini dağıtıp cezalarını vererek devletin gücünü gösterir. Tabi onlar da boş durmazlar, Halit cepheye dönerken ona pusu kurarlar ama sonuç onlar için hüsrandır. Bu arada

[72] Üstün İnanç, *Tiyatro Eserlerim*…, s. 193-257.

cephelere gönüllü asker çağrısı ve sevkiyatı vardır. Kadınlar da her türlü fedakârlığa razı olarak eş, dostlarını cepheye gönderirler. Halit'in eşi Hatice hayatıyla fedakârlığını gösterir, Halit, kızı Nezahat'la cepheye gider. Bir de tek başına kaldığı halde kardeşi Ahmet'i cepheye gönderen Şükrü'ye; Saffet'e ve Kör Cemil'e rahat vermeyen, onların tabiriyle "*hayalet*" alp kadın Ayşe ve sevdasını gönlüne gömüp vatan uğruna beklemeyi göze alan Melahat vardır.

Celaleddin Harizmşâh[73]

Celaleddin Harizmşâh senaryosu altmış altı kişilik bir şahıs kadrosuna sahiptir. Senaryo yüz on beş sahneden oluşup yüz on dokuz sayfadır. İnanç senaryoyu filme uyarlamak için sinema disiplinin gerektirdiği tüm teknik ve ayrıntıya dikkat eder.

Senaryoda Celaleddin Harizmşâh Türk İslam birliğini sağlamak amacıyla büyük mücadeleler verir. Yenilmez diye bakılan Moğolları yener, daha sonra farklı zamanlarda Moğollarla tekrar mücadele eder ama bu sefer Moğollara karşı ağır kayıplar verir. Yanlış yönlendirilmesiyle Celaleddin, Türklerin yaşadığı coğrafyalara saldırır. Bunun üzerine Eyyübiler ve Anadolu Selçukluları bir olup Celaleddin Harizmşâh ile savaşırlar. Yapılan savaşta Celaleddin Harizmşâh yenilir ve nihayetinde şanına yakışmayacak bir şekilde bir eşkıya tarafından öldürülür.

3.3.3. Sinemaya Aktarılmış Senaryoları

Üstün İnanç yazdığı *Yalnız Değilsiniz* romanını daha sonra senaryoya uyarlar. Mesut Uçakan *Yalnız Değilsiniz*[74] ve *Sonsuza Yürümek Yalnız Değilsiniz* 2[75] filmlerinin yönetmenliğini yapar, filmler Türkiye'de büyük ilgi görür. Yazarın

[73] Üstün İnanç, *Tiyatro Eserlerim*…, s. 260-379.
[74] Erişim: https://www.youtube.com/watch?v=ZczsCPAEODY (04.02.2022).
[75] Erişim: https://www.youtube.com/watch?v=0u_fGoswSEI (11.02.2022).

yazdığı *Kanayan Yara Bosna* adlı senaryo *Kanayan Yara Bosna*[76] adıyla dört bölümlük dizi olarak çekilir.

[76] Erişim: https://www.youtube.com/watch?v=aLQxoDxoXr0 (25.06.2022).
Erişim: https://www.youtube.com/watch?v=GAF4bz6yf4E (26.06.2022).
Erişim: https://www.youtube.com/watch?v=OGo6K-NHSpg (27.06.2020).
Erişim: https://www.youtube.com/watch?v=y4Gxgdrejq4&t=1052s (30.06.2022).

İKİNCİ BÖLÜM

1. TİYATROLARININ YAPI OLARAK İNCELENMESİ

1.1. *Gök sultan 2. Abdülhamid Han*[77]

1.1.1. Olay Örgüsü

İsmail Çetişli olay örgüsünü: "*Belli bir konu çerçevesinde var olan birden fazla olayın, sebep-sonuç ilkesine bağlı bir biçimde oluşturdukları organik bütündür*."[78] diye tarif eder. E. M. Foster olay örgüsünü şu şekilde tanımlar: "… *bir oyunun, hikâyenin yahut romanın içinde olup biten her şey*" (Akt. Çetişli, 2014: 83). Forster'in olay örgüsüne getirdiği bir başka tanım da şudur: "... *olayların sebep sonuç içerisinde aktarılmasıdır*" (Akt. Tekin, 2010: 67). Ele aldığımız oyun, göstermeye dayalı olması itibariyle anlatmaya dayanan edebî türlerden birçok yönden farklılık gösterse de olay örgüsünün sebep sonuç içerisinde ilerlemesi edebî türler ile ortak yanıdır.

Gök Sultan 2. Abdülhamid Han oyununda olay örgüsü Şehzade Abdülhamid'in tahta geçmesiyle devletin selameti için âşık olduğu, sevdiği ve evlendiği Flora'dan ayrılmak durumunda kalmasından dolayı Flora'nın elinde bavulu ile memleketi Belçika'ya gitmek üzereyken başlar. Flora ailesi Belçika'dan İstanbul'a gelmiş bir ailenin kızıdır. Babası sayesinde Türkçeyi çok iyi derecede öğrenir. Babası ölünce Flora çalışmak durumunda kalır. Beyoğlu Mayer giyim mağazasında çalışmaya başlar. Buraya öyle alelade insanlar gelmez; şehrin ileri gelen münevverleri ve devlet adamları gelir. Şehzade Abdülhamid de ara sıra gelip burada alışveriş yapıp eldiven

---

[77] Üstün İnanç, *Tiyatro Eserlerim* …, s. 11-52.
[78] İsmail Çetişli, *Metin Tahlillerine Giriş/2 Hikâye Roman Tiyatro,*4. Baskı, Akçağ Yayınları, Ankara, 2014, s. 83.

alır. Bu süreçte Flora ile Şehzade arasında bir yakınlaşma olur, birbirlerine âşık olup evlenirler, mutlu bir hayatları olur. Şehzade Abdülhamid tahta geçince Osmanlı İmparatorluğunun güven ve selameti için bu evliliği bitirir. Abdülhamid Flora'ya her zaman yanında olup ona destek vereceğinin teminatını verir, bunun üzerine Flora, Abdülhamid'e olan saygı ve muhabbetini yitirmeden ülkesine döner.

Abdülhamid tahta geçer geçmez devlet bütçesine göz atar, devlet kasasını boş görünce takma bir adla borsadaki hisseleriyle devletin borçlarını öder.

Abdülhamid Han Yıldız Camii'ne Cuma Selamlığına çıkar. Taşnaklılar tarafından galeyane getirilen bir Ermeni genç bağırarak: *Yeter artık, bıktık istibdadından. Hürriyet istiyoruz!*"[79] der. Abdülhamid : "*Bana mı söylüyorsun?*"[80] sualine karşı Ermeni genç: "*Evet.*"[81] der. Abdülhamid gence yaklaşarak yüzüne bir tokat vurur, Ermeni genç yere yığılır. Zabitlerin gencin üzerine gitmeleriyle Abdülhamid onları durdurur, gence zarar verilmesine müsaade etmeyerek onu serbest bırakır. Cuma Selamlığı sırasında Abdülhamid'e suikast düzenlenir. Abdülhamid suikasttan sağ kurtulur fakat yaralanan birçok insan vardır. Suikastın hemen ardından bir Yahudi, Abdülhamid'i ziyarete gelir, Padişah, Yahudi'nin ziyaret zamanlamasını manidar bulur. Yahudi suikasttan haberi yokmuş gibi davranır. Abdülhamid ona Siyonizm teşkilatının mahiyetini sorar. Yahudi kaçamak cevaplar verir. Yahudi, Filistin topraklarını alıp Yahudileri buraya yerleştirmek emelindedir. Bunun karşılığında Osmanlı İmparatorluğunun borçlarını ödemeyi teklif eder. Sultan teklifi reddedince Yahudi bu sefer de büyük miktarda altın hediye etme teklifinde bulunur. Abdülhamid : "*...bunu duymamış olayım. Filistin topraklarına gelince orası altunla satılamaz.*

[79] Üstün İnanç, *Tiyatro Eserlerim*…, s. 16.
[80] Gös. yer
[81] Gös. yer

Kanla alındı, verilirse de kanla verilir!"[82] cevabını verip Yahudi'yi huzurundan çıkartır.

İttihatçılar örgütlenme çalışmaları kapsamında yeni bir ordu kurma peşindedirler. Bu doğrultuda zabitleri kendi ordularına katarlar, katılmak istemeyen zabitleri fişleyip öldürürler. Zabitlerin kendilerine katılmalarına engel olan kumandanları da suikastla öldürürler. Selanik Merkez Kumandanı Nazım Bey'e suikast tertip ederler. Suikastı Talat'ın teşvikiyle Enver, Canpolat ve Mustafa Necip Bey düzenlerler. Nazım Bey, Enver'in eniştesidir, Enver eniştesinin evinde oturur. Yaptıkları plan başarısız olur, Nazım Bey hafif yaralı olarak kurtulur. Bu olaydan sonra Enver dağa çıkıp farmason ve komitacılarla birlik olur, onu takiben Manastırlı Rasneli Niyazi de dağa çıkar. İttihatçıların bu kalkışmalarını engellemek isteyen Ferik Şemsi Paşayı da Mülazim Âtıf diye farmason bir İttihat fedaisi öldürür.

Öldürülme korkusuyla Batı'ya kaçan Jön Türkler, İngiltere'nin en zengini Rothschild tarafından finanse edilip Abdülhamid aleyhinde örgütlenmeleri için desteklenirler. Şair, yazar, filozof, politikacı Rıza Tevfik Bölükbaşı sürekli Ermenilerin işlettiği bir meyhanede içip durur. Arada Kel Hasan Efendi, Kuklacı Hamdi Efendi'den oyun metinleri getirip burada kendisine teslim eder. Bu arada Sahte Hoca adında biri Bölükbaşı'ndan aldığı talimata göre orduyu birbirine düşürecek dedikodular, haberler dolaştırır. Bölükbaşı'nın yaptığı tahribatı gelip ona bildiren Müşir'le aralarında bir tartışma yaşanır. Müşir, Bölükbaş'ta yaşanan bu olumsuz değişime şaşkınlıkla şahit olur, daha fazla dayanamayıp kızarak yanından kalkıp gider. Bölükbaşı, Abdühamid'in tahtan indirilmesi için çalışır. İttihat ve Terakkicilerin iktidara gelmeleri için de her ne gerekiyorsa yapar. Kendisindeki bu değişimi eleştiren Müşir'e: "*RIZA TEVFİK – (Başını öbür tarafa çevirir) Siyasette böyle şeyler olur!*"[83] cevabını verir.

---

[82] Üstün İnanç, *Tiyatro Eserlerim*…, s. 20.
[83] Üstün İnanç, *Tiyatro Eserlerim*…, s. 37.

Dışarıda tellâl Abdülhamid'in Meclisimebusân'ı açtığının haberini ilan eder, ilanı duyan Rıza Tevfik sevincinden meyhanede çalınan zeybek havası eşliğinde oynar. Meclisin çoğunluğunu gayrimüslimler oluşturur. Padişahın yetkileri sınırlandırılır. Halk da hürriyetin sarhoşluğunu üstünden attıktan sonra gerçek manzarayla karşılaşır, durumdan hiç memnun değildir. Abdülhamid çaresiz bundan sonra başına geleceklere razı olma kararını verir. Musahip ve Müşir Abdülhamid'in en yakınında bulunan ve en çok güvendiği dostlarıdır. Müşir, Sultan'ın huzuruna çıkarak Hareket Ordusu'nun Dersaadet kapısına dayandığını haber verir. Sultan Hareket Ordusu'na karşılık verilmesinden yana olmayıp askeri askere vurdurmaya izin vermez: "*ABDÜLHAMİD – (Keser) Aman paşa, şerha şerha Müslüman kanı akar. (Durak) Buna nasıl rıza gösteririm?*"[84] Abdülhamid'in verdiği kararı yanlış bulan Müşir kılıcını yere atarak tepkisini gösterir. Abdülhamid, Müşir'e Osman Bey'in yadigârı olan kılıcı yerden kaldırması emrini verir, emir üzerine Müşir kılıcını yerden alır.

Hareket Ordusu Dersaadet'e ulaşır. Bir heyet yanlarında bir Yahudi ile Abdülhamid'i tahttan indirmeye gelir. Sultan gelenleri şefkatle karşılar yalnız kendisini bir Yahudi'yle birlikte tahttan indirmeye gelmelerine tahammül etmeyip Yahudi'yi huzurundan çıkartır. Abdülhamid devlete, millete hizmet edip sahip olmaları için heyete nasihatlerde bulunur, heyet huzurdan ayrılır. Sultan Selanik'te bir Yahudi'ye ait olan Alatini Köşkü'ne sürgün edilir, sürgün olarak bir Yahudi'nin köşküne gitmek Abdülhamid'i kahreder: "*ABDÜLHAMİD – (Yıkılmış gibidir) Vah ki vah! Bula bula Yahudi Alatini'nin köşkünü mü bulmuşlar?*"[85]

Talat, sadrazam olur fakat Babîâli'ye uğramayıp Pera'da bir İtalya'nın evinde gününü gün eder. İtalya Trablusgarp'ı işgal edeceğinin haberini verir ve ardından işgal eder. Talat sadrazamlıktan istifa eder ama iş işten geçer. Talat da Enver de Abdülhamid'e yaptıklarından pişman, Rıza Tevfik bin pişmandır. Bu pişmanlığı içini

[84] Üstün İnanç, *Tiyatro Eserlerim*…, s. 42.
[85] Üstün İnanç, *Tiyatro Eserlerim*…, s. 44.

yakıp bitirir. Her yerde Müşir'i arayıp durur. Pişman olmuşlardır ama olan ümmete, vatana, millete olur. Koca bir İmparatorluk kısa bir sürede dağılır.

Bir gün nihayet Müşir'i resmi kıyafetinden uzak pejmürde bir halde gören Rıza Tevfik daha da üzülür. Ona daha önce yaptıklarından dolayı pişman olduğunu, Abdülhamid'i sevdiğini yazdığı şu şiirle ifade eder:

"*Dîvane sen değil meğer bizmişiz.*
Bir çürük ipliğe hulyâ dizmişiz…
Sade deli değil edepsizmişiz!
Tükürdük atalar kıblegâhına!"[86]

Rıza Tevfik'te şiirin daha ilk dörtlüğü vardır. Şiiri tamamlayacağını söyler, Sultan'ın sağlık durumunu sorar. Müşir, Rıza'nın yazdığı şiir ve yaşadığı pişmanlığı memnuniyetle karşılayarak yanından ayırır.

Abdülhamid Beylerbeyi Sarayı'nda hasta hâlde yatağındadır. Müşir ve Musahip başucunda ağlar, onların ağladıklarını gören Sultan ağlamalarına izin vermez. Biraz sonra Abdülhamid şahadet getirip sağ elinin şahadet parmağını kaldırarak: "*Allah!*"[87] derken vefat eder.

[86] Üstün İnanç, *Tiyatro Eserlerim*…, s. 49.
[87] Üstün İnanç, *Tiyatro Eserlerim*…, s. 51.

1.1.2. Kişiler

İsmail Çetişli kişileri: "*Hikâye, roman veya tiyatroda anlatılan, sahnelenen olayları var eden ve yaşayan insan veya insan hüviyetine büründürülmüş varlıklardır.*"[88] diye tanımlar. Mehmet Tekin de kişileri şu şekilde tarif eder:

"*Bir eylemin mutlaka bir eyleyeni (faili) olacaktır. Eyleyenin mutlaka insan olması gerekmez… İnsan kimliği kazandırılmış (teşhis dilmiş) her şey ve -canlı, cansız- her varlık, kişi olarak kabul edilir ve edilmelidir.*"[89]

Gök Sultan 2. Abdülhamid Han'ın şahıs kadrosu on dokuz kişidir. Oyunun başkişisi Abdülhamid'dir. Abdülhamid tahta geçtiği günden beri Osmanlı İmparatorluğunu dağılmaktan kurtarmak için denge politikası izler, bu süreçte olmadık ithamlara maruz kalır. Her şartta Abdülhamid; vatansever, fedakâr, merhametli olup Osmanlının bekâsından yanadır. Abdülhamid'den sonra öne çıkan oyun kişileri; Müşir, Musahip ve Rıza Tevfik'tir.

Babası ölünce Flora çalışmak durumunda kalır, Pera'da bir giyim mağazasında çalışmaya başlar. Bu süre zarfında Şehzade Abdülhamid arada bir bu mağazaya uğrayıp alışveriş yapar. Çoğunlukla eldiven sipariş eder. Zamanla aralarında bir yakınlaşma olur, birbirlerine âşık olurlar. Evlenirler, mutlu bir evlilikleri olur. Ne var ki Abdülhamid tahta geçince ayrılmak durumunda kalırlar. Padişah, Flora'nın her zaman yanında olacağının teminatını verir. Flora, Sultan'a karşı saygıda kusur etmeyerek ona olan sevgisini yüreğinde taşıyarak Belçika'ya döner.

Abdülhamid daha şehzade iken hayata atılır, ticaret yapar. Şehzade Abdülhamid, Flora ile tanışır, ona âşık olur ve evlenirler. Şehzade Fransızcayı Flora'dan öğrenir,

---

[88] İsmail Çetişli, *age*, s. 88.
[89] Mehmet Tekin, *Roman Sanatı 1 Romanın Unsurları*, 8. Baskı, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2010, s. 71.

bundan dolayı onu hep şükranla yâd eder. Abdülhamid tahta geçmesiyle bu evliliği bitirmek durumunda kalır ama her zaman Flora'nın yanında olup ona destek vereceğinin sözünü de verir. Tahta geçen Padişah kendinden önceki padişahlar gibi devlet hazinesinden para almayıp aksine daha önce şahsi olarak girdiği borsa hisseleriyle takma bir adla devletin borçlarını öder. Cuma Selamlığına giderken Taşnaklılar tarafından dolduruşa getirilmiş bir Ermeni genç, Sultan'ın önünü kesip ona hakaret edip hürriyet ister. Sultan, Ermeni gencin yanına yaklaşarak bir tokat vurur, Ermeni genç yere yığılır. Abdülhamid, zabitlerin gence ilişmemelerine izin vermez, onu serbest bırakmaları için emir verir. Padişah Cuma Selamlığı için Yıldız Hamidiye Camii'nden çıkarken Taşnaklı bir Ermeni tarafından suikasta uğrar. Sultan'ın birkaç dakika gecikmesiyle Ermeni'nin suikast planı akamete uğrar. Padişah suikasttan yara almadan kurtulur ama birçok insan ve at yaralanır.

Abdülhamid tahta çıkınca sevinip cülusnâmeler yazan Servetifünun şairi Tevfik Fikret suikastın başarılı olmamasına üzülüp Abdülhamid'e "*Kızıl Sultan*"[90]; suikastı yapan Ermeni'ye de"*şanlı avcı!...*"[91] der.

Suikasttan sonra Yahudi, Abdülhamid'e gelip Yahudiler için Filistin topraklarını ister, karşılığında da Osmanlı İmparatorluğunun dış devletlere olan borçlarını ödemeyi teklif eder. Abdülhamid, Yahudi'nin arzusunu kabul etmez. Yahudi pes etmeyerek bu sefer de Sultan'a yüklü miktarda altın hediye edeceklerini söyler. Sultan, Yahudi'nin sözünü keserek ona hitaben: "*... Orası altunla satılamaz. Kanla alındı, verilirse de kanla verilir*."[92] diyerek Yahudi'yi huzurundan çıkartır.

Abdülhamid'in yakınında bulunup ona bağlı olan iki kişi vardır: Müşir ve Musahip. Abdülhamid devlet işlerinden vakit buldukça marangozluk yapıp bu şekilde bir nebze olsun nefes alır, yaptığı mobilyaları dostlarına hediye eder. Sultan

---

[90] Üstün İnanç, *Tiyatro Eserlerim*…, s. 30.
[91] Gös. yer
[92] Üstün İnanç, *Tiyatro Eserlerim*…, s. 20.

çalıştığı sıralarda yanında Musahip bulunup ona havadisleri rapor eder, birlikte mütalaa ederler.

Abdülhamid Avrupa'ya kaçan genç aydınların İngiltere vb. devletlerden destek alıp İmparatorluk aleyhinde faaliyetlerde bulunduklarını haberini alınca üzülür. Padişah Meclisimebusân'ı açmak zorunda kalır fakat üzgündür. Çünkü mecliste gayrimüslimlerin sayısı fazladır, istedikleri kararı aldırabiliyorlar, kendisinin ise yetkilerini sınırlayıp bir köşeye sıkıştırmışlardır. Abdülhamid bundan sonra olacaklara rıza gösterme kararı alır. Fakat halkın Meşrutiyet'in ilan edilmesinden memnun olmadığını görünce üzülür. Müşir, Hareket Ordusu'nun Dersaadet kapısına dayandığı haberini verip Hareket Ordusu'na karşılık verme emrini bekler. Abdülhamid Hareket Ordusu'na karşılık verilmesine izin vermeyip kardeşi kardeşe karşı getirmeye müsaade etmez.

Abdülhamid'i tahttan indirmek için bir heyet saraya gelir, yanlarında bir de Yahudi vardır. Padişah heyete kızmadan onları karşılar. Fakat yanlarında bir Yahudi'yi getirmelerine tahammül etmeyip Yahudi'yi huzurundan çıkartır. İttihatçıların tüm bu yaptıkları Abdülhamid'e duydukları kin ve nefretleri ve siyasette yükselme hırslarıdır. Heyet kendisini Selanik'e bir Yahudi'ye ait olan Alatini Köşkü'ne gönderir. Bir Yahudi'ye ait köşke gitmek Abdülhamid'i daha da yıpratır. Bu arada Trablusgarp Savaşı, Balkan Savaşları yaşanır. Rıza Tevfik, Enver ve Talat Abdülhamid'e yaptıklarından dolayı pişman olurlar.

Hasta olan Abdülhamid hâlsiz bir şekilde yatağında uzanır vaziyettedir, durumu oldukça ağırdır. Müşir ve Musahip başucunda ağlarlar. Abdülhamid kelimeişehâdet getirir, sağ elinin işaret parmağını kaldırıp "*Allah!*"[93] dediği anda son nefesini verir.

[93] Üstün İnanç, *Tiyatro Eserlerim*…, s. 51.

Musahip, Abdülhamid'in yakınında olup Müşir'le beraber Sultan'ın güvendiği ikinci kişidir. O da Müşir gibi her türlü malumatı getirip Sultan'a rapor eder. Devlet işleri dışında da gayet samimidirler, Padişah'la sohbet edip hemhal olurlar. Abdülhamid onlarla sırlarını, yalnızlığını ve çaresizliğini paylaşır. Olanları ve olayları birlikte değerlendirip mütalaa ve istişare ederler. Sultan'ın yanındayken kendini iyi hissettiği biridir Musahip. Vefatına kadar her durum ve şartta Sultan'ın yanındadır.

Müşir gerek Dersaadet'te gerek Selanik'te gerekse Batı'da olanlardan Abdülhamid'i haberdar edip birlikte değerlendirirler. Padişah'ın üzüldüğünü görünce Müşir de üzülür, üzüntüsünü paylaşır. Bu dahi bir tesellidir hükümdar için. Müşir, Abdülhamid aleyhine çalışan Rıza Tevfik'le tartışır, Rıza'nın yaptıkları fenalıkları yüzüne söyleyerek kızıp gider. Müşir Selanik'ten gelen Hareket Ordusu'nun haberini Padişah'a ulaştırıp Hareket Ordusu'na karşılık verilmesi gerektiği fikrindedir. Abdülhamid askerlerin Hareket Ordusu'yla karşı karşıya gelmesine müsaade etmez. Padişah karşı çıkınca Müşir hiddetine mani olamayıp kılıcını yere atar, Sultan'ın emri üzerine Müşir kılıcını yerden geri alır ama alınan karardan memnun değildir: "*MÜŞİR – Yere yumulup katıla katıla ağlamaya başlar) Yanlış Sultanım! Yanlış velinimetim! Yanlış!*"[94] Müşir, Abdülhamid'in tahttan indirilmesiyle resmi kıyafetini bırakıp pejmürde kıyafetlerle gezer. Müşir, Abdülhamid'in hükümdarlığı, sürgün hayatı, hastalığı ve vefatına kadar daima yanındadır.

Rıza Tevfik oyun boyunca bir Rum'un işlettiği meyhanede bulunur. İşlerini yanına uğrayan Kel Hasan ve Sahte Hoca aracılığıyla halleder. Kel Hasan, Kavuklu Hamdi'den oyunlar alıp kendisine getirir. Sahte Hoca da alaylı ve mekteplileri birbirine düşürmenin peşindedir. Rıza Tevfik'e hem rapor vermek hem de parasını almak için uğrar. Bölükbaşı bu meyhanede sürekli içer vaziyettedir. Kendisi dahi içinde bulunduğu duruma şaşırır ve bu vaziyetinden hiç memnun değildir. Yedi dil bilen, şair, filozof ve diplomat olan Rıza'nın düştüğü hale esef eder. Her gün

---

[94] Üstün İnanç, *Tiyatro Eserlerim*…, s. 43.

meyhanenin yanından Küfeci geçer, küfenin içinde sarhoş biri vardır. Rıza kendi sonunun da bu adam gibi olmasından korkar. Sonra vazgeçip küfedeki kişinin kendisinin bulunduğu durumdan daha iyi olduğunu düşünür.

Rıza Tevfik, Abdülhamid'in aleyhindedir. Onu tahttan indirmek ve İttihatçıların yönetimi ele geçirmeleri için çalışır. Hâlbuki daha önce o da Tevfik Fikret gibi Padişah'ı methedip "*asrın en siyasi padişahı*" der. Şimdi ise nefret eder, tahttan indirilmesi için çalışır. Müşir gelip yaptıkları fenalıklar için kendisini uyarır fakat o, İttihat ve Terakkicilerin başa geçmesi için çalışmaya devam edeceğini bildirir.

Meşrutiyet ilan edilir, İttihat ve Terakkiciler yönetimi ele geçirirler. Üç senede İmparatorluğun birçok toprağı kaybedilir. Rıza Tevfik umduğunu bulamaz, Abdülhamid'e yaptıklarından dolayı pişman olur. Bu pişmanlık onu yer, bitirir, içi içine sığamaz haldedir. Öyle bir pişmanlık ki onu meyhane ortamından kurtarır, her yerde Müşir'i arayıp durur. Nihayet Müşir'i bulur ona pişmanlığını bildirir. Daha önce kendisine karşı çıktığı için Müşir'den özür diler, Abdülhamid'e olan muhabbetini bildirir. Pişmanlığını, hatasını henüz tamamlayamadığı bir şiirle ifade edip şiiri Müşir'e verir.

Değinilen kişiler dışında diğer oyun kişileri şunlardır: Yahudi, Kel Hasan, Sahte Hoca, Falcı Çingene, Yâver, Yeni Adam, I. Ses, II. Ses, III. Ses, I. Adam, II. Adam, III. Adam ve Erkek Sesi'dir.

1.1.3. Dekor/Mekân

Çetişli mekânı: "… *eserde yaşanan olayların sahnesidir*."[95]diye tanımlar. Yazın ve gösteride mekâna duyulan ihtiyacı: "*Şahıs kadrosunu teşkil eden insan veya varlıkların itibarî bir dünyada yaşadıkları olaylar zincirinin hikâyesi olan roman,*

[95] İsmail Çetişli, *age*, s. 99.

hikâye ve tiyatroda, muhayyel veya gerçek bir mekâna ihtiyaç duyulacağı açıktır."[96] sözleriyle ifade eder. İncelediğimiz oyunda gerçek bir kişi olan Abdülhamid ve etrafında kullanılan dekor ve mekânlar kurgu olmayıp Abdülhamid'in sergüzeştini anlatır.

Gök sultan 2. Abdülhamid Han'da Abdülhamid'in saltanatını, yalnızlığını, mütevazılığını ve sade yaşamını yansıtması bakımından kullanılan dekorlar önemli bir işleve sahiptir. Oyunun mekânı ağırlıklı olarak Osmanlı İmparatorluğunun payitaht'ı olan İstanbul'dur. İstanbul oyunda Dersaadet olarak zikredilir. Olayların çoğu Dersaadet'te geçer. Bununla birlikte Dersaadet'in Pera, Tarabya, Üsküdar, Kasımpaşa ilçe ve semt isimlerine yer verilir. Dersaadet dışında Balkan, Küfe, Basra, İngiltere, Filistin, Trablusgarp ve özellikle İttihat ve Terakkicilerin faaliyetleri çerçevesinde Selanik yer adları zikredilir. Bunların dışında Hamidiye Yıldız Camii, Yeni Kapı, Sandıkburnu, Yıldız Bahçesi, Alatini Köşkü, Beylerbeyi Saray'ı gibi yer, sokak ve köşk isimlerine yer verilir.

1.1.4. Zaman

Aristoteles zamanı : "*Zaman, içinde olayların geçtiği şeydir… değişim zaman içindedir.*" (Akt. Tekin, 2010: 110) diye tarif eder. İsmail Çetişli tiyatro metninin zamanı için "*vak'a zamanı*"[97] tabirini kullanıp tanımını şu şekilde yapar: "*... roman, tiyatro ve hikâyede, olayların başlama noktası ile bitiş noktası arasında geçen zamana vak'a zamanı denir*." [98] Mehmet Tekin zamanın işlevini: "*... olayları doğrulayan, olayların, okuyucu zihninde gerçeksi bir izle yerleşmesini sağlayan bir süreçtir*." sözleriyle ifade eder. Oyunda Abdülhamid'in hayatı anlatıldığı için tarihe mal olmuş gerçek zaman dilimleri kullanıldığı görülür. Bunlarla birlikte bir günü oluşturan küçük zaman dilimleri kullanılır.

---

[96] İsmail Çetişli, *age*, s. 99.
[97] Gös. yer
[98] İsmail Çetişli, *age*, s. 96.

Gök sultan 2. Abdülhamid Han oyunu adından da yola çıkarak oyuna bakıldığında oyunun zaman aralığı Abdülhamid'in şehzadeliğinden vefatına kadar olan süreci kapsar. Şehzadelik yıllarını net olarak bilinmese de 1876'da tahta çıktığını malumdur. 1876'da ilk anayasayı ilan eder. 93 Harbi, Balkan Savaşları, Trablusgarp Savaşı yaşanır. 1908'de ikinci defa Meşrutiyet ilan edilir, ardından 1909'da 31 Mart Vakası yaşanır. Abdülhamid tahttan indirilip Selanik'e sürgüne gönderilir, 10 Şubat 1918'de vefat eder. Bunların yanı sıra oyunda gece, sabah ve öğle namazı gibi kısa zaman dilimleri kullanılır.

1.2. *Cancağızım (Ömer Seyfeddin)*[99]

1.2.1. Olay Örgüsü

Cancağızım (Ömer Seyfeddin) oyunu Ömer Seyfettin'in "*Dinmeyen ve şiddetli baş ağrısının yanı sıra ağır ateş içinde…*" [100] Haydarpaşa'daki Tıp Fakültesi Hastanesi'ne kaldırılmasıyla başlar. Yanında arkadaşı Ali Canip Yöntem ve komşusu Rıdvan Bey vardır. Bundan sonra oyun geri dönüşle Ömer Seyfettin'in çocukluğundan başlayıp ölümüne kadar olan hayat serüvenini anlatmakla sona erer. Ömer Seyfettin 28 Şubat 1884'te Balıkesir'in Gönen ilçesinde dünyaya gelir. Babası Dağıstanlı olup subaydır, annesi İstanbullu olup Fatma Hanım'dır. Ablası Güzide, Kardeşi Hasan'dır. Yazar "*Kaşağı*" adlı hikâyesinde kardeşi Hasan'dan bahseder. Ömer Seyfettin çocukluğunda babasıyla Balıkesir'i dolaşır, annesi derslerini kontrol eder. Ardında Ömer Seyfettin Edirne İdadisi'nde okur. Burada Mustafa Rize adında bir arkadaşı vardır. Önüne geleni pataklar, bir gün Ömer Seyfettin kendisiyle biraz şakalaşır. Mustafa Rize yapılan şakaları kaldırmayıp ona bir tokat vurur, Ömer karşılık vermeye kalkışınca yüzüne bir tokat daha yer. Ömer Seyfettin bunun öcünü alma hırsıyla altı yıl boyunca gizlice çalışıp spor yapar, kendini iyice geliştirir.

---

[99] Üstün İnanç, *Tiyatro Eserlerim*…, s. 181-191.
[100] Üstün İnanç, *Tiyatro Eserlerim*…, s. 183.

Ömer Seyfettin Edirne İdadisi'nden sonra İstanbul'da Harbiye Mektebi'nde okur. Birinci sınıftan itibaren edebiyat ve matematik derslerine ilgi duyar. Arkadaşları arasında adı şair olarak şöhret bulur. Harbiye'de en yakın arkadaşı Aka Gündüz'dür. İkisi de yardıma ihtiyacı olanlara yardım ederler, haksızlığa tahammülleri yoktur. Altı yılın sonunda Ömer Seyfettin, Mustafa Rize'ye kendisine daha önce vurduğunu hatırlatarak yanına iki arkadaş daha alıp gelmesini ister. Mustafa Rize gidip iki arkadaşını alıp gelir, okulun tenha bir yerinde kavga ederler. Ömer Seyfettin üçünü de bir hayli hırpalar, o kadar ki Ömer Seyfettin bıçak kullanmakla suçlanır. Nihayetinde onun bıçak kullanmadığı ispatlanır. Mustafa Rize sonunda itiraf etmek zorunda kalır : " – *Hayır efendim, elinde bir şey yoktu. Vurunca yarıyordu.*"[101] Okul idaresi onlara gerekli cezalarını verir, Ömer Seyfettin okuldan atılmaktan son anda kurtulur.

Ömer Seyfettin Harbiye'den mezun olur. Çekilen kura sonucu Üsteğmen rütbesiyle Üçüncü Ordu İzmir Redif Tümeni'ne, akabinde Kuşadası'ndaki Redif Taburu'na gönderilir. Ömer Seyfettin İzmir'de hem Zabit hem de yazardır, ayrıca Jandarma okulunda din dersleri verir. Burada münevver bir çevresi vardır; Gazeteci Süheyl Ferudun, Şair Celal Sahir, Ali Süha ve Türkçü Mehmet Necip. Yakup Kadri, Ömer Seyfettin'i över, o da bundan memnun olur lakin fikirleri itibariyle farklı olduklarını dile getirir.

Ömer Seyfettin Kuşadası'ndan üzülerek görev icabı Balkanlara gider. Balkanlarda Manastır bölük zabitidir. Balkanlarda canı sıkılır. Çünkü ne konuşacak ne de dertleşecek bir kişi vardır. Neyse ki Borazan Bekir'i bulunca biraz teselli olur. Bekir'i yaveri yapar sonra ona onbaşı rütbesini verir. Bekir de kendisine çok bağlıdır. O kadar bağlıdır ki balık almaya gider, bulmayınca gidip suya girer, az daha boğulacaktır.

---

[101] Üstün İnanç, *Tiyatro Eserlerim*…, s. 187.

8 Ekim 1912'de Ömer Seyfettin Balkan Savaşı'na katılır ve buradan Yunanlılara esir düşer. On ay Yunanlıların esir kampında kalır. Bu süreçte arkadaşı Ali Canip Yöntem'e mektuplar yazar, hikâyelerini yayımlaması için gönderir. 15 Kasım 1915'te hürriyetine kavuşup İstanbul'a gelir. Dönüşünden hemen sonra annesi kanserden vefat eder. İstanbul'da hayatını idame eden Ömer Seyfettin Kabataş Sultanisi'nde edebiyat dersleri verir, bir yıl sonra Kadıköylü Câlibe ile evlenir. Çeşitli nedenden ötürü üç yıl sonra ayrılırlar. Bu ayrılık Ömer Seyfettin'i oldukça yıpratır. Ömer Seyfettin 6 Mart Cumartesi öğleden sonra saat 13.00'te vefat eder. Bir sonraki gün saat 13.00'te Kadıköy'deki Mahmut Baba Mezarlığı'na defnedilir, daha sonra yol çalışmaları nedeniyle 28 Ağustos 1939'da naaşı Zincirlikuyu Mezarlığı'na nakledilir. Oyun Ömer Seyfettin'in şu repliğiyle biter:

"ÖMER SEYFEDDİN – *Kim demiş Ömer öldü diye, cancağızım kim demiş? Ben eserlerimle varım, hayattayım… Hep sizinle birlikteyim, öyle de kalacağım!..,… Tabii sizler Türk kaldığınız ve Türkçe konuştuğunuz müddetçe*!.."[102]

1.2.2. Kişiler

Cancağızım (Ömer Seyfeddin)'ın başında oyunun tek kişilik ve tek perdelik olduğu bilgisi vardır. Bununla birlikte kişiler kadrosunda; Ömer Seyfettin, Kadın Sesi, Erkek Sesi, Sunucu ve Aka Gündüz vardır. Oyunda ön planda Ömer Seyfettin vardır, daha sonra Kadın Sesi, Erkek Sesi ve Sunucu Ömer Seyfettin'i anlatırlar. Aka gündüz kişiler arasında olmasına rağmen oyun boyunca herhangi bir repliği yoktur, arka fonda seslendirilir ve oyun kişilerince varlığı hissettirilir.

Ömer Seyfettin, arkadaşı Ali Canip Yöntem ve komşusu Rıdvan Bey tarafından Haydarpaşa Tıp Fakültesi hastanesine yatırılır, ardından oyun geri dönüş tekniğiyle Ömer Seyfettin'in çocukluğuna gider. Ömer Seyfettin Balıkesir'in Gönen ilçesinde

[102] Üstün İnanç, *Tiyatro Eserlerim*…, s. 191.

dünyaya gelir. Çocukluğunda babasıyla gezdiği çarşıyı, Çarşı Camii'ni ve annesinin kendisine süt verip pencere önünde dersini okutmasını hatırlar. Daha sonra Edirne İdadisi'nde okur. Edirne İdadisi'nde Mustafa Rize diye pehlivanlık da yapan arkadaşı önüne gelenin canını acıtır. Ömer Seyfettin bir gün kendisine şaka yaparken Mustafa Rize'den tokat yer, karşılık vermeye çalışınca ikinci tokatı daha yer. Ömer Seyfettin bu olayı hiç unutmaz, intikam hırsıyla gece gündüz spor yapıp kendini geliştirir. Ardından İstanbul Harbiye'de okur. Birinci sınıftan itibaren edebiyat ve matematik derslerine ilgisi vardır. Arkadaşları arasında adı şair diye ün salar. En yakın arkadaşı Aka Gündüz'dür. İkisinin de haksızlığa tahammülleri yoktur. Yardıma muhtaç olan öğrencilere yardım ederler. Ömer Seyfettin'in Mustafa Rize'ye bir gün dediği gün gelir. Çünkü o günden sonra Ömer Seyfettin kendisini her bakımdan geliştirir. Mustafa Rize iki arkadaşını da yanına alarak okulun tenha bir yerinde kavgaya tutuşurlar. Ömer Seyfettin üçünü de tanınmayacak hale getirinceye kadar hırpalar, olayı duyan okul idaresi her birine gereken cezayı verir.

Harbiye Mektebinde mezun olan Ömer Seyfettin çekilen kurayla Üsteğmen rütbesiyle İzmir'e gider, bu süreçte görevinin yanında yazarlığa devam eder, bir de Jandarma mektebinde din dersi verir. Oradan Kuşadası'na, Redif Taburu'na tayin edilir. Bir sonraki görevi Balkanlardır, Balkanlarda Manastır bölük zabitidir. Balkan Savaşı başlar. Ömer Seyfettin de Balkan Savaşı'na katılır. Savaşta Yunanlılara esir düşer, on ay esirler kampında kalır. Bu sırada arkadaşı Ali Canip Yöntem'le mektuplaşır, hikâyelerini ona göndererek yayımlamasını ister. Esaretten kurtulduktan sonra İstanbul'a gelir. Kısa bir zaman sonra annesi kanserden vefat eder. İstanbul'da kalan Ömer Seyfettin Kabataş Sultanisi'nde edebiyat öğretmenliği yapar. 1915'te Kadıköylü Câlibe ile evlenir. Evlilikleri kısa sürer, 1918'de ayrılırlar. Bu ayrılık Ömer Seyfettin'e oldukça zarar verir, nihayetinde 6 Mart 1920'de vefat eder. Cenazesi Kadıköy'deki Mahmut Baba Mezarlığı'na defnedilir. 28 Ağustos 1939'da yol çalışmaları nedeniyle naaşı Zincirlikuyu Mezarlığı'na nakledilir.

Aka Gündüz kişiler arasında geçmesine rağmen oyun için de herhangi bir repliği yoktur. Aka Gündüz seyirciler arasındaymış gibi varlığı hissettirilir. Aka Gündüz ile

Ömer Seyfettin Harbiye Mektebinde arkadaştırlar. İyi günde, kötü günde hep yan yanadırlar. Ömer Seyfettin'in kızına Fahire Güner ismini Aka Gündüz verir.

Cancağızım (Ömer Seyfeddin) oyunu tek kişilik bir oyun olarak ifade edilir. Bu kişi de Ömer Seyfettin'dir. Yanı sıra Sunucu, Kadın Sesi, Erkek Sesi vardır fakat sahneye çıkmayıp fonda sesleri verilir. Şahıs kadrosunda olup da hiç konuşmayan Aka Gündüz seyirci arasındaymış gibi Ömer Seyfettin okul yıllarını anlatırken onu işaret eder. Bunlar dışında oyunda geçen kişiler: Ziya Gökalp, Ali Canip Yöntem, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Rıdvan Bey, Celal Sahir, Ali Süha, Mehmet Necip, Borazan Bekir, Mustafa Rize, Rıza Paşa, İbrahim Bey, Sütçü Mihal ve Despina'dır.

1.2.3. Dekor/Mekân

*Cancağızım (Ömer Seyfeddin)'*da dikkati çeken iki dekor vardır: Birincisi Ömer Seyfettin'in hastaneye kaldırıldığı andan vefatına kadarki süreçte hastaneyi yansıtan dekor, ikincisi geri dönüş tekniğiyle Ömer Seyfettin hayatının doğumundan başlanarak oyunun başladığı noktaya kadar anlatıldığı dekordur. Bu iki dekor arasındaki geçişler ışıklar aracılığıyla sağlanır. Özellikle ikinci dekorda slayda sıkça başvurulur.

Cancağızım (Ömer Seyfeddin) oyununda Ömer Seyfettin'in sergüzeşti doğrultusunda mekânlar kullanılır. Ömer Seyfettin'in durumu ağırlaşınca Haydarpaşa Tıp Fakültesi hastanesine yatırılır. Oyun geri dönüş tekniğiyle Ömer Seyfettin'in doğumundan başlar. Balıkesir'in Gönen ilçesi Ömer Seyfettin'in doğduğu yerdir. Edirne'de, Edirne İdadisi'nde öğrenim görür, ardından İstanbul'a gelir, İstanbul'da Harbiye Mektebi'nde okur. Buradan mezun olduktan sonra İzmir'de göreve başlar, ardından Kuşadası'na gönderilir. Daha sonra yeni görevi için Balkanlara gider. Balkan Savaşı'nda Yunanlılara esir düşer, Nafliyon Kasabasında esirler kampında tutulur. Serbest bırakılınca İstanbul'a döner. Kabataş Sultanisi'nde edebiyat öğretmenliği yapar. Kadıköylü Câlibe ile evlenir. Haydarpaşa Hastanesinde vefat eder, Kadıköy'de Mahmut Baba Mezarlığı'na defnedilir. Ardında yol

çalışmalarından dolayı naaşı Zincirlikuyu Mezarlığı'na nakledilir. Zikredilen yerler dışında şu mekânlara da yer verilir: Manastır, Haydarpaşa, Kunduracı dükkânı, Çarşı Camii, Selanik, Tatlıpınar, Askeri Kıraathanesi.

1.2.4. Zaman

Cancağızım (Ömer Seyfeddin)'da İnanç diğer oyunlarına nazaran zamanı çok net ve ayrıntılı bir şekilde kullanır. Oyununun zamanı Ömer Seyfettin'in hayatı etrafında şekillenir. Ömer Seyfettin 4 Mart 1920'de Haydarpaşa Tıp Fakültesi hastanesine kaldırılır. Oyun geri dönüş tekniğiyle Ömer Seyfettin'in doğumundan oyunun başladığı hastaneye kaldırılma aşamasına gelip ölümüyle biter. Ömer Seyfettin 28 Şubat 1884'te Balıkesir'in Gönen ilçesinde doğar, 22 Ağustos 1905 tarihinde Harbiye okulunda öğrenimini tamamlar. 18 Ekim 1912'de Balkan Savaşı'na katılır, 20 Ocak 1912'de Yunanlılara esir düşer. 6 Mart 1913'te Nafliyon Kasabasında esirler kampına ulaşır. Burada on ay esir kalır, 15 Kasım 1913'te hürriyetine kavuşur. 4 Aralık 1913'te İstanbul'a döner. 1914'te Kabataş Sultanisi'nde edebiyat öğretmenliği yapmaya başlar. 1915'te Câlibe Hanımla evlenir, 5 Eylül 1918'de eşi Câlibe Hanım'dan ayrılır. 6 Haziran Cumartesi günü öğle saat 13.00'te cenazesi hastaneden kaldırılır. 7 Mart Pazar günü saat 13.00'te Mahmut Baba Mezarlığına defnedilir, yol çalışmaları nedeniyle 28 Ağustos 1939'da naaşı Zincirlikuyu Mezarlığına nakledilir. Oyunda Ömer Seyfettin'in hayat serüveninin detaylı bir zaman çerçevesi içerisinde verildiği görülür.

1.3. *Bir Gül Koşusu Fetih*[103]

1.3.1. Olay Örgüsü

İnanç *Bir Gül Koşusu Fetih* adlı oyunu manzum olarak tragedyanın kurallarına göre yazar. Ancak oyunu tümüyle tragedya kurallarıyla sınırlandırmayıp özellikle üç birlik kuralında oldukça serbest hareket eder. Böylece yazar oyunda birçok olay, zaman ve mekâna yer verir. Oyunda olay örgüsü henüz çocuk yaşta Fatih'in tahta çıkarılmasını duyan Bizanslıların sevinçle Osmanlının kısa sürede yok edileceğinin beklentisi içine girip eğlenmeleriyle başlar. Bizanslılar masalarında oturmuş şarap içerler, bir yandan da Bizans'ın sınırlarını genişletme ve Karamanoğullarının Osmanlıyı kısa sürede yok edeceğini ve Osmanlının bir çocuğu tahta getirdiğini kahkahalarla sofralarına meze ederler.

Şehzade Orhan Bizans'ın elinde esirdir, bunun karşılığında yıllardır Osmanlıdan vergi alırlar. Osmanlının rakipleriyle savaşmasını ve taht değişimini de fırsat bilen Bizanslılar Şehzade Orhan için vergiyi artırdıklarını elçiyle Osmanlıya bildirirler. Osmanlı ret cevabı vermeden elçiyi geri gönderir:

"*I. YENİÇERİ – (Portale gelir kaybolur. Rulo edilmiş bir kâğıtla geri döner. Elçiye okur.)*
Ben Muradoğlu Mehmed'im
İmparatorunuza selam ederim.
Kurtaracağım onu bu ağır yükten.
Orhan şehzade için kaygılanmasın lütfen
İstediğiniz vergiyi elbette vereceğim
Kendi ellerimle Bizans'a getireceğim."[104]

---

[103] Üstün İnanç, *Tiyatro Eserlerim*…, s. 131-167.
[104] Üstün İnanç, *Tiyatro Eserlerim*…, s. 135.

Mehmed'in vergiyi kendi ellerimle getireceğim dediği Konstantiniyye'yi fethedeceğinin habercisidir. Osmanlı, Karamanoğullarını yener. Bizanslılar yanıldıklarının farkına varıp Osmanlıdan korkmaya başlarlar. Mehmed İstanbul'u fetih hazırlıklarına başlar. Bizanslılar Avrupa'dan, Vatikan'dan destek almayı düşünüp kendi aralarında tartışırlar. Fakat daha önce Haçlıların İstanbul'a, Ayasofya'ya verdikleri zararlardan Avrupa'dan yardım istemekten vazgeçerler. En önemlisi de Vatikan kendi mezhebini dayatıyor olmasıdır. Mehmed, Edirne'de Akşemseddin ve Molla Gürani'nin de olduğu bir toplantı düzenler. Toplantı sonucu fetih kararı verilir ve fetih için son hazırlıklar yapılıp yola çıkılır.

Cenevizliler kim kazanırsa onun tarafı olacaklarının kararını verirler. Savaşta para kazanmak için çıkarları doğrultusunda taraf tutarlar. Fatih, Rumeli Hisarı'nı kısa sürede inşa edip bitirir. Bizans korkmakla beraber tedbirini de almayı ihmal etmez. Mehmed'in denizden gönderdiği birkaç gemi Bizanslılar tarafından püskürtülür. Bizanslılar bundan cesaret alarak Fatih'i kolay bir şekilde yeneceklerinin hükmüne varırlar. Ancak Mehmed bunu hedef şaşırtmak için yapar. Sultan bir gece karadan Dolmabahçe'den Haliç'e yetmiş kadırgayı ulaştırır. Bizanslılar uyanınca neye uğradıklarına şaşırırlar. Padişah gece askerlerin ellerine şamdanlar vererek Bizanslılara psikolojik üstünlük sağlar, günün ağarmasıyla toplar surları vurmaya başlar. Fatih'e karşı gelemeyeceklerini anlayan halk ve din adamları Ayasofya'ya sığınırlar. Din adamını dinlemeyen Bizans Kralı ve Kumandan, Sultan'a karşı direnmeye çalışır ama karşı koyamazlar. Osmanlılar surları aşarlar, Uzun Hasan aldığı o kadar darbeye rağmen yıkılmayarak bayrağı surlara diker. Fatih, Ayasofya'ya gelir ve Bizans halkına canlarının, mallarının korunacağının teminatını verir.

1.3.2. Kişiler

Bir Gül Koşusu Fetih'in şahıs kadrosu; on biri kadın, yirmi üçü erkek olmak üzere otuz dört kişidir. Mehmed oyunun başkişisi olmakla beraber oyun boyunca el hareketleri ve fermanlarıyla görülür. Bununla beraber Fatih, fetih hazırlıklarını dile

getiren oyun kişilerince ön plana çıkarılır. Fatih babası tarafından tahta getirilir. Bizanslılar bunu bir fırsat bilip Osmanlının üzerine giderler. Osmanlıdan Sultan'ın kardeşi Şehzade Orhan için verilen ganimeti artırma kararını bildirirler. Fatih: "*İstediğiniz vergiyi elbette vereceğim, kendi ellerimle Bizans'a getireceğim*."[105]der. Padişah, Karamanoğullarını yener, bunun üzerine Bizanslılar panik yapmaya başlarlar. Fatih, Edirne'de Akşemseddin, Molla Gürani gibi hocalarının da olduğu bir toplantı düzenler. Akşemseddin, Fatih'in Bizans'ı fethetme kararlılığını yüzünde görür. Mehmed, fetih hazırlıklarına başlar, planlar yapar.

Bizanslılar Osmanlılardan çekinirler ama Avrupa'dan da yardım isteme taraftarı değildirler. Çünkü Avrupa Haçlı Seferleriyle onlara büyük zararlar vermişlerdir. Sultan, Rum Hisarı'nı kısa sürede inşa eder ve Bizans topraklarında hızla ilerler. Papaz, Fatih'in bu kadar hızlı ilerlemesini halkın kiliseyi ihmali sonucu yaşanan ahlaki çöküşün bir cezalandırılması olarak görür. Bizanslı Kadın kiliseye sığınmayı tavsiye eder. Fatih deniz üzerinde birkaç donanma gönderir. Bu donanmalar Bizanslılar tarafından püskürtülür. Bizanslılar, Fatih'in korkup geri çekildiğini hükmüne varıp kendilerini yenilmez zannına kapılırlar. Aslında Padişah onları oyalayıp şaşırtma yoluna gider, karadan yetmiş kadırgayı yürütüp Bizans'ın surlarına dayanır. Bizanslı kadınlar ve din adamları Ayasofya'ya sığınmaya karar verirler. Bizans Kralı ve Kumandanı Fatih'e karşı durup mücadele edeceklerinin kararını verirler. Sultan gece her bir erin eline şamdanlar verip Bizans'a ne kadar kalabalık bir orduyla geldiğinin mesajını verip stratejik üstünlük sağlar. Sabah'ın ilk ışıklarıyla beraber Osmanlı topları Bizans surlarını hedef alır ve surlardan bir bir gedikler açar. Bizans ümitsiz ve şaşkındır. Uzun Hasan önündeki engelleri bir bir aşarak Osmanlı bayrağını sura diker, Konstantiniyye fethedilir. Mehmed Ayasofya'ya gelir, Bizans halkına canlarının ve mallarının korunacağının garantisini verir.

Oyun tragedya türü kurallarına göre yazılır. Onun içindir ki oyunda koro önemli bir yere sahiptir. Gerek Osmanlı kişilerinin gerek Bizans kişilerinin her repliğinden

---

[105] Üstün İnanç, *Tiyatro Eserlerim*…, s. 135.

sonra koro onların repliklerini tekrar eder. Oyunun başından sonuna kadar koro vardır.

Bizans elçisi, Fatih'e gelerek kibirli bir şekilde Bizans'ta esir olan Şehzade Orhan için vergi arttırımına gittiklerinin haberini verir. Fatih elçiye zeval olmaz kabilinde Bizans elçisine zarar verilmesine müsaade etmeden elçiyi gönderir.

Papaz, halk kiliseyi ihmal ettiği için gidişattan hiç memnun değildir. Gençler, büyükler şaraba, eğlenceye dalmış olup gayelerini unutup kiliseye sırtlarını çevirirler. Papaz Avrupa'dan gelen yardıma karşıdır. Çünkü Vatikan mezhebi Katolikliğin kabulünü dayatır. Avrupa Haçlı Seferleriyle Bizans'ı, Ayasofya'yı yağmalarlar. Fatih ilerler. Çünkü Bizans halkı cezalandırılır. Halk kiliselere sığınmayı teklif eder, Papaz ümitsizdir. Sultan, Bizans'ın surlarına dayanınca bu defa Papaz din adamlarına ve halka Ayasofya'ya sığınmaları için çağrıda bulunur.

Bizanslı Kumandan Osmanlıyı küçümseyerek kolay bir şekilde yeneceğinin zannındadır. Denizde Fatih'in donanmasını püskürtünce kendine olan güveni daha bir artar. Bir sabah Fatih'in kadırgalarını Haliç'te görünce denizde yapılanın bir taktik olduğunun farkına varır. Osmanlı yürüyen orman kalabalığında bir orduyla üzerlerine gelir ama o yardım isteme taleplerini geri çevirdiği gibi Fatih'ten de eman dilemez. Tek başına kalsa dahi mücadele etme kararını verir.

Dragazes, Bizans Kral'ı olup oyun kişileri arasında ismi geçmez ancak oyun içinde haberleri, sözleri nakledilir. Fatih'in Bizans'a doğru yola çıktığının haberini alan Kral, Fatih'e savaşa gerek olmadığını, eğer isterlerse anlaşabileceklerine dair bir nâme gönderir. Bizans halkı Kral'ın bu kadar erken pes etmesine hayret eder. Fatih İstanbul surlarına dadanır, Bizans halkı geri çekilirken bu sefer de Kral, Fatih'e karşı mücadele edeceğinin haberini halkına gönderir. Bizans halkı Kral'ın bu tutarsızlığına anlam veremeyerek şaşırır.

Bunlar dışında *Bir Gül Koşusu Fetih* oyun kişileri şunlardır: Saraylı, Birinci Subay, Birinci Bizanslı Kadın, Birinci Yeniçeri, İkinci Yeniçeri, Birinci Osmanlı Erkek, Birinci Bizanslı Erkek, Bizanslı Genç, Osmanlı Kız, Bizanslı Kız, Birinci Cenevizli Kadın, İkinci Cenevizli Erkek, İkinci Cenevizli Kadın, İkinci Osmanlı Erkek, İkinci Osmanlı Kadın, Türkmen Kızı, Yaşlı Türkmen, Genç Türkmen, Birinci Levend, İkinci Levend, Üçüncü Levend, İkinci Bizanslı Kadın, Üçüncü Bizanslı Kadın, Dördüncü Bizanslı Kadın, Üçüncü Osmanlı Erkek, Birinci Osmanlı Kadın ve İkinci Osmanlı Kadın'dır.

1.3.3. Dekor/Mekân

Bir Gül Koşusu Fetih'te oyuncuların bulunduğu yer ışıkların açılıp kapanmasıyla belirlenir. Işıklar sağda yanınca Osmanlı kişileri konuşur, solda yanınca Bizans kişileri konuşurlar. Onun içindir ki oyunda en önemli dekor unsuru ışıklardır. Kişiler yaşananları yer yer dans ederek anlatırlar. İki taraf arasında yaşanan çatışmaların ifade edilmesinde müzik de önemli bir işleve sahiptir. Oyunun dekor ve mekânları çoğunlukla slaytla gösterilir. Oyunda Edirne Sarayı, Bizans (İstanbul, Konstantiniyye) ve Ayasofya gibi mekânlara sıkça yer verilir. Bunlarla birlikte yer verilen diğer mekânlar şunlardır: Avrupa, Bizans Sarayı, Roma, Rumeli Hisarı, Büyük Roma, Karaman, Konya, Bandırma, Anadolu, Rumeli, Yedi Tepe, Cenova, meydan, Lukas Kapısı, Boğaz, surlar, Venedik, liman, Marmara, Haliç, Dolmabahçe, dağlar, ovalar ve yaylalardır.

1.3.4.Zaman

Bir Gül Koşusu Fetih'te zaman unsuru Mehmed'in tahta getirilmesiyle başlayıp fetih hazırlıkları yapması ve İstanbul'u fethetmesi çerçevesinde düzenlenir. İnanç, Mehmed'in İstanbul'u fethe giden sürecini anlatırken zaman unsurunu düzenli olarak verir. Fatih erken yaşta tahta geçer, hemen fetih hazırlıklarına başlar ve kısa sürede ordusunu ve mühimmatını tamamlar. Rumeli Hisarı'nın inşasına kısa sürede başlanıp bitirilir. Gece yetmiş kadırgayı karadan yürütür. Geceleyin askerlerinin ellerine

şamdanları verip Bizanslılar üzerinde stratejik üstünlük sağlar. Sabah vakti ordusuyla Bizans surlarına hücum emrini verir. Bunlarla beraber oyunda kullanılan zaman dilimleri şunlardır: 7 Nisan 1453 Cuma, 18 Nisan 1453, 23 Nisan sabahı, 23 Nisan 1453, 28 Nisan gecesi, 21 Mayıs sabahı, bir hafta, jakamo'nun gecesi ve ağaran gündür.

1.4. *İbrâhim Müteferrika*[106]

1.4.1. Olay Örgüsü

İbrahim Müteferrika'da olay örgüsü İbrahim'in hayatı etrafında şekillenir. Oyun İbrahim'in eline geçirdiği kadim Tevrat ve İncil metinlerinden yola çıkarak Hristiyanlığı sorgulamasıyla başlar.

İbrahim Roma'da Üniteryan papazıdır. İbrahim elindeki kadim Tevrat ve İncil'den kitap ve belgelerle İslam peygamberinin birçok peygamber tarafından müjdelendiği bilgisini papazlarla paylaşır. Diğer kiliselerden papazlar onu ayıplayıp dışlarlar. Hristiyanlığın diğer mezheplerince bunların anılması ve okunması katiyen yasaklıdır. Bu tutumu kabul etmeyen İbrahim Müslüman olduğunu ilan eder. Tevrat ve İncil'in kadim ve yasaklı belgeleri İbrahim'in elinde bulunduğu için Cizvitler tarafından her yerde aranır ve bulunduğu yerde öldürülme emri vardır. Tölöki Bey bir mektupla İbrahim'in Osmanlı topraklarına gitmesini tavsiye eder.

Osmanlı İmparatorluğunda çalışkanlığı dolayısıyla İbrahim'e Müteferrika unvanı verilir. İbrahim bu unvanla Osmanlının devletlerarası antlaşmalarının, belgelerinin düzenlenmesinde görevler alır ve İmparatorluk adına diplomat olarak birçok devletle ilişkileri yürütür. Yaşının ilerlemesiyle İbrahim Hâcegânıdivânıhümâyun'a getirilir.

---

[106] Üstün İnanç, *Tiyatro Eserlerim*…, s. 169-180.

İbrahim Müteferrika, Damat İbrahim Paşa'nın oğlu ve Yirmi Sekiz Çelebi Mehmet'in teşvikiyle matbaayı kurar. Lonca Başkanı ve bir grup kalabalık halkın omuzlarında bir tabut, tabutun başında divit ve hokka olarak nara atarlar. Vezir: "*Şahbazlar seneler boyu Ermeni, Rum, Musevî reyaların matbaaları var, Müslümanların niye olmasın?*"[107] şeklinde hitap ederek toplanmış kalabalığı ikna edip dağıtır. Matbaanın kurulması için Şeyhülislam'ın fetvası vardır. Birçok imam matbaanın kurulması yararına olumlu yazıları vardır.

İbrahim Müteferrika vefat eder, cenazesi Kasımpaşa'daki Kulaksız Camii karşısına defnedilir. Daha sonra naaşı buradan Galata Mevlevihanesi haziresine götürülür.

1.4.2. Kişiler

İbrahim Müteferrika oyunu şahıs kadrosu biri kadın, onu erkek olmak üzere on bir kişidir. Oyunun başkişisi İbrahim'dir. Oyunda İbrahim; sorgulayan, cesaretli, birden çok ilme vakıf, çalışkan ve fedakârlığıyla dikkat çeker. İbrahim'den sonra I. Refik, II. Refik ve Şefik ön plana çıkan oyunculardır.

İbrahim bir Üniteryan papazdır. Kadim kitaplar olan Tevrat ve İncil'i okur. Orada gelecek peygamberin hak olduğunu Hristiyanlık Katolik mezhebinde olan papazlara bildirir, papazlar İbrahim'i kiliseye ihanetle suçlarlar. İbrahim elindeki Tevrat ve İncil kitaplarını kanıt olarak gösterir. Kilise papazların o kitapları okumalarını yasaklar. İbrahim'in şüpheleri daha da artar. İslam'ı araştırır ve kabul eder. Bu haberi alan Cizvitler İbrahim'in elinde olan ve kilisece okunması yasak olan belgeleri almak, İbrahim'i öldürmek için harekete geçerler. Tököli Bey bir mektup göndererek İbrahim'in Osmanlı İmparatorluğuna gitmesini ister.

---

[107] Üstün İnanç, *Tiyatro Eserlerim*…, s. 179.

İbrahim Osmanlı İmparatorluğuna gelince çalışkan ve kabiliyetli olmasıyla kısa sürede dikkatleri üstüne çekmeyi başarır Gayretlerinden dolayı kendisine Müteferrika unvanı verilir. Bu unvanla görevli olarak Osmanlı İmparatorluğunun diğer devletlerle olan anlaşma, sözleşme görevlerini yerine getirir. Yaşının ilerlemesi ve dinlendirilmek istenmesiyle Hâcegânıdivânıhümâyun'a getirilir. Bu görevlerinin yanında Damat İbrahim Paşa'nın oğlu ve Yirmi Sekiz Çelebi Mehmet'in teşvikleriyle matbaayı kurar. Dönemin hattat, divit ve hokkacıları matbaanın kurulmasına karşı çıkarlar. Vezir yaptığı konuşmayla galeyana gelen halkın dağılmalarını sağlar. Matbaanın kurulması için dönem Şeyhülislam'ının fetvası vardır, birçok imam matbaanın menfaatine dair yazılar neşrederler.

İbrahim vefat edince cenazesi Kasımpaşa'daki Kulaksız Camii karşısına defnedilir, 1942'de naaşı buradan alınıp Galata Mevlevîhânesi'ne nakledilir.

İbrahim kiliseden çıkınca Cizvit papazı peşinden çıkar, İbrahim'in haline üzülür. Çünkü ona göre İbrahim istikameti şaşırır durumdadır. Bunun için İbrahim'le konuşmak ister, İbrahim'e : "*İmanını tazele, tevbe et!*"[108] der. İbrahim nedenini sorar. Papaz onun inanç sıkıntısı çektiği kanaatindedir. İbrahim sadece sorgular. Onun için de biraz sıkıntılı görünür. İbrahim elindeki kitaplardan İslam'ın hak olduğunu okur, bunun için de kiliseyi sorgular. Kilise ise bu kitapları yasaklamış, bulduğu yerde yok edecektir. İbrahim elindeki kitapları Cizvit papaza uzatıp okumasını isteyince papaz müthiş bir tepki vererek oradan ayrılır.

İbrahim gibi Üniteryan olan I. Refik ve II. Refik de vardır. İbrahim, İslam'ı kabul edince I. Refik de İbrahim'e tabi olarak İslam dinine geçer. II. Refik İslam'a geçmese de onlarla yoldaş olmaya devam eder. İbrahim ile beraber Osmanlı İmparatorluğuna giderler. Osmanlı İmparatorluğunda da İbrahim'in yanında Refik vardır. Oyunun sonunda Refik, İbrahim'in çalışmalarını özetleyerek oyunu bitirir.

---

[108] Üstün İnanç, *Tiyatro Eserlerim*…, s. 172.

İbrahim Osmanlı İmparatorluğuna gelince Refiklerin yanı sıra Şefik de İbrahim'ledir. İbrahim nereye giderse Şefik yanındadır. Şefik, İbrahim'le Vezir'in odasına girince Vezir ayağa kalkar. Şefik şaşırır. Daha sonra öğrenir ki Fatih Sultan Mehmet'ten beri Müteferrika'ya karşı vezir ve sadrazam ayağa kalkarlar. Şefik, İbrahim'le birlikte görevli olarak birçok devleti dolaşarak yararlı görevlerde bulunur.

Kadın, İbrahim'in eşidir. Kendini devletine adayıp coğrafya, devlet, ülke demeden gezen İbrahim Müteferrika'nın eşi olmak hiç kolay değildir. Eşi de bunun farkındadır, hâlinden şikâyetçi değildir. İbrahim Müteferrika ile evli olduğu için bahtiyardır. Diğer oyun kişileri: I. Ses, II. Ses, Bostancı ve Lonca Başkanı'dır.

1.4.3. Dekor/Mekân

İbrahim Müteferrika oyunu dekorunda ışık ve müzik önemli bir yere sahiptir. Birinci sahnede raylı veya tekerlek üzerine inşa edilen kilise maketi dekoru vardır. Kiliseyi tamamlayan kilise müziği, çan sesi, Tevrat ve İncil metinleri kilise dekorunu anlamlandırır. Sahne ikide Cizvitlerden kaçan İspanyol halkının düştüğü perişan durumu, Cizvitlerin acımasızlığını göstermesi bakımından yıkık duvar dekoru önemlidir. Sahne üç ve dörtte daha çok mekânlar ön plan çıkar. Bunlardan İspanyol; Cizvitlerin burada yaptıkları zulümlerden dolayı sık sık bahsedilir, Endülüs'ten buranın Müslümanlarının bilime olan katkılarından dolayı bahsedilir. Viyana Katolik mezhebinin merkezi olarak anılır. İbrahim Müteferrika'nın görevi icabıyla dolaştığı Belgrat, Nemçe, Macar, Cenevre gibi devlet ve ülke isimlerine yer verilir.

Osmanlı Devleti uzun yıllar birçok devletle savaşır, sık sık Padişah değişikliği olur ve cephelerde nice sadrazam ve vezir şehit olur. Bunun için Osmanlı yeni bir politika uygulamaya gider; barış politikası uygulamaya karar verir. Bu dönemi yansıtan lale bahçeleri, Nedim'in İstanbul'un benzersiz olduğunu ve eğlenmenin güzelliğini anlatan şiirleri dönemi yansıtmaları açısından önemli unsurlardır.

Sahne beşte İbrahim Müteferrika'nın bilinen en önemli çalışması Matbaayı kurduğunu gösteren bir matbaa makinesi maketi, minare silueti ve kurumuş ağaç dekorları vardır.

İbrahim vefat edince cenazesinin defnedildiği Kasımpaşa Kulaksız Camii karşısı ve 1942'de naaşı buradan alınıp Galata Mevlevihanesi haziresine nakledilmesi, son olarak bahsedilen mekânlardır.

1.4.4. Zaman

İbrahim Müteferrika oyununda net olarak kullanılan zaman unsuru yok denecek kadar azdır. İbrahim Müteferrika'nın yaşadığı dönem; yaşanan hadiseler, devlet adamları, lale bahçeleri ve Nedim'in şiirlerinden yola çıkarak bakıldığında dönemin 18. yüzyıl olduğu anlaşılır.

İbrahim'in kadim Tevrat ve İncil kitaplarına ulaşması, bu kitaplardan daha önceki peygamberlerden bahsedilmesi, Cizvit papazın ayrılmasıyla İbrahim'in bir süre onu seyretmesi, İbrahim'in kadim Tevrat ve İncil'i araştırıp okuduğundan beri İslam olması, uzun süredir Ermeni, Rum ve Musevî halkının matbaaya sahip olması gibi zamanı anımsatan unsurlardır. Osmanlının Hristiyan devletlerine karşı "*... 6 cephede 16 yıl savaşıyor.*"[109] olması ve İbrahim'in naaşının 1942'de Kasımpaşa Kulaksız Camii'nden alınıp Galata Mevlevihanesine götürülmesi en net olarak kullanılan zaman dilimleridir.

[109] Üstün İnanç, *Tiyatro Eserlerim*…, s. 177.

1.5. *Makedonya Gamzesi*[110]

1.5.1. Olay Örgüsü

Makedonya Gamzesi roman olarak yazılır, daha sonra Şehir Tiyatrolarında oynanması için tiyatroya uyarlanır. Oyundaki olay örgüsünün romana göre sınırlandırıldığı görülür. Oyun İttihatçılara katılmadığı için Abdülhamid jurnalcisi olarak itham edilen Fehmi'nin kısa süreliğine müsaade alarak İstanbul'a dostu Remzi'nin bağ evine soğuk bir kış gecesinde gelmesiyle başlar. İstanbul'u içine düşeceği karmaşadan muhafaza etmek için Fehmi'nin zabit arkadaşlarıyla kurduğu birliğin şifresini *Makedonya Gamzesi* olarak belirlemesiyle biter.

Fehmi Makedonya'da zabittir. İttihat ve Terakkiciler zabitleri kendi taraflarına çekmek için örgütler, kendilerine katılmayan zabitleri ya öldürüp ya da bir şekilde saf dışı ederler. Fehmi'nin de kendilerine katılmasını isterler, o meşru olmayan bu talebi kabul etmez. Fehmi, İttihatçılara katılmadığı için Abdülhamid'in jurnalcisi olarak ispiyonlanır. Böyle bir furya vardır o zaman; kendilerine katılmayanlar jurnalcidir. Fehmi Balkanlarda tüm zabitlerin İttihat ve Terakkicilere katıldığını ve ordunun siyasete karışıp çıkmaz bir hale geldiğini görünce kısa süreliğine izin alıp İstanbul'a gitmek ister fakat Fehmi öyle elini kolunu sallayarak İstanbul'a gidemez. Çünkü adı jurnalci olarak ilan edilir. Bulunduğu yerde öldürülme emri vardır. Fehmi arkadaşı Remzi'yle anlaşarak gizlice İstanbul'a gelir, burada Remzi'nin evinde kalır. Fehmi, Remzi ile Erkânıharp arkadaşıdır. Remzi orduda dönen dolapları görünce ayrılıp ticarete atılır. Remzi, Fehmi'ye bir köşk kiralar. Fehmi kiralanan evde şöminenin yanına oturup maziye dalar. Fehmi ve Remzi Makedonya'da birlikte zabitlik görevi yaparlar.

---

[110] Üstün İnanç, *Tiyatro Eserlerim*…, s. 53-129.

Fehmi, Miralay Ali Fikri Bey'in kızı Gamze'ye âşık olur. Gamze de Fehmi'ye âşıktır. Ali Fikri Bey kızının kimsesiz büyümesine üzülerek Fehmi'nin onunla ilgilenmesini ister. Kızı Gamze'ye vakit ayıran Fehmi, Gamze'ye aşkını ilan eder. Remzi, Gamze'yi de yanına alarak babasının odasına girip kızını Fehmi'ye ister. Sözleşirler, kısa sürede evleneceklerdir. Birkaç gün sonra acı bir haber gelir karakola, Balkanlı çeteciler Ali Fikri Bey'in konağını kundaklayıp yakarlar. Gamze konakta yanarak can verir. Fehmi tarifsiz bir üzüntü içerisindedir. Bu acı gününde kendisini yalnız bırakmayan yine Remzi'dir.

Siyaset çıkar üzerinedir. Talat, Nazım Bey'i zabitlerin İttihatçılara katılmasını engellediği için öldürtmek ister, bu görevi en yakınında bulunan Enver'e verir. Nazım Bey, Enver'in eniştesidir. Enver bir grup zabitle Nazım Beyi öldürme planı yaparlar. Planlarının tam işlememesiyle Nazım Bey ölmeyip hafif yaralanır. Nazım Bey, Enver'in de bu planın içinde olduğunu anlar, suikastı planlayanların hepsi kaçıp giderler. Enver dağa çıkıp mafya kesilerek komitacılarla işbirliği yapar.

Remzi, Fehmi'nin asker kıyafetlerini alıp ona sivil kıyafetler getirir. Bundan sonra Fehmi on günlüğüne sivil kıyafetle kabadayı namıyla Dersadadet'i gezer. Adı da Alyanakzade Sıdkı'dır. Derhal gençliğinde ara sıra takıldığı İç Fener Gazinosuna gidip İhsan Amcaya danışır. İhsan Amca kabadayılık yolunda ona yol, yordam gösterir. Fehmi Kapalı Çarşı'da dolaşırken bakar ki bir herif bir kızın peşinde olup ona sarkıntılık eder. Kızın tüm imdat çığlıklarına karşı kalabalık kayıtsızdır. Fehmi bu manzaraya tahammül edemeyip adamı yakasından tutup bir Osmanlı tokadıyla yere indirir, adam tokadın etkisiyle bayılır. Herkes hayret içindedir. Çünkü Fehmi'nin tokat attığı bu adam şehirde nam salmış Deli Petri'dir. Bu olayla Fehmi kabadayılar dünyasına girer. Etraftakilerin uyarılarıyla zabitler gelmeden Fehmi oradan ayrılır. Kısa zamanda Fehmi'nin namı tüm şehre yayılır. Fehmi bunu fırsat bilip Petri'nin takıldığı Baloza gider. Az sonra Petri de adamlarıyla gelir. Petri adamlarını Fehmi'nin üstüne salar. Fehmi, Petri'nin adamlarıyla tek başına başa çıkmayacağını anlar, bunun için Petri'yi kızıştırır. Sinirlenen Petri adamlarını gönderip Fehmi ile kavgaya tutuşur. Fehmi amacına ulaşır, Petri'yi bir güzel dövüp

iki parmağını keser. Petri'nin yalvarmasıyla Fehmi canını bağışlayıp onu o halde bırakıp gider. Petri artık kilise önünde dilencilik yaparak hayatını idame ettirir.

Remzi bir akşam Erkânıharp'te arkadaşları; Şemsi, Ahmet ve Süha'yı Rüştü Bey'in konağına davet eder. Konu Fehmi'nin jurnalcilikle suçlanmasıdır. Fehmi'nin arkadaşları olan bu zabitler arasında da buna inananlar vardır. Belirlenen saatte Ahmet, Süha ve Şemsi konağa gelirler. Toplantıda İttihat ve Terakkicilerin yaptığı örgütlenme çalışmaları, ordunun geldiği durum, Fehmi'nin Jurnalcilikle suçlanması gibi meseleleri konuşup tartışırlar. Nihayetinde Fehmi'nin jurnalci olmadığı, buna inanların da oyuna getirildiği anlaşılır.

İttihat ve Terakkicilerin baskıları sunucu Abdülhamid Meşrutiyeti ilan eder. Halk galeyana gelip sokaklara dökülür. Bunları gören Abdülhamid üzgündür. Çünkü meclis'in çoğunluğu gayrimüslimlerin eline geçer, artık Osmanlı aleyhine istedikleri kararı alabilme imkânları vardır.

Fatih Çırçır'da yangın çıkarılır, bin beş yüz ev kül olur ve nice insan evsiz barksız duruma düşüp perişan olur. Fehmi yangını kimin çıkardığını araştır. Verilen bilgilere göre bir Ermeni cemiyeti olan Taşnaklar yangının failidirler. Yangında Ermenilerin de evleri yandığı için buna inanmayanlar da vardır. Başka bir ihtimal, yangının çıkar peşinde olan tulumbacılar tarafında çıkarıldığıdır.

Dersaadet'te alaylılar ve mektepliler arasında sürekli çatışma, kavga vardır. Bu iki tarafı birbirine düşüren; İttihatçılar, gazeteciler, dönemin aydınları ve bazı hocalardır. Hoca denilen kişiler kılık değiştirmiş casuslardır.

Remzi Erkânıharp'teki arkadaşlarına haber verir. Akşam Rüştü Bey'in konağında buluşma vardır. Fehmi'nin de son izin günüdür, sivil kıyafetleri getirip Remzi'ye verir. Söylenen saatte zabit arkadaşları Ahmet, Süha ve Şemsi konakta hazır bulunurlar. Şemsi, Fehmi'ye silahını verip kendisini öldürmesini ister. Çünkü ona ihanet etmiş, canına kastetmiştir. Şemsi oyuna geldiğini, aldatıldığını Fehmi'ye

anlatır. Fehmi, Şemsi'nin masum olduğuna inanır ve onu affeder. Bir araya gelen zabitler İttihat ve Terakkicilerin yaratmak istediği kaosu engellemek için Fehmi'nin kumandanları olmasını talep ederler. Fehmi onların birbirlerine ve sırlarına sadık kalma sözünü alınca tekliflerini kabul eder. Her şartta bir ve beraber olacaklarını Kur'an'a el basarak yemin ederler. Teşkilatlarının şifresini Fehmi *Makedonya Gamzesi*' olarak belirler. Oyun Fehmi'nin gelen türkü sesiyle kendinden geçip Gamze'nin hayaline dalmasıyla biter:

"*Akşam olur karanlığa dalarsın*
Derin derin sevdalara dalarsın
Oy gelin gelin sevdalı gelin öldürdün beni
…"[111]

1.5.2. Kişiler

Makedonya Gamzesi şahıs kadrosu; dördü kadın, kırk beşi erkek olmak üzere kırk dokuz kişidir. Oyunun başkişisi Fehmi; cesareti, vatanseverliği, haksızlığa tahammül etmemesi, sadakati ve fedakârlığıyla ön plana çıkar. Fehmi'den sonra Remzi, Gamze, Petri, Şahende ve İhsan Bey öne çıkan oyun kahramanlarıdır.

Makedonya Gamzesi başoyuncusu Fehmi Harbiye Erkânıharp'te okur, Enver ile aynı sınıftadırlar. Mustafa Kemal Paşa onlardan bir sınıf geridedir. Daha sonra her biri görev için farklı yerlere ayrılırlar. Fehmi Balkanlarda zabittir. Ordu içinde yeni bir yapılanmaya giden İttihat ve Terakkiciler zabitlere kendileriyle çalışıp kendilerine tabi olmalarını isterler, kendilerine tabi olmayan zabitlerin ordudan atılmaları için her ne gerekiyorsa yaparlar. İttihat ve Terakkiciler Fehmi'nin de kendilerine katılmasını isterler. Fehmi onların bu teklifini reddeder. Bunun üzerine Fehmi'ye Abdülhamid jurnalcisi iftirasını atarlar, adı jurnalciye çıkar.

---

[111] Üstün İnanç, *Tiyatro Eserlerim*…, s. 128.

Siyasete bulaşan zabitler türlü türlü gruplara ayrılırlar, İttihat ve Terakkiciler orduya istediklerini yaptırırlar. Orduda kimin ne yaptığı belli değildir. Tüm bu olanlara şahit olan Fehmi kısa süreliğine izin alıp İstanbul'a gitmek ister. Ama öyle elini kolunu sallayarak gidemez. Çünkü adı jurnalci diye çıktığı için her an öldürülebilir. Onun için tedbirli olması gerekir. Arkadaşı Remzi'yi haberdar edip gizlice İstanbul'a gelir. İstanbul'da Remzi, arkadaşına kirasını verdiği ve tüm ihtiyaçlarını karşıladığı bir köşk kiralar. Fehmi, Remzi'yle okur, birlikte zabitlik yaparlar. Remzi de ordunun içine düştüğü perişan hali fark ettiği gün askerliği bırakıp gelir, Dersaadet'te ticaretle uğraşır. İki arkadaş yan yana gelince Fehmi sık sık Makedonya'da birlikte yaşadıkları günlere dalıp gider. İkisi de aynı karakoldadırlar. Fehmi, Remzi'nin kumandanıdır. Ama karakol dışında dostturlar. Fehmi, Miralay Ali Fikri Bey'in yaveridir. Bir akşam yemeğinde Fehmi, Gamze'yi gördüğü an âşık olur. Ali Fikri Bey, Fehmi'ye kızıyla çarşı ihtiyaçları için yardımcı olmasını ister. Fehmi, Gamze ile çarşıya çıkar, bu sayede ona olan aşkını aşikâr eder. Gamze de ona âşıktır. Gamze babasından istenir. Sözleşirler, kısa süre sonra evleneceklerdir. Ancak bir gün gelen yangın haberiyle tüm umutları yarım kalır. Balkan çeteleri Ali Fikri Bey'in konaklarını ateşe verirler. Fehmi yıkılır, o gün en büyük destekçisi yine Remzi'dir. Remzi, Fehmi'den resmi kıyafetlerini alıp ona sivil kıyafetler getirir. Bundan sonra Fehmi sivil kıyafetlerle kabadayı sıfatıyla gezer, adı da hazırdır; Alyanakzade Sıdkı. Fehmi öğrencilik yıllarında bazen arkadaşlarıyla gittiği Fener içi gazinosuna gider, İhsan Bey'den kabadayılık adabını öğrenip şehri dolaşır. Kapalı Çarşı'da gezerken bir adamın bir kızı taciz ettiğini görür. O kadar kalabalık arasında kimse de müdahalede bulunmaz. Fehmi adamı tutup bir Osmanlı tokadıyla yere serer. Adam ünlü kabadayı Petri'dir. Kalabalığın uyarmasıyla zabitler gelmeden Fehmi oradan ayrılır. Fehmi'nin adı artık kabadayılar arasında anılır. Fehmi adını daha da duyurmak için kabadayıların olduğu ortamları dolaşır. Bu ortamlardan biri olan Balosa girer. Burası bir Rum mekânıdır. Biraz sonra Petri adamlarıyla gelir, adamlarını Fehmi'nin üstüne salar. Fehmi bir yolunu bulup Petri'yi teke tek vuruşmaya ikna eder. Petri adamlarını gönderip Fehmi'yle kavgaya tutuşurlar. Fehmi, Petri'yi bir güzel döver, iki parmağını keser. Canının bağışlanması için yalvaran Petri'yi affedip gönderir.

Fatih'te yangın çıkar, bin beş yüz ev kullanılmaz hale gelir. Fehmi yangının faillerini araştırır. İhsan Bey kendisine yangını Ermeni cemiyeti olan Taşnakların veya oyuna gelmiş, aldatılmış çıkarcı bazı tulumbacıların çıkardıkları malumatını verir.

Remzi'nin zabit arkadaşlarını çağırıp onlarla konuşmasıyla Fehmi'nin jurnalci olmadığını kanıtlar. Fehmi'nin son izin günüdür. Akşam Rüştü Beyin konağında Remzi'nin davetiyle zabitler toplanırlar. Fehmi de köşke gelir. Şemsi, Fehmi'den özür dileyip silahını ona verir. Çünkü onun canına kastetmiştir. Fehmi arkadaşını affeder. Arkadaşlarının haber vermesiyle Fehmi görev yerinin İstanbul'a alındığını öğrenir. Zabit arkadaşları İttihat ve Terakkicilerin yapmak istediği tahribatın önüne geçmek için Fehmi'nin kendilerine kumandanlık etmesini talep ederler, Fehmi de bu teklifi kabul eder. Verilen kararın gizli kalması için Remzi Ku'an'ı getirir. Hep birlikte Kur'an'a el basıp yemin ederler. Fehmi birliğin şifresini *Makedonya Gamzesi* olarak belirler.

Remzi, Fehmi'yle birlikte okur, tatillerde Fehmi'nin kimsesi olmadığı için evine davet eder. Makedonya'daki karakolda yine beraberdirler. Remzi, âşık olduğu Gamze'ye açılması için Fehmi'ye yol gösterir, Gamze'yi Fehmi'ye babasından ister. Ordunun içten içe bozulduğunu gören Remzi ordudan ayrılarak İstanbul'da ticaretle uğraşır. Jurnalcilikle suçlanan arkadaşı Fehmi'ye Dersaadet'te yardımcı olur. Ona bir köşk kiralar. Fehmi'ye kıyafetler vererek yakalanmaması için kabadayı âlemine girme fikrini verir. Zabit arkadaşlarını toplayarak jurnalcilikle suçlanan Fehmi'nin jurnal olmadığını kanıtlar. Fehmi'nin görev yerini Dersaadet'e aldırır ve zabit arkadaşlarını ikinci bir defa toplayarak Fehmi'ye tabi olmalarını sağlar.

Gamze Makedonya'da Miralay Ali Fikri Bey'in kızıdır. Bir akşam yemeğinde Fehmi'yi gördüğü anda ona âşık olur. Fakat Fehmi'nin kendisini beğenmeyeceği vehmine kapılarak aşkını yüreğinde saklar. Babası, Fehmi'ye çarşı alışverişinde kızı Gamze'ye yardımcı olmasını söyler. Fehmi, Gamze'yle birlikte çarşıya çıkarlar. Fehmi, Gamze'ye olan muhabbetini izhar eder, Gamze de Fehmi'ye olan aşkını itiraf

eder. Gamze, Fehmi'den kendisini babasından derhal istemesi söyler. Bir sonraki gün Gamze babasının makamına gelir, Fehmi'nin arkadaşı Remzi'yle babasını haberdar ederler. Remzi, Gamze'yi Fehmi'ye ister, babası evlenmelerini münasip görür. Yakın bir zamanda evlenme planları vardır. Birlikte gezip eğlenirler, Fehmi ona içli türküler icra eder. Balkan çeteleri Ali Fikri Bey'in konağını ateşe verirler. Bu sırada içerde sadece Gamze vardır. Gamze konakta yanarak can verir. Fehmi, Gamze'nin ölüm haberiyle yıkılır. Gamze bedenen ölmüş olsa da aşkı ve hatıralarıyla daima Fehmi'nin gönlünde yaşar.

Abdülhamid tahta geldiği günden beri imparatorluğu ayakta tutmak, dağılmasını önlemek için var gücüyle çalışır. Okullar açarak okuttuğu, yurt dışına gönderdiği talebeler bugün kendi aleyhinde her şeyi yaparlar. İttihat ve Terakkiciler siyasi çıkarları için her yola başvururlar. Bu uğurda koca Osmanlı İmparatorluğunu ateşe atmakta bir an olsun tereddüt etmezler. Meşrutiyet'i ilan etmesi için Abdülhamid'e baskı yaparlar. Abdülhamid Meşrutiyet'ii ilan eder fakat üzüldüğü bir şey vardır; kendi yetkilerini sınırlayan, mecliste çoğunluk oluşturanlar gayrimüslimlerdir. Abdülhamid, İttihat ver Terakkicilerin gözlerini kör eden hırslarını görür, bundan dolayı zarar görecek olan İmparatorluğa ve halka üzülür.

Talat ve Enver Harp okulunda Fehmi'yle sınıf arkadaşıdırlar. Talat İttihat ve Terakki Cemiyetine katılmayan zabitleri ya jurnalcilikle fişler ya da öldürtürler. Zabitlerin kendilerine katılmasını istemeyen birçok kumandanı da suikastla öldürtürler. Nazım Bey de bunlardan birisi olup Enver'in eniştesidir. Talat, Nazım Bey'in öldürülme emrini verir. Enver planın bir parçası olarak evinde kaldığı eniştesinin öldürülmesine yardım eder. Planları istedikleri doğrultuda işleyemez, Nazım Bey yaralı olarak kurtulur, Enver ve arkadaşları kaçarlar. Enver dağa çıkıp komitacılarla, eşkıyalarla bir olup devletin aleyhinde çalışır. Süreçle yönetimin başına geçen Enver Almanya hayranı olarak Alman yanlısı bir politika izler ve bu uğurda Osmanlı İmparatorluğunu I. Dünya Savaşı'na sürükler.

Ahmet, Süha ve Şemsi zabit olup Fehmi'nin arkadaşlarıdırlar. Ortak arkadaşları olan Remzi onlarla toplantı yapıp Fehmi'nin jurnal olarak suçlanması meselesini konuşurlar. Şemsi, Fehmi'nin jurnal olduğu kanaatindedir fakat bir kanıtı da yoktur. Sonunda Şemsi ve diğer arkadaşları Fehmi'nin jurnal olmadığı konusunda hemfikir olurlar. İkinci bir toplantıda Fehmi'yi öldürmeye çalıştığından dolayı kendisini affedemeyen Şemsi'yi Fehmi affeder: "*ŞEMSİ – Bir alçağın aldanmasına geldim. Benim avanaklığımı kullandı. Beni affetmeni hiç isteyemem Fehmi. Ne olur ver cezamı!*" [112] Bundan sonra İmparatorluk için var güçleriyle bir ve beraber çalışacaklarını Kur'an'a el basarak yemin ederler. Bunlarla beraber *Makedonya Gamzesi* oyun kişileri şunlardır: Dr. Fuad, Şahende, İhsan Bey, Zehir Ali, Canpolat İsmail, Murtaza, Murtaza'nın Arkadaşları, Mısırlı Mustafa Fazıl Paşa, Ahmed Rıza, Dr. Nazım, Mizancı Murad, Mustafa Necip, Ali Fethi, Nazım Bey, Miralay Ali Fikri Bey, Ferik Şemsi Paşa, Hamarat Çavuş, Rüştü Bey, Esnaf, Kadınlar, Tacize Uğrayan Kız, Selami Efendi, Külhanbeyleri, Hizmetliler, Yeni Yetme Rum, Diğer Rumlar, Adam, Ali, Paçoz, Tulumbacılar, Sandanski, Resneli Niyazi, Gazeteci, 1./2.Taarri, Harbiyeliler, Uşak ve Dansçılar.

1.5.3. Dekor/Mekân

Makedonya Gamzesi'nde dekorun inşası oyunda kurgulanan iki zaman dilimine göredir: Birincisi Fehmi'nin içinde bulunduğu zaman diliminde yaşadıkları, ikincisi geri dönüşle Fehmi'nin yer yer geçmişe dalarak Makedonya'da Gamze ile olan aşklarına ve okul yıllarında yaşadıklarına gider. Bu iki zaman arasındaki geçişi sağlamada ışıklar önemli bir işleve sahiptir. Oyun sırasında sık sık değişimi gerçekleşen mekânlar slayt ile gösterilir.

Makedonya Gamzesi oyununda yer verilen mekânlar Osmanlı İmparatorluğunun sınırları ve Osmanlının ilişkileri olduğu ülkelerdir. İttihat ve Terakkicilerin

---

[112] Üstün İnanç, *Tiyatro Eserlerim*…, s. 123.

Balkanlarda başladığı örgütlenme çalışmaları münasebetiyle Balkan şehirleri olan Makedonya, Üsküp, Manastır, Arnavut, Bulgar, Selanik dikkat çeker. Payitaht olan Dersaadet oyunda öne çıkan önemli bir mekândır. Fehmi'nin Dersaadet'e gelmesiyle Dersaadet ilçeleri: İcadiye, Kadıköy ve Fatih; semtlerinden: Samatya, Sirkeci, Nişantaşı, Çırçır, Çengelköy ve Galata'ya yer verilir. İstanbul'un siyasi ve sosyal hayatını yansıtan mekânlar: Saray, Bâbıâli; konak, köşk, Mısır Çarşısı, Kapalı Çarşı; İç Fener Gazinosu, Baloz ve kahveye yer verilir. Harbiye, Erkânıharbiye Mektebi, Karargâh ve karakol oyunda yer verilen askeri mekânlardır. Abdülhamid aleyhtarı olup Batı'ya kaçan genç aydınlar Osmanlı aleyhine yapacakları her çalışma için İngiltere tarafından desteklenirler. Rusya 93 Harbi münasebetiyle anılır. I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı ile aynı safta olması itibarıyla Almanya'ya yer verilir.

1.5.4. Zaman

*Makedonya Gamzesi'*nde anlatılan olaylar cihetinde zamana bakıldığında oyunda İttihat ve Terakkicilerin örgütlenmeye başlamalarıyla Fehmi'nin İstanbul'a gelemsi, İstanbul'un içine düşürüldüğü perişan hâle şahit olması, haksızlığa tahammül etmeyip kabadayılarla mücadele etmesi ve oluşturulmak istenen kaos ortamına engel olmak için bir grup zabit arkadaşlarıyla yemin edip birlik olmaları etrafında şekillendiği görülür. Oyunda sık sık geriye dönüş ve içinde bulunan zamana dönüş teknikleri kullanılır. Geçmişe dönüş tekniğinde farklı sahnelerde Fehmi'nin Makedonya'da Gamze'yi, ona olan aşkını ve anılarını hatırlamasıyla yapılır, kendisine gelmesiyle de içinde bulunduğu zaman dilimine döner. Ruslarla yapılan 93 Harbi anılan zaman dilimlerindendir. Bunların yanında daha çok bir günü oluşturan zaman dilimleri kullanılır. Fehmi on gün izin alarak soğuk bir kış gecesinde İstanbul'a gelir. Talat'ın teşvikiyle Enver yanındakilerle geceleyin eniştesi Nazım Bey'i pusuya düşürüp öldürmeyi planlarlar. Remzi, Fehmi'ye kiraladığı köşke geceleyin gider. Remzi sivil kıyafetlerini Fehmi'ye sabah getirir. Remzi zabit arkadaşlarıyla Fehmi'nin jurnal olmadığını konuşmak için gece vakti Rüştü Bey'in konağında toplanırlar. İkinci bir toplantıyı yine gece vakti aynı konakta yaparlar.

Fehmi, Petri'nin hakkından gelmek için gece vaktinde Baloza gider. Taşnakların veya Tulumbacıların çıkardığı yangın gece vakti çıkar.

Makedonya Gamzesi oyununa bakıldığında Üstün İnanç'ın daha çok başvurduğu zaman dilimi gecedir. Yazarın bu zaman dilimini daha çok tercih etmesinin nedeni dönemin karışık ve kargaşa sürecini dikkatlere sunmak istemesidir.

2. DİL VE ÜSLUP

Dil,“ *İnsanlar arasında anlaşma, iletişim kurma vasıtası olmasının yanında duygu ve düşüncelerin; arzu, istek, duygu ve hayallerin söz veya yazı aracılığıyla başkalarına sunulmasına/iletilmesine; ‘kıymet ifade eden söz’ün korunmasına yarayan çok mühim bir canlı unsur/varlık.*”[113]

Üstün İnanç Türkçenin en iyi konuşulduğu İstanbul’da dünyaya gelir. İnanç İstanbul Türkçesini benimseyen, eserlerinde ustalıkla kullanan bir İstanbul beyefendisi olup “*Türk Edebiyatında sağlam bir yer edinmiş bir romancı ve tiyatro adamıdır.*”[114] Yazar dilin, sanatın önemini bilen ve bunların imkânlarından azami derecede yararlanan bir sanatçıdır. “*Türkçesi ise hakikaten harikulâdedir. Zira Üstün Ağabey, en güzel Türkçe kabul edilen “İstanbul Türkçesi”ni bugün en iyi bilen ve konuşan münevverlerimizdendir.*” [115] Okuru ve seyirciyi bilgilendirmek, hakikatlerden haberdar etmek amacında olan İnanç eserlerinde sade bir dil kullanır. Bununla birlikte bin yıldan fazla süren bir medeniyetin dili olan daha sonra Osmanlı İmparatorluğunda kemalini bulan, Türkçeye mal olan Arapça ve Farsça kelime ve terkipleri de yeri geldikçe kullanır. İnanç Türkçede yaşanan tasfiyeden dolayı daha ellilerde, altmışlarda yazılan metinlerin anlaşılmadıkları için sadeleştirilmelerinden yakınarak şunları söyler: “*Şöyle 20-25 yıl gerilerde kalmış eserleri bile bugün göre ‘sadeleştirmek’ zorunda kalıyorsanız ört ki ölem!.. ‘Sadeleştirme’ diye yutturulan zoka, tercüme hatta adaptelerin dikalâsıdır!..*”[116]

Yazı hayatına şiirle başlayan İnanç, Necip Fazıl Kısakürek ile tanışıncaya kadar şiir yazmaya devam eder. İnanç, Necip Fazıl’ın şiirlerindeki dil, edebiyat ve sanat gücünü görünce şiir yazmayı bırakır ve şiirlerini yok eder. Yazar dil ve sanat konusunda bu kadar hassastır. Yakın dostu Muzaffer Doğan İnanç’ın şiire olan

---

[113] Turan Karataş, *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, 3. Baskı, Ankara, 2007, s. 113.
[114] Muzaffer Doğan ile 27.07.2022’de yaptığımız mülakattan alınmıştır.
[115] Mehmet Nuri Yardım ile 27. 06. 2022’de yaptığımız mülakattan alınmıştır.
[116] Mehmet Nuri Yardım, *age*, s. 217.

vukufiyeti, hitabet gücü ve dil konusundaki hassasiyeti için şunları söyler: "*Üstat'ın şiirlerini de kendine mahsus bir tarzda ve çok güzel okur. Türk Edebiyatı Vakfı'nın, Ahmet Kabaklı'nın öncülüğünde Üstat'a "Sultanü'ş Şuara" unvanının verildiği törende(Mayıs 1980) Üstat'ın meşhur "Çile" şiirini Üstün Ağabey okumuştu ve büyük alkış almıştı. Aynı senenin 12 Eylül'ünde de askerî darbe yapıldı. Bir toplulukta bana "Çile"yi okutmuşlardı. Üstat'ın Sakarya Türküsü, Çile, Destan, Muhasebe, Zindandan Mehmede Mektup, Kaldırımlar gibi akla ilk gelen şiirleri de ezberimdeydi. "Çile"yi okurken, Üstün Ağabey müdâhale etti ve "Gâiblerden bir ses geldi, bu adam" mısraındaki "bir" kelimesi için: "Muzaffer! "bir" diye değil, "bi" diye okuyacaksın!" diye ikâz etti. Ben de: "hayır, şiirde nasıl yazıyorsa, öyle okunmalıdır!" diye karşılık verdim. Bana biraz darılmıştı! Bu çıkışını hiç unutmuyorum!"*[117].

Kolay kolay beğenmeyen biri olan Necip Fazıl'ın, İnanç'ın "*Çile*" şiiri yorumunu beğenmesi, onu tebrik etmesi çok az kişinin nail olduğu bahtiyarlıktır. İnanç İstanbul Türkçesinin merkezinde büyür, İstanbul Türkçesinin tüm olanaklarından yararlanır ve bunları eserlerine de başarıyla uygular. Yazar yaptığı konuşmalarda kendisini dinletebilen iyi bir hatiptir. İnanç eserlerini sade bir dille yazmanın yanı sıra ele aldığı meseleler, kişilerin kültür seviyeleri ve dönemine göre kelime dağarcığı değişiklik gösterir. Diyaloglardan oluşan tiyatroda İnanç diyaloglarını çok kısa tutar, meramını anlattıktan sonra hemen bitiriverir. "*Özellikle tiyatrolarındaki diyalogları, tiratları çok başarılıdır. Yani kısacık cümlelerle birçok şeyi ifade eder.*"[118]

Yazar oyunlarında kullandığı dilde oyun kişilerinin içinde bulundukları mekânı, zamanı; onların fiziksel, ruhsal durumlarını ve olaylara karşı duruşlarını seyirciye göstermek için betimlemelere başvurur:

---

[117] Muzaffer Doğan ile 27.07. 20222'de yaptığımız mülakattan alınmıştır.
[118] Harun Yöndem ile 26.07.2022'de yaptığımız mülakattan alınmıştır.

"*FEHMİ – Orta boylu… Zayıf. Avurtları çökük. Açık, esmer tenli. Kanlı, gözlü…*" (İnanç 2019: 79)

"*PAÇOZ – Ağabeyim kartal kanat pardösüyü alıyor sağ eline, balıkçı ağını atan bir gladyatör gibi atıyor Petri'nin kafasına, balina yakalar gibi yakalıyor adamı. İki yumruk çakıyor, gaddare yerde. Ağabeyim alıyor pardösüyü fırlatıyor kenara. İki adam iki aslan gibi pençe pençe saldırıyor birbirine. Çat çat çat çattt.. Petri'nin parmakları kırılıyor. Petri başlıyor yalvarmaya – Müslüman dur yalvarırım, yapma kulun köpeğin olayım.*" (İnanç 2019: 103)

"*ÖMER SEYFEDDİN – … O zaman genç bir yüzbaşı olan babamla her vakit önünden geçtiğimiz Çarşı Camii'ni, karşısındaki küçük, harap şadırvanı, içinde binlerce kereste tomruğu yüzen nehirciği, bazen yıkanmaya gittiğimiz sıcak sulu hamamının derin havuzunu şimdi hatırlamaya çalışırım. Büyük bir bahçe, ortasında köşk tarzında yapılmış bembeyaz bir ev… Sağ köşesinde her zaman oturduğumuz beyaz perdeli oda… Sabahları annem beni bir bebek gibi pencerenin kenarına oturtur, dersimi tekrar ettirir, sütümü içirirdi.*" (İnanç 2019: 184)

İnanç dilin önemini bilen ve önemseyen bir yazar olarak Türkçenin zenginleştirilip yaşatılmasıyla ancak kimlik sahibi ve yerli olunabileceğini vurgular. Yazar sığlaştırılan, fakirleştirilen dilin anlaşılmamasından yakınır. Bu hazinenin değerlendirilmesinden yanadır.

Üslup, "*Eda, biçem, stil, ifade tarzı, anlatış yolu. Her sanatçı veya edibin duygu ve düşüncelerini ifade etme biçimi, anlatış yolu. Başka bir ifadeyle, zihinde doğan buluşun düzenlendikten sonra yazıyla ortaya konulma tarzı.*"[119]

[119] Turan Karataş, *age*, s. 499.

Üslup, yazarı kendi yapan ve onu diğer yazarlardan ayıran, kendine özgü bir ifade tarzıdır. Yazarın oyunlarında dil ve üslup birbirinden ayrı olmayıp birbirini destekler, tamamlar mahiyettedir. Bu hassasiyet İnanç'ın tüm oyunlarında görülür. Yazarın oyun kişilerine kullandırdığı dil onun üslubunu bize bildirir. Eserlerine bakıldığında İnanç görülebilir. Çünkü eserlerinde yazarın derdi, davası, peşinde olduğu değerleri ve nihayet kendisi vardır. Bu bağlamda İnanç kendi üslubunu oluşturmuş bir yazardır. "*Dili ve üslûbu oturmuş usta bir yazar.*"[120]

İnanç'ın sanatın birçok türünde yazması, onun üslubunun da farklılık göstermesini sağlar. İnanç yazdığı türe göre bir üslup belirler. İnanç'ın roman, tiyatro ve senaryolarına bakıldığında bu farklılık bariz bir şekilde görülür. Yazarın yazdığı aynı türdeki eserlerinde de üslup farklılığı dikkat çeker. Üslup farklılıkları görülse de İnanç'ın eserlerinin anlaşılır olmaları ortak yanlarıdır.

Tiyatro hayatın kendisi, hayatın sahneye taşınmış halidir. Bu yaklaşımdan hareket eden yazar hayatın içinden yaşananları dikkate alarak oyun kişilerini ele aldığı meselelere, onların içinde bulundukları zaman, mekân ve kültür seviyelerine göre başarıyla konuşturur. İnanç bazen süslü bir üslup kullanırken bazen de sade bir üslupla sıradan, düz ve açık bir cümle yapısını tercih eder. *Gök Sultan 2. Abdülhamid Han* oyununda Abdülhamid, Müşir ve Musahip arasında bazen süslü, resmi ve siyasi bir üslup varken bazen de aynı kişiler arasında sade, samimi bir üslup vardır. Diğer oyun kişileri arasında da benzer bir dil ve üslubun olduğu görülür:

"*MUSAHİP – (Girer ve padişahı etekler) Talimatınız üzere, Nâzım Bey hâdisesiyle alakalı mufassal rapor hazır Sultanım.*

ABDÜLHAMİD – Âlâ. (Boş koltuklardan birini işaret ederek)

MÜŞİR – (Çıkmaya hazırlanan harekette bulunur)

[120] Muzaffer Doğan ile 27.07. 20222'de yaptığımız mülakattan alınmıştır.

ABDÜLHAMİD – (El işaretiyle Müşir'i tekrar oturtur) Dışarıda bir hacetiniz mi var paşa?

MÜŞİR – Hayır sultanım. Hani mahrem olabileceği…

ABDÜLHAMİD – (Keser) Mâbeyn Müşirimize bunlar mahrem değildir. Bizimle kalınız." (İnanç 2019: 23)

"*ABDÜLHAMİD – Efendi kiminle konuşuyorsun?*

MUSAHİP – (Telaşla toparlanarak) Yabancı değil Sultanım, Mâbeyn Müşiri!

MÜŞİR – (Abdülhamid'e yaklaşır) Benim efendimiz!

ABDÜLHAMİD – (Müşir'in başıbozuk kıyafetini yadırgar) Bu kıyafeti mi tercih ettiniz paşa?

MÜŞİR – Evet efendimiz.

ABDÜLHAMİD – Neden?

MÜŞİR – Ortalıkta dikkat çekmek istemiyorum sultanım.

ABDÜLHAMİD – Ne yapalım, ne sizin müşirliğiniz kaldı ne de benim sultanlığım!" (İnanç 2019: 51)

"*RIZA TEVFİK – (Oturuyor, karşısında ayakta duran sahte hocaya bakar) Tamam mı?*

SAHTE HOCA – Taşkışla Tamam Beyim.

RIZA TEVFİK – Pekâlâ!... Yarın Kasımpaşa'daki Bahriyelileri ayarlayacaksın.

SAHTE HOCA – Eyvallah!... Bugünün parasını kimden alacağım?

RIZA TEVFİK – (Sözlerini işaretle destekler) Benden… Yarınkini Zeki Rıza Efendi'den alacaksın. (Elindeki dolu kadehi uzatır) İçer misin?

SAHTE HOCA – (Sevinçle) Hem de nasıl!... (Etrafını ürkek ürkek kolaçan ederken kadehi diker) Ooh! (Boş kadehi bırakıp giderken) sağol Beyim." (İnanç 2019: 35)

Türk tarihinin dönüm noktalarını oluşturan siyasi, askeri ve toplumsal konularını gündemine almış olan İnanç'ın oyunlarında siyasi üslup dikkat çeker. Bu bağlamda yazar oyunlarında siyasi üsluba sıkça yer verir:

"*ABDÜLHAMİD – Pekâlâ, devam ediniz Paşa!*

MÜŞİR – (Okumaya devam eder) Parayı veren İngiltere'nin en zengini Yahudi Rotshchild'di! (Durak) O bile perde arkasında kalıyor, Jöntürklerle Mısırlı Mustafa Fâzıl Paşa'yı yüz yüze getirerek paraları dağıtıyordu. (Durak) İşte memleket içindeki Selanik Locası'nın mayası o Jöntürkleri'in mârifetiydi.

ABDÜLHAMİD – (Hüzünlü) Korkuyorum Paşa! Bunlar memleketi batıracaklar, Devlet-i Aliyye'nin yıkılmasına yol açacaklar diye korkuyorum. (Durak) Yoksa kendim kalmışım, gitmişim, yıkılmışım vız gelir!...

MÜŞİR – (Telaşlanır) Aman Sultanım lütfen!...

MUSAHİP – (Girer ve Abdülhamid'i etekler) Yeni bir istihbârat raporu geldi Sultanım." (İnanç 2019: 22)

"*ELÇİ – (Küstahlığını bozmadan) Bilindiği gibi Şehzâde Yıldırım Han torunudur.*
Türkler nezdinde de pek itibarlıdır.
Lakin masrafları fazladır.
Verginiz iki misline çıkmalıdır

II. YENİÇERİ – (Dayanamaz) Sus bre köpek! (Fatih'in eli yine dur işareti yapar)

ELÇİ – Orhan'ın bakımına pek çok altın gerek
Yüce imparatorun şimdilik bu kadardır isteği
En kısa zamanda bekliyor ödemenizi…

I.YENİÇERİ – (Portale gelir kaybolur. Rulo edilmiş bir kâğıtla geri döner. Elçiye okur.)
Ben Muradoğlu Mehmed'im
İmparatorunuza selam ederim.
Kurtaracağım onu bu ağır yükten.
Orhan Şehzâde için kaygılanmasın lütfen
İstediğiniz vergiyi elbette vereceğim

Kendi ellerimle Bizans'a getireceğim." (İnanç 2019: 135)

İnanç'ın oyunlarında siyasi üsluptan sonra en yaygın olarak askeri üslup görülür. Özellikle *Gök Sultan Abdülhamid Han*, *Makedonya Gamzesi* ve *Cancağızım (Ömer Seyfeddin)* oyunlarında askeri üslup kendini gösterir: *Makedonya Gamzesi'nde* yer yer geri dönüş tekniğiyle Fehmi ve Gamze'nin aşkına değinilse de oyun genel anlamda duygusallıktan uzak olup askeri üslup baskındır:

"*FEHMİ – Arkadaşlar, bilirsiniz hayli vakittir Dersaadet'ten uzağım. Sizler buradasınız. Bu bakımdan dinleyip fikirlerinizi öğreneceğim. Önce siz konuşun Kolağası Süha Efendi.*

SÜHA – Başüstüne kumandanım. (Ayağa kalkar.) Hakikaten dediğiniz gibi bir oyuna getirildik. Kumandanım, Dersaadet kışlaları fokur fokur. Alaylılar mektepliler hizbi neredeyse uçuruma dönüyor. Alaylılar, neferleri mekteplilere karşı kışkırtıyor." (İnanç 2019: 127)

"*ERKEK SESİ – Ömer Seyfeddin 22 Ağustos 1903 yılında Harbiye'den mezun olarak kur'a sonucu üsteğmen rütbesiyle o sıralarda merkezi Selanik'te bulunan Üçüncü Ordu'nun İzmir Redif Tümenine, oradan da Kuşadası'ndaki Redif Taburuna gönderildi.*" (İnanç 2019: 188)

"*KADIN SESİ – Ömer Seyfeddin Manastır bölük zabitidir. (İbrahim Alâeddin Gövsa'ya anlatıyor. Şuh bir kahkaha atar. Hareketli müzik)*

ÖMER SEYFEDDİN – (Asker selamı verir ve sahneyi kullanarak konuşur.) O zamanlar fazla tâlim filan yok. Kışlada iç sıkıntısından bütün gün patlıyorum. İki çift bir lakırdı edecek bir adam da bulunmaz… (Hafifçe gülümser) İbrahim Alâeddin dostum, böyle işte cancağızım. Bereket versin bizim Borazan Bekir'e. O ne hârikulâde bir sersemdi yarabbi!.. Bekir'in hâlinden, sözlerinden aldığım zevki, dünyada çok az insanda bulmuşumdur…" (İnanç 2019: 189)

Siyasi ve askeri üslubun ağırlıklı olduğu oyunlarda emir ve hitaplar oldukça yaygındır:

"*Sakın! Az kaldı. Hadi*." (İnanç 2019: 55), "*Hemen gir*." (İnanç 2019: 55), "*Remzi! Remzi!*" (İnanç 2019: 61), "*Kayınvalidene de hanımına da bir şey söyleme*." (İnanç 2019: 74), "*Ne duruyorsun, alsana şunları be! Senin giyeceklerin, açsana! Kutuyu da aç. Öbürünü de aç!*" (İnanç 2019: 74-75), "*Heyt, kes ulan!*" (İnanç 2019: 80), "*Gamze*!"(İnanç 2019: 86), "*Bırakın o adami vre! Hadi gidin vre! Hadi gidin dedim vre! Hayyttt! Çek aletini! Yüzükoyun dön! Ellerini kenara uzat, başını sağa çevir. Çalın bakalım!*" (İnanç 2019: 94-95), "*Arkadaşlar!*" (İnanç 2019: 97), "*Lakin bundan böyle benim semtime ayak basmayacaksınız! Bu dakikadan itibaren beni hangi hâlde görürseniz görün karışmayacaksınız. Tamam mı?*" (İnanç 2019: 115), "*Fehmi… Fehmi…*" (İnanç 2019: 118), "*Bunu yerine koy!*" (İnanç 2019: 123), "*Emredin kumandanım! Rahaat dur! Oturun arkadaşlar.*" (İnanç 2019: 126), "*Mülâzim-i Sâni Ömer!.. Sakın Bekir, bir daha gözüme görünme!..*" (İnanç 2019: 188-189), "*Hazır ol!.. Borazanlarla beraber arş!..*" (İnanç 2019: 190)

Tiyatronun dili günlük hayatın dilidir. İnanç'ın oyunlarındaki dil de günlük hayatta kullanılan dildir. İnsanlar normal yaşamlarında konuşurken dilin yapısına pek dikkat etmeden konuşurlar. Yazar günlük dilde, dilin dil bilgisi yönüne dikkat edilmediğini oyunlarında kullandığı devrik ve eksiltili cümlelerle gösterir:

"*Olamaz Padişah Hazretleri!*" (İnanç 2019: 20), "*Hamdolsun, hafif yaralanmayla atlatmış Sultanım!*" (İnanç 2019: 22), "*Hürriyet, uhuvet, müsavat, adalet… Türkiye Türklerindir!*" (İnanç 2019: 23), "*Yeni bir şey mi var Efendi? Dahası var Sultanım.*" (İnanç 2019: 25), "*Dua ediniz hepimize!... Hoşbulduk ustacığım. Güzel söyledin efendi! Güzel!... Bizim sonumuz da küfenin içindeki adam gibi mi olacak ne!*" (İnanç 2019: 26-27), "*Buyurun!... 'şanlı avcı!...' Kimbilir!…*" (İnanç 2019: 30-319), "*Şey… Sadece sürgün günleri yıpranmasına yetip arttı bence…*" (İnanç 2019: 48-49), "*İstanbul havası bir acayip geldi Remzi. Peki, konuşuruz her şeyi. Eksik olma Remzi; hep şefkatliydin bana karşı.*" (İnanç 2019: 56-57), "*Berber dükkânı kapatır, gezerdik*

Mısır Çarşısı'nı, Sirkeci'yi, Samatya'yı… Ne güzel günlerdi." (İnanç 2019: 58), "*Olmadı ama… Oldu bile.*" (İnanç 2019: 70), "*Ne yapar eder bulur seni! Sıtkı Bey'i uğurladık Selami Efendi.*" (İnanç 2019: 84-85), "*Bir beg kızını… Evet, belki de… Şeyyy… Evet. Şeyyy… Elbette…*" (İnanç 2019: 88-89), "Çaylar*… Evet kimler çay istiyor? Deyince… Sonra… Eeee…*" (İnanç 2019: 102-103), "*Bir de yağmacıların bazı…*" (İnanç 2019: 107), "*Her neyse… İyi de…*" (İnanç 2019: 110-111), "*Bir yiğit… Bir yiğit… Yılana… Yılana… Yılana…*" (İnanç 2019: 137), "*Çocuklarıyız İlyada'ya dayanan ceddimizin… Öyle ya suda yanan ateşimiz var bizim… Benzemez…*" (İnanç 2019: 139), "*İlle Akşemseddin'den!... Koca Bizans'ı aldırmış alaya…*" (İnanç 2019: 143), "*Berbat hâldeyim, pek berbat… Mektebe de gidemem artık…*" (İnanç 2019: 183), "*Eğer paşa bu iftiraya inansa haklı bile olsam alaya çıkarırlardı beni…*" (İnanç 2019: 186), "*Ben eserlerimle varım, hayattayım…*" (İnanç 2019: 191)

Tiyatro bir gösteri sanatıdır, oynanmak için yazılır. Tiyatronun en önemli malzemelerinden biri de dildir. Yazar ele aldığı meseleleri sahnede dil aracılığıyla seyirciyi yakalar ve etkiler. İnanç oyun kişilerine göre yer yer ağızları kullanır. Yazarın ağızları kullanması, oyunu samimi kılmakla birlikte oyun kişilerini de gerçeğe yaklaştırır. İnanç *Gök Sultan 2. Abdülhamid Han* ve *Makedonya Gamzesi* adlı oyunlarda Çingene ağzı, Rum ağzı, Rumca ve Arnavutça kelimeleri birkaç yerde kullanır:

"*Barba!... Oristi Pasam!... Basustune Pasam!...*" (İnanç 2019: 26), "*Abe Beyler Beyim!... Bakayım mı falına? Ben iç uydurmam Beylerbeycağızım! Falında neyi gürürsem unu süylerim! Abe Beylerbeycağızım büyle ulmaz. Atasın biraz sipali! Un paraya un paralık fal ulur asilzâdem. Kızmayasın sunra! Tamamdır be! Neyse hâlin u çıksın falin!*" (İnanç 2019: 35), "*Barba! Oristi Pasam! Basüstüne Pasam!*" (İnanç 2019: 37), "*Nese kie shtet, kefe ke iman; nese s'ke shtet s'ke fe s'ke iman.*" (İnanç 2019: 73), "*Alis tireyağından büreekk! Abe kızan, beg büreğidir bu. Em tazedir, em sıcaktır, em dumanı üstündedir, em de ağzınıza layıktır be yav!*" (İnanç 2019: 87), "*Kalispera. Ne isezeksin vre? Dalga gesiyorsun vre! Git vre isine! Burda şüt yoktur.*

Say kahve de yoktur. Ka şüt sozuğu ama kıllı mıllı vre! Mamaksından şüt emmemis midir bu? Öyleyse cejasi buyuk olur bunin…" (İnanç 2019: 91-92), "*O erif eni etme bir kabadayıdır ama çok tehlikeeelidir. Onu nezarete atıp elden geçereceğiz. Anladın mı? Buralarda uturduğunu istiibar etmişizdir.*" (İnanç 2019: 114)

Argo "*Bir toplumun sosyal altgrupları tarafından kullanılan ve çoğunlukla yazı diline taşmayan "özel bir dil"deki kelime ve deyimlerin genel adı.*"[121] İnanç'ın oyunlarında her kesimden oyun kişileri vardır. Tiyatronun hayatın ta kendisi olduğu görüşünde olan yazar, oyunlarına sokağı taşır ve sokağın dili olan argo kelimelere yer verir. Oyunlarda geçen argo ifadelerden birkaçı:

"*En fenası; hariciyeci bir züppenin sadrazam yapılması oldu!...*" (İnanç 2019: 46), "*Mürekkebin kurumadı daha bodur. O kadar babalanmayın. Yarım saatin bile kıdemi vardır çaylak!*" (İnanç 2019: 61), "*Selanik Ocağı hin oğlu hin.*" (İnanç 2019: 62), "*Bu kopuklar alimallah bir daha ayaklarını buraya atamazlar.*" (İnanç 2019: 81), "*Bak bana kopil!*" (İnanç 2019: 92), "*Ulan, İç Fener'de kopuklar kafanı koparıyorlardı da seni bu başıbozuk kurtarmıştı, unutun mu?*" (İnanç 2019: 100), "*İçlerinde delikanlı çocuklar çok olmakla birlikte it kopuk da çıkmaya başladı.*" (İnanç 2019: 107)

Romanlarında folklora geniş yer verdiğini gördüğümüz İnanç'ın roman olarak yazdığı, daha sonra tiyatroya uyarlanan *Makedonya Gamzesi*'nde dönemin sosyal yaşamını yansıtması bakımından folklorik ögelere yer vermesi önemlidir:

"*Kabadayılar, koydukları kaidelere uyarlar, zayıfı namusluyu korur, aksi hâldekilere karşı dururlar. Pardösülü takım elbisesinin bulunduğu askıya giderek sakız kuşağını getirir. Ha bir şey daha. Pardösünü kartal kanat yapmayı biliyor musun?*" (İnanç 2019: 76-77), "*Masayı soğuk sıcak donatın. İşret istemez. Taşdelen*

[121] Turan Karataş, *age*, s. 46.

suyuyla saray şerbeti yaptırırsınız." (İnanç 2019: 83), "*Vardar Köprüsü'nden gidip gelenin kısmeti açılırmış.*" (İnanç 2019: 89), "*Bir ana, bin yiğidin habercisidir töremizde.*" (İnanç 2019: 153)

Oyunlarında hayattan kesitler sunan İnanç, uzun süren deneyim ve birikimler sonucunda halk arasında yer edinen deyim ve atasözleri oyunlarında kullanmaya dikkat eder. Yazarın sık kullandığı deyim ve atasözleri:

"*Sultanım! Ya devlet başa ya kuzgun leşe!*" (İnanç 2019: 42), "*Gözü kara katildir. Çok cana kıymıştır. Anlayacağın yaptıkları yanına kâr kalıyormuş.*" (İnanç 2019: 78), "*İçimi dökmeye geldim.*" (İnanç 2019: 79), "*Yaşı kuruyla beraber götürür.*" (İnanç 2019: 85), "*Avucunu yalarsın.*" (İnanç 2019: 86), "*Som olmuştum.*" (İnanç 2019: 93), "*Bana bak, bayramlık ağzımı açtırma!*" (İnanç 2019: 100), "*Bazı ayak takımından.*" (İnanç 2019: 115)

İnanç anlattığı meseleleri, oyun kişilerini desteklemek, anlamlandırmak ve onlara güçlü bir dayanak oluşturmak için alıntılara başvurur:

"*Hürriyet, uhuvvet, müsavat, adalet!... Türkiye Türkklerindir!*" (İnanç 2019: 23), "*Parça bütünün habercisidir.*" (İnanç 2019: 39), "k*ızıl sultan, şanlı avcı!...*" (İnanç 2019: 30), "*Bizim mesûliyetimiz Sultan Abdülhamid'i anlamamak ve Siyonizm'e âlet olmaktı.*" (İnanç 2019: 49), "*Devletin mi var, dinin var, imanın var, devletin mi yok, dinin yok imanın yok.*" (İnanç 2019: 73), "*Men dakka dukka*" (İnanç 2019: 103), "*Faziletli olmak insanın elinde değildir fakat kim isterse namuslu olabilir.*" (İnanç 2019: 187)

Yazar oyunlarında geçmiş olay ve kişileri işleyerek anlattığı olayları, oyun kişilerini ve görüşlerini desteklemek için telmih sanatını kullanır:

"*Desene, dağ kaplanlarının bile baş edemediği Fehmi Bey'i bir gözleri ahu, pençesine alıvermiş.*" (İnanç 2019: 71), "*Kılıcım Osman Gazi Han yadigârıdır.*

Ceddim Oğuz boyuna dayanır." (İnanç 2019: 139), "*Bu dem kuşkusuz olma demidir, fethi Konstantiniyye Resul'un emridir.*" (İnanç 2019: 145), "*Biz Süleyman Reis'in leventleriyiz.*" (İnanç 2019: 155)

Şiirle yazı hayatına başlayan İnanç'ın şiirden vazgeçmediğini ve şiire olan ilgisini tiyatrolarında genişçe yer verdiği şiirlerle gösterir:

"*Harâbat ehliyiz, bâdemiz semdir,*
Başka âlemde dem sürenlerdeniz
Hesap sorma bizden! Biz hayli demdir,
Defter-i âmâli dürenlerdeniz!" (İnanç2019: 25)

"*Sarmış yine âfâkını bir dûd-i muannid*
Bir zulmet-i beyzâ ki peyapey mütezâid" (İnanç 2019: 30)

"*Tazyîkin altında silinmiş gibi eşbâh*
Bir tozlu sefâletten ibâret bütün elvâh" (İnanç 2019: 31)

"*Dîvâne sen değil meğer bizmişiz*
Bir çürük ipliğe hulyâ dizmişiz…
Sade deli değil edepsizmişiz!
Tükürdük kıblegâhına!" (İnanç 2019: 49)

İnanç *Bir Gül Koşusu Fetih* adlı tiyatrosunu tragedyanın kurallarına göre manzum olarak yazar:

"PAPAZ – *İstemeyiz bir daha kardinal külahını,*
Çiğnediler Bizans'ın kutsal bağrını…
Her şeye rağmen tercih ederiz
Osmanlını ak bezli sarığını" (İnanç 2019: 138)

"I. OSMANLI – *Çünkü sultanın yüzünde kocaman bir ordu görmüştü*
Onların Allah diye haykırdığını duymuştu
Böylece ermiş Hoca Akşemseddin bir daha ermişti
Hükmünü hiç çekinmeden koymuştu" (İnanç 2019: 145)

"III. OSMANLI KADIN – *Kara karanlığı silindi şehrin, her yan gül bahçesi oldu…*
Her köşeye imanımızın aydınlığı doldu…
Herkesin gönlü alındı, sarıldı yarası;
Ve böyle noktalandı, Feth'in gül macerası." (İnanç 2019: 167)

Genellikle oyunlarını sade bir dille yazan İnanç'ın şiirsel bir dil oluşturmaktan da vazgeçmediği görülür. Yazar oyunlarında güçlü bir anlatım için birçok yerde edebî sanatlara yer verir. İnanç oyunlarında kişi, olay, durum ve kimi milletler arasında güçlü zayıf ilişkisi kurmak için benzetme sanatına yer verir:

"*İşte ben de bir zamanlar bu Sandıkburnu'nun kuşu olmuştum!... Feylesof, şair ve siyaset erbabı Rıza Tevfik meyhane kuşu!...*" (İnanç 2019: 45), "*Sen cıva gibi bir Erkânıharp Kolağası idin.*" (İnanç 2019: 67), "*Benim gibi öküze niçin itibar etsin…*"(İnanç 2019: 89), "*Şimdi şuracıkta kadınlar gibi ağlasam hoşuna mı gidecek?*" (İnanç 2019: 110), "*Kadıncağız dümeni kırılmış bir vapur gibi körfez arıyor.*" (İnanç 2019: 125), "*Belki de büyüyeceğiz eskisi gibi*" (İnanç 2019: 133), "*Bizans artık bir çıban*" (İnanç 2019: 137), "*Buğday tanesi gibi ezecek surları*" (İnanç 2019: 142), "*İçlerinde yangın gibi iman olan*" (İnanç 2019: 149), "*Süzüldüler kuğu gibi Haliç sularına*" (İnanç 2019: 157), "*Sarmış içini katran gibi bir kin…*" (İnanç 2019: 160), "*Denildi ki bu fetih bir çeşit gül koşusudur.*" (İnanç 2019: 164), "*Herhalde senin gibi bir zındık değil.*" (İnanç 2019: 171), "*Sabahları annem beni bir bebek gibi pencerenin kenarına oturtur…*" (İnanç 2019: 184)

Durum, düşünce, olay ve kişiler arasındaki zıtlık çatışmayı zenginleştirir, seyircinin oyuna odaklanmasını sağlar. İnanç bu hususu bilinçli bir şekilde oyunlarında işleyerek tezat sanatını kullanır:

"*Bu sırada simsiyah yüzü, bembeyaz saçı ile Selami Efendi gelir.*" (İnanç 2019: 82), "*Yaşı kuruyla beraber götürür.*" (İnanç 2019: 84), "Öyle *ya suda yanan ateşimiz var bizim…*" (İnanç 2019: 139), "*Kara karanlığı silindi şehrin, her yan gül bahçesi oldu… Her köşeye imanımızın aydınlığı doldu…*" (İnanç 2019: 167)

Yazar oyunlarında bir olay veya durumu gereğinden önemli ya da gereğinden önemsiz göstermek için abartma sanatına yer verir:

"*Bu şerefsizin kıyamet kadar dostu vardır…*" (İnanç 2019: 83), "*Sultan Mehmed yaman ermiş, eleriyle demirleri bükermiş.*" (İnanç 2019: 147), "*Sanki boşluk dalgalanıyor insan ormanıyla, Toprak çıldırıyor sanki sevincinden.*" (İnanç 2019: 149), *Her güllesi bir evi yıkarmış, koca surları sanki gözleriyle yakarlar.*" (İnanç 2019: 150-151), "*İnsan deniziydi sanki yürüyen; uçar gibiydiler surlara doğru.*" (İnanç 2019: 153), "*Aldırmıyorlardı her yanlarından akan kanlara.*" (İnanç 2019: 167)

İnanç oyunlarında benzetme amacı olmadan olaylar ve kişiler arasında parça bütün ilişkisini kurmak için ad aktarması edebî sanatından yararlanır:

"*Kendi ellerimle Bizans'a getireceğim.*" (İnanç 2019: 135), "*Latinler geldi bir zamanlar buraya*" (İnanç 2019: 138), "*Bizans'ın umudu Karamanoğlu'ndaydı ya*" (İnanç 2019: 141), "*Osmanlı kıpırdadı bir kere*" (İnanç 2019: 147), "*Çünkü Avrupa bağladı Konstantin'nin ellerini… Demiş Ayasofya tamamen Roma'ya bağlanacak.*" (İnanç 2019: 151), "*Düşen Meryem Ana değil, Bizans'mış aslında.*" (İnanç 2019: 165), "*Ünitaryanları bir yandan Roma, bir yandan da Habsburglar sıkıştırıyor.*" (İnanç 2019: 173)

Yazar oyun kişilerinin iç dünyalarını, psikolojik durumlarını seyirciyle paylaşmak ve seyircinin onlarla empati kurmasını sağlamak için monologlara başvurur:

"*RIZA TEVFİK – (Hafifçe tebessüm ederek başını sallar) Bizim sonumuz da küfenin içindeki adam gibi mi olacak ne! Sekiz lisâna vâkıf, şair, Feylesof Rıza Tevfik küfe içinde.*" (İnanç 2019: 27)

"*REMZİ – (Kendi kendine…) Can arkadaşımın canını kurtarmak için onu kabadayı yaptım ama hâlâ kendi içimizdeki düşmanı bulamadım. Bakalım neler olacak?*" (İnanç 2019: 96)

"*FEHMİ – (Kendi kendine) Canım yoldaşım Şemsi, demek beni vuracaktın.*" (İnanç 2019: 124)

Makedonya Gamzesi ve *Cancağızım (Ömer Seyfeddin)* adlı oyunlarında İnanç anlatma tekniklerinden bir olan geriye dönüş tekniğine sık sık başvurur. Bu teknikle Fehmi içinden bulunduğu zaman diliminden Makedonya'da görev yaptığı yıllara, Gamze ile olan aşklarına, Balkan çetecilerinin konağı kundaklamaları ile Gamze'nin yanarak can vermesine ara ara dalarak gidip gelir. *Cancağızım (Ömer Seyfeddin)* oyununda da Ömer Seyfettin hastalanarak hastaneye kaldırılır. Hastanedeyken geriye dönüş tekniğiyle çocukluğundan başlayarak ailesi, okul yılları, görev yerleri, arkadaşlıkları, kavgaları, yazarlığı, esir düştüğü yılları, öğretmenliğe başlaması, evlenmesi, eşinden ayrılması, eşinden ayrılmasından dolayı duyduğu acı Ömer Seyfettin, Erkek Sesi, Kadın Sesi ve Sunucu tarafından anlatıldıktan sonra oyun başladığı yere gelir. Ardından oyun Ömer Seyfettin'in vefatı, kabrinin nakledilmesi; Türklük ve Türkçülük ile ilgi şu sözleriyle biterr: " *Kim demiş Ömer öldü diye, cancağızım kim demiş. Ben eserlerimle varım hayattayım… Hep sizinle hayattayım,*

öyle de kalacağım!... Tabii siz Türk kaldığınız ve Türkçe konuştuğunuz müddetçe!.."[122]

Yazar *İbrahim Müteferrika* adlı oyununda sorgulama ve anlatma tekniği olan özetlemeden yararlanır. Oyunun başında bir Üniteryan papazı olan İbrahim Hristiyanlığı sorgulayarak İslam'ı tercih eder. Oyun sonunda her zaman İbrahim'in yanında yer alan Refik, İbrahim'in vefatından sonra onun kim olduğunu, neler yaptığını özetler mahiyette bir tirat söyler:

"*İBRÂHİM – ... Elimdeki bu metinler eski Tevrat ve İncil metinleri değil mi?*

CİZVİT PAPAZI – (Gayet sıkıntılı) Evet. Ama onları okumak yasaktır.

İBRAHİM – Neden?

CİZVİT PAPAZI – Bize öyle söylendi.

İBRAHİM – İşte benim bilgi sıkıntım da bu efendim. Ben bu eski Tevrat metinlerini okudum. İşte bu Tevrat âyetlerinin Latince metinlerinden birinde İslam Peygamberi ve ümmeti övülüyor, geçmiş her peygambere de onun müjdesinin verildiği bildiriliyor.

CİZVİT PAPAZI – (Cevap vermez ve başını başka tarafa çevirir. Hareketlerinde kararsızlık vardır.)

İBRÂHİM – (Tevrat metnini Cizvit'in yüzüne tutar) Buyurun, okumak istersiniz belki!

CİZVİT PAPAZI – (Olağanüstü bir dehşete kapılır. Vücudu zangır zangır titremektedir. Peleriniyle yüzünü kapatır. Çığlık hâlinde.) Hayır!... Hayır!... Bunlar bizim üzerimize vazife değil!... (Kapıdan girmeye hazırlanır)

İBRÂHİM – (Hafif alaylı) Bazen üzerimize vazife olmayan şeylere karışmakta da fayda vardır! (Cizvit'in kapıdan kayboluşunu bir müddet seyreder.)" (İnanç 2019: 172)

[122] Üstün İnanç, *Tiyatro Eserlerim*…, s. 191.

"*REFİK – (Girdikçe ney sesi susar, ön sahnenin ortasında nokta ışık altında durur.) Evet, kimdi bu İbrâhim-i Müteferrika, Hacegân-ı Humâyûn mu, coğrafyacı mı, ilahiyatçı mı, hekim mi, yüksek matematikçi mi, hattat mı, diplomat mı, askeri teknisyen mi, matbaacı mı? Karar sizin ama bana sorarsanız hepsi.*" (İnanç 2019: 180)

İnanç müziğin icra edildiği bir evde büyür: "*Rahmetli babamın sesi çok güzeldi. Rahmetli Münir Nureddin'le babacığım nispet ederlermiş. Büyükbabam neşetkâr ustasıydı. Sadi Hoşses'ler onun hayranıydılar, gelip giderlerdi. Bende iş yok.*"[123] İnanç'ın Emre ve Ertuğrul oğulları da müzikle iştigal ederler. İnanç müzikle uğraşmasa da oyunlarında müziğe ve enstrümanlara geniş yer verir, özellikle *Gök Sultan 2. Abdülhamid Han* adlı oyununda Türk musikî makamları dikkat çeker:

"*Udla Rast taksim canlanır*" (İnanç 2019: 16), "*Hamidiye Marşı*" (İnanç 2019: 19), "*Sabâ ud taksimi*" (İnanç 2019: 21), "*Keman taksimi*" (İnanç 2019: 23), "*Neyle hüseynî taksim*" (İnanç 2019: 29), "*Hüseynî keman taksimi*" (İnanç 2019: 46), "*Odada ney, tanbur, ud gibi sazlar vardır.*" (İnanç 2019: 120), "*Davul ve köslü mehter vuruşu*" (İnanç 2019: 164), "*Hüzünlü bir ney sesi*" (İnanç 2019: 178)

İnanç oyunlarında müziğe geniş yer vermesiyle birlikte bilhassa *Makedonya Gamzesi* ve *Gök Sultan 2. Abdülhamid Han* adlı oyunlarında Türkülere birkaç yerde yer verir:

"*Güzel çoban, ne güzel oğlan*" (İnanç 2019: 68)

"*Cami kenarındadır aman örtülü çarşı*
Yârimin anesiyle anemiz karşı karşı
Ah aklımdan hiç gitmez yaşmağından bakışı

[123] Emeti Saruhan, *age*, s. 80.

Gül kokar elleri hep anlamam yazı kışı
..." (İnanç 2019: 87-88)

"*Ah Yıldız Dağı ne gezersin piyade*
Eş ararsan ben kalmışım ziyade
Ah, kolum bağlı götürürler beni saraya
Yok mu arzuhâlim yazan paşaya" (İnanç 2019: 119)

Dönemi yansıtmak ve dönemin anlaşılmasını sağlamak bakımından İnanç şiirin imkânlarından faydalanır, *Gök Sultan 2. Abdülhamid Han*'da Tevfik Fikret ve Rıza Tevfik Bölükbaşı; *İbrahim Müteferrika*'da Nedim'in şiirleri vardır:

"*Hey Rıza! Ârifiz, derviş- nihâdız!*
Alayık kaydından çözüldük, şâdız!
Mestt-i lâ-yâkılız, gamdan âzâdız,
Postu meyhaneye serenlerdeniz!" (İnanç 2019: 27)

"*Bu şehr-i Sıtanbûl ki bî misl ü bahâdır*
Bir sengine yekpâre Acem mülkü fedâdır
Bir gevher-i yektâdır iki bahr arasında
Hurşîd-i cihan-tâb ile tartılsa sezâdır
..." (İnanç 2019: 175)

"*Bu imtidâd-ı cevre kim bahtın şitabı var*
Mihnet medâr olan feleğe intisâbı var
Mihrin nihân eyledi devrân şafak değil
Benzer ki âteş-i sitemin iltihâbı var
..." (İnanç 2019: 176)

İnanç'ın oyunlarında oyun kişilerinin üzüntü, sevinç, korku, şaşırma gibi daha birçok duygusunu ifade etmek için ünlemlere genişçe yer verdiğini görürüz. Yazar

bunu yapmakla seyircinin oyun kişileriyle ve olaylarla özdeşim kurmalarını ve duygulanmalarını hedefler diyebiliriz:

"*Eyvah!... (Durak) Vah Nâzım'ım!...*" (İnanç 2019: 22), "*Vay hürriyet kahrâmanı vay(!) Ne de kahramanmış meğer(!)*" (İnanç 2019: 25), "*Yaa!...*" (İnan. 2019: 33), "*Ooo!...*" (İnanç 2019: 35), "*Yanlış Sultanım! Yanlış velinimetim! Yanlış!*" (İnanç 2019: 43), "*Oh be!*" (İnanç 2019: 55), "*Yaşasın hürriyet!*" (İnanç 2019: 63), "*Otursana yahu!*" (İnanç 2019: 75), "*Ooo, Erkânıharb ha!*" (İnanç 2019: 87), "*Hösssttt!*" (İnanç 2019: 99), "*Yoo!*" (İnanç 2019: 111), "*Vay kopuklar vayyy!*" (İnanç 2019: 115), "*Sanki kıyamet kopacak!*" (İnanç 2019: 141), "Mutlak *ve mutlak kazanacağız yarışı!*" (İnanç 2019: 150), "*Sakın yapmayın bunu sakın!*" (İnanç 2019: 161), "*Müslümanlardan kaç para alıyorsun hâin!..*" (İnanç 2019: 171), "*Bu din değil ki, kin! Kin!...*" (İnanç 2019: 173), "*Ah bir uyuyabilsem!..*" (İnanç 2019: 183)

Yazarın akıcı ve sağlam bir anlatım tarzı yakalamak için oyunlarında ikilemelere ve pekiştirmelere yer verir:

"*Tamtakır*" (İnanç 2019: 16), "*Uydur uydur*" (İnanç 2019: 35), "*Simsiyah, bembeyaz, güpegündüz*" (İnanç 2019: 82-83), "*Diken diken*" (İnanç 2019: 107), "*Ipıslak*" (İnanç 2019: 109), "*Paramparça*" (İnanç 2019: 122), "*Ağlaya ağlaya*" (İnanç 2019: 125), "*Fokur fokur*" (İnanç 2019: 127), "*Çil çil*" (İnanç 2019: 142), "*Sık sık*" (İnanç 2019: 149), "*Çiçek çiçek*" (İnanç 2019: 151), "*Süklüm püklüm*" (İnanç 2019: 157), "*Teker teker*" (İnanç 2019: 160), "*Işık ışık*" (İnanç 2019: 162), "*Vuruşa vuruşa*" (İnanç 2019: 166)

İnanç'ın oyunlarında özellikle manzum olarak yazdığı *Bir Gül Koşusu Fetih* adlı oyununda kelime ve kelime grubu tekrarlarına sıkça başvurması anlatımı akıcı hale getirir:

"*Para için!.. Parra için!... Parrra için!..*" (İnanç 2019: 41), "*Öyle öyle…*" (İnanç 2019: 47), "*Vay vay*" (İnanç 2019: 102), "*Yazıyor yazıyor*" (İnanç 2019: 104), "*O*

yiğidi buldum ben!" (İnanç 2019: 137), "*Yiğitti yiğit!*" (İnanç 2019: 139), "*Olamadık olamadık*" (İnanç 2019: 141), "*İstanbul'a! İstanbul'a! İstanbul'a!*" (İnanç 2019: 145), "*Hepsi Allah diyerek gelmişler aşka*" (İnanç 2019: 149), "*Azmimizdir düşürmek Konstantiniye'yi*" (İnanç 2019: 155), "*Davrandık birden ateşe cehennem gibi.*" (İnanç 2019: 159), "*Fetih vaktidir vurulsun mehter.*" (İnanç 2019: 165)

Dili önemseyen bir yazar olan İnanç oyunlarında sade dilden yana olup halkın kullandığı dile yer verir. Yanı sıra İnanç ele aldığı mesele ve konuşturduğu oyun kişilerine göre Arapça ve Farsça terkipleri kullanmaktan geri durmaz:

"*Devlet-i Aliyye*" (İnanç 2019: 15), "*Zat-ı Şâhâneleri*" (İnanç 2019: 20), "*Mest-i harâba*" (İnanç 2019: 26), "*Halife-i rûy-i zemîn*" (İnanç 2019: 30), "*Kur'ân- ı Kerîm, gayrımüslim*" (İnanç 2019: 32-33), "*Lâf ü güzâfı, mekteb-i mülkiye-i şahane*" (İnanç 2019: 36-37), "*Meclis-i Mebûsan*" (İnanç 2019: 44), "*Emr-i Hak*" (İnanç 2019: 49), "*Erkânıharb*" (İnanç 2019: 56), "*Bâbiâli*" (İnanç 2019: 64), "*Hâlet-i ruhiye*" (İnanç 2019: 111), "*Zatıaliniz*" (İnanç 2019: 127), "*Rüzigâr-ı bî- mededin*" (İnanç 2019: 177), "*Hâcegân-ı Divân-ı Humâyûn İbrâhim-i Müteferrika*" (İnanç 2019: 179), "*Devlet-i Osmani*" (İnanç 2019: 184), "*Âlet-i ceriha*" (İnanç 2019: 187)

Milliyetçi, muhafazakâr bir yazar ve sanatçı olarak İnanç toplumun dinî duyarlılıklarına dikkat eder ve eserlerinde dinî ögelere yer vermeye özen gösterir. İnanç'ın oyunlarında dinî kelimler üslubunu yansıtan önemli bir unsurdur:

"*Yıldız Hamidiye Câmii*" (İnanç 2019: 17), "*Ümmet-i Muhammed*" (İnanç 2019: 29), "*Kur'ân-ı Kerim tilaveti, mushaf*" (İnanç 2019: 31), "*Amenna ve saddakna! Eyvallah*" (İnanç 2019: 34-35), "*İnşallah, vallahi*" (İnanç 2019: 40-41), "*Dua, vesselam*" (İnanç 2019: 44), "*Estağfurullah*" (İnanç 2019: 51), "*Cuma namazı*" (İnanç 2019: 67), "*Maşallah*" (İnanç 2019: 79), "*Amin*" (İnanç 2019: 100), "*Ya Rabbi*" (İnanç 2019: 107), "*Allahaısmarladık*" (İnanç 2019: 111), "*Allah Allah!*" (İnanç 2019: 121), "*Ayasofya*" (İnanç 2019: 138), "*Papaz, aziz*" (İnanç 2019: 140), "*Müslüman*" (İnanç 2019: 152), "*Aziz Sorenos*" (İnanç 2019: 154), "*Klise*" (İnanç

2019: 163), "*Meryem Ana*" (İnanç 2019: 165), "*Üniteryan papazı, eski Tevrat, İncil Metinleri*" (İnanç 2019: 171), "*Haydi yallah!*" (İnanç 2019: 175), "*Mahmut Baba Mezarlığı*" (İnanç 2019: 191)

İnanç'ın oyunlarına yansıyan bir başka dinî unsur da dua ve bedduadır. İnanç oyunları içerisinde yer yer bu unsurları kullanır:

"*Allah'ım, Ümmet-i Muhammed'i aldatıp, kandırıp Devlet-i Aliyye'nin temelini çürütenlerden şekvâcıyım! (Durak) Özüm için bir şey istemem. (Durak) Senin takdir buyurduğun kaderim için her zaman boynum kıldan incedir. (Durak) Lakin Allah'ım, Ümmet-i Muhammed'i bu hâle getirip fesâda sürükleyenlere hakkımı helal etmiyorum!*" (İnanç 2019: 29), "*Yok, ölmüşlerinin ruhuna ersin.*" (İnanç 2019: 76), "*Allah hepimizi korusun! Amin!*" (İnanç 2019: 104-105), "*Allah sizi başımızdan eksik etmesin.*" (İnanç 2019: 120), "*Azizler korusun Bizans'ı!*" (İnanç 2019: 138), "*Güç versin Allah kılıç tutan koluna*" (İnanç 2019: 146)

Üstün İnanç vermek istediği mesajı verirken sade bir dil ve samimi üsluptan yanadır. İnanç oyunlarında; betimleme, ağız, argo, folklor, deyim, atasözü, edebî sanatlar, ikileme, pekiştirme, kelime tekrarları, geri dönüş, özetleme gibi dilin tüm imkânlarından başarılı bir şekilde yararlanan bir yazar ve sanatçıdır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1.TİYATROLARININ TEMA OLARAK İNCELENMESİ

1.1. II. Abdülhamid

Sultan II. Abdülhamid Han, Osmanlı İmparatorluğunun dağılma sürecine girdiği en sancılı dönemde tahta geçer. Sultan'ın hükümranlığı süresince Kanuniesasi ilan edilir, I. ve II. Meşrutiyet ilan edilir, Ruslara karşı 93 Harbine girilir, rakip devletlerin, Ermenilerin ve Yahudilerin kışkırtmasıyla İmparatorluk içerisinde birçok ayaklanma olur, terör estirilir, kaos ortamı oluşturulur, Padişah'ın eğitim görsünler diye Avrupa'ya gönderdiği öğrenciler İngilizlerce İmparatorluk aleyhine yetiştirilir, örgütlendirilir finanse edilirler. Batı'ya kaçıp geri dönen Jön Türkler İmparatorluk aleyhine örgütlenip askeri siyasete bulaştırıp birbirine kırdırırlar, İttihat ve Terakki Cemiyeti emrindeki Hareket Ordusu Dersaadet'e gelip ayaklanmaya müdahil olur ve 31 Mart Vakası meydana gelir. 1909'da aralarında Yahudi ve Ermeni de olmak üzere bir heyet saraya gelip II. Abdülhamid Han'ı tahttan indirerek Selanik'e bir Yahudi'ye ait olan Alatini Köşkü'ne gönderir. Padişah burada göz hapsi altındadır daha sonra Dersaadet'e Beylerbeyi Sarayı'na getirilir. Sultan 10 Şubat 1918'de vefat edene kadar burada ikamet ettirilir.

Sultan II. Abdülhamid Han dönemin en zeki, en iyi politikacı hükümdarıdır. Tahtta kaldığı otuz üç yıl boyunca rakip devletlere karşı denge politikası izleyerek Osmanlı İmparatorluğunun toprak kaybetmesini geciktirir. Sultan Abdülhamid Han daha Şehzade iken dönemin mühim hocalarından dil, müzik, tarih gibi disiplinlerde özel dersler alarak kendisini çok iyi bir şekilde yetiştirir. Amcası Abdülaziz'in çıktığı Batı seyahatinde kendisine eşlik eder. Onun katıldığı bu gezinin hükümdarlıkta kendisine çok yararı olur.

II. Abdülhamid Han yeniliklere açıktır, opera, tiyatro seyreder. Batlı birçok yazarın eserlerini özel olarak çevirtir, Batı müziği dinler. Devlet işlerinden sonraki

zamanlarda marangozluk yapar, yaptığı mobilyaları dostlarına hediye olarak gönderir. Günümüze kadar ulaşan eşsiz mobilyaları Beylerbeyi ve Yıldız Saraylarında görülebilir.

Sultan İmparatorluk coğrafyası boyunca hastaneler yapar, tren rayları döşer, saat kuleleri yapar, eğitim kurumları kurar, Avrupa'ya öğrenciler gönderir gibi daha birçok alanda hizmetler yapar.

II. Abdülhamid Han Osmanlı sultanları arasında en çok tartışılan, hakkında en çok konuşulan, en çok yazılandır dersek yeridir. Padişah İmparatorluğun içinde bulunduğu şartlardan dolayı tedbirler almak durumunda kalır, alınan tedbirler rakip devletler ve Dersaadet'teki aydınlar tarafından matbaa ile yazın âlemine farklı şekilde yansır. Döneminde Fransız dergisi kendisini "*kızıl sultan*" olarak ifade eder. Dönemi "*istibdat dönemi*" olarak anılır. Kendisini şüpheci, evhamcı ve olmadık cinayetlerle suçlarlar. Dönemin münevverleri kendisine yapmadık hakaretler bırakmazlar. Onu tahttan indirmek için her yola başvururlar. Sultan tahttan indirildikten sonra imparatorluk kısa sürede birçok toprak kaybeder. Daha sonra birçok aydın, Abdülhamid Han'ın politikadaki gücünü anlayıp ona yaptıklarından dolayı pişman olur.

Üstün İnanç'ın gerek oyunlarında gerek romanlarında en çok işlediği tema II. Abdülhamid Han ve etrafında yaşanan hadiselerdir. İnanç'ın Abdülhamid Han'ı bu kadar ele almasında Necip Fazıl'ın payı büyüktür. İnanç'ın, Necip Fazıl'dan bir oyun yazmasını istemesi üzerine Necip Fazıl bir haftada *Abdülhamid Han* adlı oyunu yazar. İnanç bu oyunla Türkiye turnesine çıkar. Toplamda beş yüz on dokuz gösteri yaparlar. Üç yüze yakın oyunda İnanç başrolde oynar. Bu turne sırasında Ankara'da, Kütahya vb. birçok ilde türlü türlü engellemelerle karşılaşırlar, oyunları iptal edilir:

"*Çok direnişlerle karşılaştık. Mesela Kütahya'ya geldik Ramazan'dı. Organize edilmiş, çağrılmışız, gidiyoruz. Ben berbere geldim, üstümü, saçımı falan toparlamak için. Allah rahmet eylesin benle yetişmiş olan bir kardeşim vardı: Hasan Nail Canat.*

Hasan Nail Canat koştu geldi berbere, dedi abi polisler tiyatroyu bastı. Yarım yamalak tıraş olup hemen geldim. Emniyet müdürü. Kütahya emniyet müdürü. Yanlış şeylerle tiyatroyu basmış. Gişeyi atmış, gişeye geçmiş. Bilet alanların paralarını iade ediyor. Korkunç bir manzaraydı."[124]

Yapılan tüm engellenmelere rağmen bu oyun vesilesiyle II. Abdülhamid Han ile ilgili oluşturulan "*kızıl sultan*" algısı büyük çapta yok edilir. Bununla yetinmeyen İnanç *Gök Sultan 2. Abdülhamid Han* adlı bir oyun yazar. Oyun Türkiye'nin farklı illerinde defaatle oynanır. Necip Fazıl ve Üstün İnanç'ın oyunları ve ayrıca İnanç'ın gayretleriyle insanlar Sultan Abdülhamid'i ezberlerin dışında tanımaya, öğrenmeye başlar.

1.1.1.Fedakârlığı

Fedakârlık teması etrafında *Gök Sultan 2. Abdülhamid Han* adlı oyunda Abdülhamid'in yaptığı birçok fedakârlıkla karşılaşırız. Abdülhamid Han tahta geçince Osmanlı İmparatorluğunun selamet ve güvenliği için fedakârlıkta bulunarak Şehzade iken âşık olduğu ve evlendiği Flora'dan ayrılır. Ayrılırken de her zaman ve her durumda ona yardımcı olacağının teminatını verir. Flora da Sultan'a karşı gösterdiği hürmet ve muhabbetle memleketine döner.

II. Abdülhamid Han'ın şehzadeliğinden beri takma isimlerle biriktirdiği büyük miktarda hisseleri vardır. Tahta geçince bu hisseleri İmparatorluğun hazinesine bağışlar:

"*MUSAHİP – Daha önce Paris borsasında Amerikan yollarının hisselerini takma bir isimle satın aldırıp büyük servet edinmişti. Devletin hazinesini bomboş görünce*

[124] Üstün İnanç ile 24.05.2022'de yaptığımız mülakattan alınmıştır.

gözünü kırpmadan o serveti hazineye akıtmıştır. (DURAK) Önce borç verdiği o paraları sonra hibe etmiştir…"[125]

II. Abdülhamid devlet işlerini hemen yetiştirmek için kendi uykusundan, sağlığından, rahatından fedakârlık yapar; olabildiğince rahatsız bir şekilde yatar ki hemen kalkabilsin:

"*ABDÜLHAMİD – … Karyolanın ayakucuna yastıklar yığar, boyumu iyice kısarak uyurum. (DURAK) Rahatsız uyumalıyım ki hemen uyanıp devlete ait mühim evrakları imzalayıp yollayayım… (DURAK) Rahatsız uyumalıyım ki nefsime fazla pay biçmeyeyim!…*"[126]

1.1.2. Merhameti

Merhamet, Allah'ın rahman ve rahim sıfatlarından gelir. İnananlar için Allah'ın yeryüzündeki halifesi insandır. Bu yüzden Allah'a ait bazı sıfatlar sınırlı olarak insanlarda da vardır. Merhamet gönülde sevgi, saygı, acıma gibi daha ismini yâd etmediğimiz nice letaifelerle yeşerir. Merhamet sahibi bir insan; ailesini, vatanını, insanlığı, canlı ve cansız tüm varlıkları incitmekten müberradır. Ona dünyayı verseniz bir karıncayı incitmez. Merhametin olmadığı bir kalp yavaş yavaş katılaşarak taşa dönüşür. Böyle bir kalbe sahip olan, artık insan olmaktan çıkar; hayvandan daha aşağı bir dereceye düşer. Böyle bir kalbe sahip olan insan her felaketi gözünü kırpmadan yapabilir. Zira bu kalp ölüdür. İnsanı dirilten, insanı insan yapan merhamet duygusudur. Cumhuriyet Dönemi Türk edebiyatına iki yüze yakın eser kazandıran şair, yazar, fikir ve aksiyon adamı Necip Fazıl Kısakürek, "*Reis Bey*" oyununda merhametsizliğin korkunçluğunu ve merhametin iyileştirici gücünü dikkatlere sunar.

---

[125] Üstün İnanç, *Tiyatro Eserlerim*…, s. 16.
[126] Üstün İnanç, *Tiyatro Eserlerim*…, s. 31.

Gök Sultan 2. Abdülhamid Han oyununda Abdülhamid'in merhametini meydana gelen hadiseler dolayısıyla öğreniriz. Ermenilerden oluşan Taşnak Cemiyeti'nin fikirlerinden etkilenen bir Ermeni genç bağırarak: "*Yeter artık, bıktık istibdadından. Hürriyet istiyoruz!*"[127] diye Abdülhamid'e karşı gelir. Abdülhamid'in, Ermeni gence yaklaşarak: "*Bana mı söylüyorsun*"[128] demesi üzerine Ermeni genç hadsiz bir şekilde Sultan'ın yüzüne karşı: "*Evet*" [129]der. Bunun üzerine Abdülhamid, Ermeni gence doğru giderek yüzüne bir Osmanlı tokadını vurur, Ermeni genç yere yığılır. Zabitler hemen Ermeni gencin üzerine yürürler. Abdülhamid: "*Sakın canına ilişmeyin! Bırakın gitsin. Ben kendisini affettim! Ne de olsa o da benim tebâımdandır*"[130] diyerek zabitlerin Ermeni gence zarar vermesine izin vermeyip onu serbest bırakmalarını emreder. Abdühamid birçok meçhul cinayetle suçlandığı gibi Mithat Paşa'nın katili olmakla da suçlanır. Abdülhamid kendisine atılan iftiralara şu sözlerle cevap verir: "*... Mahkemeler tarafından idamına kat'i karar verilenlerin infazlarını bile kabul etmedim. (DURAK) Tasdik ederek idamına yolladığım tek bir hüküm vardır otuz üç sene içinde: O da saray mahremindeki bir harem ağasıdır. (DURAK) O kadar.*"[131] Abdülhamid, Mithat Paşa'yı Taif'te zabitlere boğdurarak öldürülmekle suçlanır. Hâlbuki Mithat Paşa hakkında mahkemece defaatle idam kararı çıkmasına rağmen Abdülhamid her defasında kararın tekrar mahkemede görüşülmesi için geri gönderir, mahkemeden yine idam kararı çıkar. Abdülhamid tekrar idamını onaylamayarak son çare olarak Taif'e sürgüne gönderir. Mithat paşa orada eceliyle ölür, eceliyle öldüğüne dair doktor raporu vardır. Ancak Abdülhamid'e diş bileyenler böyle bir hileye başvururlar. Abdülhamid kendisine yönelik yapılan bütün suçlamaları kesin bir dille reddeder: "*ABDÜLHAMİD – Ben tek kişinin haricinde idam kararı tasdik etmedim. (DURAK) Kimseyi de öldürmedim. (DURAK) Vicdanım rahattır...*" [132] Abdülhamid kendisine yönelik karalama yapanları, haksız yere suçlayanları ve iftira atanları şayet isteseydi hepsini cezalandırıp idam ettirebilirdi.

---

[127] Üstün İnanç, *Tiyatro Eserlerim*…, s. 16.
[128] Gös. yer
[129] Gös. yer
[130] Gös. yer
[131] Üstün İnanç, *Tiyatro Eserlerim*…, s. 33.
[132] Üstün İnanç, *Tiyatro Eserlerim*…, s. 33.

Hâlbuki o merhamet ederek hepsini affeder. Sultan'ın affetmediği tek bir güruh vardır; Devletiâliyye'nin varlığına, birliğine ve bekâsına kastedenlerdir: "*ABDÜLHAMİD… Lakin Allah'ım, Ümmet-i Muhammed'i bu hâle getirip fesâda sürükleyenlere hakkımı helal etmiyorum!*"[133] Abdülhamid merhamet sahibi olmasının kendisi için iyi bir vasıf olduğunu, bununla birlikte devlet için hiç iyi sonuçlar doğurmadığını, devlete zarar verdiğini şu sözlerle dile getirir: "*ABDÜLHAMİD – …merhamet benim şerefimdir, devletinse zaafıdır. Bunu biliyorum. Lakin ben yine de şerefimi tercih ettim.*"[134]

Hareket Ordusu Selanik'ten yola çıkıp Dersaadet'e doğru ilerler. Bu haberi Abdülhamid'e getiren Müşir, Padişah'tan Hareket Ordusu'na karşılık vermeyi bekler. "*ABDÜLHAMİD – (Keser) Aman paşa, şerha şerha Müslüman kanı akar. (DURAK) Buna nasıl rıza gösteririm?*"[135] diyerek Abdülhamid, Müşir'in askerleri birbirine vurdurma fikrini kesinlikle reddeder. Buna karşılık Müşir kızarak elindeki kılıcı yere vurur. Abdülhamid, Müşir'e kılıcı yerden kaldırma emrini verir. Bunun üzerine Müşir kılıcı yerden kaldırır. O her ihtimale karşı bekleyip neticelere rıza gösterme kararındadır. Müşir, Abdülhamid'in bu kararının doğru olmadığı görüşündedir.

Abdülhamid kaderine razı bir şekilde kendisini tahttan indirmeye gelen heyeti merhametle karşılar. Yanı sıra Müslümanların halifesini ve Padişah'ını tahttan indirmeye gelen heyetin içinde bir Yahudi'nin bulunması ve Yahudi'nin: "*Millet seni azletti.*"[136] sözlerini sarf etmesine tahammül etmeyerek derhal Yahudi'nin dışarıya çıkarılması emrini verir. Heyet, Yahudi'yi huzurdan çıkarır. "*ABDÜLHAMİD – ... Siyasetin zehirli tarafı onu kin ve nefret için kullanmaktır… İşte şu Yahudi'ye tanınan fırsatın altında da siyasetin o zehirli tarafı yatıyor.*"[137] diyerek Abdülhamid

---

[133] Üstün İnanç, *Tiyatro Eserlerim*…, s. 29.
[134] Üstün İnanç, *Tiyatro Eserlerim*…, s. 31.
[135] Üstün İnanç, *Tiyatro Eserlerim*…, s. 42.
[136] Üstün İnanç, *Tiyatro Eserlerim*…, s. 44.
[137] Gös. yer

Devletiâliyye'nin ikbali için kirli siyasetten uzak durulması gerektiğini vurguladıktan sonra heyete şu nasihatlerde bulunur: "*ABDÜLHAMİD – Sizlere nasihatim şudur: Kalp kırmayınız! Âh almayınız! (DURAK) Mâdem siyaseti seviyorsunuz, o vasıtayla insanlara hizmet edip dua alınız. Vesselam!*"

Heyet, talimat bırakarak Abdülhamid'in huzurundan çıkar. Talimata göre Abdülhamid Selanik'te bir Yahudi'ye ait olan Alatini Köşkü'ne gönderilir. Bir Yahudi'ye ait bir köşke gönderilmesi Abdülhamid'i üzer. Her şeye rağmen o sabrıcemil göstererek tevekkül eder.

1.1.3. Mütevazılığı

Gök Sultan 2. Abdülhamid Han adlı oyunda Abdülhamid'in birçok cihette gayet sade bir yaşam sürdürdüğü görülür. Sultan, Müşir ve Musahip'e karşı gerek devlet işlerinde gerek devlet işleri dışında kibirden uzak olup onlarla dostane bir tavırla musahabet eder. Müşir ve Müsahip günün her zaman diliminde Padişah'a ulaşabilirler. Müşir kahve getirip Sultan ile oturup içerler. Bu sırada Abdülhamid yalnızlığını, Batılı devletleri, aydınları, Devletiâliyye'nin durumunu Müşir ile paylaşır. Oyun boyunca Sultan'ın dertleştiği, sırlarını, yalnızlığını, sıkıntılarını paylaştığı kişiler Müşir ve Musahip'tir. Abdülhamid'in kaldığı oda gayet mütevazı olup içerisinde; bir karyola, bir masa, tahtadan birkaç iskemle ve duvardaki mushaftan ibarettir. Karyolası dönemin hastanelerinde kullanılan karyolalara benzer olup şehzadeliğinden beri aynı karyoladır: "*ABDÜLHAMİD – ... (Karyolasını işaret eder) Ta şehzadeliğimden beri bunda yatıp kalkarım...*"[138]

Tahtta otuz üç yıl hüküm süren, zalim, katil olarak anılan, dönemi "*istibdat devri*" olarak ifade edilen, gazetelerde, dergilerde "*kızıl sultan*" olarak lanse edilen II. Abdülhamid gayet lüks bir yaşam sürebilirdi. Gösterilmek istenenin aksine İnanç,

[138] Üstün İnanç, *Tiyatro Eserlerim*…, s. 31.

Gök Sultan 2. Abdülhamid Han oyununda İnanç Abdülhamid'in gayet mütevazı bir yaşamı olduğunu gözler önüne serer.

1.1.4. Aleyhtarlığı

Gök Sultan 2. Abdülhamid Han oyununda Batı'ya kaçan genç aydınlar İngilizler tarafından devletleri aleyhine örgütlendirilirler, maddi olarak İngilizler kanalıyla Mısır tarafından desteklenirler. Batıdaki bu Jön Tükler örgütlenip İmparatorluk aleyhine gazetelerde, dergilerde yazıp çizerler. Abdülhamid'i baskıcı, zorba diye suçlayarak hürriyet isterler. Devletiâliyye'ye dönen Jön Türkler Batı ile olan ilişkilerine devam ederler, süreç içerisinde İttihat ve Terakki Cemiyeti'ni kurup Selanik ve Manastır'da şubeler açarlar. İttihat ve Terakkiciler askerleri siyasete bulaştırır, kendilerine yeni bir ordu kurarlar. Onlara katılmak istemeyen zabitleri fişlerler, Abdülhamid'in jurnalcisi diye suçlarlar ve çoğunu öldürürler. İttihat ve Terakkiciler zabitlerin kendilerine katılmalarını engelleyemeye çalışan birçok paşayı suikastla öldürürler, ardından dağa çıkarak İmparatorluk aleyhine komitacılarla bir olurlar. Dersaadet'te bin bir hile ve sahte hocalarla alaylı ve mekteplileri birbirine düşürürler, alaylı ve mektepliler birbirlerine karşı gelip çatıştılar ve Dersaadet'te günler süren kaos ortamı yaşanır. Tüm bu olanları planlayan İttihat ve Terakkiciler oluşturdukları bu kaos ortamından sonra Selanik'ten Hareket Ordusu'nu gönderirler. Hareket Ordusu'nun plan dâhilinde alaylı ve mekteplilere müdahalesi sonucu 31 Mart Vakası yaşanır. İttihat ve Terakkiciler halen amaçlarına ulaşmamışlardır. Aralarında Ermeni ve Yahudi'nin de olduğu bir heyetle Abdülhamid'i tahttan indirmek için huzuruna çıkarlar. Hiçbir mukavemetle karşılaşmazlar, Abdülhamid'i tahttan indirirler. Tüm bunları yaptıran; Batılı devletlerin, Yahudilerin, Ermenilerin Devletiâliyye'yi bitirme emelleri ve İttihatçıların siyasette Abdülhamid'e karşı gözlerini kör eden hırs ve öfkeleridir.

Gök Sultan 2. Abdülhamid Han adlı oyunda Abdühamid aleyhtarlığına en geniş şekilde Rıza Tevfik'e yer verilir. Oyun boyunca Rıza Tevfik'i Rumlara ait bir meyhanede görürüz. Bütün işlerini bu meyhanede hâlleder, kendisini görmek

isteyenler gelip burada bulurlar. Kel Hasan arada bir gelip hâl, hatırını sorar, Kavuklu Hamdi'nin selamıyla birlikte oyunlarını kendisine getirir. Rıza Tevfik daha önce Abdülhamid için "*asrın en siyasi padişahı*" diye onu överken şimdi Abdülhamid'in tahttan indirilmesi için her yola başvurur; o gitsin de ne olursa olsun fikrinde olup İttihat ve Terakkicileri yönetime geçirme amacındadır. Hoca kılıklı bir Sahte Hoca, Rıza Tevfik'in yanına gelerek kendisinden aldığı talimatlarla gidip mektepli ve alaylı askerleri birbirine düşürür. Buna karşılık Rıza Tevfik'ten para aldığı gibi sırayla başka kimselerden de alır. Müşir ile Rıza Tevfik tanışırlar. Arada bir Müşir, Rıza Tevfik'i meyhanede ziyaret eder, Devletiâliyye'nin gidişatını konuşurlar. Bu buluşmaların birinde Müşir, Rıza Tevfik'in Abdülhamid'e karşı daha önce gösterdiği saygının şuan nefrete dönüşmesindeki tutarsızlığını yüzüne vurur. Rıza Tevfik de Abdülhamid'in baskıcılığından şikâyet eder. Rıza Tevfik ve ortakları kurdukları tertibatı Abdülhamid üzerine yıkma emelindedirler. "*MÜŞİR – Bunun en şiddetli azabını yine siz çekeceksiniz Rıza Tevfik Bey! Vicdan azabıyla tarifsiz ateşler içinde yanacaksınız!*"[139] diyerek Müşir, kızgın bir şekilde Rıza Tevfik'in yanından ayrılır.

Meşrutiyetin ilan edildiğini duyan Rıza Tevfik sevinerek kalkıp zeybek oynar, sevincine nihayet yoktur. Meşrutiyet ilan edilir, Abdülhamid tahttan indirilir, İttihat ve Terakkiciler yönetimi devralırlar. Rıza Tevfik umduğunu bulamaz, Abdülhamid aleyhine yaptıklarından dolayı pişman olur. Yaşadığı pişmanlığı gidip Müşir'e itiraf eder.[140]

Gök Sultan 2. Abdülhamid Han oyununda Abdülhamid aleyhtarı olanlardan biri de Tevfik Fikret'tir. Oyunun kişileri arasında Tevfik Fikret yoktur. Tevfik Fikret'in aleyhtarlığını Abdülhamid'den öğreniriz. Tevfik Fikret, Abdühamid devrini istibdat devri olarak niteler. Yazdığı "*Sis*" şiiriyle Abdülhamid devrini anlatır:

---

[139] Üstün İnanç, *Tiyatro Eserlerim*…, s. 37.
[140] Rıza Tevfik'in Abdülhamid'in aleyhtarlığı karşısında yaşadığı pişmanlık daha sonra pişmanlık teması başlığı altında ayrıca değinilecektir.

"*Sarmış yine âfakını bir dûd-i muannid*
Bir zulmet-i beyzâ ki peyâpey mütezâid"[141]

Tevfik Fikret, Abdülhamid'e "*kızıl sultan*"; Cuma Selamlığı'nda Abdülhamid'e suikast düzenleyip birçok insanın ölmesine neden olan Taşnaklıyı "*şanlı avcı*" olarak niteler. Hâlbuki Abdülhamid saraydakilerle, Bâbıâli'yle, "*garp kuklası*" olmuş aydınlarla ve tüm bunları kullanan devletlerle hükümdarlığı süresince mücadele eder. Tevfik Fikret ve onun gibi münevverler ise Abdülhamid'in yaptığı tüm bu mücadelelerden habersizdirler.

1.2. Hırs

Hırs, doymak bilmeyen, istediğini elde etmek için her yolu mübah gören bir duygudur. Bu duyguya kapılan insan hep daha çok ister, isteklerinin nihayeti yoktur. Hırs sahibi kişi her zaman kaybetmeye mahkûmdur, çoğu zaman bu kaybetme bir kişiyle sınırlı kalmaz, telafisi olmayan büyük kayıplara yol açar. Hırslı insan herkesi kendine rakip olarak görür, ulaşmak istediği makama herkesin gözü olduğu kanaatindedir. Onun içindir ki daima huzursuz ve mutsuzdur.

Hırs temi İnanç'ın *Gök Sultan 2. Abdülhamid Han* ve *Makedonya Gamzesi* oyunlarında İttihat ve Terakkiciler üzerinden dikkat çeker. İki oyundan da İttihat ve Terakkiciler anlatılır. Ancak İttihat ve Terakkicilerin örgütlenme çalışmalarını *Makedonya Gamzesi*'nde daha ayrıntılı bir şekilde görürüz. Bu oyunda yapılan örgütlenmeler, kaos planları ve isyanlar; *Gök Sultan 2. Abdülhamid Han* oyununda Müşir ve Musahip tarafından Abdülhamid'e rapor edilir. Değerlendirmelerini birlikte yaparlar. Oyunda İttihat ve Terakkicilerin oluşturduğu heyet Abdülhamid'i tahttan indirmeye gelirken yanlarında Yahudi de vardır. Abdülhamid, Yahudi'yi huzurundan

[141] Üstün İnanç, *Tiyatro Eserlerim*…, s. 30.

çıkarır. İttihat ve Terakkicilerin Abdülhamid'i tahtan indirme ve yönetimi ele alma hırslarıdır ki onları Yahudi, Ermeni ve komitacılarla beraber olmaya sevk eder.

Makedonya Gamzesi oyununda İttihat ve Terakkiciler Selanik'te örgütlenme çalışmaları yaparlar. Askerleri birbirine düşürür, kendi ordularını oluşturma çalışmaları yaparlar. Kendilerine katılmayanları ise ya öldürür ya da Abdülhamid'in jurnalcisi olmakla suçlarlar. Remzi ordunun içine düştüğü karışıklık karşısında ordudan ayrılıp ticarete atılır. İttihatçılar Fehmi'yi kendi yanlarına çağırırlar, Fehmi onların bu arzularını reddedince kendisini de Abdülhamid'in jurnalcisi olarak ilan ederler. Arkadaşlarını da Fehmi'nin jurnalci olduğuna inandırırlar. Onun içindir ki Fehmi görüldüğü yerde öldürülecektir. Remzi'nin yaptığı tetkikler sonucu Fehmi'nin jurnal olmadığına arkadaşlarını ikna eder.

İttihatçılar askerlerin kendilerine katılmalarını engelleyen kumandanları öldürtürler. "*ALİ FETHİ – Kendisi bilhassa 3. Ordu genç zabitlerinin İttihatçılara katılmasına karşı ordu içinde sert tedbirler almıştır.*"[142] Talat, bunun önüne geçmek için Nazım Bey'i öldürtmek arzusundadır. Nazım Bey, Enver'in eniştesidir ve Enver onun evinde kalır. Buna rağmen Nazım Bey'i öldürme planında Enver de bulunur. Planlarının tam işleyememesinden dolayı Nazım Bey hafif yaralanarak kurtulur. Abdülhamid'in talimatları doğrultusunda zabitlerin İttihatçılara katılmasını engellediği için Ferik Şemsi Paşa'yı da öldürtürler. Enver dağa çıkıp komitacılarla birlikte olur. Daha sonra Almanlara yaranmaya çalışarak onların dostluğunu kazanmaya çalışır. Enver'den sonra Rasneli Niyazi de dağa çıkar. Görüldüğü üzere İttihatçılar siyasette amaçlarına ulaşmak, başa geçmek hırsıyla türlü türlü cinayetler işler, gözlerini kırpmadan her yola başvururlar.

---

[142] Üstün İnanç, *Tiyatro Eserlerim*…, s. 64.

1.3. Nefret

Nefret teması özellikle *Gök Sultan 2. Abdülhamid Han* ve *Makedonya Gamzesi* adlı oyunlarda öne çıkar. Bu iki oyunda da edilen nefret Abdülhamid'e karşıdır. Batı'ya kaçarak giden aydınlar, orada İngilizler güya himaye ederek Devletiâliyye aleyhinde türlü desteği vererek bu bunların örgütlenmelerini sağlar. Bu aydınlar rakip devletlerden daha çok Abdülhamid aleyhinde olurlar. Dersaadet'e geldiklerinde Abdülhamid aleyhinde daha bir ileri gidip örgütlenirler, askerleri siyasete bulaştırıp birbirlerine düşürerek kaos ortamı oluştururlar. Meşrutiyet'in ilan etmesi için Abdülhamid'e baskı yaparlar. Meclisimebusan'ı kurdurup Müslümanlardan ziyade gayrimüslimleri meclise doldurur ve nihayetinde Abdülhamid'i tahttan indirip hükümeti ele geçirirler. Gel gör ki kısa bir sürede Abdülhamid'i aratacak baskılar uygularlar, İmparatorluğu darmadağın ederler.

Nefret böyle bir şeydir gözü kör eder, insanın hakikati görmesini engeller. Abdülhamid karşıtı olanlar da Abdülhamid'den öyle nefret ederler ki Abdülhamid gitsin de ne olursa olsun derler, bu nefretleriyle İmparatorluğa büyük zararlar verirler. Hepsi de nefretlerinin cezası olarak çok pişman olurlar ancak olan Ümmete, İmparatorluğa olur. *Gök Sultan 2. Abdülhamid Han* oyununda Abdülhamid'den nefret edenlerden biri de Tevfik Fikret'tir. Tevfik Fikret, Abdülhamid'den o kadar nefret etmektedir ki dönemini istibdat dönemi olarak tarif eder, kendisine de "*kızıl sultan*" der. Cuma Selamlığı'nda Abdülhamid'e suikast düzenleyen Taşnaklı Ermeni'ye de "*aslan avcı*" der. Hâlbuki Abdülhamid tahta çıktığında Servetifünun dergisinde ona cülûsnâmeler yazan yine aynı Tevfik Fikret'tir. Nefret öyle bir duygudur ki insanın doğru ve yanlışı ayırt etme idrâkini ortadan kaldırır. Tevfik Fikret'in Abdülhamid'e olan nefreti öyle şiddetli ki Ermeni'yi ondan yeğ tutar.

Gök Sultan 2. Abdülhamid Han'da Rıza Tevfik'in Abdülhamid'e olan nefretine uzunca yer verilir. Önceleri Abdülhamid'e "*asrın en siyasi padişahı*" diyen Rıza Tevfik daha sonra Abdülhamid'den nefret edecek noktaya gelir. Onu tahttan indirmek için Sahte Hoca tutarak alaylı ve mekteplileri birbirine düşürmek

peşindedir. Dersaadet'te bir kaos ortamı oluşturarak Abdülhamid'e mal edip onu tahttan indirme yollarına gider.

Makedonya Gamzesi adlı oyunda İttihat ve Terakkiciler Selanik ve Manastır'da zabitleri kendi taraflarına çağırırlar. Kendilerine katılmayan zabitleri ya öldürüp ya da Abdülhamid'in jurnalcisi olarak suçlayıp yine öldürme yoluna giderler. Oyunun başkişisi Fehmi'yi de kendilerine katılmadığı için Selanik'te Abdülhamid'in jurnalcisi olarak suçlarlar. Fehmi askerlerin içine düştüğü kaosu görüp kısa süreliğine izin alıp Dersaadet'e gelir. Fehmi'nin jurnalci olduğuna Erkânıharp'te birlikte okuduğu arkadaşları; Ahmet, Süha ve Şemsi de kandırılıp onun jurnal olduğuna inandırılırlar. Şemsi, İttihat ve Terakkicilerin dolduruşuna gelip Fehmi'den öyle nefret eder ki onu gördüğü yerde öldürmeye kararlıdır. Remzi, Fehmi'nin jurnal olmadığına arkadaşları; Ahmed, süha ve Şemsi ile yaptığı toplantılar sonucu ikna eder. Sonunda Şemsi hakikati öğrenir Fehmi'den kendisini öldürmesini ister:

"*ŞEMSİ – Vur beni Fehmi! Vur beni! Ben adam değilim! (Fehmi, neden bahsettiğini anlamadan bakar. Şemsi hüngür hüngür ağlar.)*

ŞEMSİ – Seni ben öldürecektim Fehmi! Seni ben öldürecektim! Onun için yaşamaya hakkım yok! (Şemsi, ellerini yumruk yaparak kafasına vurur.)

ŞEMSİ – Bir alçağın aldanmasına geldim. Benim avanaklığımı kullandı. Beni affetmeni isteyemem Fehmi. Ne olur ver cezamı!"[143]

Fehmi, Şemsi'yi bağışlar; diğer arkadaşları da gelip hep birlikte Fehmi'yi kumandanları olarak kabul eder, ona tabi olurlar.

---

[143] Üstün İnanç, *Tiyatro Eserlerim*…, s. 123.

1.4. İstibdat

Gök Sultan 2. Abdülhamid Han oyununda Abdülhamid ve devri istibdat ile tarif edilir. Hâlbuki ne Abdülhamid'in baskıcı olduğu ne de devrinin istibdat devri olduğunu gösteren uygulamalar vardır. İnanç'ın oyunda daha çok dikkatlere sunduğu; Abdülhamid'in ve devrinin istibdat ile itham edilmekten ileri gitmediğini ve istibdadın bir sakız gibi sadece ağızlarda dolanmasıdır. İnanç oyun boyunca sade yaşamı, mütevazılığı, fedakârlığı ve merhamet ile Abdülhamid'in istibdat ve devrinin istibdat devri olmadığını kanıtlar.

Ermeni genç bağırarak Abdülhamid'e: "*...Yeter artık, bıktık istibdadından...*"[144] diyerek bağırır. Ermeni gencin Abdülhamid'e kafa tutarak bu şekilde bağırabilmesi baskıdan ziyade hürriyetin olduğuna delalettir. Servetifünun Dönemi'nin önemli şairlerinden bir olan Tevfik Fikret, Abdülhamid ve devrini istibdat ile ifade eder. Fikret, Abdülhamit'ten o kadar nefret eder ki kendisine suikast düzenleyen Ermeni'yi "*şanlı avcı*" olarak nitelendirir. Fikret yazdığı "*Sis*" isimli şiirde Abdülhamid devrinin istibdat devri olduğunu anlatır. Hâlbuki aynı Tevfik Fikret, Abdülhamid tahta geçtiğinde Servetifünun'da cülusnâmeler yazar. Tevfik Fikret, Abdülhamid'i ve devrini baskıcı olmakla suçlarken onun rakip devletler, Yahudi, Ermeni ve "*Batı kuklası*" olan münevverler ile nasıl mücadele ettiğinden; Osmanlı İmparatorluğunun topraklarını kaybettirmemek için uyguladığı politikalardan habersizdir. *Gök Sultan 2. Abdülhamid Han* oyununda Abdülhamid'i istibdat olmakla suçlayan biri de Rıza Tevfik'tir. Rıza oturduğu meyhanede Abdülhamid'i tahttan indirmek, İttihatçıları yönetime geçirmek için türlü türlü gizli oyunlar peşindedir. Yanına uğrayan Sahte Hoca'ya para karşılında alaylı ve mekteplileri birbirine düşürerek, karşı karşıya getirerek bir iç karışıklık çıkarma peşindedir. Oysa Rıza Tevfik önceleri Abdülhamid için "*asrın en siyasi padişahı*" der. Zaman ve çıkarlar değişince Rıza Tevfik de değişir. İttihatçıların Batı'ya kaçmaları, örgütlenip Abdülhamid aleyhine yazmaları,

[144] Üstün İnanç, *Tiyatro Eserlerim*…, s. 16.

geri dönüp örgütlenmeleri, meşrutiyeti ilan ettirmeleri, gayrimüslimleri Meclisimebusan'a doldurmaları ve en sonunda Abdülhamid'i tahttan indirip yönetimi ele geçirmelerinin hareket noktaları; Abdülhamid'i ve devrini baskıcı olmakla suçlamalarıdır.

1.5. Aydın Eleştirisi

Gök Sultan 2. Abdülhamid Han ve *Makedonya Gamzesi* oyunlarında aydın eleştirisi temi görülür. *Gök Sultan 2. Abdülhamid Han* oyununda görülen aydın eleştirisi; aydınların Abdülhamid'e karşı olan tutarsız, gerekçesiz yaklaşımları ve eleştirileridir. İkinci oyun *Makedonya Gamzesi*'ndeki ise Dersaadet'ten kaçan aydınların Batılı ülkelerin himaye ve yönlendirmesiyle geri dönüp örgütlenerek İmparatorluğu yok olmaya sürüklemeleridir.

Gök Sultan 2. Abdülhamid Han'da Tevfik Fikret'in Abdülhamid'i tahta çıkarken övdüğünü, daha sonra ise kendisini ve dönemini baskıcı olmakla suçladığını Abdülhamid'den öğreniriz. Tevfik Fikret'in kendisini bilmeden, tanımadan haksız yere itham ettiğini dile getiren Sultan şu sözlerle şairi eleştirir: "*ABDÜLHAMİD – ... Vah gafil Fikret Efendi! Vah zalim Fikret Efendi! (DURAK) Vah nâdan Fikret Efendi!...*"[145]

Aynı oyunda şair, siyasetçi ve filozof olan Rıza Tevfik'e yönelik eleştiri de yer alır. Tevfik Fikret'ten farklı olarak Rıza Tevfik oyun kişilerindendir. Aslında Abdülhamid'e karşı Rıza Tevfik'in tavrı Tevfik Fikret'ten farklı değildir, bir fark var; Rıza Tevfik daha sonra pişman olur. Rıza Tevfik daha önce Abdülhamid için "*asrın en siyasi padişahı*" der, bir zaman sonra Abdülhamd'den nefret edecek noktaya gelerek Abdülhamid'in tahttan indirilmesi, İttihatçıların yönetime geçmesi için olağanca gücüyle çalışır. Rıza Tevfik'in istedikleri olur; Abdülhamid tahttan

[145] Üstün İnanç, *Tiyatro Eserlerim*…, s. 30.

indirilir, İttihatçılar başa geçerler. Fakat Rıza Tevfik umduğunu bulamaz, Abdülhamid'e karşı yaptığı suçlamalardan dolayı büyük nedametler yaşar.

"*RIZA TEVFİK – ... Ben sizin de bildiğiniz gibi Sultan Abdülhamid Han hazretlerine ettiklerimden gayet pişmanım. (DURAK) Seneler senesi bu nedametimle birlikte çektiğim bu işkencenin, vicdan azabının ifadesi mümkün değildir! Seneler geçtikçe bu ızdırabım azalmadı, bilakis çoğaldı. Dayanılmaz hâle geldi…*"[146]

Abdülhamid, aydınları "*Garp kuklası*" olmakla eleştirir. *Makedonya Gamzesi* oyununda Ahmet Rıza, Dr. Nazım ve Mizancı Murat gibi aydınlar Batı'ya kaçarlar. Batı'da Mısırlı Mustafa Fazıl Paşa, destekleriyle her zaman yanlarında olacaklarının mesajını verdikten sonra onları Devletiâliyye'de örgütlenmeleri için gönderir. Abdülhamid otuz üç yıllık hükümdarlığı süresince verdiği mücadeleleri şu sözlerle özetler:

"*ABDÜLHAMDİ – Saraydakilerle, Bâbiâli'yle, Garp kuklası olmuş münevverlerle, dünyadan habersiz türlü türlü tebayla, en beteri de bütün bunları istismar eden rakip devletlerle uğraşmaktan otuz üç sene başımı kaldıramadım.*"[147]

1.6. Hürriyet

Fransız İhtilali ile birlikte vatan, millet, özgürlük gibi kavramlar hızla dünya geneline yayılır. Birçok imparatorlukta ulus devlet fikri kendini iyice hissettirir, bu da imparatorlukların kısa sürede dağılmalarına neden olur. Osmanlı Fransız İhtilali etkilerinin önüne geçip İmparatorluğun dağılmasını engellemek için Osmancılık ve İslamcılık politikaları uygular. Arapların, Yunanlıların, Arnavutların, Bulgarların, Ermenilerin Osmanlıdan ayrılmasıyla bu akımlar başarısız olur.

---

[146] Üstün İnanç, *Tiyatro Eserlerim*…, s. 48.
[147] Üstün İnanç, *Tiyatro Eserlerim*…, s. 64.

Tanzimat Dönemi'nde vatan, millet, hürriyet kavramları eserlerde işlenmeye başlanır. Bu dönemde; gazeteci, yazar, şair, tarihçi, eleştirmen ve devlet adamı olan Namık Kemal vatan, hürriyet kavramlarına eserlerinde o kadar yer verir, bu kavramları o kadar özümser ki vatan ve hürriyet şairi olarak nam salar. Divan edebiyatında kasideler daha çok bir kişiyi övmek için yazılır. Namık kemal ise ilk defa soyut bir kelime olan hürriyeti övüp işler. Namık Kemal Osmanlının devam etmesini istemesinin yanında rejimin de ıslah edilmesi gerektiği kanaatindedir.

Osmanlının dağılmasıyla Turancılık fikri gittikçe önem kazanır. Ziya Gökalp, Mehmet Emin Yurdakul, Ali Canip Yöntem ve Ömer Seyfettin gibi yazar ve şairler Türkçülük akımı doğrultusunda çalışmalar yaparlar.

Gök Sultan 2. Abdülhamid Han oyununda; Abdülhamid dönemi hürriyetin tezadı olarak rakip devletlerce, Yahudilerce, Ermenilerce, münevverlerce ve İttihatçılarca istibdat devri olarak anılır, kendisi de "*kızıl sultan*" gibi daha birçok sıfatla ifade edilir.

Gök Sultan 2. Abdülhamid Han'da Hürriyet kavramı birkaç yerde geçer. Olayı Musahip anlatır; bir Ermeni genç, Abdülhamid'e hitaben: "*Yeter artık, bıktık istibdadından. Hürriyet istiyoruz!*"[148] der. Ermeni gencin Abdülhamid'e bağırarak hürriyet istiyoruz diye bağırması hür olduğuna en büyük alamet değil mi? Abdülhamid, Taşnaklı Ermenilerin fikirleriyle zehirlenen Ermeni gence zabitlerin zarar vermelerine izin vermeyerek onu serbest bırakır.

Tutuklanma korkusuyla Batı'ya kaçan genç aydınları İngiltere örgütlenmelerini sağlar. Her türlü maddi desteği de Mısırlı Mustafa Fazıl Paşa yapar. Bakınız Mısırlı Mustafa Fazıl Paşa onların kucağına kaçan gençleri Devletiâliyye aleyhine nasıl örgütlenmeye teşvik eder:

---

[148] Üstün İnanç, *Tiyatro Eserlerim*…, s. 16.

"*MISIRLI MUSTAFA FAZIL PAŞA – Gelin dostlarım, size İngiltere'nin en zengini Yahudi Rotshchild'dan mesajım var. Siz memleketinizi ilerletmek için canını dişine takan cengâverlersiniz. Memleketinizde kaçmak zorunda kaldınız. En kısa zamanda geri döneceğinizden şüphemiz yoktur. Artık Selanik Locası'nı kurma vakti gelmiştir. Siz Jön Türklersiniz. Teşkilatınızı kurun, çalışmalarınıza başlayın. Arkanızda biz varız, merak etmeyin.*"[149]

Mısırlı Mustafa Fazıl Paşa'nın bu galeyana getiren konuşmaları karşısında Jön Türkler coşarak şu şekilde karşılık verirler:

"*AHMED RIZA – Yaşasın hürriyet!*
DR. NAZIM – Yaşasın kardeşlik
MİZANCI MURAT – Yaşasın İttihat ve Terakki!"[150]

Dersaadet'e gelen Jön Türkler Selanik ve Manastır'da örgütlenmeye başlarlar. Abdülhamid'e baskı yaparak meşrutiyeti ilan ettirirler. Meşrutiyetin ilan edilmesi sonucu Dersaadet'te, Balkanlarda halk coşarak sokaklara dökülür. Meyhanede Meşrutiyet'in ilan haberini alan Rıza Tevfik sevinçten kalkıp meyhanenin ortasından zeybek oynar. Meşrutiyet'in ilanından sonra halk umduğunu bulamaz, hürriyet geldiğine sevinirlerken daha çok baskıya uğrarlar. Öyle ki halk arasında çokça söylenen bir Türkü, Talat'ı kastediyor diye söylenmesi yasaklanır:

"*Efendiler yere düştü!*
Çingeneler başa geçti.
Kızlarımız dile düştü!
Ah zamane! Vah zamane!
Hürriyetin suyu çıktı.
İttihad'ın huyu çıktı!

[149] Üstün İnanç, *Tiyatro Eserlerim*…, s. 63.
[150] Üstün İnanç, *Tiyatro Eserlerim*…, s. 63.

Düz ovalar kuyu çıktı
Ah zamane! Vah zamane!"[151]

Türküde Talat'ın telkin edilmesi, onun çingene olduğundan dolayı olmayıp onun kuracağı orduya birçok çingeneyi almasındandır. Türküden de anlaşıldığı üzere halk nazarında İttihatçıların hürriyet maskesi düşer, gerçek yüzleri olan şiddetli baskı kendini gösterir.

1.7. Pişmanlık

Pişmanlık temi İnanç'ın oyunlarından özellikle *Gök Sultan 2. Abdülhamid Han*'da görülür. Oyunda hırsla, kinle ve öfkeyle Abdülhamid' karşı olanlar, onu tahttan indirmek için her yola başvuranlar, o gitsin de ne olsa olsun diyenler, Abdülhamid'i tahttan indirdikten sonra bin pişman olurlar. Oyunda pişman olanlar arasında en çok Rıza Tevfik'i görürüz. Daha önceki başlıklarda zikredildiği gibi Rıza Tevfik zamanında Abdülhamid için "*asrın en siyasi padişahı*" der. Daha sonra menfaatlerinin değişmesiyle Abdülhamid'in tahttan indirilmesi, İttihatçıların yönetimi devralması için çalışır. Abdülhamid tahttan indirilir, İttihatçılar yönetime geçer, kısa sürede Osmanlı İmparatorluğu çok sayıda toprak kaybeder. Rıza Tevfik, İttihatçılardan umduğunu bulamaz. Abdülhamid'in siyasi dehâsını bir kez daha anlar, onu tahttan indirmek için yaptığı çalışmalardan esef ederek pişman olur. Rıza Tevfik içine düştüğü pişmanlık girdabı vesilesiyle meyhaneden kurtulur, her yerde Müşir'i aramaya başlar. Müşir'i bulunca Abdülhamid'e yaptıklarından dolayı duyduğu pişmanlığı hayıflanarak ona anlatır. Rıza Tevfik, Abdülhamid'e yaptığı haksızlıkları ve duyduğu pişmanlıkları dile getirdiği şiirini ona vermek üzere Müşir'e verir. Şiir şu dizelerle başlar:

[151] Üstün İnanç, *Tiyatro Eserlerim*…, s. 42.

"*Dîvâne sen değil meğer bizmişiz.*
Bir çürük ipliğe hulyâ dizmişiz…
Sade deli değil edepsizmişiz!
Tükürdük atalar kıblegâhına!
…"[152]

Aynı oyunda İttihatçı olan Talat ve Enver de Abdülhamid'e yaptıklarından dolayı pişman olurlar. Halbuki daha önce Selanik ve Manastır'da örgütlenmeye başladıklarında kendilerine katılmayan zabitleri Abdülhamid jurnalcisi olarak suçlarlar, ardından öldürürler. Kendilerine engel olanlara da suikast düzenleyerek öldürtürler. Talat zabitlerin kendilerine katılmasını engelleyen Nazım Beyi öldürtme niyetindedir ama planlayıcılar başarılı olamazlar. İttihatçılar zabitlerin kendilerine katılmalarına engel oluyor diye Ferik Şemsi Paşa'yı da öldürtürler, Abdülhamid'e baskı yaparak meşrutiyeti ilan ettirirler, Meclisimebusan'da Müslümanlardan fazla gayrimüslümler vardır. Abdülhamid'in yetkileri oldukça sınırlandırılır. Dersaadet'te bir kaos ortamı yaratmak için teba ve askerler birbirlerine düşürülür. Neticede emellerine ulaşırlar, 31 Mart Vakası meydana gelir. Sonrasında İttihatçılardan oluşan bir heyet Abdülhamid'i tahttan indirir. Enver ve Talat'ın Abdülhamid'e olan kin ve nefretleri kısa bir zaman sonra yerini pişmanlığa bırakır. Enver bu pişmanlığını şu sözlerle dile getirir: "*Bizim mesûliyetimiz Sultan Abdülhamid'i anlamamak ve Siyonizm'e âlet olmaktı.*"[153] Dönemin daha birçok devlet adamı ve münevveri Abdülhamid'e karşı takındığı tavırdan dolayı daha sonra pişmanlığını dile getirir.

1.8. Sadakat

İnanç *Gök Sultan 2. Abdülhamid Han*, *Makedonya Gamzesi*, *Bir Gül Koşusu Fetih* ve *İbrahim Müteferrika* oyunlarında sadakat temasını dikkatlere sunar. *Gök Sultan 2. Abdülhamid Han* oyununda Müşir ve Musahip gerek görevlerinde gerek görevleri

[152] Üstün İnanç, *Tiyatro Eserlerim*…, s. 49.
[153] Üstün İnanç, *Tiyatro Eserlerim*…, s. 49.

dışında her zaman Abdülhamid'in yanında olurlar. Resmi görevleri gereği Müşir ve Musahip rakip devletlerdeki gelişmeleri, İttihatçıların faaliyetleri ve İmparatorluk içerisinde gerçekleşen hadiseleri raporlar halinde Abdülhamid'e sunarlar, Sultan ile birlikte kritiğini yaparlar. Abdülhamid kendi kanaatlerini söyledikten sonra onlarında fikirlerine başvurur. Devlet işleri dışında Müşir bazen kendi elleriyle kahve yapıp getirir, Abdülhamid ile birlikte içerler. Sultan yalnızlığını, çaresizliğini, olmadık şeylerle itham edilmelerini Müşirle paylaşır, dertleşirler.

Hareket Ordusu İstanbul'a doğru hareket ettiğinde Müşir haberi Abdülhamid'e ulaştırıp karşılık vermelerini ister. Sultan bu fikre rıza göstermez ve izin de vermez. Müşir, Abdülhamid'in verdiği kararın doğru olmadığı ve bu kararın kötü sonuçlara yol açacağı fikrindedir. Abdülhamid'i tahttan indirmek için heyet geldiğinde Abdülhamid'in yanında Musahip vardır, o heyetin verdiği talimatı Sultan'a ulaştırır. Abülhamid'in Selanik'e gönderildiği Alatini Köşkün'de daha sonra İstanbul Beylerbeyi Sarayı'ndaki ikametinden vefat ettiği ana kadar yanında Müşir ve Musahip bulunurlar, Abdülhamid'e yönelik yapılan suçlamalardan bir gün olsun şüpheye mahal vermezler.

Makedonya Gamzesi'nde Fehmi'nin Gamze'ye olan aşkına, Remzi'nin Fehmi'ye ve Fehmi'nin vatanına sadakati teması görülür. Fehmi, Makedonya'da askeri görevini yaparken Miralay Ali Bey'in bir akşam yemeğine davetiyle kızı Gamze'ye âşık olur. Gamze de Fehmi'ye âşık olur. Ali Fikri Bey'in yönlendirmesiyle Fehmi, Gamze ile çarşıya çıkar, bu sırada ikisi de birbirlerine olan aşklarını ilan ederler. Gamze kısa zamanda istenir sözlenir, düğün hazırlıklarını yaparlar. Düğünlerine az bir zaman kala Ali Fikri Bey'in konağı kundaklanır, içeride mahsur kalan Gamze yanarak can verir. Oyunda Fehmi'nin tüm bu yaşadıklarını İstanbul'a geldikten sonra sık sık geçmişe dalarak gitmesiyle öğreniriz. Fehmi, Gamze'yi ve ona olan aşkını oyun boyunca diri tutar. Gamze'nin Makedonya'dan arkadaşı olan Şahende de evlenerek İstanbul' a gelir. İstanbul'da Fehmi'yle her karşılaştığında onu mezara âşık olmakla ayıplayıp kendisine çekmeye çalışır. Fehmi, Şahende'nin bu eğilimini tiksintiyle karşılar, o kadar bağlıdır Gamze'ye. O kadar bağlıdır ki kendisine tabi

olup İstanbul'u içine düştü kaos ortamından kurtarmak için yemin eden zabit arkadaşlarıyla oluşturduğu birliğin şifresini *Makedonya Gamzesi* olarak belirler.

Fehmi ile Remzi Erkânıhap'te birlikte okurlar, arkadaş olurlar. Arkadaşlıkları dostluğa dönüşür, bir daha da hiç ayrılmazlar. Tatillerde Fehmi'nin kimsesi olmadığı için Remzi'nin evlerinde kalır. Okulu bitirdikten sonra görev yerleri Makedonya'dır. Fehmi, Remzi'den bir üst rütbeye sahiptir. Burada bir zaman birlikte çalışırlar. Remzi ordunun siyasete bulaşması, birbirine düşmesiyle ordudan ayrılıp İstanbul'a gelir. Fehmi görevine devam eder. İttihatçılar oluşturacakları yeni orduya zabitleri katma çalışmaları yaparlar, kendilerine dâhil olmayan zabitleri jurnalci olarak fişleme yoluna giderler. Fehmi de İttihatçıların kurduğu yeni orduya katılmadığı için Abdülhamid jurnalcisi olarak fişlenir. Onun içindir ki öldürülme emri vardır. Fehmi de ordunun içine düştüğü çıkmaza şahit olunca kısa süreliğini izne ayrılıp İstanbul'a gelir. Fehmi'nin jurnalci olduğuna zabit arkadaşları da ikna edilirler. Bunlardan Şemsi gördüğü yerde Fehmi'yi öldürme kararındadır. Fehmi İstanbul'da Remzi'nin evine gelir. Remzi arkadaşının jurnal olduğuna hiçbir şekilde inanmaz. Fehmi için bir köşk ayarlar, tebdili kıyafet fikrini verip ona kabadayı kıyafetlerini getirir. Zabit arkadaşlarını Rüştü Bey'in köşkünde toplayarak onlara Fehmi'nin jurnalci olmadığını kanıtlar ve hepsinin Fehmi'yi kumandanları olarak kabul etmelerini sağlar. Remzi, Fehmi'ye her şartta şeksiz bağlıdır.

İttihatçılar, Fehmi'yi yeni kuracakları orduya çağırırlar, o kendi çıkarını düşünmeyip canı pahasına devletin asıl ordusunda kalır. Jurnalci olarak fişlenir, hakikat olmadığını ispat için mücadele eder. İstanbul'da ismini ve kıyafetlerini değiştirerek dolaşıp devletin, askerin ve halkın hercümerc olmuş ahvaline esefle şahit olur. O vatanına olan sadakatine halel getirmeyip ümitsizliğe düşmeden devleti içine düşürülmek istenen karmaşadan kurtarmak için çareler arar. Vatanının bölünmesine, yok olmasına engel olmak için arkadaşlarını bir ve beraber olmaya çağırarak onlara liderlik yapar. Oyunda Fehmi ve arkadaşlarının herhangi bir ayaklanmaya müdahale ettikleri görülmez. Romanda Fehmi ve arkadaşları Bâbiâli Olayı'na müdahale etmek için mücadele ederler ancak başarılı olamazlar. Fehmi yaralanır, arkadaşları

tarafından hastaneye kaldırılır. *Makedonya Gamzesi*'nin devamı olan *Yağmur Kanla Başladı* romanında Fehmi'nin ölmemiş olduğunu, Balkan çeteleriyle mücadele ettiğini öğreniriz.

İbrahim Müteferrika oyununda İbrahim bir Üniteryan papazı iken yanında I. Refik ve II. Refik vardır. İbrahim Tevrat ve İncil'deki kadim metinlerinde daha önceki peygamberlerin Hz. Muhammed'i müjdelediğini görünce papazlara danışır, papazlar bunu kesin bir dille yalanlayıp İbrahim'i kâfir olmakla itham ederler. Bunun üzerine İbrahim İslam dinini kabul eder, her zaman yanında bulunan I. Refik de İslam'ı kabul eder. İbrahim kadim Tevrat ve İncil metinlerini bulup açığa çıkardığı için Cizvitler tarafından bulunduğu yerde öldürülme emri verilir. İbrahim I.ve II. Refik Osmanlı İmparatorluğuna tabi olurlar. Osmanlı'da İbrahim çalışkanlığıyla kısa sürede dikkatleri üstüne çekmeyi başarır, devlet işlerinde önemli yerlere gelir. Diplomat olarak Osmanlı İmparatorluğunun dış devletlerle olan diplomatik ilişkilerini yürüterek bir devletten diğerine koşuşturur. Bu zorlu görevlerinde daima yanında I. ve II. Refik vardır. Vefatından sonra İbrahim'in İmparatorluğa ne kadar hizmetler yaptığını anlatıp hayırla yâd eden yine Refik'tir. Her zaman ve zeminde dostunu yalnız bırakmamak, sırtını dönüp gitmemek, sadakat bu olsa gerektir.

1.9. Türkçülük

Osmanlı İmparatorluğunu dağılmaktan kurtaramayan İslamcılık ve Osmancılık politikaları sonrası birçok millet Osmanlıdan ayrılır. Bu duruma şahit olan dönemin münevverleri çareler aramaya başlarlar, bu uğurda yazıp çizerler. Birçok milletin İmparatorluktan ayrıldığını gören Türk yazar, şair ve fikir adamları Türk milliyetçiliğiyle Türklerin birliğine yönelik çalışmalara girişirler. Ziya Gökalp, Türkçülük akımın mimarlarındandır. Gökalp, Türk milletinin yekvücut olması emelindedir. Gökalp, Türkçenin Arapça ve Farsça etkisinden kurtulmasını tavsiye eder. Gökalp'tan etkilenen Ömer Seyfettin, Ali Canip Yöntem, Mehmet Emin Yurdakul gibi yazarlar çıkardıkları "*Genç Kalemler*" adlı dergide Türkçeden Arapça

ve Farsça kelimelerin atılması, Türkçenin sadeleştirilmesi ve konuşma diliyle yazı dilinin birbirine yakınlaştırılması gerektiği gibi fikirleri ileri sürerler.

Cancağızım (Ömer Seyfeddin) oyununda Ömer Seyfettin'in Ziya Gökalp'la tanışması kendisi için bir dönüm noktası olur. Ömer Seyfettin'in bundan sonra yazdığı eserlerinde milliyetçilik ruhu olup millî şuuru oluşturma amacı vardır. Oyunda bir milliyetçi olan Aka Gündüz'den de bahsedilir. Aka Gündüz oyun kişilerinden değildir ancak Ömer Seyfettin sanki Aka Gündüz karşısındaymış gibi onunla maziyi yâd eder. Aka Gündüz'ün Ömer Seyfettin ile olan münasebeti, Kadın Sesi, Erkek Sesi ve Sunucu tarafından anlatılır. Aka Gündüz ile Ömer Seyfettin Harbiye'de sınıf arkadaşıdırlar. Okulda haksızlıklara tahammül etmeyen, zulme uğrayanların intikamlarını alan iki arkadaştırlar. Okul sonrası da dostlukları devam eder, Aka Gündüz, Ömer Seyfettin'in kızına Fahire Güner ismini verir. Oyunda Ömer Seyfettin'in dostlarından birinin de Ali Canip Yöntem olduğunu öğreniriz. Oyunun başında Ömer Seyfettin'i hastaneye Ali Canip Yöntem götürür, hastalığı süresince yanı başında bekler. Ömer Seyfettin Yunanlılara esir düştüğünde Ali Canip'e mektuplar yazar, yazdığı hikâyeleri yayımlaması için kendisine gönderir. İkisi arasında fikir birliğinden doğan bir dostlukları olur. Ömer Seyfettin, Türk olduğu ve Türkçe konuşulduğu müddetçe eserleriyle yaşayacağını şu sözlerle dile getirir:

"*ÖMER SEYFEDDİN – (Nokta ışıkta kahkaha atar) Kim demiş Ömer öldü diye, cancağızım kim demiş. Ben eserlerimle varım hayattayım… Hep sizinleyim öyle de kalacağım!.. (Kulise doğru yürür, sonra birden döner) Tabii sizler Türk kaldığınız ve Türkçe konuştuğunuz müddetçe!..*"[154]

[154] Üstün İnanç, *Tiyatro Eserlerim*…, s. 191.

1.10. Vatanseverlik

Gök Sultan 2.Abdülhamid Han, *Makedonya Gamzesi*, *İbrahim Müteferrika* ve *Cancağızım (Ömer Seyfeddin)* oyunlarında vatanseverlik teması gerek olaylar gerek kişiler üzerinde görülür. *Gök Sultan 2. Abdülhamid Han* oyununda vatanseverlik temi Abdülhamid şahsı ve ilgili meseleler etrafındadır. Abdülhamid'e yapılan suikastın hemen sonraki gün Yahudi güya kendilerine geçmişe gider, hâlbuki Yahudiler, Ermeni cemiyetlerle işbirliği içerisindedirler. Abdülhamid bu gerçeği Yahudi'nin yüzüne vurur. Aslında Yahudi Filistin topraklarını Yahudilere istemek için Abdülhamid'e gelir. Bunun için ona Osmanlı borçlarını ödeme teklifini yapar, buna karşılık: "*ABDÜLHAMİD – Ben Duyûn-u Umûmiye borçlarını kendi kesemden ödemekteyim. Geride pek fazla bir şey kalmadı.*"[155] yanıtını verir. Yahudi pes etmeyerek be sefer Abdülhamid'e beş milyon altın hediye etme teklifinde bulunur. Abdülhamid bunun bir rüşvet olduğunu dile getirip kesin bir dille reddettikten sonra tarihe geçen şu sözleri söyler:

"*ABDÜLHAMİD – ...bunu duymamış olayım. (DURAK) (Hafif kreşendo) Filistin topraklarına gelince orası altunla satılamaz. Kanla alındı, verilirse de kanla verilir!*"[156]

Abdülhamid öyle bir vatanseverdir ki vatanını hiçbir dünyevi menfaat uğruna satmayıp bu uğurda ölümü dahi göze alacak kadar gözü karadır.

Hareket Ordusu Selanik'ten Dersaadet'e doğru ilerler, haberi Abdülhamid'e ulaştıran Müşir Hareket Ordusu'na karşı koyma taraftarıdır. Abdülhamid aynı vatanın çocukları olan askerlerin birbirlerini öldürmelerine rıza göstermeyerek bu uğurda her bedeli vermeye hazır olarak Müşir'in teklifini kesin bir dille reddeder. Aynı oyunda kendisini tahttan indirmeye gelen heyeti Abdülhamid şanına yakışır

[155] Üstün İnanç, *Tiyatro Eserlerim*…, s. 20.
[156] Gös. yer

şekilde merhametle karşılar. Ancak heyetin içinde bir Yahudi'nin bulunmasına tahammül edemez, onu dışarı çıkartır. Çünkü Yahudiler Osmanlıyı yıkmak emelindedirler. Abdülhamid heyete; kin ve nefret içeren kirli siyasetten uzak durmalarını, vatana, millete hizmet edip güzelce yâd edilmelerini tavsiye eder.

Makedonya Gamzesi adlı oyunda İttihatçıların Selanik'te yeni ordu kurma çalışmalarında Fehmi'nin kendilerine katılmasını isterler, Fehmi Devletiâliyye'ye bağlı orduda kalır. Bunun üzerine İttihatçılar kendisini Abdülhamid jurnalcisi olarak fişlerler. Bulunduğu yerde öldürülme emri vardır. Fehmi askerin içine düştüğü çıkmaz duruma dayanamayarak bir süreliğine izin alarak Dersaadet'e gelir. Burada tebdili kıyafet yaparak halkın içine düştüğü durumu gözlemler. Güçlüler istediği gibi fakirleri ezerler, kabadayılar saltanatlarını kurarlar. Fehmi bu kabadayılardan bir olan Petri'nin cezasını verip dize getirir. Sahte hocalar alaylı ve mekteplileri birbirine düşürürler. "*Batı kuklası*" aydınlar yazdıklarıyla halkı isyana, huzursuzluğa sevk ederler. Dersaadet'te bir kaos ortamı oluşturma planları yapılır. Tüm bunlara üzülerek şahit olan Fehmi yapılan tüm planları akim bırakmak için Erkânıharp'teki zabit arkadaşlarıyla Kur'an'a el basarak bir olurlar. Şifreleri de *Makedonya Gamzesi*'dir.

İbrahim Müteferrika oyununda bir Üniteryan papazı olan İbrahim, Hristiyanlığı sorgulayarak İslam'a geçer, İslam'ı seçtiğinden elinde Tevrat ve İncil'e ait kadim belgeler bulunduğundan nerede bulunursa Cizvitlerce öldürülme emri vardır. İbrahim Osmanlı İmparatorluğuna gider. Burada İbrahim'in yetenekleri kısa sürede keşfedilir. İbrahim eşinden, kendinden geçerek yıllarca günler süren Osmanlının diğer devletlerle olan diplomatik ilişkilerini yürütür. Bu gayretinden dolayı kendisine Müteferrika unvanı verilir, artık diplomatik ilişkileri bu unvanla yürütür. Yıllar süren bu hizmetleriyle yaşı kemale erişir. Bu sefer kendisi Hâcegânıdîvânıhumâyûn'a terfi edilir. Bunlarla yetinmeyen İbrahim Müteferrika matbaayı kurar. Lonca Başkanı yanına aldığı hattatlarla matbaanın kurulmasına karşı yürüyüş yaparlar, Vezir yaptığı konuşmayla onları teskin eder:

"*LONCA BAŞKANI – Aç kalırız paşam.*

VEZİR – Hiçbir şey olmazsınız. Vebâliniz benim boynumdadır! Şeyhülislam Hazretleri hemen fetvâ verdi. On bir ulemâ ilk basılacak kitaba takrîzler yazıp verdiler. Haydi evlatlarım. İşinize gücünüze dağılın. Aç kalan bana gelsin!"[157]

İbrahim Müteferrika oyununda görülür ki vatanseverlik; vatanı uğruna fedakârlıkta bulunmak, durmadan çalışmak, üretmek ve yenilikte öncü olmaktır. İbrahim Müteferrika bunların tümünü hakkıyla gerçekleştiren bir vatanseverdir.

Cancağızım (Ömer Seyfeddin) oyununda Ömer Seyfettin bir askerin oğlu olarak baba mesleğini yapar. Önce Edirne İdadisi akabinde İstanbul'a gider, burada Harbiye'den mezun olduktan sonra Üçüncü Ordu'nun İzmir Redif Tümeni'ne tayin edilir. Zabitlik görevinin yanında hem yazar hem Jandarma okulunda dinî ilimler hocalığı yapar. Yanı sıra burada; Süheyl Ferudun, Celal Sahir, Mehmet Necip gibi birçok gazeteci, yazar ve şairle tanışır. Ardından Kuşadası Redif Taburu'na tayin edilir. Meşrutiyet ilan edildikten sonra Ömer Seyfettin Balkanlar'a gönderilir. Balkanlar'da Yunanlılara esir düşer, esir kaldığı on aylık zaman zarfında da boş durmaz; hikâyeler yazar, yazdığı hikâyeleri yayımlanması için arkadaşı Ali Canip Yöntem'e gönderir. Yunan esaretinden kurtulduktan sonra İstanbul'a gelir. Kabataş Sultanisi'nde edebiyat öğretmenliğini yapar. Ömer Seyfettin otuz altı yıllık ömründe askerlik mesleğiyle birlikte Türkçenin sadeleştirilmesiyle ilgili yaptığı çalışmalar ve millî şuurun oluşması için yazdıkları hikâyeler ile vatanına büyük hizmetler yapan bir vatanperverdir.

1.11. Kadın

İnsanlık tarihi boyunca kadına biçilen değer zamana ve medeniyetlere göre değişiklik gösterir. Kimi medeniyetler Âdem'in yasak meyveyi yemesine neden oldu

[157] Üstün İnanç, *Tiyatro Eserlerim*…, s. 179.

diyerek kadınların atasını Havva'yı, dolayısıyla kadını günahkâr bilerek toplumdan soyutlar, insandan saymaz. Kimi toplumlar da erkek çocuğu güç gösterisi olarak görür; kız çocuğu olduğunda ise utanır yük olarak görür ve onu diri diri toprağa gömer. Süreç içerisinde ekonomik, eğitim, demokrasi, insan hakları gibi birçok alanda meydana gelen değişim ve gelişmelerle kadın da bir birey olarak görülmeye başlanır ama halen dünya üzerinde kadının birey olma durumu istenen seviyede değildir. Öte yandan şunu da belirtmek gerekir ki modernizm, özgürlük perdesi altında daha önce hiç olmadığı kadar kadını kullanır.

Türk toplumunda kadın erkeğin yol arkadaşı, en sadık dostu olarak görülür. Türk kültüründe alp er olduğu gibi alp kadın da olduğu görülür. Öyle ki alp kadınlar kendilerini ancak güreşte yenen erkeklerle evlenirler. Millî Mücadele'de de Türk kadını gerek cephede gerek cephe gerisinde alp erden geri durmayarak düşmana karşı savaşır. Türkiye Cumhuriyeti'nin bugünlere ulaşmasında o amansız, korku bilmez, cesur yürekli kadınların payı hiç şüphesiz çok büyüktür.

Tiyatronun hayattan kesitler sunarak hayatı anlattığı görüşünde olan İnanç hayatı, insanı olduğu gibi yansıtma amacındadır. Bir toplumun oluşmasında kadın rolünün büyük olduğuna dikkat çeken İnanç kadınsız tiyatronun olamayacağını şu sözlerle ifade eder: "*Tiyatro hayattır. Kadınsız hayat olmaz, hayatsız kadın olmaz, değil mi? O yüzden kadınsız tiyatro olmaz. Öyle yaptım zaten.*"[158] İnanç'ın oyunlarında kadın temi sevgili, anne, eş, can yoldaş, kardeş ve çok az da olsa şuh olarak bulunur.

Gök Sultan 2. Abdülhamid Han oyununda kadın olarak Falcı Kadın ve Flora görülür. Falcı Kadın meyhanede Rıza Tevfik'in yanına gelir, falına bakmayı ister. Rıza Tevfik inanmasa da Falcı Kadın'ın şiddetli ısrarı üzerine ona fal baktırır, Falcı Kadın ha bire daha çok para ister. Müşir'in gelmesi üzerine Rıza Tevfik, Falcı kadın'ı gönderir. Oyunda daha da Falcı Kadın görülmez. Flora, Pera'da Mayer

[158] Üstün İnanç ile 24.05.2022'de yaptığımız mülakattan alınmıştır.

adında bir mağazada çalışırken Şehzade Abdülhamid Han ile tanışır. Şehzade Abdülhamid ara sıra gelip burada alışveriş yapar, zamanla aralarında bir yakınlaşama olur. Birbirlerini severler, evlenirler ve mutlu bir yuvaları vardır. Abdülhamid tahta geçtikten sonra Flora'nın gizli kalması gereken birçok bilgiyi sağa sola anlattığını duyar, bundan dolayı Flora ile olan evliliklerine son verir. Flora hiçbir şekilde karşı gelmez. Abdülhamid Han her zaman Flora'yı seveceğini ve desteğini hiçbir zaman ondan esirgemeyeceğini bildirir. Flora da Abdülhamid'e olan muhabbetinden fedakârlıkta bulunarak kendi ülkesi Belçika'ya döner. *Gök Sultan 2. Abdülhamid Han* oyununda kadın; sevgili ve eş olup aşkına rağmen fedakârlıkta bulunabilecek bir şekilde karşımıza çıkar.

Makedonya Gamzesi adlı oyunda iki kadın karşımıza çıkar: Gamze ve Şahende. Gamze babası miralay Faik Ali Bey'in Fehmi'yi davet ettiği bir akşam yemeğinde ilk gördüğü anda âşık olur. Fehmi de Gamze'ye âşık olur. Ali Fikri Bey'in ısmarlaması üzerine Fehmi, Gamze ile alışverişe çıkar. Bu sırada birbirlerine olan aşklarını itiraf ederler. Gamze, Fehmi'den bir sonraki gün kendisini babasından istemesini arzu eder. Öyle ki Gamze sonraki gün sürpriz yaparak karargâha gelir, Remzi ile babasının huzuruna çıkarlar. Remzi, Gamze'yi Fehmi'ye babasından ister. Babası evlenmelerinde bir mâni görmez, sözlenirler. Düğün hazırlıklarını yaparlar. Evlenmelerinin arefesinde Balkan çetecileri Gamzelerin konağını ateşe verirler. Gamze konakta yanarak can verir. Gamze şahsında safi bir aşkla seven, aşkını sevdiği Fehmi ile evlenmekle taçlandırmak isteyen ancak hayatının baharında muradına ermeyen bir kadın vardır. Oyunda öne çıkan ikinci kadın Şahende'dir. Şahende, Gamze'nin arkadaşıdır. Gamze ile Fehmi alışverişte dönerken Şahende ile karşılaşırlar. Şahende, Gamze'den Fehmi'yi sorar; Gamze, Fehmi'yi tanıştırır. Şahende Fehmi'nin mesleği ve yakışıklılığı karşısında şuh bir tavırla onu Gamze'den alacağını söyler, Gamze de gereken cevabı verir:

"*ŞAHENDE – (kıkırdayarak) Ayol bu ne yakışıklı adam! Muhafaza et yoksa elinden kapıveririm kız!*

GAMZE – Avucunu yalarsın."[159]

Şahende'nin şuh tavırları karşısında Fehmi oldukça rahatsız olur. Yıllar sonra Şahende ile Fehmi İstanbul'da karşılaşırlar. Fehmi jurnallikle suçlandığı için kısa bir süreliğine izne ayrılır. Şahende de Hüsnü Bey ile evlenip İstanbul'a gelir. Hüsnü avukat olup İttihat ve Terakkiciler arasında da yüksek bir mevkiye yükselir, birçok bankada hisseleri vardır. Kısa sürede hayret verecek bir zenginliğe ulaşır. Şahende evli bir kadına yakışmayacak şekilde Fehmi'ye sokulur, Mayer'de buluşmaya ve evine davet eder. Fehmi, Şahende'yi savmak için evine geleceğine söz verir. Şahende ayrılırken Fehmi onun o sokulgan hallerinden tiksinir, bir yandan da ondan kurtulduğuna sevinir. Daha sonraki bir gün Fehmi, Taarrileri savmak adına Hüsnü Bey'in konağına gitmek zorunda kalır. Evde Şahende tek başınadır. Şahende, Fehmi'nin akşam yemeğine katılmasını ister. Fehmi, Şahende'nin kendisini rahatsız eden şuh tavırları karşısında onun zorlamasıyla daha sonra geleceğini söz vererek konaktan ayrılır. Remzi'nin Fehmi'yi ve zabit arkadaşlarını toplantı için çağırdığı Rüştü Beyin konağında Fehmi bir doktorla tanışır, söz döner dolaşır Şahende'den bahsedilir. Doktor ile Fehmi arasında geçen diyalog ile Şahende'nin sağlıklı bir kişiliğe sahip olmadığı öğrenilir:

"*DOKTOR – Aramızda kalması ricasıyla söylüyorum. Kadıncağız kocasından pek muzdarip. Ağlaya ağlaya anlattı. Aldatılması, kocasının evinde ağırladığı çoklukla ecnebilere, sefirlere filan hizmet etmesi için baskılar yapması… Kocasının aşırı genişliği… Bunalmış kadın.*

FEHMİ – Bana sırnaşma derecesindeki alaka ve yakınlık tavrını nasıl izah edersiniz Doktor?

---

[159] Üstün İnanç, *Tiyatro Eserlerim*…, s. 86.

DOKTOR – Şahende Hanım depresyon yaşıyor. Kadıncağız dümeni kırılmış bir vapur gibi körfez arıyor. Güçlü ve iradeli bir erkeğin onu korumasını arzu ediyor. Siz karşısına çıkınca hemen yapışmış…"[160]

Şahende'nin görünürdeki hafif meşrep, şuh tavırlarının arkasından yatan nedenler; ihmal edilmesi, aldatılması, yabancı erkeklere ısmarlanması olduğu görülür. İhmal edilen aile, kadın, erkek ve çocuklarda; daha sonra onarılmaz yaralar açılır, yuvalar dağılır ve nihayet sağlıklı olmayan bir toplum ortaya çıkar.

Bir Gül Koşusu Fetih adlı oyunundaki kadın oyuncular isimlerinden ziyade Osmanlı Kız, Birinci Osmanlı Kadın, İkinci Osmanlı Kadın, Üçüncü Osmanlı Kadın; Birinci Bizanslı Kadın, İkinci Bizanslı Kadın, Üçüncü Bizanslı Kadın; Birinci Cenevizli Kadın, İkinci Cenevizli Kadın ve Türkmen Kızı olarak isimlendirilirler. Oyunun başında Bizanslı Kadın, Osmanlı tahtına çocuk yaşta Mehmed'in getirilmesiyle dalga geçen Saraylıya elindeki kadeh ile rahatını bozmak istemeyerek işveli bir şekilde Mehmed'in yakışıklılığından dem vurur, Mehmed ile Avrupa'nın mücadele etmesini ister:

"*BİZANSLI KADIN – (Sokulgan) Çok uzadı bu tartışma, değil mi,*
İçki bardaklarımız boş duruyor ellerimizde.
Bence Mehmed'in üstüne Avrupa yürümeli,
Biz karışmadan oturalım evimizde."[161]

Bizanslı Kadın, Osmanlıyı küçümseyerek kısa sürede büyük yenilgiler yaşayacakları görüşündedir. Mehmed'in Karamanoğullarını yenmesiyle Bizanslı kadınlar, Fatih'i bu kadar hafife alıp küçümsedikleri için pişman olurlar. Fatih'in Bizans üzerine ilerlemesi ile Bizans kadınlarını bir korku sarar. Papaz'ın Osmanlıyı Vatikan'a tercih etmesiyle Bizanslı Kadın karşı çıkar:

---

[160] Üstün İnanç, *Tiyatro Eserlerim*…, s. 125.
[161] Üstün İnanç, *Tiyatro Eserlerim*…, s. 134.

"*BİZANSLI KADIN – Asla! Hemen kaçılıyor işlerin en kolayına*
Ne çok meraklı varmış Osmanlı sarığına!
Teslim olalım bari tüm umutlar bittiyse…
Ya Kardinal külahı ya Osmanlı sarığı ha?
Ne yapalım çocuklarımız kurtulur hiç değilse
Verelim anahtarlarını surların Osmanlılara…"[162]

Osmanlının Bizans surlarına dayanmasıyla Bizanslı Kadın'ı bir korku salar, diğer Bizanslı kadınlarla Ayasofya'ya sığınırlar. Oyunda üç Bizanslı kadın olmasına rağmen Daha çok Bizanslı Kadın öne çıkar. Bizanslı Kadın üzerinde Bizanslı kadınlarda oyunun başında işveli, şuh tavırlar, oyun ortasında Osmanlıya nefretle birlikte gelen korku ve oyun sonunda Ayasofya'ya sığınıp eman dilemeleri vardır. Bizanslı kadınlardaki korkuya karşılık Osmanlı kadınlar ve Türkmen Kızı'nın alp kadınlar olduğu görülür. Oyunun başından sonuna kadar Mehmed'in, Osmanlının, askerlerin ve Türk kadının korkusuzluğu ve kahramanlıklarından bahsederler:

"*OSMANLI KADIN – Bir ana, bin yiğidin habercisidir töremizde*
İşte benim de bu kutlu günde doğdu ilk torunum
Mehmed koydum adını Mehmed'lere benzesin diye
Çünkü Mehmed Resul adıdır Türkmen dilinde"[163]

Oyunda Bizanslı kadınlarda Bizanslı Kadın'ın, Osmanlı kadınlarda Osmanlı Kadın'ın repliklerine daha çok yer verilir. Türkmen Kızı'nın oyun boyunca bir iki yerde repliği vardır. Türkmen Kızı, Konstantiniyye'nin fethinin yaklaştığından, askerlerin kahramanlıklarından ve Osmanlıların gittikleri yeri mamur ettiklerini bildirir:

"*TÜRKMEN KIZI – Yanlarında götürdükleri sanattır, ilimdir, aydınlıktır.*

---

[162] Üstün İnanç, *Tiyatro Eserlerim*…, s.138.
[163] Üstün İnanç, *Tiyatro Eserlerim*…, s. 153.

Ağaran günün ötesinde duruyor çağın sevinci
Tüm yürekler insanlık aşkıyla yanıktır
Atmışlar içlerinden nefreti, hırsı ve kini"[164]

Cenevizli kadınlar Bizans'ın Mehmed'i yeneceği fikrindedirler:

"*II. CENEVİZLİ KADIN – Kılıçlar kızışıyor yavaş yavaş*
Anlaşılan zorlu olacak bu savaş
Bizans kan terleyecek ama yenecek Mehmed'i"[165]

Genelde Cenevizliler özelde Cenevizli kadınlar kendi çıkarları peşinde olup denge politikası izleyerek hangi devlet kazanırsa onun tarafı olarak görüneceklerdir.

İbrahim Müteferrika oyununda kadın olarak İbrahim Müteferrika'nın eşi vardır. Oyunda ancak üçüncü sahnede Kadın görülür, İbrahim Müteferrika'ya bal şerbeti ikram eder: "*KADIN – (Seğirterek sahneye girer. Elinde billur bir bardak vardır. Gülümseyerek İbrahim'e uzatır.) Erime bal şerbeti yaptım. Şifâ olsun, güç versin.*"[166] Kadın hamiledir, İbrahim'in kaç aylık hamile olduğunu sorması üzerine : "*KADIN – Beş buçuk ay.*" [167] der. İbrahim'in işinden dolayı kendisine eş olmanın kolay olmadığını dile getirmesiyle Kadın, İbrahim'in ellerini öperek hürmetle huzurundan ayrılır. *İbrahim Müteferrika* oyununda; her şartta evini bekleyen, erine karşı saygıda kusur etmeyen, sadık bir kadın profili görülür. İnanç oyunlarında Türk aile yapısına, geleneklerine, göreneklerine ve duyarlıklarına özen gösterir.

Cancağızım (Ömer Seyfeddin) oyununda kadın; anne, eş, kız ve gönül eğlendirilen kız şeklinde yer alır. Ömer Seyfettin'in kendisini anlattığı, çocukluğundan bahsettiği

---

[164] Üstün İnanç, *Tiyatro Eserlerim*…, s. 149.
[165] Üstün İnanç, *Tiyatro Eserlerim*…, s. 150.
[166] Üstün İnanç, *Tiyatro Eserlerim*…, s. 176.
[167] Gös. yer

sahnede annesini özlemle yâd eder: "*ÖMER SEYFEDDİN – ... Sabahları annem beni bir bebek gibi pencerenin kenarına oturtur, dersimi tekrar ettirir, sütümü içirirdi.*"[168] Ömer Seyfettin ailesini anlatırken bir ablasının olduğunu, isminin Güzide olduğunu öğrenilir. Bunlar dışında anne ve ablasıyla ilgi bir malumat yoktur. Ömer Seyfettin Üsküp'te zabitlik görevini yaparken daha genç yaştadır ve bir kadın yüzüne hasrettir: "*ÖMER SEYFEDDİN – ... O zaman Üsküplü bir kadın, kuyruklu yıldız gibi ender görülen bir şeydi...*"[169] Onun burada gördüğü tek kız sütçü Mihal'in kızı Despina'dır. Ömer Seyfettin, Despina'yı pek güzel bulmasa da onunla vakit geçirmek arzusundadır. Gerçek olmasa da ona iltifatlar eder, onunla daha çok samimiyet kurmak ister. Fakat Despina Ömer Seyfettin'e güvenmediği için mesafeli durur, bilir ki onun her an görevi dolayısıyla başka bir yere gidebilme ihtimali vardır. Despina, Ömer Seyfettin'i en çok kumanda verirkenki hâlini sever, onun için ondan kumanda vermesini ister. Ömer Seyfettin, Despina'nın arzusunu gereksiz bulmakla birlikte onu kırmak istemez: "*ÖMER SEYFEDDİN – Hazır ol!... Borazanlarla beraber arş!..*"[170] Despina oyun kişilerinden biri olmayıp Ömer Seyfettin'in kendi hayatını anlatırken değindiği bir anekdot niteliğindendir. Ömer Seyfettin, Despina'dan kendisine sadık olan Bekir Borazan'dan bahsetmesi dolayısıyla Despina'dan bahseder. Ömer Seyfettin verdiği emanetleri yanlış kişilere gönderdiği için Bekir'e kızar, bunun üzerine Bekir Borazan kayıplara karışır. Despina, Ömer Seyfettin ile çınar altındayken ondan kumanda vermesini ister, bunun üzerine o kumanda verir, tam o anda çalıların arasından gizlenen Bekir Borazan ortaya çıkar. Oyunda Despina, sevgiliden ziyade Ömer Seyfettin'in görebildiği, sohbet edebildiği ve gönül eğlendirebildiği tek kişi olduğu için önemsediği bir kadındır. Ömer Seyfettin Yunan esaretinden döndükten sonra 1615'te Câlibe Hanımla evlenir, bir yıl sonra kızları Fahriye Güner dünyaya gelir: "*ERKEK SESİ – ... Kızının ismini, askerî okuldan arkadaşı Aka Gündüz koymuştur.*"[171] 1918'de Ömer Seyfettin ile Câlibe Hanım ayrılırlar. Ömer Seyfettin bu ayrılıktan çok etkilenir: "*KADIN SESİ – ... Büyük*

---

[168] Üstün İnanç, *Tiyatro Eserlerim*…, s. 184.
[169] Üstün İnanç, *Tiyatro Eserlerim*…, s. 190.
[170] Gös. yer
[171] Üstün İnanç, *Tiyatro Eserlerim*…, s. 191.

sarsıntılar geçirmeye başlar." [172] Oyunda Ömer Seyfettin'in Câlibe Hanım ile evlendiği, bir kızlarının olduğu ve nihayetinde ayrıldıkları öğrenilir. Bunlar dışında oyunda eşi ve kızıyla ilgili herhangi bir malumat yoktur.

1.12. Aşk

Aşk, varlığı hissedilen, insanda derin izler bırakan, insanı akıl âleminden duygu âlemine sevk eden, insanlık tarihi boyunca yaşanan ama muamması bir türlü çözülmeyen ve çözülemeyecek de olan bir temdir. Türk edebiyatında aşk, ilahi ve beşeri aşk olmak üzere iki şekilde ele alınır. Aşkın menbaını ilahi aşk bilen, kâinatta her şeyin aşk ile döndüğünü gören Mevlana da aşka gelerek semaya başlar. Divan edebiyatında aşk dendiğinde aklımıza ilk gelen şair Fûzûlî: "*Aşk imiş her var âlemde ilim bir kıyl u kal imiş*" diyerek kâinatın mayasında aşkın olduğunu, ilmin sadece sonradan ortaya çıkan bir dedikodudan ibaret olduğunu söyler. Türk edebiyatında ve kültüründe beşeri aşk ile ilahi aşk çoğu zaman birlikte işlenir, beşeri aşk ilahi aşka ulaşmak için bir vesile olarak görülür. Türk edebiyatında aşk klasik dönemde; mesneviler, gazeller, şarkı gibi nazım biçimlerinde Şeyhi, Fuzuli, Bakî, Nedim gibi şairler aşkı çokça işlerler. Halk edebiyatında koşma, destan, varsağı, semai, ilahi, Türkü ve halk hikâyelerinde aşk ele alınır; ozanlar, âşıklar şehir, köy ve kahvehane dolaşarak aşkı dillendirirler. Batı etkisinde gelişen Türk edebiyatıyla birlikte hikâyelerde, romanlarda ve tiyatrolarda da aşk yine en çok işlenen temalar arasında olur.

Cumhuriyet Döneminin önemli sanatçı ve yazarlarından biri olan Üstün İnanç da romanlarının yanı sıra oyunlarında aşk temasına yer verir. İnanç'ın oyunlarındaki aşk Türk toplumunun değerleriyle çatışmayan, evlenmekle sonuçlanıp sevgiyle, merhametle ve fedakârlıkla sonuçlanan bir aşktır.

---

[172] Üstün İnanç, *Tiyatro Eserlerim*…, s. 191.

Yazarın *Gök Sultan 2. Abdülhamid Han*, roman olarak yazılıp daha sonra tiyatroya uyarlanan *Makedonya Gamzesi* ve *Cancağızım (Ömer Seyfeddin*) adlı oyunlarında aşk temi dikkat çeker. *Gök Sultan 2. Abdülhamid Han* adlı oyununda Belçikalı Flora İstanbul'da yaşar, babası sayesinde Türkçeyi öğrenir. Babası vefat edince Flora çalışmak durumunda kalır. Flora Beyoğlu'nda Mayer adlı bir erkek giyim mağazasında iş bulur. Buraya sefirler, devlet büyükleri gelip alışveriş yaparlar. Şehzade Abdülhamid de ara sıra burada alışveriş yapar, çoğunlukla eldiven sipariş eder. Şehzade Abdülhamid'in gelip gitmesiyle Flora ile aralarında duygusal bir yakınlaşma olur, birbirlerine âşık olur ve evlenmeye karar verirler. Tarabya'da oturmak için ev tutarlar, balığa çıkarlar, çoğu zaman Şehzade Abdülhamid sandalın başına geçer, hoşça vakit geçirip sohbet ederler. Birbirlerini çok sevdikleri ve mutlu bir hayatları vardır. Şehzade Abdülhamid tahta geçince Mayer'de çalışmaya devam eden Flora, Abdülhamid Han ile olan münasebetlerini alışverişe gelenlerle yaptığı sohbetlerde anlatır, kısa sürede Padişah'la ilgili olur olmadık birçok şey yayılır. Abdülhamid Han, bu gidişatın önüne geçmek için Flora ile olan evliliklerini bitirir, Flora'ya her zaman yanında olacağının teminatını verip sevgi, minnet ve merhametle ayrılırlar. Minnetle çünkü Abdülhamid Han Flora'dan Fransızcayı öğrenir. Flora da kendine yakışır şekilde karşılık vererek Abdülhamid'e olan aşkını içinde saklayıp fedakârlıkta bulunarak İstanbul'dan ayrılır. "*FLORA – Şimdi o padişah oldu, ben de memleketime dönüyorum; hayatımın en güzel hatıralarını yanımda götürerek…*"[173] Görüldüğü üzere Abdülhamid Han ile Flora arasında evlilikle taçlanan aşk; ayrılıkla neticelendikten sonra da sevgi, saygı ve fedakârlıkla devam eden bir aşktır.

Makedonya Gamzesi adlı oyunda geri dönüş tekniğiyle Fehmi'nin geçmişe dalıp gitmesiyle Gamze ile olan aşkları öğrenilir. Fehmi Makedonya'da Erkânıharp binbaşı rütbesiyle görevini yaparken Miralay Fikri Bey bir akşam onu konağına akşam yemeğine davet eder. İlk görüşte ikisi de birbirine âşık olur. Fikri Bey annesiz olan kızı Gamze ile Fehmi'nin ilgilenmesini isteyince Fehmi gidip çarşıya çıkması için Gamze'ye eşlik eder. Alışverişten sonra Fehmi yürüyüş yapmayı teklif eder. Çünkü

[173] Üstün İnanç, *Tiyatro Eserlerim*… s. 13.

Fehimi, Gamze'ye uğramadan önce dostu Remzi'ye uğrayıp ondan destek ister. Remzi de bu tavsiyeyi önerir dostuna. Fehmi yürüyüş teklif edince Gamze kabul eder. Birlikte yürüyüş yapıp hoşça vakit geçirirler. Gezerlerken bir çobandan içli bir Türkü dinlerler. Gamze, Fehmi'nin de bir Türkü okumasını ister, Fehmi Türküyü okur. Fehmi'nin bu kadar içli olarak Türküyü okumasını gören Gamze, ona kime âşık olduğunu sorar. Israrlar karşısında Fehmi, Gamze'ye olan aşkını ilan eder. Gamze de Fehmi'ye olan aşkını itiraf eder. Gamze şaşkındır, çünkü bu kadar yakışıklı birinin kendisine âşık olacağına ihtimal vermez:

"*GAMZE –... Aylardan beri size aşığım Fehmi! Beni sevebileceğinize hiç ihtimal vermemiştim. Bu yakışıklı, boylu poslu, kibar zabite kim bilir kaç güzel kız âşıktır. Benim gibi öksüze niçin itibar etsin, belki acıyıp alaka gösterebilir ama katiyen beni sevmez diye düşünüyordum hep...*"

Gamze, Fehmi'ye hemen bir sonraki gün kendisini babasından istemesini söyler: "*GAMZE – Yarın beni babamdan isteyiniz Fehmi!*" Bir sonraki gün Gamze karargâha gelir. Fehmi şaşkındır. Gamze babası Ali Fikri Beyi haberdar eder, Fehmi'nin mesai arkadaşı, biricik dostu olan Remzi de Gamze'yi babasından ister. İkisi birlikte Ali Fikri Beyin odasına girerler, Remzi, Gamze'yi arkadaşı Fehmi'ye ister. Hayırlı bir haberle Gamze ile Remzi odadan çıkarlar, Fehmi ile Gamze artık sözlüdürler. Sevinçlerine nihayet yok, düğün hazırlıklarına başlarlar ve her şey yolunda ilerler. Bir yuvada bir araya gelme hasreti içindedirler. Bir gün karargâha kara bir haber gelir: Ali Fikri Beyin konağı Balkan çetecileri tarafından kundaklanır, içinde sadece Gamze vardır. Fehmi ve karargâhtakiler koşar ama konak küle döner, konaktan çıkamayan Gamze yanarak can verir. Gamze ölür ama Fehmi'nin ona olan aşkı hiç tükenmeyip ilk günkü gibi taze ve diri kalır. Oyun boyunca Fehmi'nin duyduğu, dinlediği, yaşadığı her şey ona Gamze ile olan aşklarını hatırlatır. Fehmi İmparatorluğu içinde bulunduğu kaostan kurtarmak için zabit arkadaşlarıyla kuracağı gönüllü, gizli teşkilatın şifresini *Makedonya Gamzesi* koyarak Gamze ile olan aşklarını ebedileştirir. Buraya kadar ele alınan iki oyunda görülür ki Attila ilhan'ın: "*Ayrılık da sevdaya dâhildir.*"dediği gibi İnanç'ın oyunlarında âşıkların ayrılmasıyla

aşkları bitip tükenmez, aksine ziyade olup ebedileşir. *Makedonya Gamzesi* adlı oyunda birinci oyunda olduğu aşkla başlayan bir muhabbet evliliğe doğru gider. Çıkarılan bir yangınla konakta ölüp hayatını kaybeden Gamze'den sonra Fehmi, Gamze'ye olan aşkını kalbinde saklayarak kendisini seven, arzulayan kadınları reddederek ona ve aşkına sadık kalır.

Cancağızım (Ömer Seyfeddin) adlı oyunundaki aşk temi daha önce zikredilen oyunlardaki gibi masum bir aşk olmayıp daha çok karşılığı olmayan platonik bir aşktır. Ömer Seyfettin Üsküp'te zabit iken Despina adlı bir kıza âşıktır. Arada bir Despina gelir birlikte yürüyüş yapıp hoşça vakit geçirirler. Despina, Ömer Seyettin'e yaklaşmakta tedbirli davranır, çünkü onun her an gidebileceğini bilir. Aslında Ömer Seyfettin'in Despina'ya olan bağlılığı konuşacak, dertleşecek başka hiç kimsenin olmamasıdır: "*O zaman Üsküplü bir kadın, kuyruklu yıldız gibi ender görülen bir şeydi.*"[174] Onun içindir ki Ömer Seyfettin'in Despina'ya karşı olan duyguları aşktan ziyade gönül eğlendirmektir. İnanç aşk temini işlediği önceki oyunlarında aşkı yüceltir, ona yüksek bir değer biçer. *Cancağızım (Ömer Seyfeddin*)da; içi boşaltılan, mefhumu yitirilen ve sığlaşan bir aşk görünür.

[174] Üstün İnanç, *Tiyatro Eserlerim*…, s. 190.

SONUÇ

Tiyatronun varlığı insanlık tarihi kadar eskidir. İlk insanlar bilmeye, tabiata karşı üstün gelmeye çalışmışlardır. Bunu da büyü yaparak ve tabiatı taklit ederek yaparlar. Zamanla bunlar ritüel halini alır. Ekonomik şartların değişmesi, tarım dışı çalışma alanlarının açılmasıyla da ritüeller sanat kaygısı taşıyan bir vaziyet almasıyla tiyatro çıkar ortaya.

Süreç içerisinde dünya üzerinde yaşanan savaşlar, ekonomik ve siyasi krizler, zihniyet kavgalarıyla tiyatro artık eğlendirmenin yanında insanları yaşananlar üzerinde düşündürme işlevini de görmeye başlar.

Modern çağda teknolojinin gelişmesiyle internet ve sinemaya olan rağbet artar. Buna karşı tiyatro da teknolojinin imkânlarından yararlanır, ödenekli ve alternatif tiyatroların sayıları artar. Gelinen noktada sosyal medyanın şiddetli cezp ediliciliğine karşın tiyatroya olan ilgi azalmaz, sanılanın aksine tiyatroya olan rağbet gün geçtikçe daha da artar.

Üstün İnanç'ın tiyatroları ve tiyatroculuğunun konu edildiği bu çalışmada İnanç'ın yaşamı, çalışma hayatı ve eserlerinden hareketle tiyatroları ve tiyatroculuğu ayrıntılı bir şekilde ele alınıp incelenir.

İnanç 1937'de İstanbul'da dünyaya gelir. Yazar kitabın okunduğu; edebiyat, müzik ve tiyatro kültürünün olduğu bir ortamda büyür. Daha küçük yaşta tiyatro salonlarında bulur kendini. İnanç babasının görevi dolayısıyla Anadolu'nun birçok şehrini gezer, bu sayede birçok kültürü tanıma fırsatı bulur. İnanç'ın faklı coğrafya, kültür ve insanlarla tanışması yazarlığına oldukça katkı sunar.

İnanç yazmaya şiirle başlar, yazdığı şiirler arkadaşları tarafından beğenilir. İnanç Necip Fazıl'ı tanıdıktan sonra şiir yazmayı bırakır, olan şiirlerini de yok eder. Necip

Fazıl'la karşılaşması yazar için bir dönüm noktası olur. İnanç'ın düşüncelerinde ve sanat anlayışında büyük bir değişim ve dönüşüm olur. Necip Fazıl ve sanat anlayışı; İnanç'ın oyunculuğunu, tiyatroculuğunu ve oyunlarının konularını seçmesinde etkili olur. Yazar kendini "*Büyük Doğucu*" olarak tarif eder, Necip Fazıl'ı tanıdığı günden vefatına kadar yanında ve yakınında bulunur.

İnanç üniversite öğreniminden sonra 1956'da *Tercüman* gazetesinde çalışmaya başlar, *Tercüman*, *Hergün*, *Bugün*, *Son Havadis Yeni İstanbul* gazetelerinde yazar. Gazetelerin yanı sıra yazarın *Yelken*, *Durum*, *Sanatkâr*, *İslamî Edebiyat*, *Türk edebiyatı*, *Kültür Dünyası*, *Tohum*, *Cemre*, *Yörünge* ve *Büyük Doğu* dergilerinde toplumsal, sanat ve tiyatro üzerine yazıları yayımlanır.

İnanç gazeteciliği bıraktıktan sonra oyun, roman ve senaryo yazarlığını birlikte yürütür, toplamda yedi roman yazar. Romanlarında; arayış, hidayet; ekonomik, işçi, II. Abdülhamid, vatanını sevme ve vatanı uğruna fedakârlık yapma konularını işler. İnanç'ın senaryosunu yazdığı *Yalnız değilsiniz* adlı roman beyaz perdeye taşınır, film halk nezdinde büyük yankı bulur. İnanç *Kanayan Yara Bosna*, *Kınalı Kuzular*, *Celaleddin Harîzmşâh* senaryolarını yazar ve *Son Kuşlar* senaryosunu yazma ekibinde bulunur.

İnanç oyuncu, yönetmen, oyun yazarı, tiyatro eğitmeni ve yöneticiliği ile tiyatronun birçok disiplininde çalışır. İnanç, Necip Fazıl'ın *Abdülhamid Han* adlı oyununda hem oynar hem de oyunun yönetmenliğini yapar. İnanç yazdığı *Gök Sultan 2. Abdülhamid Han*, *18 Mart Çanakkale Zaferi*, *Kurt Kapanı* oyunlarının yönetmenliğini yapar; *Şeyh Şamil*, *Çar Tabancası* oyunlarında ve kendisine ait olan *Kurt Kapanı* adlı oyunda oynar.

İnanç İBB'ye bağlı Şehir Tiyatroları oyun repertuvar kurulu üyesidir. Tiyatro dersleri vererek öğrenciler yetiştirir, GSM'nin kurulmasına öncülük yapar ve aynı zamanda buranın kurucu müdürü olur.

Yapılan bu çalışmada İnanç'ın dokuz tiyatrosu vardır. Bunlardan *Gök Sultan 2. Abdülhamid Han, Makedonya Gamzesi, Bir Gül Koşusu Fetih, İbrahim Müteferrika* ve *Cancağızım (Ömer Seyfeddin)* oyunları yazarın "*Tiyatro Eserlerim*" adlı eserinde yayımlanır; *18 Mart Çanakkale Zaferi, İlk Kurşun, İhtisap Ağası(Alışırsan Hileye Ters Binersin Eşeğe)* ve *Kurt Kapanı* ise yazarın yayımlanmayan oyunlarıdır.

İnanç'ın yazdığı ilk oyun 18 *Mart Çanakkale Zaferi*'dir. Akabinde sırasıyla *İhtisap Ağası(Alışırsan Hileye Ters Binersin Eşeğe), Kurt Kapanı, İlk Kurşun, İbrahim Müteferrika, Cancağızım (Ömer Seyfeddin), Bil Gül Koşusu Fetih, Gök Sultan 2. Abdülhamid Han* oyunlarını yazar. *Makedonya Gamzesi* romanı İBB Şehir Tiyatroları tarafından tiyatroya uyarlanır. Oyunları defalarca farklı kurum ve kişilerce sahnelerde oynanır. *Kurt Kapanı* MTTB'de, *İbrahim Müteferrika* ve *Bir Gül Koşusu Fetih* Ali Emiri Kültür Merkezi'nde oynanır. Oyuncu Ahmet Yenilmez *Cancağızım (Ömer Seyfeddin)*'ı İstanbul'da birçok sahnede temsil eder.

İnanç'ın tiyatrolarında ele aldığı konular Türk tarihinde önemli bir yer teşkil eder. Bu konular yaşandığı günden günümüze dek güncelliğini koruyan; genelde tarihî olmak üzere, siyasi, askerî; sosyal ve kültürel konulardır. Özelde bakıldığında; İstanbul'un Fethi, İbrahim Müteferrika'nın hayatı, Lale Devri, matbaanın kurulması, II. Abdülhamid ve devrinde yaşanan siyasi, askeri ve toplumsal olaylar, Balkan Savaşları, Trablusgarp Savaşı, Çanakkale Savaşı, Ömer Seyfettin'in hayatı, Milli Mücadele, sağ-sol çatışmaları, ağa zulmü ve başörtüsü baskısı Üstün İnanç'ın tiyatrolarına kaynaklık eden konulardır. Yazarın oyunlarında İstanbul'un fethi, II. Abdülhamid ve dönemi, İbrahim Müteferrika ve Ömer Seyfettin gibi kişi ve konulara özellikle eğilmesinde; bunların Türk edebiyatında ihmal edilmiş olmaları, yıllardır toplum nezdinde yanlış anlaşılmaları, hâlâ güncel olup konuşuluyor, tartışılıyor olmalarıdır. İnanç'ın bu tür konu ve kişilere ilgi duymasının diğer bir nedeni; milliyetçi olmasıdır.

Bu konulardan yola çıkarak yazarın vermek istediği mesajlar; çalışmak, öngörü sahibi olmak, kendini yetiştirmek, vatanını sevmek, vatana ihanet etmemek, vatanı için fedakârlık yapmak ve uyanık olmaktır.

İnanç sanat toplum içindir sanat anlayışına sahiptir. İnanç'ın tiyatroları yaşanan olaylardan beslenir. Yazar yaşanan bu olayları verirken seyirciyi sıkmadan düşündürmek, bilgilendirmek ve şuurlu kılmak amacındadır. İnanç ele aldığı olayları gerçekçi bir bakış açısıyla verirken sanatı bir araç olarak kullanır, bilgiyi sanat içerisinde yoğurarak verir. İnanç sanattan yoksun bir bilginin ve olayın aktarılmasına karşıdır. Ona göre her oyunda ideoloji olabilir, vardır. Fakat ideoloji asla sanatın önüne geçmemeli, sanatın içinde eritilerek verilmelidir. Sanatçı toplumda yaşanan hadiselere ideolojisine göre yaklaşmamalı, toplumun her kesimine karşı aynı duyarlılığı göstermelidir, görüşündedir.

İnanç'ın tiyatrolarındaki kişiler kadrosunda her kesimden kişiler olmakla birlikte ön plana çıkan daha çok merkezdeki kişilerdir. Bu merkezdeki kişiler Türkiye'nin tarihini, edebiyatını ve toplumsal hayatını derinden etkileyen kişilerdir. Tarihte: Fatih Sultan Mehmet, Akşemseddin, Molla Gürani, Uzun Hasan, II. Abdülhamid, Mithat Paşa, Enver, Talat ve Mustafa Kemal Atatürk. Edebiyatta: Ahmet Vefik Paşa, Mizancı Murat, Tevfik Fikret, Rıza Tevfik Bölükbaşı, Ömer Seyfettin ve Aka Gündüz. İbrahim Müteferrika ve Hasan Tahsin toplumsal cihetle öne çıkan kişilerdir. İsimleri zikredilen merkezdeki gerçek kişilere nazaran İnanç'ın oyunlarında kurgulanmış çok az kişi vardır. İnanç sanat yapmanın peşinde olmayıp gerçekleri sanatın dürbünüyle vermenin gayesindedir.

İnanç oyunlarını sahnelenebilir bir şekilde inşa eder. Bundandır ki birçok oyunu sahnelenir. Yazar kullandığı dekorlarda, oyunları oynayacak oyun ekibine olabildiğince yardımcı olur. Bunda elbette İnanç'ın yönetmen ve oyuncu olmasının rolü büyüktür. İnanç'ın tiyatrolarında ışık ve müzik; dekoru tamamlama ve anlamlandırmada önemli bir yere sahiptir. Yazar dekor ve mekânların gösteriminde slayttan sıkça yararlanır. Oyunların mekânları ele alınan konular kapsamında Fatih

tarafından fethedilen, payitaht yapılan, medeniyet ve kültür şehri olan İstanbul ve İstanbul'un ilçeleri, semtleri ve sosyal hayatını yansıtan mekânlardır. Bunlarla birlikte Osmanlı İmparatorluğunun ilişkiler kurduğu; Rusya, İngiltere, Almanya, İtalya, Balkanlar ve Yunan sıkça yer verilen ülkelerdir.

İnanç'ın oyunlarında ele aldığı konulara dönem itibariyle bakıldığında 15. yüzyılda İstanbul'un fethi; 18. yüzyılda İbrahim Müteferrika'nın hayatı, matbaanın kurulması, Lale Devri; 19. yüzyılda I. Meşrutiyet'in ilanı, II. Abdülhamid'in tahta geçmesi, 93 Harbi; 20. yüzyılda II. Meşrutiyet'in ilanı, 31 Mart Vakası, II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesi, Trablusgarp Savaşı, Ömer Seyfettin'in hayatı, Balkan Savaşları, Çanakkale Savaşı, Milli Mücadele ve Cumhuriyet'in ilanıyla devam eden, özellikle 1970-1990 yılları arasında meydana gelen sağ sol çatışmaları, üniversitedeki öğrenci kavgaları ve başörtüsü yasağıdır. İnanç oyunlarının konu çerçevesini 15.yüzyıl ile 20. yüzyılı kapsayan geniş bir zaman aralığına yayar. Yazarın zamana göre sınıflandırılması yapılan oyunlarının konuları 21. yüzyılda da etkileri süren ve üzerinde en çok konuşulup tartışılan konulardır. İnanç oyunlarına aldığı hadiselerin meydana gelme zamanlarını olduğu gibi gün, ay, yıl verir. Bunların dışında daha çok bir günün sabah, öğle, akşam ve gece zaman dilimlerini kullanır. Bunlardan sabah ve gece yazarın daha çok tercih ettiği zaman dilimidir. İnanç bu tercihi ele aldığı konularla ilgili bilinçli olarak yapar.

İnanç oyunlarını sade bir dil ile yazar fakat oyunlarında yer alan birkaç şiir bu kaidenin dışındadır. *Gök Sultan 2. Abdülhamid Han* 'da Tevfik Fikret'in; *İbrahim Müteferrika*'da Nedim'in şiirleri anlaşılması zor olan şiirlerdir denilebilir. İnanç oyun kişilerini farklı dil, şive ve ağızlarla başarılı bir şekilde konuşturur. Yazarın Rumcaya olan aşinalığından olsa gerek oyunlarında Rum ağzına sıkça yer verir. İnanç'ın oyunlarında tarih ve edebiyat iç içedir. Her oyununda İnanç'ın şair ve şiirlere yer vermesi, edebiyata şiirle başlamasının etkisi vardır. *Bir Gül Koşusu Fetih* adlı eseri tragedya kurallarına göre manzum olarak yazar, diğer sekiz oyunu ise dram türünde yazar.

İnanç oyunlarının yapısını başarılı bir şekilde inşa eder. Birçok oyununda geri dönüş tekniğini kullanır. Şehir Tiyatroları tarafından tiyatroya uyarlanan *Makedonya Gamzesi*'nde Fehmi sık sık öğrencilik yıllarına, Makedonya'da yaşadığı aşk maceralarına geri dönüş yapar. *Cancağızım (Ömer Seyfeddin)*'da Ömer Seyfettin geri dönüş tekniğiyle çocukluğundan başlanarak ölümüne kadar anlatılır. *Cancağızım (Ömer Seyfeddin)* oyununda İnanç oyuna sondan başlayıp geri dönüş tekniğiyle baştan işleyip oyunu başladığı noktaya getirerek bitirir. Yazar oyun kişilerine iç monolog tekniğiyle geçmiş, hal ve geleceğin muhasebesini uzun uzun yaptırır. İnanç oyunlarında yönetmen, oyuncu ve teknik ekibe gerekli olan her şeyi açıklama ve ayraç içinde verir. Öyle ki oyunları; dramaturg okumaları yapılıp hemen ezber çalışmalarına geçilebilir vaziyete getirir.

Bu çalışmayı yapmamızda; gazeteci, oyuncu, yönetmen, tiyatro öğreticisi, tiyatro kurumlarının kurulmasına öncülük eden ve bu kurumlarda yöneticilik yapan İnanç'ın romanlar, oyunlar ve senaryolarıyla Türk tiyatrosu ve edebiyatına büyük katkılar sağlayan eserler yazması; ele aldığı konular Türk tarihi ve edebiyatının dönüm noktalarını oluşturan tarihî, siyasi, sosyal ve kültürel gelişmeleri gündemine alıp dert edinmesi; gündemine aldığı konuların halen günceliğini koruyor olması ve gelecekte de konuşulacak olmasındandır.

İnanç; yazar, oyuncu, eğitimci ve yönetici olarak Türk tiyatrosunu dert edinir. Türk tiyatrosunun gelişmesi için problemlerini gündeme getirir ve bu problemlere çözüm önerileri sunar. İnanç'a göre Tanzimat'tan sonra Türk tiyatrosu sanılanın aksine gerileyip yok olmaya doğru gider. Çaresi Türk tiyatrosunun kaynağı olan geleneksel Türk tiyatrosundan yararlanması, özüne dönmesi, Türk milletinin, hayat tarzını, tarihini sahneye taşımasıyla millî ve kimlik sahibi bir Türk tiyatrosundan bahsedilebilir fikrini ileri sürer. İnanç bu anlayışta oynar ve oyunlar yazar.

Nihayetinde Üstün İnanç'ın tiyatroları ve tiyatroculuğu üzerine yapılan bu çalışmada İnanç tiyatronun birçok disiplininde çalışıp eserler üreterek Türk tiyatrosu ve tiyatro edebiyatına katkıda bulunan önemli bir yazar olduğu görüşündeyiz. Bu

çalışmanın mevcut eksikliği gidermesi ve yapılacak çalışmalara kaynaklık etmesi en büyük temennimizdir.

KAYNAKÇA

…..1. Üstün İnanç'ın İncelenen Tiyatro Eserleri

İnanç, Üstün, *Tiyatro Eserlerim*, Mihrabad Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2019.

2. Üstün İnanç'ın Okunup Tanıtımı yapılan Romanları

İnanç, Üstün, *İnsanlar Böyledir*, Bekaş Yayınları, 5. Baskı, İstanbul, 1990.

İnanç, Üstün, *Yalnız Değilsiniz*, Mihrabad Yayınları, 32. Baskı, İstanbul, 2016.

İnanç, Üstün, *Ayıp Uşakları,* MihrabadYayınları,7. Baskı, İstanbul, 2016.

İnanç, Üstün, *bir kimlik lütfen*, Mihrabad Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2017.

İnanç, Üstün, *Yağmur Kanla Başladı*, Mihrabad Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2017.

İnanç, Üstün, *Makedonya Gamzesi*, Mihrabad Yayınları, 4. Baskı, İstanbul, 2017.

İnanç, Üstün, *Yazıklar Çıkmazı*, Mihrabad Yayınları, 5. Baskı, İstanbul, 2018.

3. Yararlanılan Eserler

Aktaş, Şerif, *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, Akçağ Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1991.

Aktaş, Gıyasettin, *Tanzimatta Tiyatro Edebiyatı Tarihi*, Akçağ Yayınları, 1. Baskı, Ankara, 2010.

Akyüz, Kenan, *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri 1860-1923,* İnkılâp Kitabevi Yayınları, 18. Baskı, İstanbul,2017.

And, Metin, 100 *Soruda Türk Tiyatrosu Tarihi,* Gerçek Yayınevi, 1. Baskı, İstanbul, 1970.

And, Metin, *Başlangıcından 1983'e Türk Tiyatro Tarihi*, İletişim Yayınları, 10. Baskı, İstanbul, 2019.

And, Metin, *Kısa Türk Tiyatrosu Tarihi*, Yapı Kredi Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2019.

Arıkan, Yılmaz, *Uygulamalı Tiyatro Eğitimi*, Pozitif Yayınları,15. Baskı, İstanbul, 2015.

Aristofanes, *Kurbağalar* (Çev. Ayşe Selen), Mitos - Boyut Yayınları, 1.Baskı, İstanbul, 2011.

Aristoteles, *Poetika* (Çev. Furkan Akderin), Say Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2013.

Aristophanes, *Eşekarıları, Kadınlar Savaşı ve Diğer Oyunlar* (Çev. Sabahattin Eyüboğlu, Azra Erhat),Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 8. Baskı, İstanbul, 2018.

Aslan, Ensar, *Türk Halk Edebiyatı*, Maya Akademi, 1. Baskı, Ankara, 2008.

Berger, John, *Görme Biçimleri* (Çev. Yurdanur Salman), Metis Yayınları, 26. Baskı, İstanbul, 2019.

Brecht, Bertolt, *Bütün Oyunları-5*, Agora Kitaplığı Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2013.

Çalışlar, Aziz, *Tiyatro Kavramları Sözlüğü*, Mitos-Boyut Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 1993.

Çehov, Anton, *Vişne Bahçesi Bütün Oyunları 2* (Çev. Mehmet Özgül), Everest Yayınları, İstanbul, 2013.

Çehov, Anton, *Üç Kız Kardeş* (Çev. Ataol Behramoğlu), Türkiye İş Bankası, 1. Baskı, İstanbul, 2021.

Çetişli, İsmail, *Batı Edebiyatında Edebî Akımlar*, Akçağ Yayınları, 9. Baskı, Ankara, 2008.

Çetişli, İsmail, *Metin Tahlillerine Giriş/2 Hikâye Roman Tiyatro*, Akçağ Yayınları, 4. Baskı, Ankara, 2014.

Dormen, Haldun, *Anılar Sürç-ü Lisan Ettikse Antrakt İkinci Perde*, Yapı Kredi Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2017.

Eagleton, Terry, *Edebiyat Nasıl Okunur* (Çev. Elif Ersavcı), İletişim Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 2016.

Enginün, İnci, *Türkçede Shakespeare*, Dergâh Yayınları, 1.Baskı, İstanbul, 2008.

Enginün, İnci. *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Dergâh Yayınları, 12. Baskı, İstanbul, 2012.

Erhat, Azra, *Mitolojisözlüğü,* Remzi Kitabevi Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 1978.

Ersoy, Ayla, *Sanat Kavramlarına Giriş*, Hayalperest Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2016.

Fuat, Memet, *Tiyatro Tarihi,* Mitos-Boyut Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 2010.

Goldman, Emma, *Modern Tiyatronun Toplumsal Önemi* (Çev. Aslı Kutay Yoviç), Agora Kitaplığı Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2013.

Honan, Park, *Shakespeare: Bir Yaşam* (Çev. Bülent Bozkurt), Yapı Kredi Yayınları, 4. Baskı, İstanbul, 2014.

Kabaklı, Ahmet, *Sanat ve Edebiyatımız*, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2013.

Kantarcıoğlu, Sevim, *Türk ve Dünya Romanlarında Modernizm*, Akçağ Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 2004.

Karataş, Turan, *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü,* Akçağ Yayınları, 3. Baskı, Ankara, 2007.

Kemal, Namık, *Celaleddin Harzemşah*, Akçağ Yayınları, 3. Baskı, Ankara, 2020.

Kısakürek, Necip Fazıl, *Çile*, Büyük Doğu Yayınları, 70. Baskı, İstanbul, 2010.

Kısakürek, Necip Fazıl, *Abdülhamid Han*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2011.

Kısakürek, Necip Fazıl, *O ve Ben*, Büyük Doğu Yayınları, 32. Baskı, İstanbul, 2013.

Kısakürek, Necip Fazıl, *Tiyatro ve Tesiri*, Büyük Doğu Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2016.

Kolcu, Ali İhsan, *Batı Edebiyatı*, Salkımsöğüt Yayınevi, 3. Baskı, Erzurum, 2008.

Martın, Thomas R., *Eski Yunan* (Çev. Ümit Hüsrev Yolsal), Say Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2017.

Menandros, *Huysuz Adam* (Çev. Candan Şentuna), Mitos-Boyut Yayınları, 2.Baskı, İstanbul, 2014.

Miyasoğlu, Mustafa, *Sanat ve Edebiyat Konuşmaları*, Akçağ Yayınları, 1. Baskı, Ankara, 1999.

Moran, Berna, *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*, İletişim Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 2004.

Moran, Berna, *Edebiyat üzerine makaleler/röportajlar*, İletişim Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 2010.

Moran, Berna, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 1* Ahmet Mithat'tan Ahmet Hamdi Tanpınar'a, İletişim Yayınları, 30. Baskı, İstanbul, 2018.

Morrıs, Erıc, *Fütursuz Oyunculuk* (Çev. İpek Bilgin), Alfa Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 2018.

Müzeyyen, Buttanrı, "Cumhuriyet Devri Türk Tiyatrosunda Batı Etkisi", *Turkish Studies İnternational Periodical For the Languages, Literatureand History of Turkish of Turkic*, Volume 5/2, Ankara, 2010, s. 50.

Nutku, Özdemir, *Dram Sanatı Tiyatroya Giriş*, Kabalcı Yayınevi,4. Baskı, İstanbul, 2001.

Nutku, Özdemir, *Dünya Tiyatrosu Tarihi* 1, Mitos-Boyut Yayınları, 4. Baskı, İstanbul, 2021.

Ökten, Kaan H., *Aristoteles*, Say Yayınları, İstanbul, 2011.

Pavis, Patrice, *Gösterimlerin Çözümlenmesi Tiyatro-Mim-Dans-Dans Tiyatrosu-Sinema* (Çev. Şehsuvar Aktaş), Dost Kitabevi Yayınları, 1. Baskı, Ankara, 2000.

Pekman, Yavuz, *Çağdaş Tiyatromuzda Geleneksellik*, Mitos-Boyut Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2010.

Platon, *Devlet* (Çev. Sabahattin Eyüpoğlu-M. Ali Cimcoz),Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 24. Baskı, İstanbul, 2018.

Saruhan, Emeti, *ZamanınTanıkları*, PınarYayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2014.

Sevengil, Refik Ahmet, *Türk Tiyatrosu Tarihi*, Alfa Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2014.

Sophokles, *Elektra* (Çev. Azra Erhat), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 2019.

Shiner, Larry, *Sanatın İcadı Bir Kültür Tarihi* (Çev. İsmail Türkmen), Ayrıntı Yayınları, 4. Baskı, İstanbul, 2017.

Sophokles, *Kral Oidipus* (Çev. Bedrettin Tuncel), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 11. Baskı, İstanbul, 2018.

Can, Şefik, *Klasik Yunan Mitolojisi*, Ötüken Yayınları, 20.Baskı, İstanbul, 2011.

Şasa, Ayşe, *Bir Ruh Macerası*, Timaş Yayınları, 4. Baskı, İstanbul, 2013.

Şener, Sevda, *Dünden Bugüne Tiyatro Düşüncesi*, Dost Kitabevi Yayınları, 4. Baskı, Ankara, 2006.

Tanpınar, Ahmet Hamdi, *XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, Yapı Kredi Yayınları, 6. Baskı, İstanbul, 2009.

Tanpınar, Ahmet Hamdi, *Edebiyat Üzerine Makaleler*, DergâhYayınları, 13. Baskı, İstanbul, 2018.

Tekin, Mehmet, *Roman Sanatı 1 Romanın Unsurları*, Ötüken Yayınları, 8. Baskı, İstanbul, 2010.

Thomson, George, *Tragedyanın Kökeni* (Çev. Mehmet H. Doğan), Payel Yayınları, 2. Baskı İstanbul, 2004.

Timuroğlu, Vecihi, *Ahmet Kutsi Tecer Kişiliği, Sanat Anlayışı ve Tüm Şiirleri*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1.Baskı, Ankara, 1980.

Topaloğlu, Yüksel, *Reşat Nuri Güntekin ve Tiyatro*, Kesit Yayınları,1. Baskı, İstanbul, 2017.

Töre, Enver, *Modern Türk Tiyatrosu(Temalar),*Kesit Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2016.

Tuncay, Murat, *Ortaçağ Tiyatrosu*, Mitos Boyut Yayınları, 4. Baskı, İstanbul, 2014.

Yardım, Mehmet Nuri, *Romancılar Konuşuyor*, Çağrı Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 2013.

William Shakespeare, *IV. Henri* (Çev. Bülent Bozkurt), Remzi Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2013.

William Shakespeare, *Hamlet* (Çev. Sabahattin Eyüboğlu),Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 21. Baskı, İstanbul, 2019.

4. Yararlanılan Tezler

Karaarslan, Sıddıka Sümeyye, *Tiyatro ve Din: Türk Tiyatrosu Örneği,* (Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2010.

Kurnaz, Mehmet, *Üstün İnanç'ın Romanları ve Romancılığı Üzerine Bir İnceleme*, (Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Giresun, 2017.

Yılmaz, Nurcan, *Ali Haydar Bey'in Edebî Kişiliği ve Tiyatro Eserlerinin İncelenmesi*,(Uşak Üniversitesi, sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Uşak, 2018.

5. Süreli Yayınlar

İnanç, Üstün, "Başlangıç", *Tohum*, Sayı:7, İstanbul, Nisan 1964.

İnanç, Üstün, "Tiyatroyu Temelinden Sarsan Tehlike", *Tohum*, Sayı:26, İstanbul, Ağustos 1966.

İnanç, Üstün, "İslâm Dâvası Emrinde Sinema", *Büyük Doğu*, 13. Cilt, Sayı:6, İstanbul, 23 Ağustos 1967.

İnanç, Üstün, "Sinemanın Durumu", *Büyük Doğu*, 13. Cilt, Sayı:7, İstanbul, 30 Ağustos 1967.

İnanç, Üstün "Ve O Dâva", *Büyük Doğu*, 13. Cilt, Sayı:9, İstanbul, 13 Eylül 1967.

İnanç, Üstün, "İlimle İnâncın Birleştirdiği Çizgide Buluşalım", *Türk Edebiyatı*, Sayı:78, İstanbul, Nisan 1980.

İnanç, Üstün, "Millî Tiyatro", *Türk Edebiyatı*, Sayı: 82, İstanbul, Ağustos 1980.

İnanç, Üstün, "Millî Tiyatro Üzerine", *Türk Edebiyatı*, Sayı: 88, İstanbul, Şubat 1981.

İnanç, Üstün, "Yokuşaşağı Koşanlar", *İslâmî Edebiyat*, Sayı:1, İstanbul, Temmuz-Ağustos-Eylül 1990.

İnanç, Üstün, "Politikacı-Sanatkâr", *İslâmî Edebiyat*, Sayı:13, İstanbul, Temmuz-Ağustos-Eylül 1991.

İnanç, Üstün, "Tiyatroya Kuşbakışı", *İslamî Edebiyat*, Sayı: 2, İstanbul, Ekim-Kasım-Aralık 1990.

İnanç, Üstün, "Genç Müslümanlar", *İslamî Edebiyat*, Sayı:14, İstanbul, Ekim-Kasım-Aralık 1991.

İnanç, Üstün, "Şimdi Düşünme Vaktidir", *Cemre*, Say:6, İstanbul, Aralık 1991.

İnanç, Üstün, "Horlatılan 163 ve Yarıaydınlar Çıkmazımız", *İslâmî Edebiyat*, Sayı:23, İstanbul, Ocak-Şubat-Mart 1994.

İnanç, Üstün, "Filozof Cemal", *İslamî Edebiyat*, Sayı:25, İstanbul, Temmuz-Ağustos-Eylül 1994.

İnanç, Üstün, "Gönüldaşlar Nerede?", *Kültür Dünyası*, Sayı:1, İstanbul, 1 Mayıs 1997.

İnanç, Üstün, "Ulvi Polemik Yapıyor", *Yörünge*, Sayı:321, İstanbul, 30 Mart-5 Nisan 1997.

İnanç, Üstün, "Hars ve Kültür", *Kültür Dünyası*, Sayı:5, İstanbul, Eylül 1997.

İnanç, Üstün, "Gazal Zamanlar", *İslâmî Edebiyat*, Sayı:27, İstanbul, Ekim-Aralık 1998.

İnanç, Üstün, "Cemiyet, Âh Cemiyet", *İslâmî Edebiyat*, Sayı:28, İstanbul, Ocak-Şubat-Mart 1999.

İnanç, Üstün, "Böyle Medya…", *İslâmî Edebiyat*, Sayı:29, İstanbul, Nisan-Mayıs-Haziran 1999.

İnanç, Üstün, "Siz Halkın Karşısındasınız Farkında Değilsiniz!", *Kulis Tiyatro*, Sayı:10, İstanbul, 2016.

6. Yararlanılan İnternet Ağ Adresleri

Erişim: https://youtu.be/ZczsCPAEODY (04.02.2022).

Erişim: https://www.youtube.com (11.02.2022).

Erişim**:** https://youtu.be/WBgdMwZcOzM (12.03.2022).

Erişim**:** https://youtu.be/hy1wBk1_5DA (13.03.2022).

Erişim **:** https://youtu.be/BND1o7czUpA (18.03.2022).

Erişim**:** https://youtu.be/DV8gEJ3ynGR4 (26.03.2022).

Erişim**:** https://youtu.be/NJ8n0Trrq9g (02.04.2022).

Erişim**:** https://youtu.be/hkhCIdhssys (8.04.2022).

Erişim**:** https://youtu.be/SDvraZRH68s (16.04.2022).

Erişim**:** https://youtu.be/lmw7G4pq98w (23.04.2022).

Erişim: https://www.mihrabadyayinlari.com (16.05.2022).

Erişim: https://www.mihrabadyayinlari.com (16.05.2022).

Erişim: https://www.tyb.org.tr (17.05.2022).

Erişim: https://blog.damlayayinevi.com.tr (19.05.2022).

Erişim: https://sehirtiyatrolari.ibb.istanbul (19.05.2022).

Erişim: https://www.memleket.com.tr (19.05.2022).

Erişim: https://blog.damlayayinevi.com.tr (19.05.2022).

Erişim : https://www.aa.com.tr (21.05.2022).

Erişim : https://www.youtube.com (25.06.2022).

Erişim : https://www.youtube.com (26.06.2022).

Erişim : https://www.youtube.com (27.06.2022).

Erişim : https://www.youtube.com (30.06.2022).

Erişim: https://www.yakuptutum.com.tr (17.09.2022).

Erişim: https://www.bizimsemaver.com (17.09.2022).

Erişim: https://www.star.com.tr (17.09.2022).

Erişim: http://www.mehmetnuriparmaksiz.com (17.09.2022).

Erişim: https://www.yenisafak.com (19.09.2022).

Erişim: https://blog.damlayayinevi.com.tr (19.09.2022).

Erişim: https://www.youtube.com (09.10.2022).

Erişim: https://www.youtube.com (10.10.2022).

Erişim: https://www.youtube.com (11.10.2022).

Erişim: https://www.youtube.com (12.10.2022).

EKLER

EK-1: MÜLAKATLAR

Gazeteci, Tiyatrocu, Yazar ve Senarist Üstün İnanç ile Tarih 24.05.2022'de Yaptığımız Mülakat[175]:

Sizi kim yetiştirdi?

Üİ: *Allah, böyle soruya böyle cevap verilir.*

Efendim şunu demek istedim, malumunuz çocuğun yetişmesinde anne-babadan birinin rolü daha ağır basar.

Üİ: *Babam Dağıstan, Karabağlı soyundan geliyor. Doğuma büyüme İstanbullu, kadırgalı; annem yedi sekiz göbek İstanbullu, Eyüplü. Bunlar birbirlerini seviyorlar, evleniyorlar.*

Evinizde ilmi sohbetler olur muydu?

Üİ: *Babam okumuş yazmış insandı. Perşembe günleri odasına kapanıp Kur'an-ı Kerim'i sesli olarak tilavet ederdi.*

Babanız kişilik olarak nasıl biriydi?

Üİ: *Babam moderndi ama çok imanlıydı, Müslümandı.*

[175] Üstün İnanç seksen beş yaşında olmasına rağmen mülakat davetimize bir vazife şuuruyla oğlu Ertuğrul'un yardımıyla icabet etmişlerdir (24.05.2022).

Çocukluğunuzdaki imkânlardan bahseder misiniz, nasıl bir çocukluğunuz oldu?

Üİ: *İlkokulu İzmir Kiraz ilçesinde okudum. İmkânlar kıt, çok kıttı. Yokluk içinde geçti. Memurların kazançlarının en kıt olduğu devreye rastlar benim çocukluğum.* **Siz çocuk halinizde bunları gördünüz?** *Açık açık söylerlerdi.* **Anne-babanız?** *Evet, diğer çocuklar daha bakımlıydı.*

Bu imkânlar dâhilinde hangi oyunları oynardınız?

Üİ: *Şimdi hatırlayamadım ha, saklambaç oynardık.*

Bu arada İzmir-İstanbul arasında gidip geliyorsunuz.

Üİ: *Çok fazla değil, yazları İstanbul'a anneanneme giderdik. Bir iki ay kalıp dönerdik geri.* **Bu iki şehir arasında çok fark var mıydı?** *Vardı. Mesela bir gün kaldığımız köşkün üst katında annem, anneannem falan hepsi öbür tarafta konuşuyorlardı. O zamanın köşkleri esintiye göre lodos gören, poyraz görene göre inşa edilirdi. Neyse bakıyorum elektrik ışığı geliyor. Kablodan geliyor, nasıl geliyor? Uyarıyor prizler. Parmağımı prize soktum "şişşt" diye çarptı, korktum. Benim için izahı olmayan bir şeydi ama bir daha o tür şeyler yapmadım, uzak durdum.* **Kiraz'da elektrik var mıydı?** *Yoktu babam getirdi. Babam kaymakam vekiliydi.*

Marmara Kıraathanesi için neler söylersiniz?

Üİ: Orası bir akademiydi. **Neden Marmaratör deniliyor?**

Üİ: Oraya mensup olanlar bu şekilde anılırdı.

Nasıl bir baba portreniz vardı?

Üİ: *Babam sertti, pederşahi derlerdi. Babam sertti.* **Siz nasıl bir babasınız?** *Babamın tam zıddıyım. Babamın o sertliğinin aksine çocuklarıma yaklaştım. Bir fiske atmamışımdır onlara.*

Makedonya Gamzesi'ndeki kahramanla babanız arasında bir benzerlik var mı?

Üİ: *Romandaki Fehmi; babam Hasan Fehmi ile amcam (Babasının amcasını kastediyor) Kâzım Paşa ortası bir karakterdir. Kimdir Kâzım Paşa? Şimdi Kazım Paşa'nın özelliği şöyle: Mütevazı bir adam, gayet karek bir kahraman, Çanakkale komutanı ve kahramanlarından biridir. Neyse boş ver bunları. Onların ikisi arasında bir tiptir babamla amcası, onun sentezidirler.*

Anneniz için neler söylersiniz?

Üİ: *Anneciğim benim(Dalıyor), İstanbul kızı. Köylerde tahammül etti. Anneannem İstanbul kızı, öğretmen okulu mezunu. Kızını görmek için o köylere gelirdi, orada kalırdı. Gökova diye Ödemiş'te, orada kaldı. Biz mezarına gittik, ziyaret ettik. Mezarı yok, mezarı kayıp.*

Baba ve annenizin mezarları nerededir?

Üİ: Burada şeyde Eyüp'te, nasipse biz de oraya gideceğiz.[176]

[176] Buraya kadar yapılan mülakat 8 Ekim Cumartesi günü 2022, saat 16. 00'da Üstün İnanç'ın Türkiye Yazarlar Birliği İstanbul şubesinde Damla Yayınevince düzenlenen "*Toz Kanatlı Kelebek: Necip Fazıl Kısakürek"* programından sonra gerçekleştirilmiş olup daha sonra eklenmiştir.

Sanatın genel geçer tanımları olsa da az da olsa farklılıklar vardır, siz sanatı nasıl tanımlıyorsunuz?

Üİ: *Bendeniz egoistçe karşılarım. Sanat topluma hizmet ediyorsa değerlidir, etmiyorsa değeri yoktur. Tiyatro eserlerim burada mı?*(Kitabı arıyor) **Evet, burada** (Kitabı alıp kendilerine veriyorum) *Bakalım şimdi* (Okumaya çalışıyor, satırların altını karaladığımı görünce) *Hepsini şey etmişsiniz.* (Altını çizdiğimi kastediyor) **Evet hepsini okudum, yapı ve tema olarak inceledim.** *Tiyatro sanatı başat sanattır. Batılıların iftihar etmesi gereken en büyük sanattır bana göre. Çünkü toplumu biçimlendirir.* **Sanatın kendisi?** *Tiyatro sanatı genel soru içerisinde, sonucu içerisinde toplumu biçimlendirir. Shakespeare neden unutulmaz? Büyük sanatçı eyvallah, çok büyük sanatçı ama yine başka şeyi yok mu? Var. Çünkü unutulmaz bir İngiliz tipi çıkarmıştır ortaya, evet.* **Gerçi biraz değindiniz ama ben yine sormak istiyorum.** *Tabi.*

Sizin için sanat amaç mı araç mı?

Üİ: *Bence araçtır. Neden araçtır?* **Neden efendim?** *Bir hedefiniz vardır, o hedefe ulaşmak için nasıl ayakkabıya göre malzeme kullanıyorsanız, sanatı da o tarzda kullanmanız mecburiyeti vardır. Tiyatro bunlardan biridir, sinema öyledir, roman öyledir vs.*

Din sanata engel mi?

Üİ: *Hayır sanat bazen dine engel oluyor, bazen. Şimdi şeyin doğuşu, Rönesans'ın doğuşu filan şeyde Batı'da bu reaksiyonları ortaya koyuyor. Bizde öyle bir şey yok. Bizim toplumumuzda öyle bir şey yok, geçinip gidiyoruz.*

Din ile sanat nasıl barıştırılabilir mi, yoksa barışıklar mı?

Üİ: *Elbette, bana göre Türk İslâm sanatı barışıktır. Batı sanatında biraz şey vardır, çatışma vardır. O da onların işidir.*

İslam'da sanat yanlış mı anlaşıldı?

Üİ: *Yerinde kullanmak lazım. Resimler var. Hristiyanlığa ait olan ikonalar var. Geliş şekline bakacaksın, köküne bakacaksın.*

Üstün inanç'a göre tiyatro nedir?

Üİ: *Tiyatro* (Gülüyor), *çok şeydir. Burada anlatıyor sanırım.*(*Tiyatro Eserlerim* adlı kitabını işaret edip istiyor. Kitabı veriyorum. Müsaade isteyerek gözlükle okuyacağını söylüyor. Okumak için çok gayret ediyor fakat okumakta güçlük çektiği için kitabı bırakıyor.) *Bununla ilgili görüşlerimi buradan alabilirsiniz. Tiyatronun vazgeçilmez bir telkin gücü vardır. Toplumun güzellikler dünyasına tiyatro gücüyle ulaşacağına inanıyorum.*

Neden tiyatro?

Üİ: *Aynı şey yani. Tiyatro ihtiyaç*. (Duraklıyor) *Şimdi benim eserlerimi bilmiyorum gördünüz mü?* **Okudum onları efendim**. *Abdülhamid'i* (*Gök Sultan 2. Abdülhamid* adlı eseri kastediyor) *gördünüz mü?* **Tabi hepsini okudum, onları yapı ve tema olarak inceledim.** *Ha, şimdi orada şöyle bir şey vardır; Diyalog vardır. Rıza Tevfik, Kel Hasan Efendi'yle görüşürken şey der: "Kel Hasan Efendi Orta oyununu bırakmışsınız herhalde." Evet, der. Ahmet Vefik Paşa yüzünden, der. Ahmet Vefik Paşa'yı biliyorsunuz?* **Evet, Tanzimat Döneminin önemli tiyatro yazarlarındandır.** *Modern tiyatroyu getiren adamdır*. **Moliere'in birçok oyununu adaptasyon yaparak oynanmasına vesile olur.** *Moliere'den falan. O zaman sorar, Allah Allah niye acaba, niçin falan, der Kel Hasan? Der ki :"Ahmet Rasim'le beni çocuk gibi azarladı. Siz okumuş adamlarsınız hiç yakıştıramadım Orta oyunu."*(Ahmet Vefik Paşa onların Orta oyunu ile uğraşmalarını küçümsüyor) *Bu en*

büyük hakarettir şeye, millî tiyatroya en büyük hakarettir. **Geleneksel Türk Tiyatrosuna**. *Bunu söylemişti ama. Rıza Tevfik Bölükbaşı'nın hatıralarında da vardır. Ondan sonra, işte o bakımdan bizim işimiz zordur. Neydi sorunuz affedersiniz?* ***Neden*** **tiyatro, niçin tiyatro?** *Bu yüzden tiyatro, Ahmet Vefik Paşa yüzünden tiyatro vs. Şimdi bakın, Orta oyunu vs. şeyler kavuk sallıyorlar. Devlet Tiyatrosu falan. Siz bunları yaşamadınız.* ***Evet****. Biz bunları gördük, en ufak bir yobaz tipi hemen büyütülürdü orada. Yalnız Reşat Nuri'nin romanlarında değil, Halide Edip'in romanlarında değil, bir de tiyatroda vardı. Bendeniz Üstat Necip Fazıl Kısakürek'in ısmarlayarak yani kendim talebeyken Abdülhamid Han isimli eserini sahneye koydum ve başrolünü oynadım Andülhamid'in. 519 temsil yaptık, 519 temsil düşünebiliyor musunuz? Millet her zaman bize opsiyon vermiştir bu işleri yap diye. Şimdi turneye çıktık, dolaşıyoruz illeri milleri. İşte Rize Çayeli'ne geldik, oradan şeye geçtik Samsun'a. Yağmurlu bir hava, Samsun'da da oynadık. Oradan Çorum'a geldik, Çorum'dan da Ankara'ya gideceğiz. Ankara'ya bir girdik azizim. Gazetelerde manşet: Kızıl Sultan Abdülhamid Ankara'da, Kızıl Sultan Abdülhamid başkentte diye. Böylesine şeyleri ben yaşamasaydım, bu eserleri veremezdim.* **Şairin: "*Madem yaşıyorum o halde yazmam lazım*."dediği gibi**. *E tabi. Şimdi orada ne yapabilirim diye düşünüyorum. Çocuklar panik içinde başımıza bir şey gelecek gibi. Durun, dedim. Kulakları çınlasın, Paşa Güven diye bir arkadaşımız vardı. Öğretmendi, sizin meslekten ama sonra şey yaptı. İşte tıp fakültesini falan bitirdi. Şimdi Almanya'da bir acente işletiyor, THY acentesi. Neyse, şeyde Paşa, Müşiri oynuyordu, Üstadın eserini. Paşa dedim, al şunları ezberle ve gel. Otelde ezberledi, geldim, dedi. Kuvvetliydi ezberi. Çıktık şimdi, Akün Devlet Tiyatro salonunda oynuyoruz. Oyuncular ben şeyim, Abdülhamid'i oynayan adamım. O da gazeteci, Paşa. İşte bana bir şeyler soruyor, ben cevap veriyorum. Bu arada solcular kendini aydın zannedenler, gelmişler balkonda büyük bir yeri işgal etmişler yani satın almışlar biletleri. Şimdi soruyorlar kim bu oynayan, demişler bizim arkadaş oynuyor Paşa için* (Kahkahayla gülüyor). *Kazığı yemiş oluyorlar. Ondan sonra biz çıktık, sonra ben Abdülhamid için çıktım, Müşire Paşa çıktı. Çıldırdılar herifler. Yoooo eşek oğlu eşek filan derken polis geldi, bunları aldı. Böyle bir maceramız oldu. Türkiye böyleydi canım. Şimdi Reisicumhurun* (Duraklıyor) *üstü kalsın...*

Roman yazma sürecinizi biliyoruz. Tiyatroya nasıl yöneldiniz, yönelmenizde etkili olan bir dönüm noktası veya kişi var mı?

Üİ: *Yok, benim hevesim vardı. Evimiz buna müsaitti. Doğma, büyüme İstanbulluyum ben. Babam öyle, annem öyle. Onun getirdiği yerleşik kültürden benim aldığım telkinler var. İlk defa şeye gittim, devlet konservatuarları sınavla şey alıyordu, öğrenci alıyordu. Sınava girdim, kazandım. Annem de sevindi, şeyini yaptı, bavulumu hazırladı. Gitmek üzereydim, babam geldi. Evladım, nereye, dedi. Dedim babacığım konuşamadık, ben şeyi kazandım. Devlet konservatuarı kazandım, Ankara'ya gidiyorum. Evladım, dedi gidersen bir daha buradan içeri giremezsin, dedi. Düşünebiliyor musunuz? Babam İstanbullu, öz be öz İstanbullu, nahiye müdürüydü.* **Edebiyat, sanat ve kültürün olduğu bir aile ortamında büyüdünüz.** *Evet, mükemmel sesi vardı. Münir Nurettin'den aynı dersleri aldı, neyse. Bunu söyledi ve ben ağlaya ağlaya döndüm.* **Gidersen bu eve bir daha**… *Giremezsin, giremezsin. Tiyatroyu böyle görüyorlardı. Ama haklıydılar, analizimi yaptım sonra. Çünkü tiyatro bizim anamıza ,avradımıza sövüyordu, anlatabiliyor muyum?*

Gerçi konuşmanız arasında geçti ama ben yine sormak istiyorum?

Üİ: *Açalım canım.*

Tiyatro yapmanızın amacı nedir?

Üİ: *Malum söyledim onu.*

Gazetecilik yaptınız, roman yazdınız, senaryo yazdınız. Tüm bunları yaparken tiyatro yapmaya sizi cezbeden ne oldu?

Üİ: *Dediğim gibi küçüklüğümde o havayı soludum. Fakat babamın söylediklerinden sonra yıkıldım. Allah rahmet eylesin, babam haklıydı. Nurda yatsın inşallah.*

Ben tebliğ için çıktım yola, diyorsunuz bu ifadeyi biraz açar mısınız?

Üİ: *Şimdi sade Abdülhamid'den misal vereyim.*(Necip Fazıl Kısakürek'in *Abdülhamid Han* adlı oyunundan bahsediyor) *O bir tebliğdi. Prolog gibi şey.* **519 temsil yaptığınız oyun**. *Güvenle yaptığımız bir tebliğdi. Eserin kendisi bir tebliğdi.* **Birçok algıyı yıkması açısından**. *Hatıralarımın yarısını tamamladım, dua edin inşallah bitireyim.* **En yakın zamanda bitirmenizi dilerim efendim**. *Unutmayın eserin adı: Toz Kanatlı Kelebek: Necip Fazıl Kısakürek'tir. Şimdi orada yazdım, söylüyorum. Çok direnişlerle karşılaştık. Mesela Kütahya'ya geldik Ramazan'dı. Organize edilmiş, çağrılmışız, gidiyoruz. Ben berbere geldim, üstümü, saçımı falan toparlamak için. Allah rahmet eylesin benle yetişmiş olan bir kardeşim vardı, Hasan Nail Canat. Hasan Nail Canat koştu geldi berbere, dedi abi polisler tiyatroyu bastı. Yarım yamalak tıraş olup hemen geldim. Emniyet müdürü, Kütahya emniyet müdürü. Yanlış şeylerle tiyatroyu basmış, gişeyi atmış ve gişeye geçmiş. Bilet alanların paralarını iade ediyor. Korkunç bir manzaraydı.* **Seyircileri gönderdi mi?** *Ücretini ödüyor kasadan, defolun diyor, yer yok diyor. Yer yok diye bir şey yok. Oynanmayacak, men ettik. Bir düşünün bakalım böyle bir ortamda ne yapılır? Ben şunu yaptım; birkaç kişi vardı salonda, onlara dedim ki eğer beklerseniz sahur dâhil ben bu gösteriyi yaparım, dedim. Bekleriz, dediler, onlar da imanlı Müslümanlardı. Kulisi kocaman bir emniyet amiri tutmuş, emniyet müdürü orada ve bu arada söylüyorum. Hayırdır dedi emniyet müdürü yok, dedi. İptal bilmem ne göster, dedim şeyini. Ben anayasa ile dolaşıyordum zaten. Baktı olmayacak çekti, ya dedi bugün böyle idare edin, söz veriyorum ben organize edeceğim sizin gününüzü*. **Bugün oynamayın**. *İş ki bugün oynamayalım. Ne yapalım yok başka çare, çekip geldik otele, oradan da döndük. Ve geldik sonra oynadık yani.* ***O akşam oynamadınız?*** *Oynatmadı, başka bir gece ben organize edeceğim, dedi. Organize morganize edeceği yoktu. Ben de acıdım adama, sonuçta emir kulu ya. O arada Üstada anlattım*

(Necip Fazıl'dan bahsediyor), *nurda yatsın. Ona söyledim, böyle böyle Üstadım, dedim. Kimmiş o vali? Vali de 27 Mayısçılardan emekli paşa. Açmış telefonu ona, sen vali misin, demiş. Ne biçim valisin sen ulan, demiş, telefonu kapatmış.*

Tiyatro yazarken nelere dikkat edersiniz?

Üİ: *Bir kere beğenilmeye* **seyirci açısında***, ikincisi telkinimi, tebliğimi isabetli göndermeye.*

Tiyatro dersleri verdiniz, oyuncular yetiştirdiniz, onlarda aradığınız şartlar nelerdi?

Üİ: *Çok oyuncu yetişirdim. Onlar biraz daha oynadılar. Onlar da sonra benim gibi kenara çekildiler*. **Onlarda aradığınız bir kriter var mıydı?** *Elbette, inançlı olacak, başka çaresi yoktu bizim yolumuzda. Bizim yolumuzda inançtan başka hiçbir vasıta işe yaramazdı*. **Yani sizin değerlerinizle mücehhez olacak**. *Evet.*

Geleneksel tiyatro ile modern tiyatroyu değerlendirir misiniz?

Üİ: *Efendim şimdi geleneksel tiyatro, tiyatro değildir. Geleneksel tiyatro, tebliğdir. Dosdoğru tebliğdir. Çünkü öbürkünün sanat sanat içindir lakırdının getirdiği bir şeydir Batı tiyatrosu. Bizimki öyle değildir. Bizimki sanatı hizmette kullanmaktır. O bakımdan bu şekilde birçok oyunu işledim. Kurt Kapanı mesela bir hadise olmuştur 1969'da. Kurt Kapanı sağ sol çatışmasının büyük kabardığı dönemi anlatır. MTTB tiyatro salonunda temsil ettik, kapalı gişe oynadık. Çok mutluluk vericiydi.* **Cağaloğlu'ndaki mi?** *Evet. Ondan sonra yüreklendim, bu ilgiyi görüyorum. İlk Kurşun diye bir oyun yazdım. Milli Mücadeleyi anlatıyor. O da beğenildi, ilgi gördü. Bunlar hep Tiyatro Eserlerim eserin dışında kaldı ya da öyle istedim ki zaten eserin sunuş yazısında belirtiyorum.*

Tiyatro çöküşte, diyorsunuz hala aynı fikirde misiniz, bununla ilgili neler söylersiniz?

Üİ: *Tiyatronun çöküşü, teknoloji çökertiyor. Teknolojinin en önemli unsuru sinema, televizyondur. Bunlar tiyatroyu açmaza sokuyor, çıkmaza sokuyor. Yani söyleyeceklerini söyleyemiyorlar ve tekrara düşüyorlar. Tekrara düştükçe de seyirci kaybediyorlar. Onun için çöküşte. O çöküşte kurtulmasını söyleyeyim, bence teknolojinin dışında tamamen sivil bir şey içerisinde.* **Tiyatro teknolojinin imkânlarından yararlanmasın mı**? *İşte o zaman Orta oyunu devreye giriyor, Meddahlık devreye giriyor.*

Öğrenmek için mi, güzel vakit geçirmek için mi tiyatro yapılmalı? Bu konuda neler söylersiniz?

Üİ: *Öğrenmek için tiyatro. İkisine de katılırım. Öğrenmek için de eğlenmek için de yapacaksınız. Seyirci öğrenmek için gelecek eğlenecek de. İkisi birlikte olacak.*

Tiyatronun bir ihtiyaç olduğunu nasıl gösterebiliriz?

Üİ: *Bu kendi kendine olacak bir şeydir. Siz imam hatipte hocasınız. İstanbul'da ilk millî tiyatroyu kuranlar imam hatiplilerdirler, Çarşamba İmam Hatip. Nerede mezunsunuz*? **Normal lise okudum efendim**. *Şimdi benim okuduğum okul İstanbul Erkek Lisesi'dir. Arkadaş olduğum akranlarımın hepsi imam hatiplidirler. Ben onlara şükrederim, o hâlime. Hiç yoktur benim gibi, emsalsizdir. Bugün gene bir arkadaşımla konuşuyordum, Kabataşlı yok senin gibisi yok ya diyordu. Çünkü bizim orada taklamakam işler olur, diğer liselerde olsun siz de bilirsiniz. İmam Hatip daha tertiplidir. Her şeyi bana öğreten onlardır. Yaşayanlara Allah selamet versin, Allah razı olsun. İlk oyunum, 18 Mart Çanakkale Zaferi 'dir. Oyunun gösterisini Bakırköy Lisesi'nde yaptık. Toprağı bol olsun Kenan Pars Ermeniydi biliyorsunuz ama millî adamdı. Kenan Pars çok takviye etti beni burada. Bakırköylüdür, orada oturuyordu. Oyun orada çok ilgi gördü, yazdığım ve yaptığım bu gösteri.*

Özellikle alternatif tiyatrolarda oyunculuktan ziyade ideolojik ön plana çıkıyor bunu nasıl aşabiliriz?

Üİ: *Yanlış* (Duraklıyor), *yanlış. Kendi kendine, zamanla olacak. Eğer itibar görüyorsa çare yoktur ama çok yanlış bir şeydir. İdeoloji ancak sanatın içinde eritilerek verilir. Suyun içerisinde demir gibi; Su içeriz, demir alırız.*

Tiyatro ile din ilişkisini nasıl değerlendiriyorsunuz?

Üİ: *Din her şeye hâkimdir, dinsiz hiçbir şey olmaz benim inancımda. Ama dinin doğru olması gerekiyor, sapkın dinlerin bunu yapabilme imkânları yoktur.*

"*Dinî tiyatro*" için neler söylersiniz?

Üİ: *Bu kavramı icat edenler var. Yani şunu demek istiyorlar; dini anlatan bir şey varsa mesela Hz. Ömer'in Adaleti arkadaşım Abdullah Kars koymuştu sahneye, ondan sonra onun için dinî tiyatro diyorlar. Hâlbuki çok güzel bir eserdir, gayet güzel bir eserdir yani. Dengeli bir eserdir.* **Birçok kesime hitap eden bir oyundur**. *Tabi tabi gayet dengeli bir eserdir.*

Bir mümin tiyatro yaparken zorlanır mı?

Üİ: *Zorlanır* (Duraklıyor), *zorlanır. Takva insanı diyorsanız zorlanır. Çünkü tiyatro çamurun sokakları içerisinde gezdiren bir şeydir.* **Kendi tiyatrosunu yapacak**. *Evet. Abdullah'ın yaptığı tiyatro öyledir. Sonra Şule ile evlendi* (Yazar Şule Yüksel Şenler'den bahsediyor), *biliyorsunuz. Ben onun Şeyh Şamil eserinde oynadım. Şey neydi oyunun adı* (Düşünüyor)? *Ha Çar Tabancası'nda Çar'ı oynadım. Laf aramızda pek de beğenildim yani.*

Tiyatroda kadın oyuncu için neler söylersiniz?

Üİ: *Tiyatro hayattır. Kadınsız hayat olmaz, hayatsız kadın olmaz, değil mi? O yüzden kadınsız tiyatro olmaz. Öyle yaptım zaten* (Gülüyor). *Biraz da benim önerdiğim şeyler epey işe yaramıştır. Şimdi Kurt Kapanı'nda, Kurt Kapanı'nı yaparken İlahiyat Fakültesi'nde oynuyoruz. İlahiyat Fakültesi Yönetim Kurulu. Nur içinde yatsın sevgili kardeşim Adil Küçük Bezici vardı. Konyalı o getirdi zaten o teklifi. Dedim Adil size zor olur, onun için şimdiden yolu keselim. Niye abi, dedi. Ben kadınsız tiyatro tanımam, dedim. Abi tanımazsan sen bilirsin yap, dedi. Gitmiş, eline sopayı almış* (Gülüyor), *Hey ya Rabbi ne çocuklar bunlar, bunların hizmetleri unutulmaz. Sopayı almış, imzalayın gidin lan, demiş. Hepsine imzalatmış, geldi, tamam al kadın oyuncu. Ama konuşamadık Adil, dedim. Niye abi daha ne var, dedi. Hani yalvarıyor, yeter, der gibi. Kadın dedim mini etek giyecek, dedim. O zaman yeni çıkmış mini etek, büyük gürültüler olurdu. Kalktı, gitti yıkık bir halde. Onu da getirdi. Geldik abi, mini etekli kadın. Adil organize edecek dernek adına. Geliyor, bana ısrar ediyor. Biliyor benim kapasitemi, canım kardeşim. O da İlahiyat Fakültesi,nde öğrenci o zaman. Yönetim kurulunun. Şey yapıyor, ben şey deyince yıkılıyor ama belli etmiyor falan. Başörtü, kapanacak, dedim. Kadın olacak, dedim böyle mücerret olarak. Bu sefer gitmiş, sonra öğreniyorum: Şerefsizlik yapmayın, demiş. Biz hizmet ediyoruz, hizmetimizi Üstün Abi bizden daha iyi bilir imzalayacaksınız, demiş karar defterini. Sopayı da eline almış, birkaç arkadaşıyla lan gidin imzalayın, demiş. Benim aklımda kalan. Ondan sonra nur içinde yatsın, vefat etti.* **Allah rahmet eylesin**. *Âmin. Sonra geldi, tamam abi aldık kararı, dedi. Kadın olacak, dedi. Ama dedim şimdi tam konuşamadık Adilciğim. Kadın mini etek giyecek, dedim. Tabi hiçbiri olmadı. Tesettürlü, abidevi bir kadın çıkardık ortaya.*

Roman yazdıktan sonra bazı romanlarınız senaryolaştırılıp filmleri yapılıyor. Türk sinemasına ve tiyatrosuna baktığımızda (İnanç araya giriyor)

Üİ: *Efendim o hadise şimdi şöyle oldu. Ben Büyük Doğucuyum, Necip Fazıl'ın kurbanıyım. Hayatta kurban olabileceğim tek kişi Necip Fazıl Kısakürek'tir. Benim*

üstadımdır. Ne bulduysam ondan buldum bu bir. İkincisi üstadım bir gün şeyden bahsetti, bir konferansında bir bilgiden bahsetti. Ben gittim, üstada dedim, üstadım o bahsettiğin şeydir, solcular söylüyor. Bizimkiler karşı çıkıyor. Evladım bilmiyorlar bizimkiler. Solcular da bilmiyor, dedim. Gidin anlatın, dedi. Ben bu gidin anlatını bir emir telakki ettim Yeşilçam'a gittim. Orada kahvede oturdum. Velhasıl Erdoğan Tokatlı vardı, öldü. Allah taksiratını affetsin. Erdoğan Tokatlı çok iyi bir yönetmen, kültürlü bir arkadaş. Galatasaray'dan, Galatasaray Lisesi'nden onunla tanıştık. O da diyalektiği seviyor, o söylüyor ben söylüyorum, o söylüyor ben söylüyorum. Gencim ya şimdiki dökülmüş halim yok. Veryansın açmaza soktum. Beni çok sevdi, ben de onu çok sevdim. Velhasıl bir dostluğumuz oluştu. Neydi ya eserin adını unuttum. **Ondan sonra mı Kemal Tahir'le yakınlaşmanız olacak**? *Evet, onun vasıtasıyla. Allah Allah neyse…*(Bir eseri hatırlamaya çalışıyor) *Senaryosunu topladı, yazacağı ve yönetmenliğini yapacağı bir film için. Ben vazgeçilmezim, çok seviyor beni, beni de oturttu. Bir sürü profesyonel var. Onların içerisinde birisi de Ayşe Şasa'ydı. Bilir misiniz Ayşe Şasa'yı?* **Türk sinemasına birbirinden güzel filmler kazandırmış ve Kemal Tahir ile de münasebeti olan bir yazar, yönetmen**. *Evet, evet…* ***Bir Ruhun Macerası*** **adlı eserini temin ettim**. *Okuyun onu. Nur içinde yatsın.* **Bu kitapta sizden bahsediyor,** ***Üstün İnanç tebliğ için çıktı yola*** **diye**. *Öyle mi yazmış, Allah bin defa razı olsun* (Ağlamaklı oluyor). *Neyse onlar var. Bu bana laf atıyor, ben ona cevap veriyorum Ayşe. Laf atıyor derken boyumla bıyığımla değil, fikren sohbet ediyoruz. Arkadaş olduk, kafa arkadaşı. Meğer kafasında angoaz varmış yani arayış varmış, bulamıyor filan. Zengin çocuğuydu yani. Babası milyarderlerden biriydi, İstanbul'un tanınmış. Neyse Ayşe vasıtasıyla Kemal Tahir ile tanıştım. Gitmiş Tahir'e Benim elimde Sezai Abi'nin Sezai Karakoç'un İslam'ın Dirilişi diye bir kitabı var. Ona verdim, Ayşe'ye verdim. O da okumuş, tesiri altında kalmış. Abi demiş bir faşist arkadaşım var benim. Faşistiz biz* (Gülüyor). *Başka bir şey kurtarmıyor. Neyse benim faşist bir arkadaşım var, diyor. Şey yaptı, bana bir şey verdi. E demiş, böyle böyle diyor, benim düşüncelerim hakkında. Kemal Tahir gözleri dolu dolu oldu, dedi. O faşist arkadaşın doğru söylüyor. Ondan sonra tanıştık Kemal Tahir'le. Kemal Tahir çok büyük adam, çok büyük adamdır. Bir İslam ajanı gibiydi. Bu ne demek? Yani kominstlerin, dinsizlerin arasına İslam'ı müdafaa eden demektir.* **Cemil Meriç'in: "*Sosyalistlerin aradığı aslında İslam'ın ta kendisidir***

***fakat bulmamışlardır çünkü yanlış yerde arıyorlar.*"dediği gibi**. *Evet, sosyalizm dedikleri şey İslam aslında. Doğru söylüyorsunuz. Yani Erdoğan vasıtasıyla senaryoya girdik. Varmış kabiliyetimiz biraz. Son Kuşlar unuttuydum*. **Yazdığınız senaryo**? *Son Kuşlar beraber yazdığımız; Ayşe Şasa, ben, Nurettin Alpay vardı.*

Türk sinemasının dünü, bugünü için neler söylersiniz?

Üİ: *Şimdi efendim şöyle söyleyeyim* (Gülüyor). *Yavaş yavaş kitap açılıyor derler ya. Bendeniz Türkiye'de ilk defa sinema açık oturumunu yönetmiş bir insanım. Yani namlı solcular, bizde bir kişi vardı: Yücel Çakmaklı. Nur içinde yatsın, ikincisi yok. Ha bir de Salih Diriklik vardı, asistandı o filan. Öyle iki tarafı toplayıp MTTB'de ve çok büyük yankılar yaptı. Neden söylüyorum? Onlar da şikâyetçiydiler tükeniyor sinema, diye. Tükenen sinema değil, Türk sinemasının aldığı şekildi. Neden öyleydi? Sansür yüzünden. Çok kaba, çok kötü sansür vardı Türkiye'de o zaman. Onlar yumuşatıldıktan sonra düzeldi. Bakın şimdi Türk sineması beynelmilel bir seviyeye tırmandı.* **Kimliğini bulmaya doğru gidiyor diyebilir miyiz?** *Gidiyor, müthiş.* **Nuri Bilge Ceylan filmlerini seyredebilme imkânınız oldu mu?** *Olmuştur, olmuştur. Neydi mesela?* ***Ahlât Ağacı, Kış Uykusu, Bir Zamanlar Anadolu'da*** **vb. sayılabilir**. *Hm yakında sinemaya gitmiyorum ama yani Bilge Ceylan'ı biliyorum*. **Kendisi ayrıca fotoğraf sanatçısıdır**. *Kameramenlikten yetişme.*

Mümin-tiyatro ilişkisi için neler söylersiniz?

Üİ: *Bir müminin dünyasında sinemaya ihtiyaç yoktur. Mümindir.* **Tiyatroya?** *Tiyatroya da ihtiyacı yoktur. Mümindir, çünkü bulmuş. Mümin bulan adamdır. Arayanlar için sinema, tiyatro. Yücel Çakmaklı onun hizmetini yaptı. Yücel Çakmaklı'yı solcular karalamak için bir sürü şey çıkardılar. Büyük sanatçıydı, Osman Selen'in yetiştirmesiydi*. **Mümin arayan değil mi?** *Hayır mümin dediğimiz kişi bulan adam, bulan kişidir. İmanı bulmak kolay iş değildir. Ben bunlarla yaşadım. Mesela Nuri diye bir arkadaş vardı bu grupta, hep söylüyorum. Demin anlattım ya Erdoğan Tokatlı'yı, aynı pansiyonda kalıyorduk Beyoğlu'nda. Dinsiz,*

dine sövmek istedi. Orada makas vardı, makası aldım. Bütün gücümle saplayacağım. Oldukça iri yapılıydı, yönetmen. Sen ciddi misin, dedi. Tabi ciddiyim oğlum, dedim. Sen benim dinime nasıl söversin …,dedim. Peki, dedi. Meğer kendisi arayış içerisinde. Şimdi uyuyorum, uyanıyorum. Aynı odada, aynı pansiyonda kalıyoruz. Katıla katıla ağlıyor. Yumruk atıyor masaya, inanmak istiyorum, inanmak istiyorum diye. Bunları siz yaşamadınız, ben yaşadım. **Gece yarısı arkadaşlarını uykularından uyandırıp müjde arkadaşlar, cehennem varmış, diyen Azerbaycanlı genç misali**. *İBB'de GSM kurucusu ve müdürüyüm. Oraya hocalar aldım, iki Azeri hocamı. İkisine de Allah rahmet eylesin, vefat ettiler. Oradan bilirim Azeri kültürünü, çok iyidirler. İnşallah büyüyeceğiz*. **İnşallah.**

Sanat anlayışınız özellikle tiyatrocunuz hakkında neler söylersiniz?

Üİ: *Şimdi efendim müsaade edin de tiyatroculuğum hakkında ben bir şey söylemeyeyim. Çünkü o seyircilerin takdirine kalmıştır. Öbür türlüsü benim kendi kendimi reklama girer. Ben öyle bir şey yapamam. İkincisi sanat, ben sanata şiirle başladım. Şiir yazdığımı zannediyordum. Ondan sonra hep beğeniliyordum arkadaşlarım tarafından. Bir süre öyle gitti, sonra Büyük Doğu'ya girdim, Necip Fazıl'ı tanıdım. Onun şiirlerini okudum, kendi şiirlerimi yaktım, attım. Kolay iş değil azizim. Hiç kimse yapamaz, ben yaptım. Çünkü beni ezdi şiirleriyle Üstad. Ezdi beni böyle, yok etti. Ondan sonra yeni bir Üstün İnanç çıkardım oradan.* ***"O tuz yıldır saatim işlemiş ben durmuşum, gökyüzünden habersiz uçurtma uçurmuşum."*** **diyen Necip Fazıl otuz yaş öncesi yazdığı şiirlere reddiye var mı?** *O manada değil o, yanlış kullanıyorlar. Şu manada uçurtma uçurmuşum… Genç adam, herkes gibi sanatçılar arasında zıpır, hani zıpır deriz ya. Zıpırlığa yakın yaşama biçimi. Bunları reddediyor. Çile şiirine bakın azizim. O şiir bir dönüştür, bir dönüş ve buluş. Göreceksiniz inşallah Toz Kanatlı Kelebek'te* (Halizhazırda Necip Fazıl ile olan hatıralarını kaleme aldığı kitaptan bahsediyor). **İnşallah** (Gülerek), *inşallah. Dua buyurun.* **En yakın zamanda bitirmenizi dilerim efendim.** *Orada onlar var. Benim ilk defa Necip Fazıl'la tanışmam kominist bir dinsizle beraber ona gitmemizle oldu. Üstad orada ona öyle bir ders verdi ki Allah…* **İlk orada gördünüz?** *Yok, benim bir*

arkadaşım var; İstanbul Lisesi'nde Necmi Güzeltuna, yaşıyorsa Allah selamet versin, vefat ettiyse rahmet olsun. Şimdi bu arkadaşım şey bir tipti, agnostik bir tipti. Fakat belli etmez, müthiş bir şekilde utangaç gibi bir şey. Utangaç demek olmaz, yetişmez. O kelime yetişmez bir tipti yani. Necmi ile ortaokul sırasında tanıştık, son sınıfta. Sonra lisede beraber olduk. Necmi'yi ilk başta kıyafeti miyafeti imal edilmiş gibi pek sempati bulmadım. Edebiyat öğretmenimiz bayan, Necmi'ye bir methiye yağdırdı müthiş, hepimiz şaşkınız böyle! Necmi Abi kalktı, veryansın etti kadına, bende öyle şeyler yok, dedi. Kadın kıpkırmızı oldu. Bu benim aradığım adamım, dedim. Gittim, arkadaş oldum onunla. Çok güzel günler yaşadık. Mesela Beyazıt'ta buluştuk ya o gün yürüyerek Emirgân'a geldik. Düşünün yürüyerek Beyazıt'tan Emirgân Çınaraltı'na geldik. Çınaraltı'nda Yahya Kemal ahbaplarıyla sohbet ediyor. Doluydu salonun içi, salon değil açık bir yer. Sonra bir sıkıntı var. Yahya Kemal bir şey söylüyor, balıkların akvaryumda ağızlarını oynatmaları gibi duymuyoruz. Yanındakiler söylüyor, biz gene duymuyoruz. Yavaş konuşuyorlar. Sıkıldık, ulaşamadık hedefimize. Ben Necmi'ye gidelim mi, dedim. Olur, dedi. Tam kalktığımız sırada bir ses patladı:

"Ne hasta bekler sabahı
Ne taze ölüyü mezar
Ne de şeytan bir günahı
Seni beklediğim kadar"

Oturduk. Ahmet Hamdi Tanpınar okuyordu ve sonra da kalktık, piyazcı vardı. Hiç unutmam hala tadı damağımdadır. Piyaz ısmarladı bana Necmi. Ondan sonra Allah selamet versin yaşıyorsa bir defa ziyaretime geldi, sağ olsun. Dedim ya şimdi ben kerizim. **Estağfurullah**. *Kimin ne yaptığını bilmiyorum. Necip Fazıl diye birini tanımıyorum. Şiiri Yahya Kemal'in zannettim. Ha, bitince şiir Yahya Kemal top gibi patladı: "Fevkalade, fevkalade!" Ya dedim, Yahya Kemal de iyi döktürmüş ha, dedim. Güldü, ya o şiir Yahya Kemal'in değil, Necip fazıl'ın, dedi.* **Necmi Haberdar**? *Kütüphaneydi, kıpkırmızı oldum. İlk defa Necip Fazıl adını öyle duydum.*

Oyuncu ve oyuncu adaylarına neler tavsiye edersiniz?

Üİ: *Şöhrete fazla itibar etmesinler, şöhret onların peşlerinden gelsin. Şöhrete kendilerini kurban etmesinler.*

Sizinle bir araya gelip de Necip Fazıl'ı sormamak olmaz. Malumunuz 26 Mayıs Perşembe günü Necip Fazıl'ın doğum yıl dönümü, 25 Mayıs yani yarın ölüm yıl dönümüdür. Necip Fazıl'ın özellikle tiyatrolarınız ve tiyatroculuğunuz üzerinde etkisi oldu mu, bu konuda neler söylersiniz?

Üİ: *Dört dörtlük, dört dörtlük etkisi var. Neden? Çünkü bizde yeni filizlenmeye başlayan tiyatroyu, modern tiyatro manasında söylüyorum, Batı tipi. Derlemiş, toparlamış insandır. Bir Adam Yaratmak'ı okursanız görürsünüz.* **Filme de uyarlandı**. *Evet, şey yapmıştı, Yücel (Çakmaklı) yapmıştı.* **Tiyatronun önemine binaen Necip Fazıl Kısakürek: "*Tekerlek medeniyeti günümüze getirmekle ne kadar önemliyse tiyatro da o derece önemlidir*." der.** *Tiyatroya ciddi olarak başlamam Üstad'ın oyunuyladır, Abdülhamid Han'la bir de benim var. Onu karıştırıyorlar. Bazı aşırı entellere göre ondan intihal etmişim. Salaklar, hâlbuki hiç alakası yoktur. Mesela benim eserimde başat unsurlardan birisi Rıza Tevfik'tir. Üstadın eserinde böyle bir şey yoktur. Üstadın eseri kavgadır, Abdülhamid'e kızıl sultan denildiği, okullarda öyle öğretildiği bir sırada çıkmış ortaya Abdülhamid Han eseri, anlatabiliyor muyum? Şimdi anlaşılmış, kabul edilmiş bir ölçüde anlatabiliyor muyum? Üstad hep İslam'a hizmet etmiştir. Üstadın tiyatrosu İslam'a hizmet etmek içindir, inanmaktır. Bir Adam Yaratmak gibi.* **Benin benle kavgası vardır Necip Fazıl'da, hasseten *Bir Adam Yaratmak*'ta**. *Öbür tarafta da daha hafif gelen oyunlar var, mesela Abdülhamid Han var. Orada Abdülhamid'i lanse ediyor. Bu kızıl sultan değildir, tezi budur. Bence de öyledir, herkesçe de öyledir, aşağı yukarı.* **Yavaş yavaş anlaşılıyor**. *Evet, evet. Bu tür hizmetleri yapan bir insandır. Tasavvufu dirilten bir insandır. Bir sürü şey vardır…. Üstat anlatılmaz be….Anlatmak için ciltler dolu kitap ister. Dua edin de bitirelim kitabı.* **Rabbim size afiyet versin, kitabı en yakın zamanda hayırlı bir şekilde bitirmenizi nasip etsin**. *Âmin.*

Efendim sizleri yorduk. *Estağfurullah, vazife telakki ederim, vazife telakki ederim.* **Buraya kadar zahmet verdik. Samimi, yürekten cevaplarınız için çok teşekkür ediyor ve afiyet diliyoruz.**

Gazeteci, Yazar Mehmet Nuri Yardım ile Tarih 27.06.2022'de Yaptığımız Mülakat[177]:

Üstün İnanç ile ilk tanışmanız nasıl oldu, bahseder misiniz?

Mehmet Nuri Yardım: *Üstün İnanç büyüğümü henüz kendisini görmeden önce romanlarından tanımış ve sevmiştim. Bilhassa Türkiye gazetesinde Kültür Sanat Servisi'ni yönettiğim sıralarda tanıştık. Görüşmelerimiz de bunun üzerine sıklaştı. Çünkü aynı müessesede çalışıyorduk. O TGRT'de "Kanayan Yara Bosna" ve diğer bazı film çalışmalarında senarist, danışman olarak görev almıştı. Ayrıca gazetede köşe yazarlığı yapan yakın dostları vardı. Bunlar arasında Tarık Buğra, Ömer Öztürkmen, Gürbüz Azak, Ahmet Kabaklı, Ergun Göze, Ünal Sakman ve diğerleri vardı. Ama bu yazarlardan en çok Gürbüz Bey'le görüşürdü. Dostlukları iyiydi. Zamanla bu dostluk daha da kavileşti, gelişti ve kökleşti. Benim Mihrabad Yayınları'nda Yayın Yönetmenliği yaptığım sırada hem Üstün Bey'in, hem de Gürbüz Bey'in eserlerini aynı sıralarda neşretmek nasip oldu. İki kadim dost yıllar sonra aynı yayınevinde yine buluşmuştu. Üçümüz birlikte kitap fuarlarına gittik. Toplantılar, paneller düzenledik. Bilhassa yayınevindeki görüşmelerimiz tabii ki unutulamaz. O sohbetler birer fikir şöleniydi. Sonra ben 1 Mart 2020 tarihinde yayınevinden ayrıldım. Türkiye gazetesinde çalıştığım sıralarda düzenli olarak kültür sanat adamlarıyla röportajlar yapıyordum. Onlardan birini de Üstün Bey'le yapmış ve gazetede yayımlamıştım. Tiyatro, roman ve genel olarak kültür hayatımız hakkındaydı. Sonra bu röportajı Romancılar Konuşuyor isimli kitabıma da almıştım.*

[177] Üstün İnanç'ın eserleri, sanat anlayışı ve tiyatroculuğu üzerine gazeteci, yazar Mehmet Nuri Yardım ile Mülakat yapmak için kendisine ulaşmaya çalıştık. Fakat programının yoğun olması hasebiyle bir türlü bir araya geleme imkânı bulamadık. Son çare olarak Mehmet Nuri Yardım soruları göndermemizi istediler. Soruları kendilerine gönderdik. Yardım yoğun çalışmaları arasında vakit ayırıp gece sabaha kadar soruları cevaplandırdıklarını bizzat belirtmişlerdir.

Üstün İnanç ile olan bir hatıranızı anlatır mısınız?

MNY: *Birlikte yaşanmış hatıralar çok. Fakat bunlardan birini, hiç unutamadığım hoş bir hatıramı paylaşayım. Tabii Fatih'te oturan Üstün Bey'i zaman zaman evinde de ziyaret ediyorum. Yayınevinden ayrıldıktan sonra da irtibatımız hiç kesilmedi şükürler olsun. Bilhassa romanlarını yayımlarken matbaadan gelen ilk kitapları hemen heyecanla alır ve Fatih Çırçır'da oturduğu eve götürürdüm. Tabii basılmış eserin ilk on kitabı onu son derece heyecanlandırırdı. Şüphesiz bu gönüllü hamallığımın mükâfatını da hemen görürdüm ve Üstün Ağabey yakınları için ayırdığı eserlerinden ilkini önce bana imzalardı. Ben de bu imtiyazın farkına varır ve hâlime şükrederdim. Daha önce editörlüğünü yaptığım ve okuduğum romanı yeniden büyük bir hazla tekrar okurdum. Bir gün yine eve gittiğimde baktım ki beyaz, sevimli bir kedi salonda dolaşıyor. Ben de kediciyim ve Kediname isimli bir kitap yazdım. Bizim de evimizde Lokum adında bir kedimiz var. Üçüncü oğlumuz yani… Kedi bahsi açılınca keyfi daha da ziyadeleşti. O gün hemen şunu sormuştum: "Bu sevimli akça pakça kediye nasıl sahip oldunuz, onu nereden buldunuz?" Üstün Bey durmuş, düşünmüş ve geçmişe dalarak şu nükteli hatırayı da naklederek cevap vermişti:"Biz bulmadık ki, kerata kendisi aradı bizi buldu. Bir gün baktık ki kapımızın önünden bir kedi sesi geliyor. Merak edip kapıyı açtık. Bir de ne görelim? Bu sevimli kedi apartmanın dış kapısından içeri girmiş, iki kat merdivenleri yukarıya çıkmış ve bizim kapının önüne gelmiş bekliyor. Demek ki bizim evi seçmiş bunca daire arasında. O kadar acıklı ve tatlı'miyav'lıyordu ki… Dayanamadık, hanımla da istişare edip onu hemen evimize aldık. O gün bugündür bizimle birlikte yaşıyor. Gözleri mavi renkte olduğu için ismini "Maviş" koyduk. Bizim Ertuğrul ve Emre isimli iki oğlumuz var. Eh Maviş de bizim üçüncü evladımız oldu. Yani İnanç Ailesi'nin bir ferdi şimdi."*

Üstün İnanç ile ilgili düşüncelerinizi merak ediyoruz?

MNY: *Üstün Bey elbette büyük bir romancı, iyi bir senaristtir. Bir tiyatro sanatkârıdır, sağlam bir gazetecidir. Ama bana sorarsanız öncelikle iyi bir insandır Üstün Ağabey. Hâzâ bir "İstanbul Beyefendisi"dir. Kibardır, incedir, zariftir,*

merhametlidir, şefkatlidir. Velhâsıl, 'Baba' bir insandır. Her türlü derdinizi kendisiyle paylaşabilirsiniz. Nüktedan kişiliği de çok kuvvetlidir. Yıllarca hem birlikte sohbetlerimiz oldu. Hem de büyük salonlarda konuşmalarını dinleme talihine eriştim. Tabii konuşur, anlattıkları bilgi yüklüdür. Hiç sıkmaz, konuşmaları zevkle dinlenir. Arada bir nükte yapar, şakalaşır. Mükemmel bir sohbet adamıdır. Zaten kültür ve fikir hayatımızın müstesna ve efsane mekânlarından biri olan "Marmara Kıraathanesi"nin müdavimi olduğu için güzel konuşur, kendisini dinletir. İyi hatiptir yani. Yaptığı sohbetlere bütün dostlarımı davet etmişimdir. Bu toplantılara gelen arkadaşlarım, yakınlarım ve dostlarım hep şunu söylemişlerdir: "İyi ki beni davet ettin. Sayende çok kıymetli bir fikir ve sanat adamını tanımış, seçkin sohbetini dinlemiş oldum. Çok teşekkür ederim." 15 yıldan beri İstanbul ve çevre illerinde verdiğim "Yazı Editörlük ve Medya Kursu"ma devam eden öğrencilerimi de Üstün Ağabeyin sohbetlerine sürekli olarak çağırmışımdır. Bu programları kaçırmayan şanslı öğrencilerim de aynı kanaati belirtmiş ve bu sohbetlerden sonra yazarımızın kitaplarına yönelmiş, bütün romanlarını sırasıyla okumuşlardır.

Üstün İnanç'ın sanat anlayışı için neler söylersiniz?

MNY: *Üstün İnanç'ın romancılığı mükemmeldir. Bence bugün yaşayan en kıymetli romancımızdır. Onun romanlarında okuyucu aldatılmaz. Tarihî bir hadiseyi anlatıyorsa gerçekçi yönüyle olaya bakar. Okurunu hayal âleminde dolaştırmaz. Yazarımız, Türkiye'nin büyük romancılarından Kemal Tahir'in de yakın dostlarındandır. Dolayısıyla onun gibi gerçekçidir. Tarihî ve sosyal hadiseleri anlattığı romanlarında hakikati olduğu gibi dile getirir ama kendi yorumunu da katar. Bu yorumlarda gerçeklerden asla uzaklaşmaz. Hep o doğru merkezin etrafında dolaşır durur. Romanları akıcıdır, sürükleyicidir. Üslubu mükemmeldir. Türkçesi ise hakikaten harikulâdedir. Zira Üstün Ağabey, en güzel Türkçe kabul edilen "İstanbul Türkçesi"ni bugün en iyi bilen ve konuşan münevverlerimizdendir. Dolayısıyla romanlarını fikirleri için okuyabilirsiniz, üstün sanatının özüne varmak için tetkik edebilirsiniz ve elbette kullandığı mükemmel Türkçenin zevkine erişmek için de mütalaada bulunabilirsiniz. Ama altı romanını da okuyanlar, birçok*

cepheden faydalanmakta, İstanbul'un ve Türkiye'nin sosyal ve kültürel hayatına vâkıf olan yazarımızın birikim ve tecrübelerinden yararlanmaktadır. Üstün İnanç okuyucusu olan insanlar, hakikaten bahtlı, şanslı ve talihlidir. Şimdi hatıralarını kaleme alıyor. İnşallah hatıralardan sonra yeni romanlar yazar, biz de okur ve geniş ufuklara, yeni iklimlere sayesinde ulaşırız.

Üstün İnanç'ın tiyatroları ve tiyatroculuğu hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?

MNY: *Başta dediğim gibi Üstün İnanç çok yönlü, çok cepheli bir edebiyat ve sanat adamıdır. Dolayısıyla romanlarıyla öne çıkarken tiyatro eserlerinde de hiç geri kalmamıştır. Elbette Türkiye'de romanlar daha çok revaç bulduğu ve talep edildiği için belki daha fazla romana yüzünü çevirmiştir ama bu dönem içinde kaleme aldığı tiyatro eserleri de seçkin özellikleriyle temayüz etmiştir. Mesela üstat Necip Fazıl Kısakürek'in kaleme aldığı Ulu Hakan Abdülhamid Han isimli eseri sahneye taşıyan, üstadımız Üstün İnanç Beyefendi'dir ve bu eser Türkiye'de 519 yerde sahnelenmiştir. Bu rakam, sanırım büyük bir rekordur. Belki de henüz ülkemizde aşılamamıştır. Bugün bazı oyunlar beş on defa sahnelenip kaldırılabiliyor ama düşünebiliyor musunuz tam 519 ilde veya ilçede aynı eser sahneleniyor ve talep görüyor. Şüphesiz bu hâl, yerli ve millî edebiyat yapma hassasiyeti taşıyan sanatkârlarımızın üstün başarısı ve büyük zaferidir. Tabii bu arada Üstün Bey'in gençliğinde tiyatro oyuncusu olarak da sahnelerde rol aldığını unutmamak lazım. Yani o,her şeyden önce çekirdekten yetişme bir tiyatro adamıdır. Teyzesinin İstanbul'da Şehir Tiyatrolarında bulunması onun da sahne kulisini küçük yaşlardan itibaren yutmasına vesile olmuştur. Zaten bu tozu bir sefer yutan, bir daha da iflah olmaz.*

Üstün İnanç'ın üzerinde durduğu ana konuları için neler söylemek istersiniz?

MNY: *Üstün Bey yerliliği önemseyen, millîliğe değer veren muhafazakâr, milliyetçi ve mukaddesatçı bir yazı adamıdır. Dolayısıyla insanlarımızın temel dertleri onun de derdidir. Halkımızın yaşadığı sıkıntılar onun da biricik tasasıdır. Tarihte yanlış değerlendirmeler varsa onları romanlarında tashih etmek ister. Bu konuda asla kimseye taviz vermez ve kimseden çekinmez. Zira gerçek ne ise o dillendirilmeli, yazılıp gelecek nesillere emanet edilmelidir. Dolayısıyla onun fantastik edebiyatla/romanla alakası yoktur. Hayali meseleler onun içini açmaz. Hercai konulardan hazzetmez. Titizlikle kaleme alacağı ve yıllarını vereceği eserleri için çok titizdir. Önce konuyu belirler, mevzu üzerinde yoğunlaşır, sonra bunları yazmaya başlar. Tarih, kültür, millî meseleler, yabancılaşma, Batılılaşma, maziyi inkâr ve ret hastalığı, inanç zayıflığı, mukaddesat karşıtlığı gibi konular, ihmal etmediği ve mutlaka eserlerinde işlediği başat mevzulardır. Mesela başörtüsü zulmünün ülkemizde yaşandığı 28 Şubat'ın o kara günlerinde durumdan vazife çıkarıp Yalnız Değilsiniz romanını yazmıştır. O dönemde dindar insanların başucu kitaplarından birisi olan Yalnız Değilsiniz daha sonra beyaz perdeye de aktarılmıştır. Tesettüre büründükleri için okullarından atılan, hakları ellerinden alınan yüz binlerce genç kızımız, bu romanı gözyaşları içerisinde okumuş ve kısmen ferahlamışlardır. En azından meselelerine münevverlerimizin bigâne kalmamasına, sahiplenilmelerine çok sevinmişlerdir. Yani şunu demek istiyorum: Üstün İnanç ülkenin gerçek gündemini takip etmiş ve bu yolda düşüncelerini okurlarına cesaretle aktarmış bir ideal adamıdır. Dolayısıyla onun romanları ve tiyatro eserleri, bir bakıma Türkiye'nin geçirdiği zihin evrelerini ve fikir merhalelerini de yansıtıyor. Gelecekte araştırmacı ruha sahip olan nesiller, Türkiye hakkında düşünmeye başladıklarında ilk referans alacakları eserlerin başında Üstün Bey'in romanları ve tiyatro eserleri gelecektir.*

Üstün İnanç çok yönlü bir yazar, sizi en çok hangi tarafının etkilediğini doğrusu merak ediyoruz.

MNY: *Elbette yazar olarak mükemmel bir edip. Romancılığı ve tiyatroculuğu fevkalâde iyidir. Ancak ben daha ziyade insanî yönünün de çok iyi olduğunu ve bu hususiyetleriyle de okurların gönlünde taht kurduğunu söyleyebilirim. Benim de hayranlığım bu merkezdedir. Üstün İnanç ayarında olamayan başka yazarlara bakıyoruz ve şaşırıyoruz. Havalarından geçilmiyor, yanlarına yaklaşılmıyor. Ama Üstün Bey mütevazı bir insan olarak büyükle büyük, küçükle küçüktür. Gençleri dinler, sorularına cevap verir. Bu anlamda bence sadece mümtaz bir yazar olmakla kalmamış, nasıl örnek bir aydın olunabileceğini de sağlam kişiliğiyle herkese göstermiştir. Keşke günümüzde, bilhassa toplumunun değerlerine mesafeli olan, millî ve manevi hassasiyetleri zayıf olan bazı yazarlar, onu örnek alsa ve aydınlık yolundan gitse… İnanıyorum ki o zaman çok daha sahici eserler kaleme alacak ve yarına da kalacaklardır.*

Üstün İnanç'ın yetiştiricilik, eğitimci ve ağabey yönünden biraz bahsedebilir misiniz?

MNY: *Üstün İnanç kıskançlık duygusu taşımayan bir yazardır. Bazı akademisyenler, yazarlar veya aydınlar bildiklerini saklarlar. Onları genç nesillerle paylaşmaktan beri dururlar. Tabii bu özellik ne yazık ki kıskançlıklarından meydana geliyor. Ama Üstün Ağabey hakikaten bizim için bir 'ağabey', daha gençler için bir 'amca' olarak görünmüş ve çok samimi bir şekilde duygu ve düşüncelerini çevresindeki dostlarıyla, okuyucularıyla ve meraklılarla hasbi biçimde paylaşmıştır. Biliyorsunuz Harun Yöndem Bey uzun yıllar onunla "Zamanın Ruhu" isimli düzenli ve devamlı programlar yaptı. Bu toplantılara katılmanın ve o sohbetleri dinlemenin bize çok şey kazandırdığını düşünüyorum. Zira yaşayan bir tarih hazinesidir aynı zamanda Üstün İnanç. Ali Emiri Efendi Kültür Merkezi'ndeki bir sohbetinde mesela Hamdullah Suphi Tanrıöver'den uzun uzadıya bahsetmiş ve bilmediğimiz birçok hususiyetini, fikirlerini ve ideallerini bize de aktarmıştı. İnşallah o sohbetler bir an*

önce deşifre edilir ve kitaplaştırılarak milletimizin istifadesine sunulur. Heyecanla, merakla ve sabırsızlıkla bekliyoruz.

Üstün İnanç'ın Türk edebiyatındaki yeri için ne dersiniz?

MNY: *Ben Üstün İnanç'ın Türk edebiyatında seçkin bir yere sahip olduğunu düşünenlerdenim. Bilhassa romancılığıyla zirveyi yakaladığını söyleyebilirim. Geçmişte yakın dostluklar kurduğu merhum romancılarımız Tarık Buğra, Mustafa Necati Sepetçioğlu, Mehmed Niyazi, Mustafa Miyasoğlu ve Yavuz Bahadıroğlu gibi hiçbir zaman unutulmayacağını ve eserlerinin her daim yeni nesiller tarafından okunacağını ümit ediyorum. Tabii gerek basın çevrelerinin, gerekse akademisyenlerin ve edebiyat çevrelerinin de bu kıymettar eserlere sahip çıkması gerekiyor. Biz Mihrabad Yayınları olarak o zaman okuyuculara yazarımızın bütün eserlerini (altı romanını ve tüm tiyatro ve senaryo eserlerini) yayımlayarak bir bakıma herkesin dikkatini çekmeye çalıştık. Bu eserler hakkında yazılar yazdık, toplantılar yaptık, duyurularda bulunduk ve şükürler olsun yazarımızın izini kaybeden pek çok okuyucu, Üstün İnanç büyüğümüze yeniden kavuşmanın heyecanını ve sevincini yaşadılar. Şimdi görev, edebiyat, kültür ve basın dünyasında bulunanlarda. Bu yeni nesil de inşallah kadirbilir olur ve bütün değerlerimize sahip çıkar. İnşallah görevlerini hakkıyla yapar ve Türkiye'nin çok değerli, hamiyetli ve asil bir yazarı olan Üstün İnanç'ı ihmal etmezler. Ben bu konuda ümitvarım, asla karamsar değilim. Zaman zaman millet olarak unutkanlığımız olsa da uzun vadede vefalı bir toplum olduğumuzu düşünüyorum. Yani hülasa olarak Üstün İnanç, Türk milleti yaşadıkça yaşayacaktır. Ama ümidim ve duam şudur ki inşallah bu nadide eserler, başta İngilizce ve Arapça olmak üzere dünyanın birçok diline de tercüme edilir ve bütün insanlığın istifadesine de sunulur. Bilhassa İslam âleminde ve Türk dünyasında Üstün İnanç'ın okunması kanaatimce 'Türk-İslam Birliği'nin bir an önce gerçekleşmesine, soydaşlarımız ve dindaşlarımızla daha çok kaynaşmamıza ciddi anlamda katkı sağlayacaktır.*

Üstün İnanç'a yeterince sahip çıkıldı mı, çıkılıyor mu, bu konuda ne dersiniz?

MNY: *Az önce belirttiğim gibi bir ara bir unutuluş dönemi yaşansa da şimdi şükürler olsun Üstün İnanç, eserleriyle edebiyat dünyasının nazar-ı dikkatini yeniden celp etmiştir. Sizin bu konuda tez hazırlamanız önemli. Bu çalışmanızı başka üniversitelerden de edebiyatçı arkadaşlar takip edecektir. Üstün Ağabey bugün başta Edebiyat Sanat ve Kültür Araştırmaları Derneği, Birlik Vakfı, Türkiye Yazarlar Birliği, Türk Edebiyatı Vakfı, Yeni Dünya Vakfı olmak üzere birçok sivil toplum kuruluşunun çok sevdiği ve saydığı, ismiyle müsemma 'üstün' bir değerimiz*dir. *Dâvet edildiği bu mekânlarda faydalı konuşmalar yapmakta, okuyucularına ve sevenlerine sevgiyle hitap etmektedir. Bu gayretler, elbette vefa duygumuzun düne göre daha da geliştiğini gösteriyor. İnşallah düzenlenecek başka faaliyetlerle, yapılacak programlarla Üstün İnanç Türkiye'nin en çok okunan yazarları arasına girecektir. Bu vesile ile aziz büyüğüm kıymetli ağabeyim, muhterem Üstün İnanç Beyefendiye ve ailesine sağlıklı, bereketli, huzurlu ve hayırlı ömürler diliyor, size de çalışmanız dolayısıyla çok teşekkür ediyorum.*

Biz de bu fırsatı verdiğiniz ve soruları cevapladığınız için çok teşekkür ederiz.

Yazar, Şair, Yapımcı ve Sunucu Harun YÖNDEM ile Tarih 26.07.2022'de Yaptığımız Mülakat:

Üstün İnanç ile ilk tanışmanız nasıl oldu, bahseder misiniz?

Harun Yöndem: *Bana göre Gösteri Sanatları Merkezinin bir oyunu vardı. Hilali Mahmutoğlu'nun hem oynadığı hem de kaleme aldığı bir oyundu bu. Ulvi Alacakaplan o oyuna davet etmişti. Üstün Bey de beni orada misafir etti. Tanışıklığımız böyle oldu. Ama kendisine göre aynı zamanda TGRT'de birlikte çalıştık. O dramaturg bölümündeydi, ben tv ve radyo dış haberlerde bulunmuştum. Tanışıklığımız böyle oldu.*

Üstün İnanç ile olan bir hatıranızı anlatır mısınız?

HY: *Valla Üstün İnanç'la bir değil, çok hatıramız var. Bunlardan hiç unutamayacağım şudur: Biz yiyeceğe meraklıyızdır. Üstün Abiye bir gün sizi Edirne'ye götürürüm, dedim. Mesele de şu: Oğlu oraya gitmiş Köfteci Osman'da köfte yemiş, methetmiş onu. Ertuğrul hayli zevk sahibi biri, o da sanatkâr bir kardeşimizdir. Üstün Abiye Köfteci Osman'a gidelim, dedim. Sonra evet söz verdim ama yani şimdi buradan iki yüz kilometre gideceksiniz, iki yüz kilometre döneceksiniz. Göze almakta zorlandım. Arnavutköy Haraççı'da müthiş bir köfteci var. Üstün Abiye sordum, siz dedim köfteye katılan bir baharat var. İsmini şimdi hatırlayamadım. O şekilde sever misiniz, dedim. Sevmediğimi söylüyorlar, bühtan ediyorlar, ben bayılırım köfteye. O zaman gel ta oralara kadar gitmeyelim, sana Haraççı'da güzel bir köfte yedireyim olmaz, dedi. Razı olmadı. Ve biz zannediyorum ya cumartesi ya da Pazar sabah erkenden yola çıktık, Edirne'ye gittik. Köfteci Osman'a vardık. Köfteci Osman'a girince Üstün Abi ciğer, dedi. Yani Üstün Abiyle en hoş anılarımdan biridir bu. Üstün Abi Edirne'de ciğer yenilir, dedi.*

Üstün İnanç ile ilgili düşüncelerinizi merak ediyoruz.

HY: *Üstün Bey öncelikle bizim için bir abidir, bizim yaşadıklarımızı bizden önce tecrübe etmiş, yaşamış bir abimizdir. Tabi kültür merkezinin tam ortasında bulunduğu için de ben o yılları Ankara'da yaşadım. Bize göre de hayli şanslı bir kişilik. Üstün Abi İstanbul'un hem geçmiş kültür hayatının içinde var olan hem de sanatsal düzeyde var olan hayatın ve bu hayatın aktörlerini yakından tanıyan bir isimdir. Gerek sanatkârlarla gerek bilim adamlarıyla. Kendisi Marmara Kıraathanesini çok önemser. Marmara Kıraathanesi de o dönemde öğrencilerle hocaların ve sanatkârların buluştuğu bir mekândır. Daha önce Küllük var onun yerine ama Marmara da zamanla o özelliğini yitirmiştir. Şimdi işte Divanyolu ve çevresinde bulunan mekânlar bir nevi onun devamı sayılabilirler. Birebir insanlarla ilgili görüşlerini, anılarını Üstün İnanç'tan öğrenme imkânı buldum. Mesela 27 Mayıs öncesindeki İstanbul'un havası nasıldı, neler oluyordu, bunları en doğru biçimde ondan öğrendim. Sonraki yıllar Türkiye'nin bir tür iç savaş yıllarıydı biliyorsunuz. Özellikle 1968'den 1980'e kadar ki dönem bir tür iç savaş yıllarıydı. Farklı fikirleri benimseyen insanların vuruştuğu yıllardı. Tüm bunları bu döneme tanıklık eden Üstün Bey'den öğrendim.*

Üstün İnanç'ın sanat anlayışı için neler söylersiniz?

HY: *Üstün İnanç'ın sanat anlayışı oldukça mütevazıdır. Sonuçta aşırı sanat yapma hevesi yoktur. Özellikle tiyatrolarındaki diyalogları, tiratları çok başarılıdır. Yani kısacık cümlelerle birçok şeyi ifade eder. Romanları da öyledir. Üstün İnanç romanlarında da mesela bakarsın o bölüm devam edebilir diye düşünürsünüz. Hayır, pat diye bitiverir olay. Çünkü meramını anlatmıştır.*

Üstün İnanç'ın tiyatroları ve Tiyatroculuğu hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?

HY: *Üstün İnanç'ın tiyatroculuğu biraz da o dönemde muhafazakâr çevrelerde pek fazla tiyatrocu olmayışından gelir. Yani onun tiyatroculuğunun arka planı budur, diyebiliriz. Önce kendi yazdığı eserlerle Anadolu'ya gidiyor ama daha çok Necip Fazıl'ın Abdülhamid Han eseriyle 500'ün üzerinde temsil verecektir Anadolu'da. Türkiye'yi bir baştan bir başa iki yıl gibi bir sürede dolaşır. Sonra kendi oyunları var. O oyunlarla da dolaşıyor, onları unuttum şu anda.* **Gök Sultan Abdülhamid.** *Yok yok kendi yazdığı ve oynadığı bir oyun, 1972 veya 1973 yılında onunla dolaşıyor. Bu arada Şeyh Şamil'de de oynar.* **Abdullah Kars'ın eseri**. *Evet. Abdullah Kars'la birlikte oynarlar. Yani Abdullah Kars'la da bir profesyonel ilişkileri vardı. Benim tanıdığım ilk muhafazakâr tiyatro adamı Abdullah Kars'tır. Hasan Nail Canat, o da çok saygı duyduğumuz bir kişi. Bu işe kendisini vermiş birisiydi. Üstün İnanç Bey ile tanışmasıyla bu işe heveslenir. Yani Hasan Nail Bey'in tiyatroya temayülü İnanç'tan sonra başlar. Üstün İnanç'ın aktörü ve oyuncusu olduğu şimdi ismini hatırlamakta zorlandığım bir oyunu var. Daha sonra kendisi bir hayli oyunlar çıkardı, tarihi arka planı olan oyunları da var. Gök Sultan Abdülhamid bunlardan biri, zaten biz Gök Sultan'ın prodüksiyonunda bulunduk. Yani benim çalıştığım arkadaşlarla yapıldı. Onu Üstün Bey hem yazdı hem de yönetti. Makedonya Gamzesi adlı romanını Şehir Tiyatroları'nın elemanları, dramaturgları tiyatroya uyarlayıp sahneye taşıdılar. Onun üzerinde konuşmam uygun düşerse görüşümü söyleyebilirim*. **Buyurun efendim.** *Yani zayi ettiler oyunu*. **Dramaturglar mı, oyuncular mı?** *Ben bilmiyorum kim zayi etti, dramaturglar mı, yönetmenler mi. Şimdi oyunun bir mesajı olur, oyunun mesajı kayboldu gitti. Bazı küçük şovlar var, sahne gösterisi olarak onlar başarılıydı tabi. Yani Gamze ve Fehmi Tuna boyunda gezerler ama bu yetmez. Çok gerekliymiş gibi oyunun sonunda Fehmi yaralıyken bitiyor. Hayır orayı 15 Temmuz'a bağlayıp başka bir şekilde bitirdiler. Tiyatro adına güzel şeyler olmadığını düşünüyorum. Eserin orijinali çıkmadı ortaya. Dahası yani o zaman biraz daha derine gidelim. Öylesine anlaşılmamış ki eser, mesela oyundaki bir kişiyi oynayan oyuncumuz oynadığı kişiden söz ederken anormal tarzda bir espri*

yapıyor. Bunlar öyle bir esere hiç yakışmadı. Sonradan ne yaptılar ne ettiler bilemiyorum. Tabi oyun aslında şu şekilde kabul edilebilir; bir oyun için her gece bir sınav. Üzgünüm Üstün İnanç'ın eseri yararlanan bir eser olmuştur. Ortaya çıkan bir şey yok. Mesela benim görüşüm şudur: Türkiye'de tabi biz bir bakıma tarihsel olarak şartlandırıldık. İttihatçılar vardı, diğer taraftan o taraf çok kızıyor, şöyle yaptılar böyle yaptılar diye. Ama İttihatçıların teklifini kabul etmeyen, başına bir hâl gelmesin diyen, arkadaşına sığınan Fehmi'nin vatan söz konusu olunca gerisi teferruattır diyen bir kişidir. Neden Fehmi üzerinde değil de oyunun diğer kişileri üzerinde bir şeyler yapılmaya çalışılıyor? Çok anlamsızdı, çok başarısızdı. Dönem anlaşılmamıştır, olay anlaşılmamıştır, mesaj verilmemiştir.

Demin sizin de ifade ettiğiniz şekilde Üstün İnanç'ın oyunlarının arka planında tarih vardır, merkezdeki oyuncular da Türk tarihinde önemli şahsiyetlerdir. Soru şu: Fehmi kurgulanmış bir kişi midir?

HY: *Ondan çok emin değilim ancak o dönem için kendisinin merhum babasının büyük amcası Kazım İnanç Paşa'nın hatıratından yararlandığını biliyorum. İki eserdir onlar, nehir roman gibi devam edecekti onlar ama Üstün İnanç ne yaptı bilmiyorum. Biri Makedonya Gamzesi devamı da Yağmur Kanla Başladı idi. Fehmi gerçek kişilik midir değil midir bilmiyorum ama şunu bilmemiz lazım; bu toplumda Fehmi gibi düşünenler vardı bu yeterli bence .*

Üstün İnanç'ın üzerinde durduğu konular için neler söylersiniz?

HY: *Üstün İnanç'ın beni en çok etkileyen yanı, eski İstanbul hayatı ile ilgili küçük kesitler sunmasıdır. Mesela onun bir romanı,* (Hatırlamaya çalışıyor) *Yazıklar Çıkmazı. O da çok güzeldir. Yani Üstün İnanç bugün herkesin unuttuğu Zeyrek'teki evlere Hamidiye suyunun geldiğini, evlerin bahçelerinde çeşmelerin olduğunu ondan öğreniyoruz. Konak hayatını öğreniyoruz ve o yıllardaki sosyal hayatı kesit kesit öğreniyoruz. Birincisi eserleridir, ikincisi de hiç ummadığımız tarzda yalnız muhafazakârlar ve milliyetçileri değil, sol tarafta da birçok kimseyi tanımış*

olmasıdır. Bu bizzat önemlidir Mesela Üstün İnanç, Aziz Nesin aleyhine konuşmaz. Çünkü Aziz Nesin'in babası şeyhtir. O onun amcalarındandır, bu da önemli bir şeydir. Dahası önemli bir ayrıntıyı yakalamış olmasıdır Aziz Nesin ile ilgili: Kemal Tahir'in cenazesinde tabi o devirde Kemal Tahir'in cenazesine hareket ordusu sahip çıkmıştır, topçu talebeleri. Zannederim Erenköy tarafındaki camide oldu. Orada gruptan ayrılıp bir köşeye çekilip çalıların arkasına gizlenip Fatiha okuduğunu Üstün Abi öğrenmiştir. **Aziz Nesin mi**? *Evet.*

Üstün İnanç gazeteci, oyuncu, dramaturg; tiyatro yöneticiliği, eğitmenliği yapmış; romanlar, oyunlar yazmış aynı zamanda senarist. Bunlar arasında sizi en çok etkileyen yönü hangisidir?

HY: *Bunlar arasında beni en çok etkileyen taraf mı? Bu çok zor bir soru. Üstün Bey'i bir yazar olarak da takdir ederim bir sanatkâr olarak da takdir ederim. Aslında bir abi, bir arkadaş olarak takdir ederim. Üstün Abi gerçekten vefalı bir insandır. Özellikle sağlık konularında çok hassastır. Herhangi bir şey olduğunu duyduğunda mutlaka günde iki üç kere arar ne yaptın ne ettin diye. Beni en çok etkileyen yanı budur, bunu söylemem lazım. Üstün İnanç'ın önemli bir özelliği de çocukluğundan beri iletişimde olduğu arkadaşları vardır. Bunlar altmış yetmiş yıla yakındır halen haberleşirler. Üstün İnanç onları bir araya getirip buluşturan biridir. Kendim yakaladığım bir hususu da bu mülakat vesilesiyle aktarmak isterim. Üstün İnanç'ın bütün eserlerini okuduğumu söyleyemem ama en azından ona yakın eserini okudum. Onun şöyle bir özelliği var: Üstün İnanç parasız kalmaktan çok korkar, bunu birçok insan yakalayamamıştır. Oysa onun İstanbul merkezi şurada Şehzadebaşı'nın önündeki duvardır. İstanbul noktası oradadır, mermer sütun var odur. İstediği yere yürüyerek gidip gelebilir Yenikapı'ya, Beyazıt'a, Aksaray'a. Hepsine yürüyerek gidip gelebilir ama belki bir dönemde Kızıltoprak'ta oturuyor, Kadıköy'de. Belki onun etkileri olabilir. Yani ciddi manada parasız kalma kaygısı ve korkusu vardır onun. Marmara Kıraathanesi garsonunu en çok onun için sever. Çünkü garson paran yoksa kalsın diyebilmektedir, müşterisini koruyup kollayabilmektedir.*

Üstün İnanç'ın yetiştiricilik, eğitimci ve ağabey yönünden biraz bahsedebilir misiniz?

HY: *Üstün Bey ile biz bir eğitim kurumunda İBB'ye bağlı GSM'de Üstün Bey oranın müdürüydü. Orada beraber çalıştık, diksiyon hocasıydım okulun. Öğrencileri kendisinden memnundu. İşte yıllar geçmesine rağmen hala kendisini arayıp ziyaret ederler öğrencileri. Beni de öğretmenler gününde, bayramlarda ararlar. Bu önemli bir şeydir. Ayrıca kendisi farkından olmasa bile bir devrim gerçekleştirmiştir. Belki devrim değil de Rönesans diyelim. Bizim klasik temâşâmız tümüyle unutulmuştu. Klasik temaşamız GSM'de yeniden açığa çıkarılmıştır. Karagöz Gölge Oyunu özellikle GSM aracılığıyla tekrar toplumun gündemine girmiştir. Bunları ben 1920'lerin 1930'ların kitaplarında buluyorum. Ankara'da neredeyse hiç yoktu. Bir adamcağız vardı: Kukla Kebap salonu, Kuklacı Haldun Amcanın. İstanbul'da da bu hayat bitmek üzereydi. Bu hayat Meddah da olmak üzere yeniden kendisine yol bulmuştur, bu önemlidir. Yani orada Üstün İnanç belki bir Karagöz hocası değildi ama o yapı buna imkân vermiştir. Orada yetişen arkadaşlarımızın önemli bir bölümü de belediyelerin benzer bölümlerinde hocalık yapmışlardır, bunları önemli katkı olarak görüyorum.* **Tiyatromuzun özüne dönmesini sağlanmıştır diyebilir miyiz?** *Belki o çok iddialı bir söz olur, tiyatromuzun özüne dönmesi için bütün bunlardan da yararlanarak ortaya büyük eserler koyacak insanlar lazım. Mesela bu ekolün Haldun Taner'i olması lazım. Var mı? Yok. Necip Fazıl oyununu tabi herkes sahneye koyarken değiştirmek ister. İnşallah siz değiştirmezsiniz.* (Gülüyor) *Herkes bayılır. Üstat sanki bu işi bilmiyormuş gibi ama onun eseri klasik tiyatrodur. Bizim tiyatromuza yakın olan tiyatro anlatımcı tiyatro, epik tiyatrodur. Geleneksel tiyatromuzla o örtüşebilir. Mesela Ferhan Şensoy bundan yararlandı ama bizim Ferhan Şensoyumuz çıkmadı. Onun için belki biraz beklemek gerek, burada en azından birkaç yazar çıkarabilirsek onu da başarı sayarız. Bunun için de oyunları sarsacak eleştirmenlere ihtiyacımız var.* **Eleştirmen ve oyunlara.** *Eleştirmen yok şu anda, ciddiye alınabilecek eleştirmen yok. Hâlbuki Muhsin Ertuğrul zamanında mutlaka onları sigaya çeken eleştirmenler vardı. Öylesine bozuluyorlar ki ellerinden*

gelse dövecekler adamı. Ve övüyor. Dünyanın en iyi yönetmeni kimdir? Çünkü eleştirmeni kuliste pataklamıştır.

Oyuncular Türkiye'de iyi oyunların yazılmadığından yakınıyorlar, buna katılır mısınız?

HY: *Yok katılmıyorum. Belki bir ölçüde katılabilirim ama ben oyuncularımızı tembel buluyorum. Kimse kusura bakmasın. Yani unutulmaz oyuncularımız bir dizinin kuyruğuna takılıp on, on beş yılını harcayıp gidiyor. Geçmişte de bir rejimin peşine takılıp gidiyorlardı. Türkiye'de gerçekten hala kaliteli oyuncular vardır. Ama yok tembeller ne dünyayı takip edebiliyorlar ne de böyle bir meseleleri var. Hiç kusura bakmasınlar. Şimdi mesela sen Zafer Ergin'i tanıyor musun?* **Maalesef.** *Kimdi Zafer Ergin? 1970'te Akın piyesinin başrolünde oynayan adamdır. Şimdi bir polisiye dizide bilmem Rıza Bey mi, bilmem Rıza Amca mı? On beş yıldır o muhteşem ses, o muhteşem oyunculuk bir dizide harcanıyor şu anda. Cihan Ünal'ı belki biraz daha iyi bilirsin, sizde ders verdi mi bilmiyorum.* **Ders alma imkânımız oldu.** *Cihan Ünal Türkiye'nin yetiştirdiği en büyük oyunculardan biridir. Nerede, niye yok?* **Dizilerde mi?** *Yani oralarda otlanıyor. Dördüncü Murat'ı oynayan adamdır. Hiç kusura bakmasınlar. Şehir Tiyatrolarının oyuncuları daha çalışkan. Mesela bir Zihni Göktay yok Devlet Tiyatrolarında şu anda. Üzgünüm. Hiç kusura bakmasınlar. Oysa bunları alayı diye kınarlar, kendilerini methederler. Katılıyorum ama bunlar daha çalışkan. Tabi hepsi değil, bazı oyuncular… Oyuncuları sahnede görmek istiyorum. Mesela yaşayan oyuncularımızdan Genco Erkal bir şekilde onu sahnede görmenizi isterim, biraz pahalıdır biletleri. Söyledikleri bizim bildiklerimizle uyuşmaz ama yaşayan en büyük oyuncularımızdan biridir.* **İnternet ortamında bir iki oyununu seyrettim**. *Onlar olmuyor, sahnede seyredeceksin. O çıplak sesi duyacaksın, araya mikrofon falan girmemesi gerekiyor. Benim görüşüm tabi, insanlar katılır katılmaz beni hiç ilgilendirmiyor. Bu yaşta da görüşümü söyleyebilmeliyim.* **Türkiye'de özellikle alternatif tiyatrolardan ideoloji kendini çok hissettiriyor.** *Bu, özellikle 12 Eylül'den önce toplumun bir kesimi tiyatroya pek ilgiyi göstermiyordu veya bilmiyordu, tanımıyordu. Ama onların hep arka planı vardır. Yani Anadolu'ya tiyatro*

yapmak için giden gruplar dansöz de oynatmışlar. Halkı ürkütmüşler, kendilerinden soğutmuşlar. Bunlar boşu boşuna oluşan şeyler değil. Tamam, sol kesimin böyle bir çabası vardı ama zamanla onlar da daha ılımlı olmaya başladılar, zamanla.

Üstün İnanç'ın Türk edebiyatı ve tiyatrosundaki yeri için ne dersiniz?

HY: *Üstün İnanç'ın şüphesiz Türk tiyatrosunda da Türk edebiyatında da bir yeri vardır ama bu hangi sırada olur bunu değerlendirmek beni aşar. Ben edebiyat eleştirmeni değilim.*

Üstün İnanç'a yeterince sahip çıkıldı mı, çıkılıyor mu, bu konu neler söylemek istersiniz?

HY: *Efendim Üstün İnanç'a yeterince sahip çıkıldığını söyleyemem ama bu bizim genel hastalığımızdır. Biz aslında vefalı olmakla övünen bir toplumsal harca sahibiz ama bu böyle değildir. Hakikat farklıdır. Üstün İnanç'ın tırnağı olmayacak ıvır zıvır adamlara ödüller verilmiştir, geç. Ayrıca birileri sanatkâr mıdır, düşünür müdür, buna karar verilmelidir. Bazı arkadaşlar düşünürlüğe de soyundular ve düşünür olarak iz yapmaya çalıştılar. Her sanatkârın bir düşüncesi vardır. Çünkü zaten kendini ikna etmeden bir şey olmaz, olamaz. Önce kendini ikna etmek zorundadır düşünür. Ayrıca düşünürlükle sanatkârlık aynı noktada değildir.*

Efendim Üstün İnanç ile "*Zamanın Ruhu*" başlıklı uzun süren aylık kültür sanat toplantıları yaptınız. Bu toplantıları kitap haline getirmeyi düşünüyor musunuz?

HY: *Talebe bağlı, eğer talep olursa kitap olarak çıkarmayı arzu ederiz. Yalnız o şeylerin deşifre edilmesi lazım, o söyleşilerin. İsteyene yardımcı olurum, kayıtlar ben de mevcuttur. İstenirse bir, istenirse iki kitap çıkarılabilir. En azından bir tanesinin çıkmasını arzu ederim. Şunun için arzu ederim; bugünlerde felsefi kitapları değil de daha çok hatırat kitaplarının okumayı seviyorum. Burhan Felek'in anılarını okudum.*

Yaşadığımız Günler diye. Burhan Felek sizin nesil belki onu çok tanımaz ama. Bir ara Gazeteciler Derneğin başkanlığını yaptı, şeyhülmuharririn unvanını aldı, Türkiye Olimpiyat Komitesi başkanıydı, spor yöneticisi olarak da ünlü bir isimdi. Sonra çok uzun bir süre bir gazetenin başyazarlığını yaptı. Şimdi yani Üstün Abinin gördükleri, gözlemledikleri, hepsi bizim sohbetlerimizin içinde vardır. Burhan Felek merhumun bildiklerinden, gördüklerinden öndedir. Dönem farklı tabi ki o kadar. Aşağı yukarı arada kırk elli yıl var ama Üstün Abikiler önde.

Efendim sizin Üstün İnanç ile uzun süren bir teşrik-i mesainiz oldu. Benim değinmediğim bir nokta varsa ki mutlaka vardır, değinirseniz bahtiyar oluruz.

HY: *Üstün Bey'in çocukluğu Kiraz diye bir ilçede geçer.* **İzmir**. *Kiraz İzmir'in en kıytırık köşesinde Buz Dağlarının eteğinde İzmir'e iki yüz kilometre uzaklıkta bir ilçedir. Hiçbir İzmirli Kiraz'ı bilmez. Bir gün yolum düşerse gideceğim. Üstün Abi ile gitmek isterdim ama artık şansımız pek kalmadı diye düşünüyorum. Şimdi Kiraz'da bulunmuş olmak, bir kere kendisi için Anadolu'yu, Anadolu insanını, kasabayı ve köylüyü tanımasını sağlamıştır. Bu önemli bir avantajdır. Dahası orada Çakıcı Mehmet Efendi'nin halası olan hanımdan ismini kendisi zikredebilir, ben şimdi hatırlayamadım, bu hanımdan hikâyeler dinler. Böylece Üstün Abi yelkenini efe hikâyeleriyle şişirir önce. Sonra orada ortaokul olmadığı için rüştiye için İzmir'e gider, bir yıla kadar yatılı okur. Oradan İstanbul'a gelir, galiba babaannesinin veya anneannesinin yanında kalır. Sonrasında lise önemlidir. O lise İstanbul'un şimdi hala öyle mi bilmiyorum ama en iyi liselerinden biridir.* **İstanbul Erkek Lisesi.** *İstanbul Erkek Lisesi. Bunu hemen örneğini verebilirim: Necmettin Erbakan o lisenin mezunu mezunudur, Ahmet Davutoğlu o lisenin mezunudur, Mesut Yılmaz o lisenin mezunudur. Ayrıca o lisenin felsefe, sosyoloji hocası bir doçenttir. Türk düşünce tarihinin önemli isimlerinden biri: Nurettin Topçu. Nurettin Topçu'yu Türkiye tanımadı, anlayamadı. Ama şunu söyleyebilirim, gerçekten çok önemli bir düşünce adamıdır ve çok önemli birikimler sahibiydi. 1924 yılında Sorbon'da üniversiteyi birinci bitirdiği zaman arzun nedir diye sorarlar. Lütfen bugün üniversitenin gönderinde Türk bayrağı dalgalansın, der. Nurettin Topçu böyle bir kişiliktir.*

Hareket dergisini uzun süre çıkardı. Meşhur yayınevi şimdi Ezel Elverdi'nin başında olduğu yayınevi: Dergâh. Belli bir dönemde de Türkiye'nin en çok ilgi gören üç düşünce adamından biridir Nurettin Topçu. Ondan sonra gazetecilik okulundan okuyor Üstün Hoca. Yücel Çakmaklı ile falan aynı okuldandır. Arkadaşlıkları okul yıllarında mı, sonradan mı, onu çok bilmiyorum. Ama rahmetli Yücel Çakmaklı ile Milli sinemanın yönetmeniydi. Şimdikiler onu aşamadı. Hiç kimse kusura bakmasın. Birbirlerini seviyorlardı. Benim aktarmak istediklerim bunlar. Dolayısıyla okulda öğretmenleri de yetkin olduğu için Üstün Abinin Fransızcası var. Bir de tabi babası bürokrasinin içinde. O dönemde Fatih'in nahiye. Fatih nahiye müdürü bir tür kaymakam. Aile en büyük şey, amca Milli Mücadeleye katılmış önemli bir subay: Kazım İnanç Paşa. Sonradan İnanç soyadını almış. Mustafa Kemal'i Samsun'a gönderen ekipten, zannediyorum ya Genelkurmay ikinci başkanı ya da Genelkurmayda kurmay başkanı. Bu işi hazırlayan, o kararnameyi imzalayan ekipten, imzası olan bir kişilik. Üstün Bey'in babasının amcası. Aile beş altı göbek İstanbulludur. Diyarbakırlı Kazım Paşa diyorlar Karabekir'le (Kâzım) karışmasın diye. Kâzım İnanç Paşa için ama Diyarbakır'dan görevde bulunduğu için Diyarbakırlı denmiştir. Bunlar aslen Kafkas bölgesinden gelen bir aile, Üstün İnanç Bey'in söylediği kadarıyla ama altı yedi göbek İstanbulludurlar, hakiki İstanbullu. İstanbul'un çok kültürlülük döneminin tanığı, nüfusunun bir milyonun altında olduğu dönemin tanığı, özellikle 2. Dünya Savaşı yıllarının tanığıdır. O yıllarda oynayan bir çocuktur.

Efendim sizi yorduk buraya kadar. Estağfurullah. **Verdiğiniz cevaplar için çok teşekkür ederiz.**

Gazeteci, Yazar ve Kamu Yöneticisi Muzaffer DOĞAN ile Tarih 27.07.2022'de Yaptığımız Mülakat[178] :

Üstün İnanç ile ilk tanışmanız nasıl oldu, bahseder misiniz?

Muzaffer Doğan: *Üstün İnanç Ağabeyi 1970'lerin sonlarında, okuduğum gazete ve dergilerde ismen tanıdım. 1970'lerin başında, Nevşehir Lisesi'ni bitirdiğim zaman Üstad Necip Fâzıl'ı eserleri ve Büyük Doğu Mecmuası ile tanıdım. Beni öyle sardı ki Büyük Doğucu oldum. Büyük Doğucu olunca da Büyük Doğu fikir, sanat ve siyâset mektebinden yetişen Sezâi Karakoç, Şevket Eygi, Kadir Mısıroğlu, Nuri Pakdil, Câhid Zarifoğlu, Erdem Bayazıt, Mehmed Âkif İnan, Rasim ve Alaaddin Özdenören kardeşler, Fethi Gemuhluoğlu, Ali Nar, Hilmi Oflaz, Hasan Nâil Canat, Mustafa Miyasoğlu ve daha birçok fikir, sanat ve siyâset adamını tanıdım. Üstün Ağabey de bunlardan birisi... Üstün İnanç'ı, Üstad'ın "Sultan Abdülhamid Han" isimli tiyatro eseri münasebetiyle tanıdım. Üniversiteye hazırlandığımız yıllardı. Abdülhamid Han, gözümüzde ve gönlümüzde "Ulu Hakan"dı. Lise sıralarında "Kızıl Sultan" diye tanıtılan bir büyük devlet adamının, başkent Ankara'da ve yurdun birçok yerinde sahnelenmesi, hâdise olmuştu. Üstün Ağabeyin ismini, bu vesileyle sık sık duyar olmuştum. O günlerde Tercüman gazetesini okuyordum. Ahmed Kabaklı ve Ergün Göze severek okuduğum yazarlardı. Ergün Göze'nin "Çar Tabancası" oyununu izlemiştim. Üstün İnanç, piyeste "Çar" rolündeydi. Şeyh Şâmil'i de Abdullah Kars oynuyordu. 12 Eylül 1980 askerî darbesi sonrası, İstanbul'a edebiyat öğretmeni olarak tayin oldum. Bir gurup arkadaşla hafta sonları Sultanahmed ve Cağaloğlu'na giderdik. Beyazıt'ta "Beyaz Saray Kitapçılar Çarşısı" uğradığımız yerlerin başında gelirdi. Birçok yazarla o mekânda tanıştık. Sık sık görüştüğümüz kişiler; Mustafa Miyasoğlu, Hasan Nâil Canat, Hilmi Oflaz, Üstün İnanç gibi sevdiğimiz kimselerdi. Üstad Necip Fazıl, artık evinden çık(a)mıyordu. Büyük Doğu Yayınevi de sık*

[178] Muzaffer Doğan, Üstün İnanç'ın yakın dostlarından biridir. Kendisiyle görüşmek istediğimizde yoğun programından dolayı bir türlü bir araya gelme fırsatımız olmadı. Son çare olarak soruları göndermemizi istediler. Kendilerine soruları ilettik, cevaplayıp göndermişlerdir.

uğradığımız bir yerdi. Orada daha çok Üstadın oğlu Ömer Ağabeyle görüşürdük. Bazen Mehmed Ağabey de gelirdi. Büyük Doğu'ya uğradığımız zamanlarda, sürekli karşılaştığımız bir kişi daha vardı. Büyük Doğu'da yazılarını okuduğumuz, gazeteci-yazar Vecdi Bürün. "Eyüp" "Nasıl Öldüler?" "Peyami Safa ile 25 Yıl" gibi kitapları olan bir İstanbul beyefendisi idi. Üstün Ağabeyle yüz yüze o günlerde tanıştık. Rahmetli Hilmi Ağabey tanıştırdı. İlerleyen zamanlarda, daha yakından görüşmeye başladık. Beyaz Saray Kitapçılar Çarşısı'nın üst katında bir kıraathâne vardı. Üstün Bey, Hilmi Oflaz, Mustafa Miyasoğlu ve Hasan Nail orada buluşurduk. Daha çok Miyasoğlu, Üstün Ağabey ve Hilmi Ağabey konuşurlardı. Tadına doyulmaz konuşmalar olurdu. Hatırladığım kadarıyla Üstün Ağabeyin o günlerde bir sendikada da bir görevi vardı. 1990'lardan sonra benim Bahçelievler Belediye Başkanlığı yaptığım, Türkiye Yazarlar Birliği İstanbul Şube Başkanlığı ve İBB Kültür Aş. yönetiminde bulunduğum dönemlerde Üstün Ağabeyle daha çok görüşür olduk. Üstün Ağabey, İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nde Gösteri Sanatları Merkezi kuruculuğu ve müdürlüğü yaparken ben de Kültür Aş. yönetimindeydim.

Üstün İnanç ile olan bir hatıranızı anlatır mısınız?

MD: *Üstün Ağabey, kendisini "Büyük Doğucu"olarak tanıtmaktan hususî bir zevk duyan,tavrını net olarak ortaya koyan bir sanat, fikir ve dâvâ adamıdır. Ben bu yönüyle de kendisini çok severim. Üstad'ın şiirlerini de kendine mahsus bir tarzda ve çok güzel okur. Türk Edebiyatı Vakfı'nın, Ahmed Kabaklı'nın öncülüğünde Üstad'a "Sultanü'ş Şuara" unvanının verildiği törende(Mayıs 1980) Üstad'ın meşhur "Çile" şiirini Üstün Ağabey okumuştu ve büyük alkış almıştı. Aynı senenin 12 Eylül'ünde de askerî darbe yapıldı. Bir toplulukta bana "Çile"yi okutmuşlardı. Üstad'ın Sakarya Türküsü, Çile, Destan, Muhasebe, Zindandan Mehmede Mektup, Kaldırımlar gibi akla ilk gelen şiirleri de ezberimdeydi. "Çile"yi okurken, Üstün Ağabey müdâhale etti ve "Gâiblerden bir ses geldi, bu adam" mısraındaki "bir" kelimesi için: "Muzaffer! "bir" diye değil, "bi" diye okuyacaksın!" diye ikâz etti. Ben de: "hayır, şiirde nasıl yazıyorsa, öyle okunmalıdır!" diye karşılık verdim. Bana biraz darılmıştı! Bu çıkışını hiç unutmuyorum! Üstad Necip Fazıl hakkında bir kitap*

hazırlığı olduğunu söylemişti. Ben de çok heyecanlanmıştım. Üstad'ı yakından tanıyan ve bilen Üstün İnanç gibi bir insanın kitabı, çok önemliydi benim için. Kitabın adının "Çile"deki "Ben ki, toz kanatlı bir kelebeğim" mısraında geçen ifâdeden ilhamla "Toz Kanatlı Kelebek" olacağını söylemişti. Ben de her karşılaşmamızda veya her arayışımda "Toz Kanatlı Kelebek ne âlemde, ne zaman kanatlanacak?" diye sorduğumda tatlı tatlı güler ve :"Yakında, inşallah" derdi. "Toz Kanatlı Kelebek" ne zaman kanatlanacak bakalım? Bekliyoruz!

Üstün İnanç ile ilgili düşüncelerinizi merak ediyoruz.

MD: *Üstün İnanç her şeyden önce bir sanat adamı ve aktördür. Bir romancıdır. "Yalnız Değilsiniz" "Yazıklar Çıkmazı", "Bir Kimlik Lütfen" "Makedonya Gamzesi" gibi romanların yazarı usta bir romancı. Dili ve üslûbu oturmuş usta bir yazar.*

Üstün İnanç'ın sanat anlayışı için neler söylersiniz?

MD: *"Marmara Kıraathânesi" müdâvimlerinden bir "marmaratör" Sözüyle sohbetiyle aranan ve sevilen bir insan. Dostluklara çok değer veren bir İstanbul Beyefendisi.*

Üstün İnanç'ın tiyatroları ve Tiyatroculuğu hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?

MD: *Üstün İnanç bir tiyatro adamı ve dramaturg. Necip Fazıl'ın "Sultan Abdülhamid Han" isimli eserine prolog yazdı. Bu eser Ankara dâhil, Türkiye'nin birçok şehir ve ilçe merkezinde 500'den fazla sahnelendi. Ergün Göze'nin yazdığı "Çar Tabancası" isimli oyunda "Çar" rolünü Üstün İnanç üstlendi.*

Üstün İnanç'ın üzerinde durduğu ana konuları için neler söylemek istersiniz?

MD: *Üstün İnanç romanlarında toplumun temel problemlerini ele alan bir yazar olarak öne çıkıyor. Meselâ "Yalnız Değilsiniz" isimli romanında ülkemizin son 50-60 yılında en çok konuşulan, en çok tartışılan başörtüsü meselesine parmak basmıştır. Mesut Uçakan tarafından sinemaya da aktarılan roman, temel bir inanç etrafında son yarım asrın hikâyesini, arayışlarını, çelişkilerini ve Batı kültürü ile İslâm medeniyeti arasındaki fikrî mücâdeleleri ele alışıyla büyük ilgi görmüştür.*

Üstün İnanç çok yönlü bir yazar, sizi en çok hangi tarafının etkilediğini doğrusu merak ediyoruz?

MD: *Üstün İnanç benim dünyamda; ağabeyliği, beyefendiliği ve Büyük Doğucu duruşuyla yer almış bir şahsiyettir.*

Üstün İnanç'ın yetiştiricilik, eğitimci ve ağabey yönünden biraz bahsedebilir misiniz?

MD: *Üstün İnanç bana göre Türk Edebiyatında sağlam bir yer edinmiş bir romancı ve tiyatro adamıdır.*

Üstün İnanç'a yeterince sahip çıkıldı mı, çıkılıyor mu, bu konuda ne dersiniz?

MD: *Üstün İnanç tandansını çekinmeden belirten bir fikir, sanat ve dâvâ adamıdır. Her yerde çekinmeden Millî, İslâmî, Büyük Doğucu kimliğini ortaya koymuştur. Mevcut sistemin böyle bir fikir ve sanat adamına sahip çıkması beklenemezdi, öyle de oldu. Ancak sahip çıkmasını umduğumuz ve beklediğimiz kesimin de Üstün Ağabeye gereği gibi sahip çıktığı söylenemez. Bir kadirbilirlik*

örneği olarak söylemeliyim ki, Türkiye Yazarlar Birliği(TYB) ve ESKADER tarafından kendisine değer verilmiş ve ödüllendirilmiştir. Kendisinden dinlediğim iki hatırayı da burada aktarmak isterim: Üstat Necip Fazıl bir vesile ile bir müddet Üstün Ağabeylerin evinde kalmıştır. Üstün Ağabeye Üstat o günlerden birinde "Megali İdea!" diye seslenir. Üstün Ağabey önce anlayamaz: "Üstadım, anlayamadım" der. Üstat da: "Senin adın 'Üstün' yâni "Mega", soyadın da 'İnanç' yâni "İdea", diye espri yapar. Diğeri de şudur: Üstat İstanbul'da Cağaloğlu'nda bir mekânda "İman ve Aksiyon" başlıklı bir konferans verecektir. Üstün Ağabey konferansa gitmek üzere yola çıkar. Babası Hasan Fehmi Bey, Üstün Ağabeyi telaşlı bir şekilde görünce nereye gittiğini sorar. O da Üstad'ın konferansına gideceğini söyler. Fehmi Bey: "Ben de geliyorum!" der. Baba-oğul, Üstad'ın konferans vereceği yere vardıklarında oldukça az kimse ile karşılaşırlar. Fehmi Bey üzülür ve Üstün Ağabeye: "Üstün, Üstat gibi bir adam bu bir avuç insana mı konuşacak?" diye sorar. Üstün Ağabey de: "Biraz sonra bu salon dolar-taşar baba, biraz bekle hele!" der. Öyle de olmuştur. Salon dolmuş ve birçok kişi de salona girememiştir. Üstat konuşmaya başlar. Fehmi Bey heyecandan yerinde duramaz. Konferans bitince önlerde bir yerde oturan Fehmi Bey, Üstada yönelir ve Üstat'tan yaşlı olmasına rağmen Üstad'ın elini öpmek ister. Üstat elini vermek istemez. Fehmi Bey ısrar eder. Üstat o esnada etrafına bakar ve Üstün Ağabeyi görür: "Üstün, gel buraya!" diye seslenir. Üstün Ağabey Üstada yaklaşınca, elini uzatır ve: "öp elimi!" der. Üstün Ağabey de hemen Üstad'ın elini öper. Üstat, Üstün Ağabeyin babasına döner ve şöyle der: " Fehmi Bey, Elim öpülmüştür, teşekkür ederim!" der. Fehmi Bey de Üstün Ağabey de orada bu sahneye şahid olanlar da Üstad'ın dehâsına da dehâsı çapındaki hassasiyetine de hayran kalırlar.

Samimi, yürekten cevaplarınız için teşekkür ederiz.

EK-2: GÖRSELLER

Üstün İnanç ile sanat anlayışı ve tiyatroculuğu üzerine bir mülakat gerçekleştirdik (24.05.2022).

Üstün İnanç ve Mehmet Nuri Yardım

Yazar Mehmet Nuri Yardım, Üstün İnanç ile sanat anlayışı, romancılığı, tiyatroculuğu ve Türk edebiyatı üzerine mülakat yapmaktadır.[179]

[179] Mehmet Nuri, Yardım, *age*, s. 217.

https://www.tyb.org.tr (17.05.2022).

Üstün İnanç'ın tiyatroları ve tiyatroculuğu üzerine panelden[180]

[180] "*Üstün İnanç'ın Tiyatro Eserleri*" adlı panel Türkiye Yazarlar Birliği İstanbul şubesinde gerçekleştirilmiştir. Üstün İnanç'ın da davet edildiği panelde moderatörlüğü yazar Mehmet Nuri Yardım yapmıştır. Konuşmacılar tiyatro sanatçıları: Erdal Yıldırım, Caner Bilginer ve Fulya Bilginer katılmışlardır.

https://www.mihrabadyayinlari.com (16.05.2022).

Üstün İnanç'ın tiyatroları üzerine panelden [181]

[181] Panel sonunda konuşmacılar ve katılımcılar bir arada hatıra fotoğrafı çektirmişlerdir.

https://blog.damlayayinevi.com.tr (19.05.2022).

Üstün İnanç, *Makedonya Gamzesi* oyunu prömiyerinde tebrikleri kabul etmektedir.

https://sehirtiyatrolari.ibb.istanbul (19.05.2022).

Makedonya Gamzesi oyunundan bir kare.

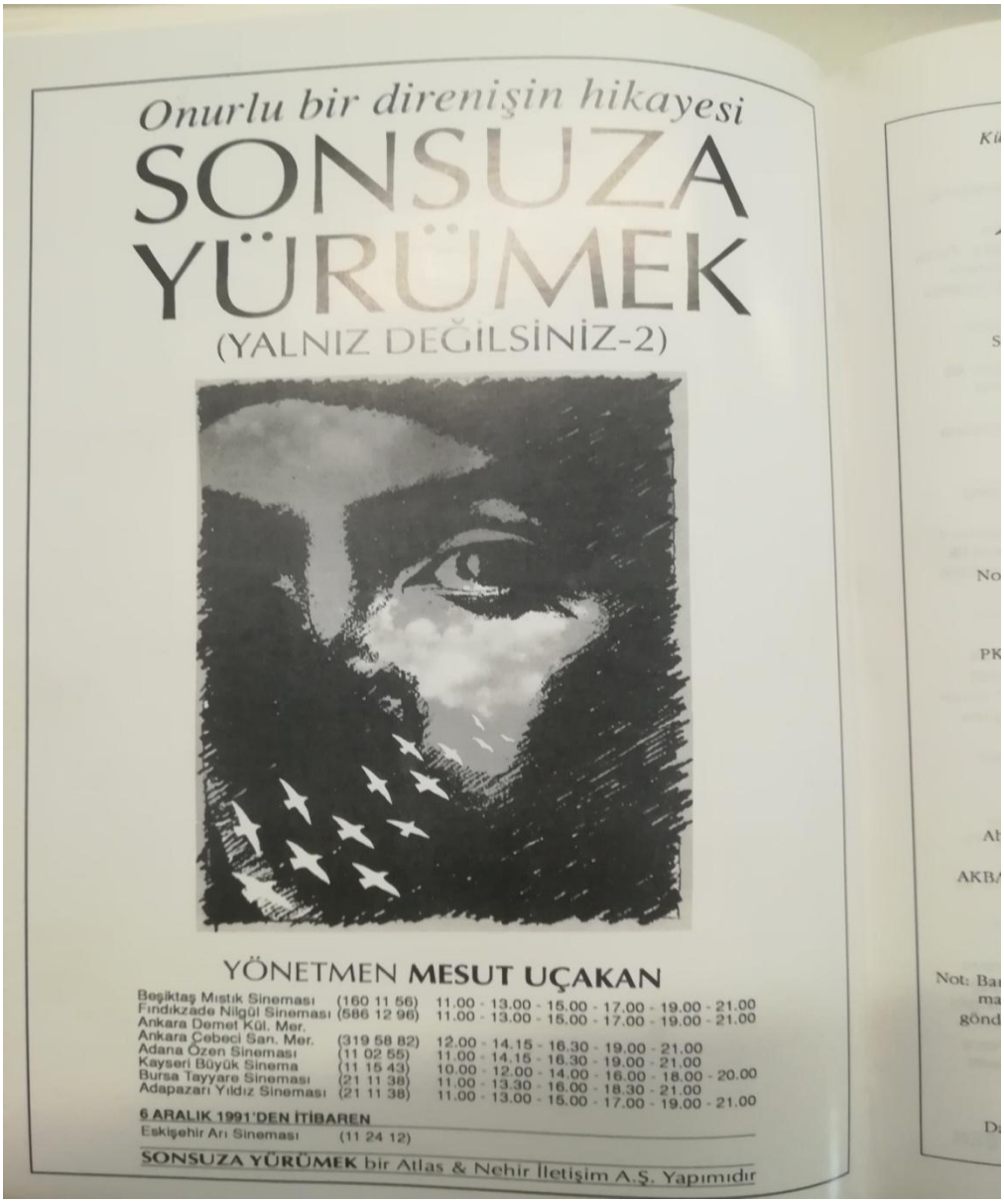
https://www.aa.com.tr (21.05.2022).

Üstün İnanç'ın yazıp yönettiği *Gök Sultan 2. Abdülhamid Han* oyunundan bir kare.

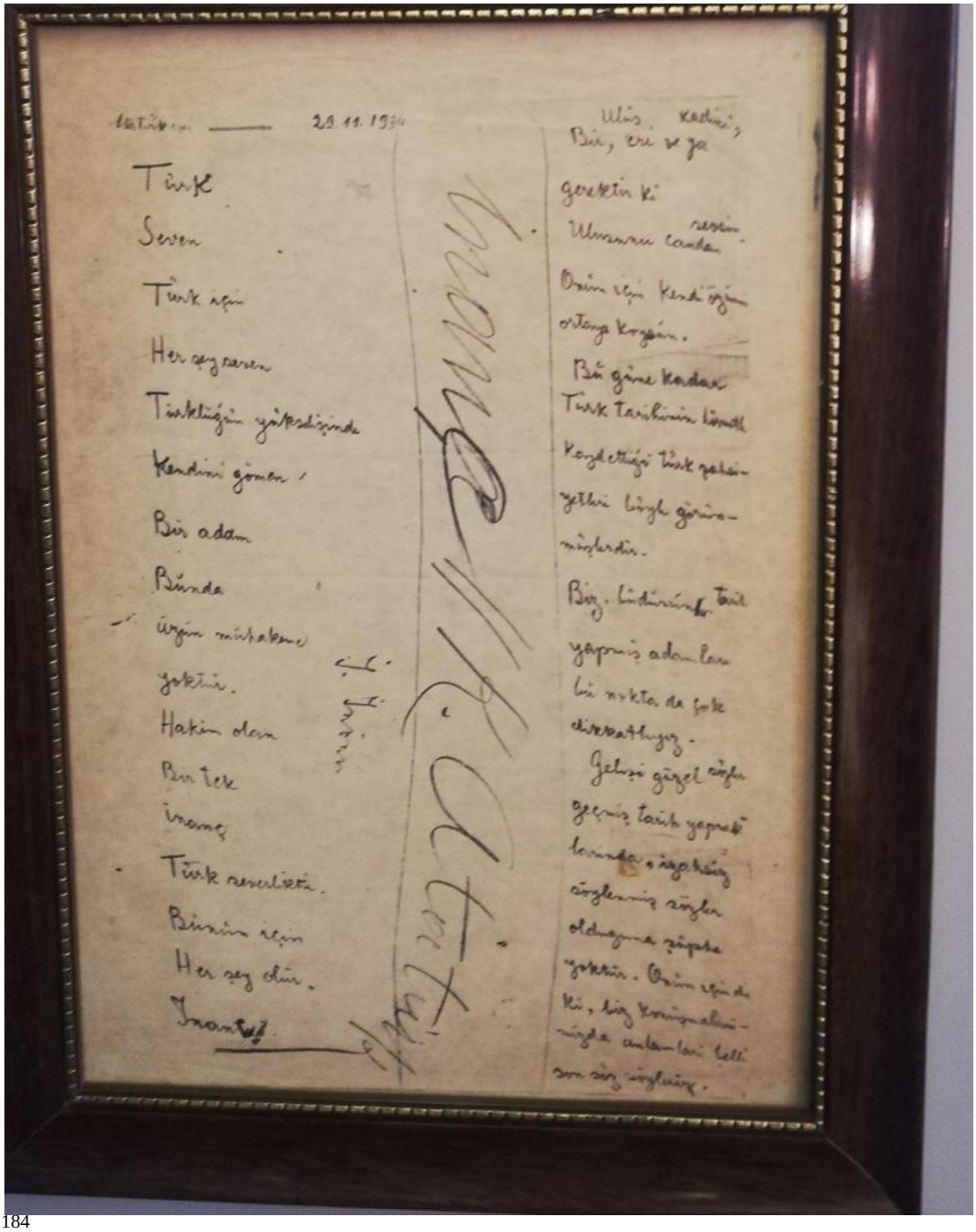
Üstün inanç ve yanında yazar Mehmet Nuri Yardım kitap fuarında söyleşi gerçekleştirmektedir.[182]

[182] Üstün İnanç bir kitap fuarında söyleşi gerçekleştirmektedir. Yanında yazar Mehmet Nuri bulunmaktadır. Fotoğraf yazar Mehmet Nuri Yardım'dan temin edilmiştir (27.06.2022).

Sinemaya aktarılan *Yalnız Değilsiniz* adlı romanın Türkiye'nin farklı illerindeki sinema salonlarında gösterim seansları[183]

[183] 6 Aralık 1991'de yayımlanan *Cemre* adlı dergiden alınmıştır (28.10.2022).

184

[184] Mustafa Kemal Atatürk'ün Kâzım Paşa'ya (Hasan Fehmi'nin amcası) İnanç soyadını verdiğinin belgesidir. Üstün İnanç ile irtibata geçilerek belge aile arşivinden alınmıştır.